

EKONOMSKI FAKULTET
TREĆI CIKLUS STUDIJA
STUDIJSKI PROGRAM EKONOMIJA

Dario Sertić, mag.oec.

IDENTIFIKACIJA FAKTORA OD
UTICAJA NA RAZVOJ TRŽIŠTA
OSIGURANJA SRBIJE I BIH
DOKTORSKA DISERTACIJA

Banja Luka, 2022.

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Redni broj:	226/19
RBR	
Identifikacioni broj:	TEK-02-FBO/17
IBR	
Tip dokumentacije:	monografska dokumentacija
TD	
Tip zapisa:	tekstualni štampani materijal
TZ	
Vrsta rada:	doktorska disertacija
VR	
Autor:	Dario Sertić,mag.oec
AU	
Mentor:	prof. dr. Željko Vojinović
MN	
Naslov rada:	Identifikacija faktora od uticaja na razvoj osiguranja Srbije i
NR	BiH
Jezik publikacije:	Srpski (latinica)
JP	
Jezik izvoda:	Srpski /engleski
JI	
Zemlja publikovanja:	Bosna i Hercegovina
ZP	
Uže geografsko područje:	Bosna i Hercegovina
UG	
Godina:	2022.
GO	
Izdavač:	Autorski reprint
IZ	

Mjesto i adresa: NUBL, Banja Luka

MA

Fizički opis rada: Broj poglavlja: 8, strana: 187, tabela: 26,
FO grafikona: 75, literature 62.

Naučna oblast: Ekonomija

NO

Naučna disciplina: Poslovne finansije

ND

Predmetne odrednice: Poslovne finansije, osiguranje, tržište

PO

Čuva se: Biblioteka NUBL, Banja Luka

ČU

Važna napomena: nema

VN

Izvod/apstrakt

IZ Osnovni cilj ovog doktorskog rada i ujedno i cilj straživanja je ocena i pregled trenutne situacije na tržištima osiguranja – Srbije i BiH, kao i analiza potencijala širenja tržišta osiguranja na teritoriji Republike Srbije i BiH. U tom smislu izvršena je analiza i ocena dosadašnjeg rada osiguravajućih kompanija koje rade na teritoriji Srbije i BiH i identifikacija faktora od uticaja na razvoj tržišta osiguranja Srbije i BiH i izvršena je komparativna analiza sa zemljama u regionu i u manjoj meri, sa zemljama sveta. Doneti su zaključci koji treba da budu uzeti u obzir u cilju poboljšanja kvaliteta istog putem raznih promena i reformi. Dobro razvijeno tržište osiguranja, kao i uklanjanje birokratskih prepreka za širenje tržišta osiguranja, doprineće povećanju bogatstva, a samim tim i ekonomije i socijalne strukture cele države.

Datum prihvatanja teme rada: 24.10.2019.

DP

Datum odbrane: 17.10.2022.

DO

Članovi komisije: (Naučni stepen/ Ime i prezime / Zvanje / Fakultet)

KO

Predsjednik: Dr Srđan Šuput, docent, Nezavisni univerzitet Banja Luka

Član: Dr Željko Vojinović, redovni profesor, Nezavisni univerzitet
Banja Luka

Član: Dr Miloš Pjanić, vanredni profesor, Ekonomski fakultet u
Subotici

KEY DOCUMENTATION DATA

No.: 226/19
NO

Identification number: TEK-02-FBO/17
ID no.

Type of documentation: monograph documentation
TD

Type of record: printed text material
TD

Type of assignment: Doctoral dissertation
TA

Author: Dario Sertić
AU

Mentor: Željko Vojinović, PhD, full professor
MN

Title of paper: Identification of factors influencing the development of the insurance market in Serbia and BiH
TP

Published in (language): Serbian language (latin letters)
PI

Language of excerpts: Serbian/English
LE

Published in (country): Bosnia and Herzegovina
PI

Narrow geographic area: Bosnia and Herzegovina
NGA

Year: 2022.
YR

Publisher: Author's reprint
P

Place and address: NUBL, Banja Luka

PA

Physical description: **paper** Number of chapters: 8, pages: 187, tabs: 26, figures: 75, literature 62.

PD

Scientific branch: Economy

SB

Scientific discipline: Business Finance

SD

Subject guidelines: Business Finance, insurance, market

SG

Filed in: The Library of NUBL, Banja Luka

FI

Important remarks: None

IR

Excerpt/abstract

E

The main goal of this doctoral thesis, and at the same time the goal of the research, is to evaluate the current situation on the insurance markets - Serbia and Bosnia-Herzegovina, as well as to analyze the potential of expanding the insurance market in the Republic of Serbia and Bosnia-Herzegovina. Due to that, the work of insurance companies working in the territory of Serbia and Bosnia-Herzegovina is analysed and evaluated and some conclusions are made. Also, we evaluated and comparatively analysed the identification of factors in the development of the insurance market of Serbia and BiH, the countries of the region and, in a lesser degree, we evaluated and analysed the markets of the other countries in the world. These conclusions should be taken into account while deciding the future steps in enhancing the quality of the insurance, by applying different changes and reforms. A good insurance market, as well as the removal of the bureaucratic barriers to the expansion of the market of the insurance, will

develop an increase wealth, and thus the whole economy and the social structure of the state in whole.

Date when paper was

received: 24.10.2019.

DR

Date of paper defence: 17.10.2022.

DPD

Committee members: (Scientific degree/ Name and surname / Title / Faculty)

CM

Chairman: Srđan Šuput, PhD, assistant professor, Independent University of Banja Luka

Member: Željko Vojinović, PhD, full professor, Independent University of Banja Luka

Member: Miloš Pjanić, PhD, associate professor, Faculty of Economics in Subotica

IME I PREZIME AUTORA: DARIO SERTIĆ

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da je doktorska disertacija pod naslovom „Identifikacija faktora od uticaja na razvoj tržišta osiguranja Srbije i BiH“ :

- A) moje originalno autorsko djelo i rezultat mog sopstvenog istraživačkog rada.
- B) u cjelini ili dijelovima nije bila ranije odobrena na drugim visokoškolskim ustanovama;
- C) da su rezultati rada korektno navedeni i prezentovani;
- D) da nisam kršio autorska prava i koristio intelektualnu svojinu drugih lica.

Banja Luka, 14.4.2022 godine.

POTPIS
DOKTORANTA

SADRŽAJ

UVOD	1
1. DEFINICIJA, FUNKCIJE I ISTORIJA OSIGURANJA	12
1.1. Definicija osiguranja	12
1.2. Funkcije osiguranja	17
1.3. Istorija osiguranja.....	18
1.3.1. Prvobitna zajednica.....	19
1.3.3. Srednji vek	24
1.3.4.1. Pomorsko osiguranje	27
1.3.4.2. Protivpožarno osiguranje	30
1.3.4.3. Životna osiguranja.....	33
1.3.4.4. Zdravstveno osiguranje	35
2. VRSTE I ELEMENTI OSIGURANJA	38
2.1. Vrste osiguranja	40
2.1.1. Obavezno i dobrovoljno osiguranje.....	42
2.1.2. Životna i neživotna osiguranja.....	43
2.2. Elementi u osiguranju	44
2.2.1. Rizik.....	44
2.2.2. Predmet osiguranja	44
2.2.3. Premija osiguranja	45
2.2.4. Naknada iz osiguranja.....	45
2.3. Dokumenti u osiguranju	46
2.3.1. Ugovor o osiguranju	46
2.3.2. Uslovi osiguranja	47
2.3.3. Polisa osiguranja	48
2.3.4. List pokrića	49
2.4. Korisnik osiguranja	49
2.5. Osiguranik.....	50
2.6. Ugovarač osiguranja.....	50

2.7.	Osiguravač.....	51
2.8.	Osigurani rizik i slučaj	51
2.9.	Svota osiguranja/osigurani iznos.....	52
2.10.	Šteta	52
2.11.	Trajanje osiguranja	53
2.12.	Solventnost osiguravajućih društava	54
3.	STANJE TRŽIŠTA OSIGURANJA U SRBIJI DANAS	61
3.1.	Tranzicioni period na tržištu osiguranja Republike Srbije	61
3.2.	Okviri savremenog tržišta u novom milenijumu.....	62
3.3.	Stabilizacija sektora osiguranja.....	64
3.3.1.	Rezultati preduzetih mera	66
4.	ANALIZA TRŽIŠTA OSIGURANJA U REPUBLICI SRBIJI U PERIODU 2015. – 2020.	68
4.1.	Karakteristike tržišta osiguranja	68
4.1.1.	Premija osiguranja i štete na tržištu Srbije od 2015. do 2020. Godine.....	70
4.1.2.	Portfolio premija u Srbiji.....	75
4.1.3.	Ukupan bilans osiguranja	78
4.1.4.	Struktura aktive	79
4.1.5.	Struktura pasive	81
4.2.	Ekonomski pokazatelji tržišta osiguranja u Srbiji.....	82
4.2.1.	Struktura kapitala.....	82
4.2.2.	Struktura imovine	83
4.2.3.	Profitabilnost.....	83
4.2.4.	Likvidnost	84
4.3.	Faktor rizika covid-19 tokom 2020. i 2021.....	84
4.4.	Kvantifikacija faktora od uticaja u Srbiji	86
4.4.1.	Kvantifikacija faktora Premija.....	86
4.4.2.	Kvantifikacija faktora Bilansna aktiva	89
4.4.3.	Kvantifikacija faktora Kapital	89
4.4.4.	Kvantifikacija faktora Dobit	90
4.5.	Zaključci stanja na tržištu u Srbiji i promenama u poslednjim godinama	91

5.	ANALIZA TRŽIŠTA U BiH U PERIODU 2015. – 2020.	94
5.1.	Opšti osvrt.....	94
5.2.	Stanje u Federaciji BiH	95
5.3.	Stanje u Republici Srpskoj	100
5.4.	Kvantifikacija faktora od uticaja u BiH	105
5.4.1.	Kvantifikacija faktora Premija.....	105
5.4.2.	Kvantifikacija faktora Bilansna aktiva	108
5.4.3.	Kvantifikacija faktora Kapital	109
5.4.4.	Kvantifikacija faktora Dobit	110
5.5.	Zaključci stanja na tržištu BiH i promena u poslednjim godinama	110
6.	AKTUELNO STANJE TRŽIŠTA OSIGURANJA U TRANZICIONIM ZEMLJAMA I ZEMLJAMA OKRUŽENJA.....	113
6.1.	Opšti pregled.....	113
6.2.	Slovenija.....	114
6.3.	Hrvatska	118
6.4.	Poljska.....	121
6.5.	Češka.....	125
6.6.	Mađarska	128
6.7.	Slovačka	131
6.8.	Austrija.....	133
6.9.	Ostvarena premija osiguranja i struktura portfolija na posmatranim tržištima....	136
6.10.	Stepen razvijenosti posmatranih tržišta osiguranja	138
7.	TRŽIŠTE OSIGURANJA U SVETU.....	140
7.1.	Tržište osiguranja u svetu pre 2020.	140
7.2.	Tržište Evrope pre svetske ekonomske krize 2008-2011.....	142
7.3.	Situacija u Evropi posle svetske ekonomske krize do 2020.	147
7.3.1.	Premije životnog osiguranja u razvijenim zemljama Evrope	154
7.3.2.	Premije neživotnog osiguranja u razvijenim zemljama Evrope	158
7.3.3.	Premije zdravstvenog osiguranja u Evropi	161
7.4.	Tržište osiguranja u Evropi i svetu tokom 2020.	164
7.4.1.	Tržište osiguranja u Francuskoj.....	165

7.4.2. Tržište osiguranja u Austriji	165
7.4.3. Tržište osiguranja u UK i SAD.....	166
8. PERSPEKTIVE RAZVOJA TRŽIŠTA OSIGURANJA U SRBIJI I BIH.....	169
8.1. Poslovanje osiguravajućih društava u Srbiji i BiH u uslovima konstantne krize ..	169
8.2. Grinfild investicije – šansa za tržište osiguranja u Srbiji i BiH.....	171
ZAKLJUČAK.....	173
LITERATURA	178
Pisani izvori	178
Internet izvori:.....	183
REZIME.....	187
SUMMARY.....	187

UVOD

A. Formulacija problema

Osnovni cilj ovog doktorskog rada i ujedno i cilj istraživanja je pregled trenutne situacije na tržištima osiguranja Srbije i BiH, kao i analiza potencijala širenja tržišta osiguranja na teritoriji posmatranih država. U tom smislu izvršena je analiza i ocena dosadašnjeg rada osiguravajućih kompanija koje rade na teritoriji Srbije i BiH i identifikacija faktora koji utiču na razvoj tržišta osiguranja. Izvršena je komparativna analiza sa zemljama u regionu i u manjoj meri sa zemljama sveta. Koristiće se metode analize, sinteze, dedukcije, indukcije, desk-research metoda i metoda istorijske komparacije. Doneti su zaključci koji treba da budu uzeti u obzir u cilju poboljšanja kvaliteta istog, putem raznih promena i reformi. Dobro razvijeno tržište osiguranja, kao i uklanjanje birokratskih prepreka za širenje doprineće povećanju bogatstva, a samim tim i ekonomije i socijalne strukture cele države.

S obzirom da su dosadašnja istraživanja vršena parcijalno i ne pružaju potpuni uvid u tržište osiguranja, potrebno je izvršiti sintezu istraživanja u oblasti osiguranja a naročito životnog osiguranja. Ovakvo istraživanje nužno je kako bi se generisale preporuke za razvoj sektora koji obezbeđuje veliki doprinos napretku ekonomije države.

B. Problem i predmet istraživanja

Sektor osiguranja ima značajan uticaj na ekonomski i privredni razvoj države. Tržište osiguranja u Srbiji i BiH spada, po jednom tumačenju u grupu tržišta u razvoju sa značajnim potencijalima. To se pre svega ogleda u segmentu životnog osiguranja i u narednim godinama se očekuje veoma dinamičan rast ovog sektora. Po drugima se i Srbija i BiH mogu smatrati nerazvijenim tržištima, pred kojima je dalek put do kategorije srednje razvijenog tržišta.

Uloga osiguranja je da se umanje i ublaže štetne posledice nastupanja rizika. Delovanje osiguranja utiče povoljno na ekonomski rast i razvoj jer se blagovremeno obavlja sprečavanje i ublažavanje nastanka štete kao i naknada nastale štete. Na taj se

način stvaraju uslovi za nesmetano odvijanje procesa društvene reprodukcije.

S druge strane, postignuti viši nivo ekonomskog razvoja pruža brojne mogućnosti za upravljanje rizikom i razvoj tržišta osiguranja budući da su neophodna sredstva za te procese dostupnija nego u nedovoljno razvijenim zemljama a svest ljudi sa višim životnim standardom o neophodnosti osiguranja razvijenija je nego kod ljudi sa nižim standardom života. Istorijski i ekonomski razvoj implicira povećanu specijalizaciju i koncentraciju ekonomskih resursa.

Multinacionalne kompanije imaju sve veće učešće u svetskoj trgovini sa svojom povezanošću i međuzavisnošću brojnih operacija. Koncentracija se povećava ne samo u vrednosnim jedinicama sa konsekvantnom mogućnošću stvaranja velikih gubitaka, već i kroz postojanje poslovnih veza kao što je zavisnost proizvođača od snabdevača sirovina, opreme, usluga i tehnologije.

Razvijeno tržište osiguranja štiti učesnike na tržištu i privredne subjekte kao i pojedince od mogućnosti gubitaka i time doprinosi klimi sigurnosti neophodnoj za stabilan razvoj ekonomije. Takođe, direktna korist je i benefit samih osiguravajućih kompanija.

Među brojnim problemima u oblasti tržišta osiguranja nalaze se i problemi identifikacije i objašnjenja onih faktora koji najviše utiču na njegovu funkcionalnost i efikasnost. Taj problem je aktuelan u skoro svim zemljama međunarodne zajednice, a za ovo istraživanje značajna je regija Jugoistočne Evrope sa težištem na republici Srbiji i Bosni i Hercegovini (BiH). Pored toga, značajne su Češka, Slovačka, Poljska, Mađarska i Hrvatska zbog sličnih ekonomskih i kulturnih pokazatelja te Austrija kao predstavnik stare razvijene demokratije i tržišne privrede.

Takođe, vredi napomenuti da je prodaja osiguranja jedna od osnovnih funkcija u društvu za osiguranje. Prodaja osiguranja doprinosi da se ostvari efikasna zaštita lica i njihove imovine u slučaju ostvarenja osiguranog slučaja.

Da bi društvo uspešno prodavalo usluge osiguranja potrebno je planirati i

stvarati takve usluge osiguranja koje će svojom kvalitetom, cenom, dostupnošću i slično, zadovoljiti potrebe potencijalnih osiguranika - kupaca. Osiguranik, odnosno kupac usluga osiguranja, mora biti u središtu svih aktivnosti osiguravajućih kompanija u Srbiji i BiH.

Da bi osiguranik bio zadovoljan uslugom osiguranja a društvo ih uspešno prodavalo, potrebno je uvažiti sledeće faktore: kvalitet usluge osiguranja, konkurentnu cenu, odgovarajuće kanale prodaje, promotivni miks i motivisane kadrove.¹ Brza i pravedna isplata odštete ili osigurane svote glavni je faktor koji stvara poverenje, sigurnost i zadovoljstvo osiguranika.

Iz navedene suštine proizilazi i nekoliko hipotetičkih stavova, a za ovo istraživanje najznačajniji su:

- Sektor osiguranja ima značajan uticaj na ekonomski rast i razvoj države.
- Tržište osiguranja u Srbiji i BiH spada u grupu tržišta u razvoju sa značajnim potencijalima, pre svega u segmentu životnog osiguranja i u narednim godinama se očekuje veoma dinamičan rast ovog sektora, ali postoji ozbiljan potencijal i u neživotnom osiguranju imajući u vidu SDI (strane direktne investicije, engl. FDI – foreign direct investments), nerazvijenost svesti građana, poljoprivredne potencijale i drugo.
- Potrebno je analizirati kretanja na tržištima u okruženju, naročito u onim zemljama koje su sa tranzicionim procesima u celini ali i u industriji osiguranja krenule ranije.
- Potrebno je posebno obratiti pažnju na kretanja na tržištu osiguranja zemalja koje su najbližnje Srbiji i BiH po mentalitetu, navikama, ekonomiji i geografiji. Dakle, onih zemalja koje su u susedstvu, a već su u EU: kao što su Mađarska, Hrvatska, Slovačka, Slovenija, Češka i Poljska).

Analizom tržišta osiguranja zemalja u razvoju može se doći do kompletne slike o budućem razvoju tržišta osiguranja u Srbiji i BiH ali i do neophodnih informacija i sugestija oko korektivnih mehanizama koji se mogu primeniti na tržištu.

¹www.svijetosiguranja.eu/premija-osiguranja-u-2019-porasla-68-posto-na-53178-miliona-km

Datum pristupa: 1.11.2020, Broj 1/2020

Kompleksnom analizom stanja tržišta osiguranja u navedenim zemljama moguće je doći do onih faktora koji su od uticaja i na osiguranje u republici Srbiji i Bosni i Hercegovini. Navedena lokacija i suština problema daju nam nagoveštaj centralnog pitanja, koje glasi: „*kako identifikovati faktore u sistemu osiguranja i videti kakav je i koliki njihov uticaj na tržište osiguranja republike Srbije i BiH?*“.

Prethodnih istraživanja ima prilično mnogo i njima se bave i Centar za osiguranje, same osiguravajuće kuće, centralne banke i specijalizovane kuće za analizu tržišta. Iz svih tih analiza može se zaključiti da je sektor osiguranja u Srbiji i BiH i dalje nerazvijen i po stepenu razvijenosti nalazi se znatno ispod proseka zemalja članica Evropske unije, ali sa tendencijom napretka. Ta istraživanja su naročito bila intenzivna u prvoj deceniji 21. veka, a sa ovim istraživanjima upoređujemo novi razvoj posle Svetske ekonomske krize nakon 2008/2010, koji praktički spada u drugu deceniju 21. veka.

Uočeno je da je situacija na tržištu osiguranja, delimično uslovljena niskim životnim standardom, ali i nedostatkom kulture osiguranja, odnosno nepoznavanjem prednosti osiguranja. Edukacijom ljudi po pitanju značaja osiguranja postigli bi se veći rezultati, budući da privredni rast ne znači puno sam po sebi ukoliko kultura osiguranja nije razvijena. I Kraljevina Jugoslavija je bila slabo razvijena zemlja ali je skoro svaka kuća imala tablicu sa oznakom osiguranja od požara, te je ovo jedan od primera da ekonomski rast ne podrazumeva i linearni rast broja polisa.

S obzirom na tendenciju da ukupna privreda očekuje značajan rast i potencijal koji postoji na tržištu osiguranja, očekivanja su da će ukupna premija osiguranja u narednom periodu i dalje pokazivati rast. Međutim, u poređenju sa grupom zemalja u razvoju i zemljama Centralne i Istočne Evrope, kao i činjenicom da se zemlje kao što su Rumunija i Turska nalaze iza Srbije, može se zaključiti da Srbija nije na zadovoljavajućem mestu, a slično važi i za BiH koja je čak i nešto lošije razvila tržište osiguranja od Srbije.

Problem je veoma značajan za tržište osiguranja uopšte i u Republici Srbiji i Bosni i Hercegovini posebno. Faktore možemo posmatrati zajedno ali i separatno, u zavisnosti od karakteristika pojedinih faktora i njihovog uticaja na analizirana tržišta.

Identifikacijom faktora generisale bi se preporuke za razvoj sektora koji obezbeđuje veliki doprinos napretku ekonomije države. Imajući u vidu značaj sektora osiguranja može se zaključiti da Srbija i BiH, budući da imaju najnižu gustinu osiguranja u regionu, imaju veliki potencijal za budućnost u smislu razvoja delatnosti osiguranja.

Potrebno je imati u vidu činjenice da je industrija osiguranja dobila snažan zamajac posle društvenih i ekonomskih promena nastalih posle ratova na području regiona.

Suštinska je razlika da su se promene prvo desila u Srbiji, posle 5. oktobra 2000. u nekoliko narednih godina. Prelomna jeste 2004. godina, nakon donošenja Zakona o osiguranju, a tek posle su promene nastupile u BiH, iako je rat tamo završen pre, 1995. Činjenica da su neke blage promene posebno u rezultatu delatnosti osiguranja u BiH nastupile posle Dejtona 14. 12. 1995. godine ali one nisu bile značajne. Čak je delatnost osiguranja u RS imala veće stope rasta posle toga u odnosu na ostatak BiH. Tek posle 2000. godine definisana je strategija razvoja osiguranja i u Federaciji BiH sa jasnim rezultatima nakon 2005. godine.

Na tržištu se pojavilo i mnoštvo inostranih osiguravajućih kompanija. One su ušle na tržište putem privatizacije nekih domaćih društava ili direktno otvaranjem svojih filijala u Srbiji i BiH. Sve je ovo povisilo standarde osiguranja u Srbiji i BiH u proteklih 19, odnosno 25 godina, respektivno. Isto tako došlo je i do ogromnih promena i u okruženju u istom periodu.

Sve ovo je neophodno komparativno analizirati i u naučnom saopštenju prikazati u okviru definisanog predmeta.

O predmetu istraživanja postoje saznanja koja su istražena i verifikovana, ali postoje i ona koja je potrebno ovim istraživanjem ostvariti i dokazati.

Ono što je istraženo i dokazano odnosi se na opšte teorije o osiguranju i tržištu osiguranja u svetu uopšte, kao i na tržište osiguranja u regionu i u istraživanim državama. Pored toga, poznati su opšti podaci o stanju ekonomskog, političkog i opšteg društvenog razvoja u istraživanim državama, a delimično i

problemi s kojima se kompanije odnosno osiguravajuće kuće susreću na tržištu osiguranja. Poznato je, takođe, da postoje faktori koji značajno utiču na tržište osiguranja uopšte, ali nije praktično provereno kako i u kolikoj meri oni utiču i na tržište na istraživanim tržištima posmatranih država.

Ono što je nepoznato i neistraženo odnosi se na identifikaciju svih mogućih faktora koji učestvuju u procesu osiguranja i selekciju onih koji su dominantni u tom procesu.

Takođe, nije poznato kako i u kolikoj meri oni utiču na tržište osiguranja, što bi istraživanjem trebalo uočiti i dokazati, a to je ujedno i zadatak ovog rada. Posebno bi trebalo istražiti kako su i u kolikoj meri ti faktori uticali na tržište osiguranja u vreme Svetske ekonomske krize 2008. godine, i u kojoj su meri nastavili da utiču na tržište osiguranja i u kasnijem periodu, odnosno do 2020. godine i trenutnih disrupcija tokom epidemije koronavirusa.

Sve ove poremećaje na tržištu osiguranja, uključujući i najnovije nastale korona krizom koja još uvek traje, trebalo bi uzeti u razmatranje. Potrebno je, takođe, istražiti tržište navedenih razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji i doći do zaključka da li bi i Srbija i BiH mogle da slede isti ili sličan put.

Iz naslova predmeta, dedukcijom se mogu izdvojiti i posebno analizirati sledeći pojmovi:

- 1) Tržište osiguranja Srbije;
 - 2) Tržište osiguranja BiH;
 - 3) Faktori koji utiču na tržište osiguranja posmatrani uopšteno;
 - 4) Identifikacija faktora na posmatranim tržištima;
 - 5) Definisavanje uticaja pojedinih faktora.
-
- 1) Pod pojmom *tržište osiguranja* podrazumevaju se svi odnosi ponude i potražnje koji se uspostavljaju radi zaštite od finansijskih ili nefinansijskih gubitaka, odnosno onih gubitaka koji se ne mogu izraziti finansijskim putem. To je prostor u kome se upravlja rizikom uopšte. U konkretnom slučaju to je prostor

Republike Srbije i Bosne i Hercegovine na kome se uspostavlja sistem osuguranja i zaštite imovinskih interesa fizičkih i pravnih lica od rizika, odnosno nastupanja osiguranog slučaja. Osiguranje tih lica i na teritoriji tih država se realizuje na račun fondova osiguranja formiranih naplatom premija. Pojam obuhvata veoma široko područje, a za ovo istraživanje najznačajnija je kompleksna analiza funkcija, vrsta i elemenata osiguranja, a zatim i analiza aktuelnog stanja tržišta u Republici Srbiji i Bosni i Hercegovini.

- 2) Pod pojmom *faktori* podrazumevaju se oni činioci koji neposredno ili posredno utiču na tržište osiguranja u Republici Srbiji i Bosni i Hercegovini. Poznato je da postoje brojni faktori koji snažno utiču na osiguranje u svetskim razmerama, kao što su učesnici tržišta, premija, ukupan bilans, kapitalna sredstva, indikatori preformansi i drugi. Potrebno je istražiti da li svi ti faktori koji deluju na tržištu osiguranja u svetskim razmerama istovremeno i sa istim ili promenjenim intenzitetom deluju i na teritoriji Republike Srbije i Bosne i Hercegovine. Takođe, imamo i spoljne i unutrašnje faktore od uticaja na tržište.
- 3) Pod pojmom *identifikacija* podrazumeva se utvrđivanje identiteta i prepoznavanja onih faktora koji utiču na tržište osiguranja u Republici Srbiji i Bosni i Hercegovini. Do sada su identifikovani brojni faktori koji deluju na svetskom tržištu osiguranja. Treba, međutim, istražiti da li oni deluju i na tržištu osiguranja u Republici Srbiji i BiH. Potrebno je, dakle, utvrditi njihov značaj, smer i intenzitet delovanja na predmet istraživanja. Potrebno je, takođe, doći do saznanja i o eventualnim (novim) faktorima koji u dosadašnjoj praksi nisu obuhvaćeni procesom analize tržišta.

Na osnovu definisanih pojmova urađeno je i operacionalno određenje predmeta istraživanja koje je simetrično strukturi doktorske disertacije.

Predmet je prostorno dimenzionisan teritorijama Republike Srbije i Bosne i Hercegovine. U širem smislu on obuhvata teritorije onih država iz kojih deluju osiguravajuće kompanije na tim prostorima, kao i osiguranja onih država koja su korišćena za komparativnu analizu u procesu ovog istraživanja.

Za potrebe ovog rada analizirano je tržište osiguranja u Srbiji i BiH i okolnim

zemljama regije radi poređenja, kao i osnovna načela tržišta osiguranja u Srbiji i BiH. Ovakvo istraživanje je nužno kako bi se generisale preporuke za razvoj sektora koji obezbeđuje veliki doprinos napretku ekonomije države.

Predmet se ispoljava u prošlom, aktuelnom i eventualnom budućem vremenu. Na bazi prošlog vremena imamo prikupljene podatke koje analiziramo egzaktnim metodama a u budućem vremenu pravimo projekciju analizom dobijenih rezultata pod uticajem opštih i vremenskih faktora.

Težište istraživanja je u periodu od velike ekonomske krize do danas sa preporukama za unapređenje stanja u bližoj budućnosti.

Predmet istraživanja pripada brojnim naukama i naučnim disciplinama. Za njegovo istraživanje potrebni su timovi koji imaju multidisciplinarni pristup istraživanju ove tematike.

V. Ciljevi istraživanja

Cilj rada je da ustanovi u kojoj meri osiguravajuća društva u Srbiji i BiH mogu da isprate zahteve koji se postavljaju pred savremene osiguravajuće kompanije, kao i koje su mere koje društva mogu preduzeti da dostignu standarde na svetskom tržištu.

Osnovni praktični cilj istraživanja je da se stvore teorijske postavke iskorištavanja potencijala tržišta osiguranja u tranzicionim zemljama, posle temeljne analize postojećeg stepena razvoja. Ova znanja mogu se koristiti u drugim zemljama koje će se naći u sličnim okolnostima oko formiranja tržišta osiguranja, u slučajevima tranzicije i privatizacije.

Planira se doći do saznanja kojom dinamikom se kreću udeli pojedinih kompanija, domaćih ili stranih, na teritoriji Srbije i BiH, koji je udeo pojedinih vrsta osiguranja, kao i dinamika procesa koji se mogu očekivati u budućnosti s obzirom na postojeće trendove.

Ključno pitanje bilo bi kako poboljšati prodaju osiguranja u Srbiji i BiH, kako

doći do integralnog razvoja tržišta životnog osiguranja koje će postati značajan korektor ukupne privredne aktivnosti u posmatranim državama, što bi doprinelo i većoj sigurnosti građana u sadašnjem i posebno budućem vremenu tokom životnog veka.

Zbog značaja koje osiguranje ima za funkcionisanje savremenog tržišta, ovaj rad je veoma aktuelan i pružiće osnovu za dalje sagledavanje razvoja osiguranja u ove dve zemlje, uz korišćenje najnovije literature. Cilj je načiniti bazu znanja koja bi se u budućnosti mogla koristiti za slična tržišta osiguranja ili slične situacije u kojima bi se određena tržišta osiguranja mogla naći.

Ovde uviđamo da postoje dva osnovna segmenta istraživanja: utvrđivanje stanja na tržištu i sagledavanje kapaciteta tržišta za širenje, odnosno uviđanje perspektiva tržišta osiguranja u ove dve zemlje. U sadašnjim uslovima poslovanja, “tržište osiguranja u Republici Srbiji beleži pozitivan, ali relativno usporen trend rasta”².

Tržište životnog osiguranja u Srbiji, u poslednjih nekoliko godina pokazuje kontinuiran napredak, ali još uvek značajno zaostaje u poređenju sa razvijenim evropskim zemljama. Slaba razvijenost sektora životnog osiguranja je “direktna posledica nedovoljne privredne razvijenosti, nerazvijenosti finansijskog tržišta, nezaposlenosti stanovništva i neadekvatnih ekonomskih reformi, a značajan problem je slaba edukacija i minimalno poznavanje potencijala ove vrste osiguranja”.³

G. Hipoteze istraživanja

Hipoteza omogućuje definisanje eksperimenta (testiranja). Ona se iskustveno proverava tako što se dedukuje logička posledica – činjenični iskaz iz nje i pomoćnih iskaza, postavlja pitanje da li je ta logička posledica istinita ili lažna, utvrđuje se istinitosna vrednost empirijskim istraživanjem i na kraju zaključuje o istinitosnoj vrednosti same hipoteze.

²Munitlak I., Mitić, O., Raspopović, N. (2014), Stanje i perspektive tržišta životnog osiguranja u Republici Srbiji. Poslovna ekonomija: časopis za poslovnu ekonomiju, preduzetništvo i finasije, 14 (1). pp. 51-66. ISSN 1820-6859

³Ibid

U istraživanje se polazi od opšte hipoteze da je:

H0: Identifikacija faktora od uticaja na tržište osiguranja, kao i definisanje njihovog značaja i uticaja, realna i moguća na osnovu prethodne kompleksne analize sistema osiguranja uopšte i dedukovanja tih saznanja i uticajnih faktora na osiguranje u Republici Srbiji i BiH posebno.

Ta, opšta, hipoteza se konkretizuje i operacionalizuje preko dve posebne hipoteze koje glase:

H1: Kompleksna analiza sistema osiguranja podrazumeva komparativno sagledavanje svih njegovih osnovnih karakteristika, od definisanja, preko istorijskog razvoja, do konačne ocene njegovih funkcija, vrsta i elementa;

H2: Na osnovu kompleksne analize postojećih faktora koji utiču na tržište osiguranja u svetu uopšte moguće je identifikovati one faktore koji su od uticaja na osiguranje u Republici Srbiji i BiH i odrediti njihov značaj, smer, intenzitet i stepen uticaja.

C. Način istraživanja

Čitav istraživački proces utemeljen je na saznanjima logike, a naročito na valjanom opažanju, poimanju, promišljanju i u dokazivanju istinitosti. U radu se koristi deduktivna metoda kojom se uobličavaju saznanja koja služe kao teorijsko polazište ovog rada. Pored toga koristiće se i sve druge metode, naročito analiza, sinteza, generalizacija i apstrakcija.

Takođe će se primenjivati analiza sadržaja u raspoloživoj domaćoj i stranoj literaturi, stručnim časopisima, web prezentacijama, pretraživačima i linkovima, podaci o konsultacijama sa ekspertima iz ove oblasti, kao i zvaničnim dokumentima koji regulišu organizovanje i funkcionisanje osiguranja. Primenuje se i statistička metoda, kao metoda posmatranja sa učestvovanjem. Koristi se i metoda ispitivanja, tehnike intervjuisanja učesnika na tržištu osiguranja u Republici Srbiji i BiH i po granama u svetu, naročito u okruženju.

Koristi se i istorijska i istorijsko-komparativna metoda pomoću kojih će se doći

do podataka o razvoju osiguranja kroz istoriju komparacijom saznanja u različitim vremenskim periodima i u aktuelnom vremenu.

U radu se koristi deduktivna metoda kojom se uobličavaju saznanja koja služe kao teorijsko polazište ovog rada. Pored toga koristimo analizu, sintezu, generalizaciju i apstrakciju. Takođe se primenjuje kvalitativna metoda sekundarne građe koja daje detaljan opis. Primenjuju se i statističke metode, kao i metoda posmatranja sa učestvovanjem. Kvalitetu istraživačke studije doprinose i raspoloživa domaća i strana literatura, stručni časopisi, web prezentacije, pretraživači i linkovi kao i konsultacije sa stručnjacima iz ove oblasti.

U ovom istraživanju potrebno je ostvariti sve nivoe naučnog saznanja: deskripciju, svrstavanje, objašnjenje i predviđanje. Deskripcija je dominantna u prvom i drugom poglavlju gde je potrebno opisati osiguranje u celini od definisanja pojmova i funkcija, preko istorijskog razvoja do funkcija i elemenata. Svrstavanje je prisutno u celokupnom istraživačkom postupku – u procesu pravljenja strukture, klasifikovanja izvora i razvrstavanja podataka. Objašnjenje je dominantno u trećem poglavlju gde je potrebno identifikovati faktore i objasniti njihov značaj, smer i intenzitet uticaja. Predviđanje je dominantno u zaključcima gde će se dati preporuke za izgradnju efikasnijeg tržišta osiguranja.

Ž. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

Istraživanje će doprineti širenju fonda naučnog znanja o tržištu osiguranja a takođe će doprineti praktičnim smernicama za razvoj osiguranja u zemljama koje su predmet proučavanja, a koje se nalaze na nižem nivou razvoja osiguranja u odnosu na razvijene zemlje Zapadne Evrope.

1. DEFINICIJA, FUNKCIJE I ISTORIJA OSIGURANJA

U ovom poglavlju obradiće se istorijski prikaz razvoja osiguranja, od pojave prvih elemenata pa sve do uključivanja Države u sam proces, čime počinje era savremenog osiguranja kakvo poznajemo danas. Takođe, u nastavku ćemo definisati i pobliže opisati osnovne elemente i funkcije osiguranja.

1.1. Definicija osiguranja

Osiguranje predstavlja sredstvo zaštite od finansijskih ili nefinansijskih gubitaka, odnosno onih gubitaka koji se ne mogu izraziti finansijskim putem. Osiguranje se sastoji od upravljanja rizikom i zaštitom od rizika potencijalnog ili eventualnog gubitka.

Osiguranje je praktična delatnost i jedan je od najboljih načina da se omogući ljudima da ublaže posledice neke nesreće ili katastrofe koja im se desila, bilo da je do ovih katastrofa ili nesreća došlo od strane same osobe (njenim nemarom) ili je šteta nastupila dejstvom više sile, prirodnih sila ili pak trećih lica.

Pri određivanju premije koju će osiguranik platiti, kompanija koristi statističke zakone kojima tačno može odrediti premiju na način da se ne izlaže gubitku ili ozbiljnom riziku. Kao rezultat toga, proces osiguranja zasnovan je na saradnji osiguranika da bi se izborili sa opasnostima, a uloga osiguravača je da upravlja i reguliše takvu saradnju na osnovu tehničkih osnova i statističkih zakona.

Francuski naučnik Marsel Ferdinand Planjol definisao je osiguranje kao „ugovor kojim se osoba imenovana kao osiguravač obavezuje da će obeštetiti drugu osobu, osiguranika, zbog potencijalnog gubitka osiguranika, u zamenu za iznos novca koji je osiguranik uplatio“.⁴

Osiguranje možemo definisati i kao „zajednicu slučajnih rizika koji se prenose sa

⁴Richard, P. J. (1956), Histoire des Institutions D'Assurance en France. Editions de L'Argus, Paris, p. 8

osiguranika, dok osiguravač prihvata da nadoknadi osiguranike za slučaj da se realizuju, obezbedi ostale novčane naknade ako im se dogodi gubitak ili da pruži usluge povezane sa rizikom”⁵. Ova definicija osiguranja počiva na načelima solidarnosti i uzajamnosti, jer predstavlja udruživanje ljudi koji su izloženi istim opasnostima od nastajanja štete i koji zajednički podnose štetu koja će u budućnosti zadesiti samo neke od njih. Drugim rečima dva osnovna obeležja osiguranja su:

- *mogućnost prenosa rizika sa pojedinca na grupu i*
- *podela rizika na sve članove grupe.*

Osiguranje u najširem smislu znači „*zaštiti imovinske interese fizičkih i pravnih lica prilikom realizacije rizika, odnosno nastupanja osiguranog slučaja, na račun fondova osiguranja formiranih naplatom premija od tih lica*”⁶. Pored toga, osiguranje je „*instrument kojim pojedinac zamenjuje mali određeni iznos (premijske) za veliki neizvesni finansijski gubitak (neizvesnost od koje se osiguravamo) koji bi postojao da nema osiguranja*”⁷. Zakon o osiguranju, donet 2004. godine delatnost osiguranja definiše kao „*zaključivanje i izvršavanje ugovora o osiguranju i preduzimanju mera za sprečavanje i suzbijanje rizika koji ugrožavaju osiguranu imovinu i lica*”⁸.

Zadatak osiguranja je da upravlja rizicima na što efikasniji način i da obezbedi stabilan razvoj nacionalne ekonomije (na prvom mestu uspostavljanje socijalne stabilnosti) stimulišući na taj način „*odgovorno ponašanje privrednih subjekata prema svojoj imovini i građana ne samo prema imovini već i prema svom zdravlju i obezbeđivanju spokojne starosti*”⁹.

Egipatska sudska praksa u islamskom Srednjem veku dalje je definisala osiguranje kao "ugovor u kojem osiguravač preuzima određeni skup opasnosti, kojih se dvojica plaše,

⁵Rejda G.E. (2005), Principles of Risk Management and Insurance, Addison Wesley, New York, str. 20

⁶Kočović J., Šulejić P. (2006), Osiguranje, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, str. 38

⁷Vaughan E., Vaughan T. (2002), Osnove osiguranja i upravljanje rizicima, MATE, Zagreb str. 35

⁸Zakon o osiguranju imovine i lica, Službeni glasnik RS br. 55/2004, pristupljeno 20.11.2020. https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_osiguranju-2014.html

⁹Kočović J. (2008), Strategija razvoja tržišta osiguranja, Strategija razvoja tržišta osiguranja, Udruženje aktuara, Beograd, str.1

a osiguravač želi da ga ne snosi sam, u zamenu za premiju osiguranja ili doprinos koji plaća osiguravač".¹⁰

Subjekt koji pruža osiguranje poznat je kao osiguravatelj, osiguravajuća kompanija, nosilac osiguranja ili osiguravač. Osoba ili subjekt koji kupuje osiguranje poznat je kao osiguranik. Transakcija osiguranja podrazumeva da osiguranik pretpostavlja zagarantovani i poznati relativno mali gubitak u vidu plaćanja osiguravaču u zamenu za obećanje osiguravača da će obeštećenom licu (osiguraniku) osigurati obeštećenje. Gubitak može biti ili ne mora biti finansijski, ali mora biti sveden na finansijski iznos i obično uključuje nešto u čemu osiguranik ima osigurani interes utvrđen vlasništvom, posedovanjem ili postojećim odnosom.

Osiguranik dobija ugovor, nazvan polisom osiguranja, u kome su detaljno opisani uslovi i okolnosti pod kojima će osiguravač obešteti osiguranika. Iznos novca koji osiguravač naplaćuje osiguraniku za pokriće u polisi osiguranja naziva se premijom. Ako osiguranik doživi gubitak koji je potencijalno pokriven polisom osiguranja, on podnosi zahtev osiguravaču za obradu i poravnanje štete. Osiguravač može zaštititi vlastiti rizik tako što će načiniti reosiguranje, pri čemu drugo osiguravajuće društvo pristaje da preuzme deo rizika.

Osiguranje je multidisciplinarna oblast u kojoj se prepliću elementi pravnog, ekonomskog, istorijskog i sociološkog aspekta¹¹, pri čemu svaka od ovih nauka osiguranje definiše na sebi svojstven način. Kao multidisciplinarna nauka, osiguranje se najčešće posmatra iz ekonomskog, pravnog i tehničkog ugla.

- Iz ekonomskog ugla osiguranje se može definisati kao finansijska transakcija koja se obavlja između osiguravajuće kompanije i osiguranika u uslovima nastupanja osiguranog slučaja.
- Pravni vid osiguranja se bavi proučavanjem prava i obaveza ugovornih strana (osiguranika i osiguravača), dok se tehnički aspekt osiguranja koristi matematičko-statističkim analizama čime se uređuje funkcionisanje osiguranja.

¹⁰Franklin, J. (2001), *The Science of Conjecture: Evidence and Probability Before Pascal* (Baltimore: Johns Hopkins University Press), 274-277.

¹¹Sulejić P., Vujović, R. Mrkšić, D. Žarković, N. Rašeta, J., Miloradić, J. (2006), *Osnovi osiguranja*, Univerzitet „Singidunum“, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd, str. 3.

- Tehničkim aspektom osiguranja bavi se aktuarska služba osiguravajuće kompanije koja vrši grupisanje rizika prema različitim opasnostima uzimajući u obzir stepen verovatnoće nastupanja osiguranog događaja.

Na osnovu ovih podataka aktuarska služba izračunava visinu premije koju osiguranik, u zavisnosti od vrste polise osiguranja, treba da plati osiguravaču.

Izloženost riziku za pojedince predstavlja strah od gubitka imovine ili svojih najmilijih, strah od povreda, trajnog invaliditeta, požara, poplava i drugih prirodnih nepogoda. Reč osiguranje znači pružanje sigurnosti, bezbednosti i zaštitu od rizika. Osnovna svrha osiguranja je da pruži sigurnost i ekonomsku zaštitu osiguranicima (pravnim i fizičkim licima) od štetnih događaja i ekonomskih poremećaja do kojih dolazi kada se ostvari rizik, odnosno nastane osigurani slučaj. Dakle, u osnovi osiguranja nalazi se zaštita od rizika, isključivo čistih rizika. Za razliku od špekulativnih rizika kod kojih su mogući ishodi gubitka i dobitka, čisti rizici dozvoljavaju negativne (gubitak) i neutralne (bez gubitka) ishode. U slučaju nastanka štete, osiguravajuća kompanija u obavezi je da izvesne gubitnike isplati, odnosno da ih obešteti, tj. pravno valjani gubici se isplaćuju, kao i oni gubici koji su nastali kao posledica preuzetih rizika do ugovorene visine štete u osiguranju.

Uloga osiguranja je da se umanje i ublaže štetne posledice nastupanja rizika te tako smanjene negativne posledice utiču povoljno na ekonomski rast i razvoj jer se blagovremeno obavlja sprečavanje i ublažavanje nastanka štete kao i naknada nastale štete. Na taj način stvaraju se uslovi za nesmetano odvijanje procesa društvene reprodukcije. S druge strane, postignuti viši nivo ekonomskog razvoja pruža brojne mogućnosti za upravljanje rizikom i osiguranje, tako što su neophodna sredstva za te procese dostupnija nego u nedovoljno razvijenim zemljama, a i svest ljudi sa višim životnim standardom o neophodnosti osiguranja je razvijenija nego kod ljudi sa nižim standardom života i rada.

Reč osiguranje u stručnom smislu i svakodnevnom govoru ima nekoliko značenja¹²:

- *U osnovnom smislu, ono podrazumeva privrednu, uslužnu delatnost koja štiti čoveka i njegovu imovinu od posledica dešavanja brojnih opasnosti. Na taj način se stvara neophodna bezbednost u privredi i društvu u celini.*
- *Pod osiguranjem se podrazumeva i zaključeni ugovor o osiguranju.*
- *Ovaj izraz obuhvata i pojam osiguravajućeg društva kao preduzeća koje se u svom poslovanju mora pridržavati ustaljenih načela struke.*
- *Kada se kaže osiguranje, u nekim slučajevima se misli na vrstu osiguranja.*
- *Pod ovim pojmom može se takođe podrazumevati svota osiguranja koju osiguravač isplaćuje osiguraniku po nastupanju osiguranog slučaja.*
- *Ponekad reč osiguranje znači i tržište osiguranja.*

Sama reč *osiguranje* znači obezbeđenje i izražava svrhu osiguranja koja se uopšteno sastoji u pružanju neke sigurnosti¹³.

Kroz različite vidove pokrića, odnosno vrste zaštite, delatnost osiguranja je prisutna u svakodnevnom životu. Pravna lica i pojedinci izloženi su neprekidnoj mogućnosti dešavanja opasnosti koje mogu prouzrokovati štetu. Osiguranje predstavlja jedan od najvažnijih vidova obezbeđenja od takvih događaja i predstavlja ekonomsku nužnost svakome ko vodi računa o bezbednosti u poslovanju i svakodnevnom životu.

Ideja iza osiguranja je da se veći broj osiguranika udruži i da se eventualni nesretan događaj i šteta nastala zbog njega raspodeli na sve iz “pula” osiguranika. Dakle, trošak tog malog broja nesretnih i štetnih događaja može lako biti podnet od strane velikog broja osiguranika. Na primer, pojedinci znaju da je rizik požara u njihovoj kući mali, ali ga se boje zato što bi posledice bile veoma nepovoljne, stoga su spremni da plate osiguranje protiv požara. Osiguravajuća društva primaju uplatu premija zato što znaju, a na osnovu

¹²Kočović J; Šulejić P. (2002), Osiguranje, CID, Beograd, str. 26

¹³Ibid

statistike, da će se kod velike grupe osiguranika dogoditi mali broj požara, stoga je i osiguravajuća premija za požare obično niska. Osiguranje, kao izbegavanje, ublažavanje i prenos rizika smanjuju neizvesnost za pojedince i organizacije, a njime se omogućava inteligentno upravljanje rizikom, postizanje stabilnosti i razvoja. Osiguranjem se bave osiguravajuća društva. Osiguravajuće društvo je pravno lice koje se ugovorom o osiguranju obavezuje na naknadu štete, odnosno isplatu ugovorenog novčanog iznosa korisniku osiguranja, odnosno osiguraniku kada se ostvari rizik koji je obuhvaćen polisom.

Razlikuju se prema veličini, vrsti i obimu rizika koje pokrivaju. Zbog svoga posebnog društvenog i privrednog značaja, podležu posebnom državnom nadzoru, uz raspolaganje neophodnom dozvolom za rad.

1.2. Funkcije osiguranja

Osiguranje kao veoma kompleksan finansijski mehanizam na finansijskom tržištu može da obavlja sledećih šest funkcija¹⁴:

1. funkciju čuvanje (zaštita) imovine;
2. finansijsko-akumulacionu funkciju;
3. društveno-socijalnu funkciju;
4. funkciju podsticanja razmene i trgovine;
5. funkciju efikasne alokacije kapitala i
6. funkcija efikasne alokacije resursa.

Cilj osiguranja je finansijska stabilnost osiguranika, pa je zato funkcija čuvanja imovine najbitnija funkcija osiguranja. Usled nastanka osiguranog događaja, osiguravajuće društvo je u obavezi da osiguraniku isplati ugovorenu novčanu sumu. Međutim, danas u savremenom osiguranju pored obaveze isplaćivanja štete, osiguravači nastoje da spreče nepovoljne događaje koji mogu negativno da utiču (bilo finansijski, bilo psihološki) na ljude.¹⁵ Funkcija zaštite imovine može se javiti u dva oblika: u vidu neposredne zaštite

¹⁴Dorđević, S. (2012), Postojeće stanje i razvojne perspektive osiguranja, https://www.academia.edu/38263105/POSTOJE%C4%86E_STANJE_I_RAZVOJNE_PERSPEKTIVE_TR%C5%BDI%C5%A0TA_OSIGURANJA, str. 17. Datum pristupa 11.3.2020.

¹⁵Efimov O. N. (2010), O bazovih ponjatijah strahovanija // Vzaimodejstvie gosudarstva i strahovyh organizacij: problemy i perspektivy razvitija: materialy meždunarodnogo strahovogo foruma; gl. redaktor I. Ju. Makarihin; otv. redaktor M. Ju. Molčanova.

imovine (neposredno osiguranje) i u vidu posredne zaštite imovine (posredno osiguranje).

Neposredna zaštita imovine se može posmatrati kao preventivna ili kao represivna. Dok preventivna funkcija osiguranja podrazumeva skup mera koje se koriste za sprečavanje uzroka koji bi mogli da dovedu do nesrećnog događaja, represivna funkcija osiguranja služi za suzbijanje nastalih uništenja (oštećenja) na imovini.¹⁶ Subjekti se služe i preventivnim i represivnim merama osiguranja. Preventivnim kada žele da se zaštite od neželjenog nesrećnog događaja, a represivnim kada nastoje da otklone uzroke nastajanja šteta i nesrećnih slučajeva.

Što se tiče posredne funkcije zaštite imovine i lica, osiguranje igra važnu ulogu u sprečavanju gubitaka, pruža sigurnost i sprečava gubitke, a ima i investicionu funkciju.¹⁷ Osiguranje pruža sigurnost u pogledu preduzetništva tako da se preduzetnici mogu koncentrisati na inovativne i profitabilne tehnike proizvodnje. Veza između globalizacije poslovanja i poboljšanja poslovanja osiguravača dokazana je u brojnim studijama.¹⁸

1.3. Istorija osiguranja

Moderno osiguranje kakvo danas poznajemo, organizovano na naučnoj osnovi i vođeno od strane lica koja se profesionalno i kvalifikovano bave tim poslom, u razvijenim pravnim oblicima u kojima se pojavljuje i sa određenom intervencijom države u organizaciji i poslovanju osiguravajućih organizacija, tvorevina je novijeg doba. O takvom osiguranju se može govoriti tek počev od druge polovine 19. veka i početkom 20. veka.

Istorija osiguranja se može podeliti u tri faze. U prvoj se pojavljuju neki elementi osiguranja, u drugoj, koja traje od dvanaestog do devetnaestog veka, pojavljuju se i prve polise životnog osiguranja, kao i prve osiguravajuće kompanije. Država se od kraja 19. veka aktivno uključuje u poslove osiguranja i to označava i početak treće, najrazvijenije faze koja traje do današnjeg dana.

¹⁶Strahovoe delo (1992), Učebnik / Pod red. L. I. Rejtmana. — M.: Rost— 530 s.

¹⁷Mošenskij S. Z. (2010), Rynok cennyh bumag: transformacionnye processy. — M.: Ekonomika — S.108

¹⁸ Capar, N. & Kotabe, M. (2003). The Relationship Between International Diversification and Performance in Services Firms. *Journal of International Business Studies*, 34, 345-355.

1.3.1. Prvobitna zajednica

Istorija osiguranja seže u davnu ljudsku prošlost, tako da se prvi oblici mogu sresti čak u prvobitnoj ljudskoj zajednici. Osnovna opasnost koja je tada vrebala pojedinca bila je glad, a mera zaštite bili su obavezni prilozima pojedinca u žitu tokom rodni godina.

Ljudi su od svog nastanka težili da opasnosti koje ugrožavaju njih same, njihovo zdravlje i život, kao i njihovu imovinu svedu na najmanju moguću meru. Međutim, rušilačke prirodne sile i nesrećni slučajevi izazivaju štete i uništavaju ljudske živote. Ljudi nastoje da šteta, ako već i nastane, bude što manja, a da putem osiguranja nadoknade ekonomske posledice na dobru, odnosno da se pojedincu obezbedi materijalna podrška usled bolesti, smrti i sl.

Osiguranje u nekom obliku, dakle, datira iz praistorije. U početku su ljudi prodavali robu u svojim selima ili okupljalištima. Međutim, s vremenom su počeli da se obraćaju bližnjim selima kako bi prodali robu¹⁹. U ljudskim društvima su postojale dve vrste ekonomije: prirodna ili nemonetarna ekonomija (koristeći trampu i trgovinu bez centralizovanog ili standardizovanog niza finansijskih instrumenata) i monetarna (sa tržištima, valutama, finansijskim instrumentima itd.).

1.3.2. Stari vek

Osiguranje u nekom obliku staro je koliko i ljudsko društvo. Neke od elemenata osiguranja možemo naći u Kini gde je zabeleženo da su tadašnji stanovnici, pre 5.000 godina, imali jedan poseban primitivni vid osiguranja. Naime, kineski trgovci koji su putovali opasnim rečnim brzacima redistribuirali bi svoje proizvode po mnogim brodovima kako bi ograničili gubitak zbog prevrtanja bilo kojeg pojedinačnog plovila.

Na drugom kraju sveta, neke korene osiguranja nalazimo i kod Vavilonaca koji su pre četiri milenijuma primenjivali oblik osiguranja koji se sprovodio tako što se u slučaju gubitka broda njegovom vlasniku nadoknađivala šteta, ali koji je u slučaju da brod sretno stigne na

¹⁹North (1991), "The Journal of Economic Perspectives".

svoju destinaciju bio dužan da isplati određeni deo svoje dobiti.²⁰ Ti, takozvani „pomorski ugovori“ bili su poznati vavilonskim trgovcima već od 4000–3000 pre nove ere²¹.

Dakle, metode za prenos ili distribuciju rizika su kineski i vavilonski trgovci praktikovali još u trećem i drugom milenijumu pre nove ere, respektivno²². Vavilonci su razvili sistem koji je zabeležen u čuvenom Hamurabijevom zakoniku, oko 1750. godine pre nove ere, a to su praktikovali trgovci koji su jedrili Mediteranom u staro doba. U njemu postoje i napomene u vidu uredbe o međusobnoj obavezi učesnika trgovačkog karavana da nadoknade štetu koja bi nastala u slučaju pljačke.

Ove ugovore su su praktikovali i Indijci oko 600. godine pre nove ere i ova praksa je bila dobro poznata u drevnoj Grčkoj već u 4. veku pr.n.e. Prema pomorskom ugovoru, krediti su odobravani trgovcima pod uslovom da ako pošiljka bude izgubljena na moru, zajam ne mora biti vraćen. Kamata na kredit pokrivala je rizik osiguranja. Počeci jednostavnih oblika zajedničkog snošenja šteta nastalih za vreme pomorske plovidbe vezani su za zakonodavstvo ostrva Rodos u 7. veku pre nove ere. Tu je zabeleženo postojanje primitivnih oblika zajednica rizika.

Drevni atinski "pomorski zajam" skupljao je novac za putovanja uz otplatu otkazanu u slučaju gubitka broda. U 4. veku pre nove ere, stope za zajmove razlikovale su se u zavisnosti od sigurnih ili opasnih doba godine, što je podrazumevalo intuitivno određivanje cene rizika sa efektom sličnim osiguranju²³.

Ovu vrstu zajma od Vavilonaca su preuzeli Feničani i Indusi i preneli ga u poboljšanoj verziji Grcima sa Rodosa. U 3. veku pr.n.e. na ostrvu Rodos razvija se i modernizuje pomorski zajam koji veoma podseća na klasično osiguranje zasnovano na naplati premije. Međutim, trgovcima je često bio potreban i dodatni kapital za opremanje

²⁰Avdalović V. (1997), Istraživanje instrumentalnih komponenata menadžmenta društva za osiguranje i reosiguranje. Ekonomski fakultet Subotica.

²¹ Draganov. H. (2008) Zastrahovane. S., Trakija-M,

²²Vaughan, E. J., (1997), Risk Management, New York: Wiley.

²³Franklin, J (2001), The Science of Conjecture: Evidence and Probability Before Pascal. Baltimore: Johns Hopkins University Press. p. 259.

brodova, dokup robe itd., što je stvaralo potrebu za kreditom. Poverilac je istovremeno bio i osiguravač i učestvovao je u riziku plovidbe (zajmoprimac se posle nastupanja bilo kog od predviđenih osiguranih slučajeva oslobađao duga po osnovu glavnice i kamata, dok se u slučaju sigurnog prispeća broda u luku zajmoprimac obavezivao vratiti dug sa mnogo većom kamatom od kopnene).

Naime, stanovnici Rodosa stvorili su takozvani „opšti prosek“. To je omogućilo grupama trgovaca da osiguraju da im roba bude isporučena zajedno. Prikupljene premije koristile bi se za nadoknadu bilo kojeg trgovca čija je roba bila izbačena sa broda tokom prevoza, bilo zbog oluje ili propadanja²⁴. Ovaj zakon se na latinskom zove *Lex Rhodia*.

Ovakav vid pomorskog zajma koristili su atinski Grci u 6. veku pr.n.e., a nešto kasnije i Rimljani. Atinski zakonodavac Solon (640. – 588. godine pr.n.e.) objedinio je pripadnike istog filozofskog ili političkog ubeđenja u društva – heterije, kao nosioce uzajamnog osiguranja od potencijalne nesreće jednako verovatne za svakog pojedinca.

Osiguranje je nastalo iz čovekove potrebe da kontroliše rizik. Postoje indicije da su već u Vavilonu, 23 veka pre Hrista, karavani kamila koji su prelazili pustinju uzajamnili gubitke smrću životinja. U drevnoj Kini i Rimskom carstvu, postojalo je i osnovno osiguranje, preko udruženja koja su imala za cilj da nadoknade članovima koji su imali neku vrstu gubitka. Kineski trgovci koji su se usuđivali da prevezu svoju robu tako što su je ukrcavali u slabe čamce koji su se spuštali kroz struje velikih kontinentalnih reka i koji su je, da bi izbegli propast nekih od njih, raspodelili tako da je svaki čamac sadržao deo svakog trgovca, primenjivali su osnovni princip osiguranja. Ako je brod potonuo, gubitak je odgovarao malom delu imovine svake osobe. Isto se može reći i za arapske trgovce, koji su, da bi prešli pustinje i negostoljubiva mesta, svoju robu raspodelili na nekoliko karavana i, u okviru istog karavana, na nekoliko kamila.²⁵

²⁴<http://www.duhaime.org/LawMuseum/LawArticle-383/Lex-Rhodia-The-Ancient-Ancestor-of-Maritime-Law--800-BC.aspx>, Datum pristupa 11.3.2020.

²⁵ Larramendi (1997). [S.l.: s.n.] p. 2 *Em falta ou vazio*

Iz sačuvanih pisanih tragova starih naroda (Grci, Feničani, Rimljani) uočava se da je u tadašnjoj prekomorskoj trgovini postojala potreba za nekim načinom osiguranja od gubitaka na moru. U pomorskim prevozima se već tada tražila garancija da će ukrcani teret stići na odredište, a da će se u suprotnom slučaju za njih dati potpuna naknada pretrpljene štete. Isto tako, postoje dokazi o slučajevima gde su bili prisutni svi elementi osiguranja: osigurana suma, rizik, plaćena premija i naknada iz osiguranja.

Drevni rimski zakon priznavao je pomorski ugovor na dnu, u kojem je sačinjen član sporazuma, a sredstva su deponovana kod menjača novca. Morsko osiguranje postalo je vrlo razvijeno kasnije, u 15. veku, u doba Velikih Otkrića (otkriće pomorskog puta za Indiju, otkriće Amerika – obe Amerike, otkriće Magelanovog prolaza, itd.).

U Rimu je bilo i sahranjivačkih društava koja su plaćala troškove sahrane svojih članova u mesečnim ratama. Ugovor o osiguranju takođe se rano razvio. To je bio poznat metod rada u drevnoj Grčkoj i između ostalih pomorskih naroda u komercijalnom kontaktu sa Grčkom.

Grci i Rimljani su stvorili oko 600. godine pre nove ere cehove nazvane "dobročudna društva", koja su se brinula za porodice umrlih članova, kao i za plaćanje pogrebnih troškova. Cehovi u srednjem veku služili su sličnoj nameni.

Takođe je postojalo udruženje legionara veterana koji su uplaćivali sredstva u zajednički fond da bi se obezbedili u starosti, odnosno da bi zbrinuli svoje porodice u slučaju pogibije u ratu. Zbog značaja osiguranja na makroekonomskom planu u grčkim polisima i Rimskom carstvu, angažovala se i država. Rimski patriciji iz Španije tražili su od imperatora novac za vojničke plate, hranu i odeću „koje je trebalo dopremiti galijama pomorskih saveznika“.

Rimska država „obavezala se da osigura bezbedno prispeće robe za vojnike i da sve pomorske rizike nadoknadi trgovačkim firmama koje su prodavale i prevozile robu iz

Španije“²⁶. Primetno je da su ovde „već bili prisutni svi elementi osiguranja: osigurana suma, rizik, plaćena premija i naknada iz osiguranja“²⁷.

Nekih 2160 godina kasnije „Ciceron je pismeno zahtevao da mu se garantuje bezbedan transport novca a do tada je već bilo uobičajeno da pošiljalac zaključi ugovor sa jemcem o bezbednoj isporuci robe, ovde se prvi put osigurava novac“²⁸

Slika 1: Hamurabijev zakonik

(Izvor: www.history.com)

Vrlo primitivni oblici osiguranja od loše žetve, u antici i srednjem veku, bili su skladištenje žitarica u štalama hramova ili gospodara, pošto je jedna od društvenih funkcija koja je obuhvatala ove viškove bila njihova distribucija ili prodaja u vreme loše žetve ili nestašice. Na isti način, članovi srednjovekovnih cehova koji su funkcionisali na način

²⁶<http://subvencije.rs/vesti/upravljanje-rizikom-osiguranje-deo>, Datum pristupa 11.3.2020.

²⁷Ibid

²⁸Ibid

Bratstva²⁹, imali su među svojim misijama pružanje međusobne pomoći u slučaju bolesti, invaliditeta ili smrti³⁰.

Ahemenskim monarsima u drevnoj Persiji uručivani su godišnji darovi raznih etničkih grupa koje su se nalazile pod njihovom kontrolom. Ovo bi funkcionisalo kao rani oblik političkog osiguranja i zvanično obavezalo persijskog monarha da zaštiti svaku „zaštićenu“ grupu od štete³¹.

Jevrejski Talmud (sveta knjiga jevrejske religije) takođe se bavi sa nekoliko aspekata osiguranja robe. U Siriji i Palestini stočari su osnivali fondove za nadoknadu štete članu kome bi razbojnici oteli stado. Prema Talmudu (pisan između 600. i 200. godine pr.n.e.) u Persijskom zalivu primenjivane su Hamurabijeve odredbe za osiguranje trgovačkih tovara, kao začeci pomorskog osiguranja. Hamurabijev zakon razmatra osnovne elemente ugovora, vraćanje zajma i naplatu srazmerno veće kamatne stope u odnosu na kontinentalne zajmove.

1.3.3. Srednji vek

Posle raspada rimske imperije, sve do 6. veka nema nikakvih tragova o osiguranju. Seobe naroda i dolazak invazivnih varvara na teritoriju nekadašnjeg Zapadnog rimskog carstva dovodi do „mračnog doba“ za trgovce ali i industriju osiguranja. Nastavke rimskih običaja možemo pratiti u Istočnom rimskom carstvu koje će kasnije biti poznato pod imenom Vizantija. Do 9. veka nema puno pomena o osiguranju a „ovaj period karakterišu primitivne forme osiguranja u okviru trgovačkih karavana“.³² Dalji razvoj „vezan je za pomorsko osiguranje u Lombardiji gde je i sačuvana prva polisa iz 1182. godine, a iz perioda od 12. do 15. veka sačuvano je više od 400 polisa, što svedoči o visokom stepenu razvoja pomorskog osiguranja“.³³

²⁹De Armas, A. R. (1981), Historia de la previsión social en España: cofradías, gremios, hermandades, montepíos (No. 2). Ediciones" El Albir".

³⁰Tortella, G. (2011), «Sobre los orígenes del seguro en España». X Congreso Internacional de la AEHE.

³¹https://web.archive.org/web/20080404093756/http://www.iran-law.com/article.php3?id_article=61, Datum pristupa 11.3.2020.

³²Kočović J. i Šulejić P. (2002), Osiguranje - Ekonomski fakultet Beograd – Beograd, str. 7

³³<http://subvencije.rs/vesti/upravljanje-rizikom-osiguranje-deo>, Datum pristupa 11.3.2020.

Zajednice rizika u smislu osiguranja pojavljuju se tek u okviru cehova i gildi koje svojim članovima obezbeđuju naknadu štete od pojedinih rizika. U posmatranom periodu (od pada Zapadnog rimskog carstva do velikih otkrića) „osiguranje je staleško i počiva na statutarnom uređenju zajednice. Statutima se određuje visina doprinosa članova i obim njihovih prava dok lica izvan esnafa nemaju pristupa zajednici“³⁴ To je već doba u kome ponovo oživljava trgovina, naročito pomorskim putem, i kada nešto kasnije dođe do otkrivanja Amerike, ponovo će svom snagom izbiti potreba obezbeđenja od velikih rizika kojima je pomorska trgovina izložena.

Osiguranje se u početku još uvek jasno ne izdvaja iz pomorskog zajma ali kada je katolička crkva (1230. g.) počela da zabranjuje naplaćivanje zelenaških kamata na pomorski zajam, osiguranje postaje samostalan institut. Upravo iz Lombardije i Italije uopšte, pomorsko osiguranje brzo se širilo po Španiji, Portugaliji, Francuskoj, Holandiji, Nemačkoj i Engleskoj. tako su nastale i prve pisane zbirke pomorskih običaja od kojih su potom nastali i prvi zakonski izvori prava osiguranja: Barcelonska ordonansa (1435. g.), Florentinska ordonansa (1552. g.), a zatim su nastali i zakoni u Francuskoj, Nemačkoj i u drugim državama.

U Engleskoj u 9. veku rođeni su „cehovi“ (esnafi ili gilde), korporacija trgovaca koji su institucionalno funkcionisali kao udruženja zanatlija. Ova grupa ljudi sa zajedničkom aktivnošću uspostavila je pravila zajednička svima njima. Istovremeno, u Francuskoj i Nemačkoj postoje profesionalne institucije. Prvi osiguravači bili su pojedinci koji su pojedinačno preuzimali jedan ili više rizika. U ovom trenutku, osiguranje tog vremena moglo bi se uporediti sa igrom na sreću.

Osiguranje za profit nastalo je u Italiji u 14. veku. Tada se pomorsko osiguranje vršilo putem kredita. To je bio način uspostavljanja solidarnih garancija za sve ekspedicije.

Prvi poznati ugovor o osiguranju datira iz Đenove iz 1347. godine, odnosno, prvi ugovor o pomorskom osiguranju potpisan 1347. godine u kojem je osiguran brod "Santa

³⁴singipedia.sigidunum.com, Datum pristupa 12.3.2020.

Clara" koji je prešao put između Đenove i Majorke, potiče iz ovog vremena. Ti ugovori su se zvali polise. A 1435. godine u Barseloni je proglašen Pravilnik o pomorskom osiguranju, najstariji propis poznat do danas.

Posebni ugovori o osiguranju (tj. polise osiguranja koje nisu obuhvaćene kreditima ili drugim vrstama ugovora) izumljeni su u Đenovi u 14. veku, kao i osiguranja podržana zalozima zemljišnih imanja. Pomorsko osiguranje u sledećem veku razvijalo se široko i premije su intuitivno varirale od rizika³⁵. Ovi novi ugovori o osiguranju omogućili su izdvajanje osiguranja od ulaganja.

1.3.4. Novi vek

Prva polisa na italijanskom jeziku, a nastala je 20. septembra 1547., pronađena je u Engleskoj. U to vreme nije bilo osiguravajućih biroa, tako da je pomorsko osiguranje bilo privatna transakcija između individualaca. Opšti privredni razvoj i pojave velikih šteta dovode do komercijalizacije osiguranja. Osiguranje od požara nastalo je u Nemačkoj 1591. godine, kada je organizovano udruženje za zaštitu od požara (Feuer Kasse)³⁶.

U Španiji je takođe došlo do velikog razvoja osiguravajućih društava u osamnaestom veku, posebno u oblasti pomorstva, u osiguranju od požara i života. Veliki podstrek dogodio se 1883. godine stvaranjem Komisije za socijalne reforme, koja je donela Zakon o radnim nezgodama, proglašen 1900. Kasnije, 1908. godine, stvoren je Nacionalni institut za socijalno osiguranje. To je poreklo onoga što danas znamo kao socijalno osiguranje.

Krajem 19. veka i „osiguranje od nezgoda“ počelo je da postaje dostupno³⁷. Prva kompanija koja je ponudila osiguranje od nezgoda bila je kompanija za osiguranje putnika u železnici, osnovana 1848. godine u Engleskoj, kako bi se osigurala od porasta broja

³⁵Franklin, J. (2001), *The Science of Conjecture: Evidence and Probability Before Pascal*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. p. 2574-277

³⁶Evenden, William L. (1989), *German Fire Marks*. VVW Karlsruhe.

³⁷https://web.archive.org/web/20090717201207/http://ca.encyarta.msn.com/encyclopedia_761576408_8/Health_Insurance.html, Datum pristupa 12.3.2020.

smrtnih slučajeva na novonastalom železničkom sistemu. Railway Passengers Assurance Company još je 1848. ponudilo osiguranje u slučaju nesreće na putu.

Slika 2: Australijsko putničko osiguranje za železnički saobraćaj

(Izvor: www.wikiwand.com/en/History_of_insurance)

Sav ovaj rast u industriji, trgovini i transportnim sredstvima učinio je da osiguravajuća društva takođe evoluiraju i da idu u korak sa tržišnom potražnjom. Danas postoje osiguravajuća društva koja kontrolišu velike iznose, doprinoseći društvu, stvarajući radna mesta i projekte društvene odgovornosti.³⁸

1.3.4.1. Pomorsko osiguranje

Tržište osiguranja koje je prvo regulisano bilo je tržište pomorskog osiguranja. Pre nego što je osiguranje postalo sveprisutno krajem 17. veka, u Engleskoj su postojala „prijateljska društva“ u kojima su ljudi donirali iznose novca u opštu sumu koja bi se mogla koristiti u hitnim slučajevima. Važan impuls za industriju osiguranja pojavljuje se u trgovini sa Amerikom i Karibima nakon otkrića Amerike. „Regrutna kuća“ u Sevilji, stvorena 1503. godine, bila je zadužena za sve što se odnosi na trgovinu i plovidbu Novim svetom,

³⁸Larramendi, I.H.; Pardo, J.A. E Castelo J. (1997). Gráfica Vitória Ltda, ed. Manual Básico de Seguros. Brasil: FUNENSEG. [S.l.: s.n.] 1

regulišući sve povezano sa time, uključujući i osiguranje i rizike koje su preuzeli brodovi.³⁹ Naredbama koje su izdate u Monzonu 1510. godine propisi Regrutne kuće su modificovani, i to raznim merama da se izbegne prevara u osiguranju i da se one stvarno učine efikasnim. Stoga su usmeni ugovori bili zabranjeni, a zabranjeno je da teret i brodovi budu osigurani za više od dve trećine svoje vrednosti. Tako je postignuto da su i brodar i kapetan imali interes da dođu do luke koja je bila cilj⁴⁰.

Godine 1543. osnovan je Seviljski konzulat na koji će se preneti ekskluzivno pravo u osiguranju. U tom se trenutku pojavljuje formalno osiguranje, ne samo kao zakonska forma koja garantuje bilo kakav rizik već i kao oblik finansiranja ili poreza koji je institucijama omogućio funkcionisanje i njihove glavne zadatke. Tako su u Seviljskom konzulatu, koji se takođe naziva Konzulat trgovaca, Kasa Lonha ili Berza, svi trgovci robovima sa Amerikama bili zastupljeni, uključujući i strance. Prihod Konzulata proizišao je iz pomorskog osiguranja, obaveznog za sve one koji su trgovali sa Amerikama⁴¹ (ili u njima – reč je o obe Amerike, te stoga pravilno koristimo reč „Amerike“, a ne „Amerika“) više od godinu dana, ili sve one koji su utovarivali robu za vrednost više od 1000 dukata, što je omogućilo organizovanje mornarice za odbranu brodova od napada pirata i privatnih gusara u službi engleske krune⁴².

Vrlo značajno mesto u istoriji pomorskog osiguranja pripada Dubrovniku u periodu od 15. do 16. veka. U to vreme Dubrovnik je bio jedan od najvažnijih trgovačkih centara sa snažnom trgovačkom mornaricom. Zakon o pomorskom osiguranju donet 1526. godine dokaz je velikog zamaha pomorskog osiguranja. Iako su sve te akcije i institucije imale svrhu nadoknađivanja onoga što se izgubi u slučaju nesrećnog događaja, to još nije bilo osiguranje kakvo danas poznajemo. Taj je cilj, koji je potpuno svojstven savremenom osiguranju, učinio da nekadašnje institucije toliko liče na današnje osiguranje da ih mnogi s pravom smatraju začecima današnjeg osiguranja.

³⁹Universidad de Sevilla. «La Casa de la Contratación de Sevilla». us.es. Datum pristupa 12.3.2020.

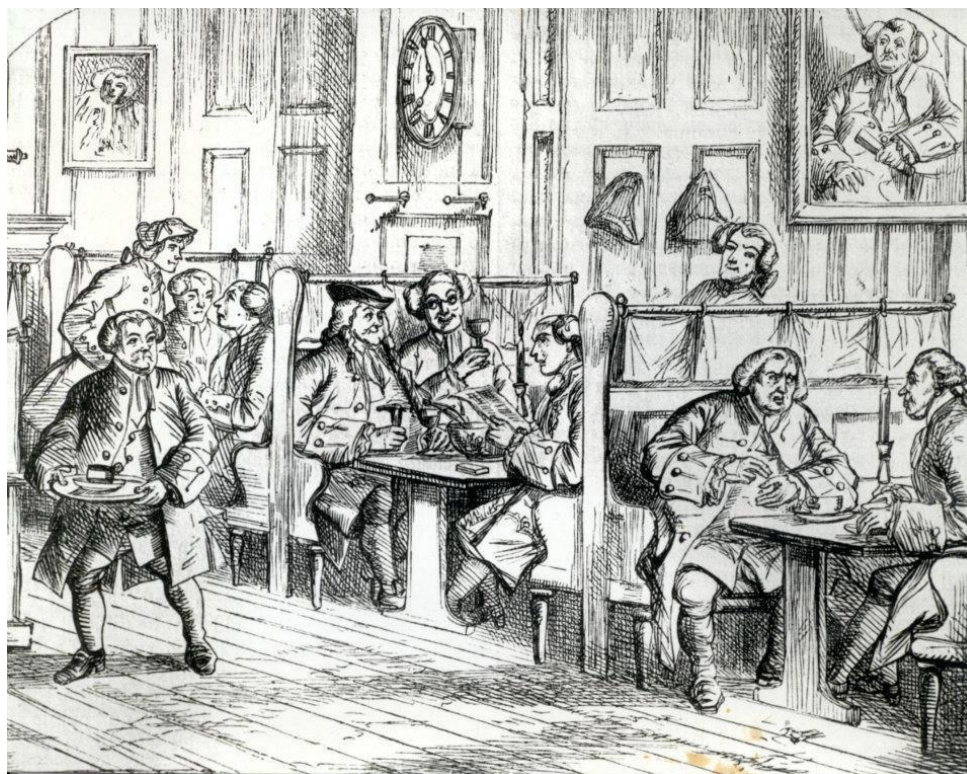
⁴⁰Rodríguez Bernal, A. M. (2004), La Casa de la Contratación de Indias: del monopolio a la negociación mercantil privada (siglo XVI). La Casa de la Contratación y la Navegación entre España y las Indias (2004)

⁴¹Severna i Južna Amerika = Amerike

⁴²www.arauco.org/SAPEREAUDE/terraaustralisincognita/historiasdelaglobalizacion/casadecontratacionsevilla.html, Datum pristupa 12.3.2020.

U Londonu je bio običaj da se vlasnici brodova, prodavci i kupci robe koja se prevozila brodovima sastaju u kafanama. Jedna od njih, čiji je vlasnik bio Edvard Lojd (Edward Lloyd), bila je veoma popularna, tako da prva osiguravajuća kompanija koja se bavila pomorskim osiguranjem dobija naziv Lloyd's⁴³. Do kraja sedamnaestog veka rastuća važnost Londona kao centra za trgovinu bila je uslovljena sve većom potražnjom za morskim osiguranjem.

Slika 3: Lojdova kafana

(Izvor: <https://alchetron.com/Lloyd%27s-Coffee-House>)

Krajem 1680-ih Edvard Lojd otvorio je kafi-šop koji je postao mesto sastajanja stranaka u brojskoj industriji koje žele da osiguraju teret i brodove, te onih koji su voljni da preduzmu takve poduhvate. Ti neformalni počeci doveli su do uspostavljanja tržišta osiguranja Lojds iz Londona i nekoliko povezanih brojsarskih i osiguravajućih poslova.

⁴³Doslovno: „Lojdovo“ (društvo)

Istovremeno, postale su dostupne i prve šeme osiguranja za preispitivanje poslovnih poduhvata. Aktom Britanskog parlamenta iz 1871. godine udruženje osiguravača Lloyd's dobilo je oficijalni status korporacije osiguravača. Na taj način službeno je osnovana Lojdova berza. Lloyd's danas nije kompanija, već predstavlja tržište osiguranja.

Godine 1802. godine u Tulon (Francuska) stvoreno je veliko uzajamno osiguranje što je dovelo do reosiguranja, koje ima za cilj raspodelu rizika koje su preuzeli sami osiguravači. Deo koji mogu da podnesu je rezervisan, a ostatak je stavljen kod subjekata za reosiguranje. Na taj način, ako se dogodi tragična nesreća, nije jedna kompanija ta koja mora da podnese sve troškove, već se ona distribuira među mnogima.

Slika 4: Lojdove prostorije u Londonu tokom 19. veka

(Izvor: gravura, autori Thomas Rowlandson (1756.–1827.) i Augustus Charles Pugin (1762.–1832.))

1.3.4.2. Protivpožarno osiguranje

Osiguranje imovine kakvo danas poznajemo može se pratiti od Velikog požara u Londonu koji 1666. godine progutao više od 13.000 kuća. Razarajući efekti požara pretvorili su razvoj osiguranja „iz pogodnosti u hitnoću“, a promenu mišljenja najbolje ilustruje uključivanje mesta za „Kancelariju za osiguranje“ u novi prostorni plan za London

1667. godine ser Kristofera Rena.⁴⁴

Brojni pokušaji programa uvođenja protivpožarnog osiguranja nisu uspjeli, ali 1681. godine ekonomista Nikolas Barbon i jedanaest saradnika osnovali su prvu kompaniju za zaštitu od požara, "Kancelariju osiguranja za kuće", na uglu Kraljevske berze za osiguranje kuća od cigala. U početku je 5.000 domova bilo osigurano od strane njegove Kancelarije za osiguranje.⁴⁵

Nakon ovog prvog uspješnog poduhvata u narednim decenijama osnovano je mnogo sličnih kompanija. U početku je svaka kompanija koristila svoju vatrogasnu službu kako bi sprečila i umanjila štetu od požara na imanjima koja su osigurana. Takođe su počeli da izdaju „oznake protivpožarnog osiguranja“ svojim kupcima. Oni bi bili vidno istaknuti iznad glavnih vrata imovine i omogućili su osiguravajućoj kompaniji da pozitivno identifikuje nekretnine koje su sklopile osiguranje sa njima.

Slika 5: Oznaka protivpožarnog osiguranja u Park Plejsu, London

(Izvor: geograph.org.uk)

⁴⁴Dickson, P. G. M. (1960), *The Sun Insurance Office 1710–1960: The History of Two and a half Centuries of British Insurance*. London: Oxford University Press. p. 324.

⁴⁵Dickson, P. G. M. (1960), *The Sun Insurance Office 1710–1960: The History of Two and a half Centuries of British Insurance*. London: Oxford University Press. p. 7

Jedna takva zapažena kompanija bilo je Udruženje za zaštitu od požara i životno osiguranje "Hand in Hand", osnovano 1696. godine u Tom's Coffee House u Londonu.⁴⁶ Strukturirano je kao zajedničko društvo i tokom 135 godina delovalo je protiv požara sopstvenom vatrogasnom brigadom i igralo je važnu ulogu u oblikovanju vatrogastva i prevenciji vatre i požara.

Sun Fire Office je najranije postojeće društvo za osiguranje imovine koje datira iz 1710. godine. Za ovaj sistem se ubrzo ispostavilo da ima strašno puno nedostataka, jer su rivalske brigade često ignorisale zapaljene zgrade kad su otkrile da nema polise osiguranja sa njihovom kompanijom.

Slika 6: Primer polise osiguranja od požara iz 18. veka

(Izvor: www.wikiwand.com/en/History_of_insurance)

⁴⁶<https://www.aviva.com/about-us/heritage/companies/hand-in-hand-fire-and-life>, Datum pristupa 12.3.2020.

Na kraju je dogovoreno rešenje u kojem će sve osiguravajuće kuće isporučivati novac i opremu opštinskom organu zaduženom za postavljanje imovine za sprečavanje požara i vatrogascima podjednako po gradu da odgovore na sve požare. To nije rešilo problem u potpunosti, jer su vatrogasne brigade i dalje težile da se osigurane zgrade spasu pre onih bez ikakvog osiguranja.⁴⁷

U Kolonijalnoj Americi, prva osiguravajuća kompanija koja je uvela protivpožarno osiguranje osnovana je u Čarlstaunu (moderni Čarlston) u Južnoj Karolini 1732. Bendžamin Frenklin pomogao je popularizaciji i standardizovanju prakse osiguranja, naročito osiguranja imovine radi širenja rizika od gubitka od požara, u vidu stalnog osiguranja. Godine 1752. on je osnovao udruženje pod imenom „Filadelfijski prilog za osiguranje kuća od gubitaka od požara“. Frenklinova kompanija dala je doprinos u sprečavanju požara. Njegova kompanija ne samo da je upozorila na određene opasnosti od požara, već je odbila i da osigura određene zgrade u kojima je rizik od požara prevelik, kao što su sve drvene kuće.

1.3.4.3. Životna osiguranja

U 18. veku holandski državnik i matematičar Jan de Vit postavio je matematičke osnove određivanja životne rente a dostignuća Njutna, Lajbnica, Dekarta i Paskala našla su veliku primenu u oblasti osiguranja⁴⁸. Takođe su odvelikog značaja bila i „otkrića u matematičkoj statistici, pre svega zakon velikih brojeva (Bernuli, Laplas i Gaus)“⁴⁹. Engleska akademija nauka je krajem 18. veka stvorila pretpostavke za razvoj modernog osiguranja.

U to vreme društva za osiguranje života formiraju se na naučnim postavkama. Prve tablice smrtnosti sačinjene su 1693. godine, ali nije postignuta zadovoljavajuća tačnost u predviđanju mortaliteta na duži vremenski period. Što se iskoraka u moderno osiguranje tiče, „prvo savremeno društvo životnog osiguranja, Društvo za osiguranje udovaca i

⁴⁷<https://www.irmi.com/articles/expert-commentary/the-worlds-first-insurance-company>, Datum pristupa 12.3.2020.

⁴⁸<http://subvencije.rs/vesti/upravljanje-rizikom-osiguranje-deo>, Datum pristupa 12.3.2020.

⁴⁹Ibid

udovica u Londonu osnovano 1699. godine, naplaćivalo je od svih osiguranika istu premiju i bilo je neuspešno“⁵⁰. Prva relativno uspešna kompanija koja je ponudila životno osiguranje bilo je *Udruženje za neprestano osiguranje* koje je osnovano u Londonu 1706. godine a osnovali su ga Vilijam Talbot i Ser Tomas Alen.

Slika 7: Holandski trgovci raspravljaju u svom uduženju

(Izvor: Web Gallery of Art, www.wga.hu)

Edvard Rov Mors osnovao je 1762. godine Pravedno društvo za osiguranje života koje je „uvelo različite premije, uzimalo u obzir godine osiguranika i uspešno poslovalo“⁵¹. Bila je to prva „uzajamna“ (mutual) osiguravajuća kompanija. Prva je na svetu uvela premije zasnovane na stopi smrtnosti koja postavlja „okvir za naučnu praksu i razvoj osiguranja“ i „osnovu modernog životnog osiguranja na kojem su naknadno zasnovane sve šeme životnog osiguranja“.⁵²

„Društvo za životno osiguranje New England Life osnovano je 1835 godine, a nakon njega je osnovano još dvanaest drugih društava u oblasti životnog osiguranja, koja

⁵⁰<https://centarzaosiguranje.com/dobro-je-znati/istorija-osiguranja>, Datum pristupa 12.3.2020.

⁵¹Ibid

⁵²<https://www.equitable.co.uk/about-us/history-and-facts>, Datum pristupa 12.3.2020.

uspešno rade i dan danas”⁵³.

Osiguranje je postalo daleko sofisticiranije u Evropi iz doba prosvetiteljstva, a razvijale su se i specijalizovane vrste osiguranja. Od druge polovine 19. veka počinje nova era u istoriji osiguranja, kada država stupa na scenu. Uvidevši ogroman ekonomski i socijalni značaj osiguranja, država koristi pogodnosti osiguranja za svoje interese, kao što su akumuliranje kapitala kojim osiguravači raspolažu relativno dug vremenski period.

1.3.4.4. Zdravstveno osiguranje

Krajem 19. veka vlade su počele da iniciraju nacionalne programe osiguranja protiv bolesti i starosti. Nemačka je gradila tradiciju programa socijalne zaštite u Pruskoj i Saksoniji. Ovi programi su započeti još 1840-tih godina⁵⁴. Tokom 80-ih godina 19. veka kancelar Oto von Bizmark uveo je starosne penzije, osiguranje od nezgode i medicinsku negu koji su bili osnova za socijalnu državu u Nemačkoj⁵⁵.

U Britaniji je opširnije zakonodavstvo uvela liberalna vlada u Zakonu o nacionalnom osiguranju iz 1911. godine. To je britanskoj radničkoj klasi omogućilo prvi sistem osiguranja od bolesti i nezaposlenosti⁵⁶.

Ovaj sistem je uveliko proširen nakon Drugog svetskog rata pod uticajem Beveridževog izveštaja, da bi se formirala prva moderna država blagostanja⁵⁷. Beveridžov izveštaj, zvanično nazvan Social Insurance and Allied Services (Cmd. 6404),⁵⁸ vladin je izveštaj objavljen u novembru 1942, a uticao je na osnivanje državne socijalne zaštite u Velikoj Britaniji. Napravio ga je liberalni ekonomista Vilijam Beveridž koji je predložio široke reforme sistema socijalne zaštite da bi se pozabavio onim što je identifikovao kao "pet prepreka na putu obnove": "Želja, bolest, neznanje, nesreća i beznade".

⁵³Ibid

⁵⁴Beck, H. (1995), *Origins of the Authoritarian Welfare State in Prussia, 1815-1870*

⁵⁵Hennock, E. P. (2007), *The Origin of the Welfare State in England and Germany, 1850–1914: Social Policies Compared*

⁵⁶<https://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/themes/national-health-insurance.htm>, Datum pristupa 12.3.2020.

⁵⁷Bentley B. G. (1972), *British social policy, 1914-1939*

⁵⁸Beveridge, W. (1970), "Social Insurance and Allied Services". British Library.

Ovde vredi spomenuti i Semaškov model, karakterističan za istočnoevropske zemlje. Semaškov model je „bio model sovjetskog zdravstvenog javnog sistema centralističkog tipa, koji je finansiran i održavan 100% iz javnog državnog budžeta sa glavnim centrom u Moskvi“⁵⁹. Ovaj sistem je još uvek prisutan u Aziji (Kina, Severna Koreja, Vijetnam, Mongolija), Kubi itd”⁶⁰.

Kao samodefinisano socijalističko društvo, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR, osnovan 1922.) razvio je potpuno državni zdravstveni model, sistem Semaška, centralizovan, integrisan i hijerarhijski organizovan sa državom koja je finansirala zdravstvenu zaštitu svih građana. Sve zdravstveno osoblje bili su državni službenici. Kontrola zaraznih bolesti imala je prioritet nad nezaraznim bolestima.

U celini, sovjetski sistem imao je tendenciju da daje prioritet primarnoj zdravstvenoj zaštiti i stavljao je veliki naglasak na specijalističku i bolničku negu. P. Mihali, pišući 2000. godine, originalni Semaškov model okarakterisao je kao „koherentan, isplativ sistem za suočavanje sa medicinskim potrebama svog vremena“⁶¹.

Integrisani model postigao je znatan uspeh u suzbijanju zaraznih bolesti kao što su tuberkuloza, tifusna groznica i tifus. Sovjetski zdravstveni sistem pružio je sovjetskim građanima kompetentnu, besplatnu medicinsku negu i doprineo poboljšanju zdravlja u SSSR-u⁶².

Do 1960-ih godina očekivani životni i zdravstveni vek u Sovjetskom Savezu približio se onom u SAD-u i u nesovjetskoj Evropi. Efikasnost modela narušena je u završnim godinama SSSR-a usled nedovoljnih ulaganja, pri čemu je kvalitet nege počeo da opada početkom 1980-ih, iako je 1985. Sovjetski Savez imao četiri puta veći broj lekara i

⁵⁹<https://www.ipm.ge/uploaded/3.%20Hospital%20Sector%20Reform%20in%20Georgia%20CIF%20ENG.pdf>

⁶⁰Ibid

⁶¹OECD (2001), The Social Crisis in the Russian Federation. Paris: OECD Publishing. p. 95.

⁶²Leichter, H. M. (1979), A Comparative Approach to Policy Analysis: Health Care Policy in Four Nations, p. 226

bolničkih kreveta po glavi u poređenju sa SAD⁶³.

Kvalitet sovjetske medicinske zaštite postao je nizak prema razvijenim svetskim standardima. Mnogi medicinski tretmani i dijagnoze bili su nesofisticirani i nekvalitetni (lekari su često postavljali dijagnoze intervjuišući pacijente bez sprovođenja bilo kakvih medicinskih testova), standard nege pružalaca zdravstvenih usluga bio je loš, a postojao je i visok rizik od infekcije zbog operacije. Sovjetski zdravstveni sistem mučio je nedostatak medicinske opreme, lekova i dijagnostičkih hemikalija a nedostajalo mu je mnogo lekova i medicinskih tehnologija dostupnih u zapadnom svetu. Njegovi objekti imali su niske tehničke standarde, a medicinsko osoblje prošlo je osrednju obuku. Sovjetske bolnice takođe su nudile loše hotelske pogodnosti kao što su hrana i posteljina. Za visoke dužnosnike postojale su posebne bolnice i klinike koje su nudile viši standard nege ali još uvek često ispod zapadnih standarda.

U pogledu vrste usluga i nivoa zdravstvene zaštite, kao i pružatelja usluga, možemo razlikovati 4 tipa zdravstvenog osiguranja:

- Obavezno zdravstveno osiguranje (pruženo od strane resursa države)
- Dopunsko zdravstveno osiguranje (razlika do pune vrednosti obaveznog zdravstvenog osiguranja)
- Dodatno zdravstveno osiguranje (dobrovoljno osiguranje čije pokriće prevazilazi obuhvat koji pružaju obavezno i dopunsko osiguranje)
- Privatno zdravstveno osiguranje (plaćaju ga pojedinci i pružatelji usluga najčešće su privatne bolničke ustanove koje saraduju sa osiguravajućim kućama i nude mogućnost lečenja u savremenim poliklinikama, korišćenje najmodernijih tehnologija, vrlo kratko čekanje na usluge i potpunu posvećenost pojedinačnom pacijentu)

⁶³Britnell, M. (2015), In Search of the Perfect Health System. London: Palgrave. pp. 81–84.

2. VRSTE I ELEMENTI OSIGURANJA

Industrija osiguranja je istorijski bila pod uticajem mnogih faktora, bilo interne ili eksterne prirode, koji su izazvali ne samo velike gubitke već su ugrozili i samo postojanje društava za osiguranje i reosiguranje. U poslednje vreme, posebno tokom poslednje decenije, kada su razvoj globalne ekonomije i ljudskog društva dostigli ogromnu brzinu koja do sada nije zabeležena u istoriji čovečanstva, osiguravajuća društva su pod sve većim pritiskom da na adekvatan način upravljaju svojom profitabilnošću, rizikom i lojalnost potrošača na izazovnom tržištu koje se stalno menja. U rizičnom savremenom svetu, osnovna karakteristika industrije osiguranja je povećana verovatnoća da će se desiti neočekivano.⁶⁴

Osnovna podela osiguranja je na životna i neživotna osiguranja. Životna osiguranja „obuhvataju osiguranja kod kojih je život, odnosno zdravlje osigurano, a naknada – novčana suma koju društvo za osiguranje isplaćuje može biti isplaćena jednokratno ili u više rata (renta)“⁶⁵.

Neživotna osiguranja „obuhvataju veći broj različitih vrsta osiguranja – obuhvataju sve vrste osiguranja izuzev životnih osiguranja“⁶⁶.

Postoje različiti pristupi klasifikaciji delatnosti osiguranja. U većini zemalja sveta razlikuju se dve vrste osiguranja: životno osiguranje i vrste osiguranja koje nisu povezane sa životnim osiguranjem (neživotno osiguranje). Ova klasifikacija se koristi u izradi regulatornih dokumenata, analizi tržišta osiguranja i drugim pitanjima. U naučnoj literaturi na ruskom jeziku ne postoji jedinstveno gledište o klasifikaciji vrsta osiguranja. Razni

⁶⁴ Njegomir, V, Marović, B. Contemporary Trends in the Global Insurance Industry, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 44, 2012, Pages 134-142

⁶⁵ www.gsimaster.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=54:koja-osiguranja-postoje&catid=39:o-osiguranju&Itemid=55, Datum pristupa 12.1.2021.

⁶⁶ www.gsimaster.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=54:koja-osiguranja-postoje&catid=39:o-osiguranju&Itemid=55, Datum pristupa 12.1.2021.

autori razlikuju dve, tri ili četiri glavne vrste (grane) osiguranja, u zavisnosti od predmeta osiguranja⁶⁷.

Konkretno, neki autori razlikuju dve glavne vrste (vrste ugovora) osiguranja: imovinsko i lično⁶⁸. Drugi autori identifikuju četiri grane osiguranja: imovinsko, lično, odgovorno i rizično⁶⁹. Konačno, treća grupa autora razlikuje tri grane osiguranja: imovinsko, lično i odgovorno⁷⁰.

U ličnom osiguranju, predmet osiguranja su imovinski interesi povezani sa životom, zdravljem, radnom sposobnošću i penzijskim osiguranjem osiguranika ili osiguranika.

Lično osiguranje uključuje:

- Osiguranje života;
- Osiguranje od nezgoda i bolesti;
- Zdravstveno osiguranje.

U osiguranju imovine predmet osiguranja su imovinski interesi koji se odnose na vlasništvo, upotrebu i raspolaganje imovinom.

Osiguranje imovine uključuje:

- Osiguranje imovine preduzeća i organizacija;
- Osiguranje od odgovornosti;
- Osiguranje od poslovnog rizika;
- Osiguranje od finansijskog rizika.
- Osiguranje imovine građana;
- Transportno osiguranje (prevozna sredstva i teret);
- Osiguranje drugih vrsta imovine, osim gore navedenih;

U osiguranju od odgovornosti, predmet osiguranja su imovinski interesi povezani sa nadoknađivanjem štete koju osiguranik nanosi trećem licu. Drugim rečima, “osiguranje od

⁶⁷Gevorkjan T. (2016), Strahovoe pravo. — S. 374. — 427 s.

⁶⁸Hudjakov A. (2015), Strahovoe pravo. — Litres, 2015. — S. 505.

⁶⁹Šipunova N., Klikušina O. (2015), Strahovanie. Otvety na ekzamenacionnye biletu. — Litres. — S. 62.

⁷⁰Kazancev S. (1998), Osnovy strahovanija: Učebnoe posobie. — Ekaterinburg: IPK UGTU— 101 s.

odgovornosti predstavlja vrstu osiguranja u kojem se pravno lice osigurava od propusta koji se mogu dogoditi prilikom poslova koje obavlja, a koji dovode do materijalne, finansijske, ili druge štete klijenta ili kupca”.⁷¹

Osiguranje od odgovornosti uključuje:

- Osiguranje od odgovornosti za vlasnike vozila;
- Osiguranje od odgovornosti prevoznika;
- Osiguranje građanske odgovornosti preduzeća - izvori povećane opasnosti;
- Osiguranje od profesionalne odgovornosti;
- Osiguranje od odgovornosti za slučaj neplaćanja;
- Osiguranje ostalih vrsta građanske odgovornosti.

Podela osiguranja na grane zasniva se na fundamentalnim razlikama u objektima osiguranja. Podela osiguranja na sektore ne omogućava identifikovanje onih specifičnih interesa osiguranja fizičkih i pravnih lica koji omogućavaju obavljanje osiguranja. Da bi se ovi interesi konkretizovali, razlikuju se podsektori i vrste osiguranja od osiguranja. Vrsta osiguranja je osiguranje od određenih rizika i opasnosti u određenom iznosu osiguranja po odgovarajućim tarifnim stopama. Odnosi osiguranja između osiguravača i osiguranika odvijaju se prema vrsti osiguranja.

U poslednje vreme došlo je do raznih integracija u sistemima osiguranja između osiguravača raznih polja. To je dovelo i do pozitivnih i do negativnih rezultata. Negativni aspekti se mogu izraziti u smislu finansijske zaraze, što je pokazala svetska finansijska kriza.⁷²

2.1. Vrste osiguranja

Forme u kojima se pojavljuje savremeno osiguranje „mnogobrojni su, stoga se oni grupišu i razvrstavaju prema određenim zajedničkim svojstvima: postoje razne podele na

⁷¹https://vib.rs/osiguranje-od-odgovornosti-2/?gclid=Cj0KCQjwkIGKBhCxARIsAINMioL1VSjgnIz6zdtEmXSLnl0gb4S3fjsyKDjCCjQPQJxrl1vQMI0tECMaApvMEALw_wcB, datum pristupa 14.09.2021.

⁷²Marović, B, Njegomir, V (2009). Global economic crisis and its implications on insurance market. Collection of articles, scientific meeting “Business Environment in Serbia and Global Economic Crisis“, Higher School of Professional Business Studies, Novi Sad.

pojedine vrste, grane osiguranja i druge nivoe grupisanja kako bi se olakšalo njihovo proučavanje i primena neophodnih ekonomskih, pravnih pravila i pravila tehnike osiguravanja”⁷³.

Razvojem ekonomije i društva stalno se pojavljuju nove vrste osiguranja, dok neke nestaju. Podele osiguranja se takođe razlikuju od jedne zemlje do druge. Naš Zakon o imovinskom i ličnom osiguranju pominje kao vrste osiguranja životno osiguranje, zdravstveno te penzijsko osiguranje, obavezno osiguranje, druga osiguranja imovine, osiguranje od nezgode, kao i osiguranje građanskih depozita. Očigledno je da je svaka podela na vrste i grane osiguranja izuzetno proširiva i uslovljena i da se takvom treba smatrati.

Malus je “doplata premije osiguranja koja se zaračunava onim osiguranicima/ugovaračima osiguranja koji su u proteklom periodu (jedna ili više godina), imali određen broj šteta (dve ili više) a obračunava se za individualan, nepovoljniji odnos plaćene premije i nadoknađene štete. Ovo je različito od povećanja premijske stope za naredni period kao rezultat činjenice da su isplaćenje štete u ranijem razdoblju znatno premašile ukupno uplaćenu premiju osiguranja”⁷⁴.

Franšiza (engleski: franchise) je “učešće u šteti koju osiguranik snosi sam i izražava se u apsolutnom iznosu ili u procentu od štete”⁷⁵.

Postoje:

- “Integralna franšiza kada se do naznačenog iznosa šteta ne pokriva, a preko tog iznosa šteta se pokriva u punom iznosu,
- Odbitna franšiza kada osiguranik učestvuje u svakoj šteti do naznačenog (apsolutnog) iznosa,
- Proporcionalna franšiza kada osiguranik učestvuje u svakoj šteti u određenom

⁷³<http://www.reosiguranje.com/recnik-osiguranja/480-vrste-osiguranja.html>, pristupljeno 14.09.2021.

⁷⁴Ibid

⁷⁵Ibid

procentu od nastale štete”⁷⁶.

2.1.1. Obavezno i dobrovoljno osiguranje

Obavezno osiguranje je lično ili imovinsko osiguranje zasnovano na zakonu, bez obzira na volju učesnika u osiguranju. Zakonska prinuda u osiguranju prisutna je u svim zemljama i pokriva relativno mali deo opšteg osiguranja.

U našoj zemlji zakon predviđa da vlasnici ili korisnici vozila moraju biti osigurani od odgovornosti za štetu nastalu trećim licima, putnicima javnog prevoza usled udesa, vlasnicima ili korisnicima aviona - od odgovornosti za štetu nastalu prema trećim licima stranke. i depozite građana u bankama i drugim finansijskim institucijama, kao i na brodove, šinska vozila, kao i vojna i policijska vozila. Profesionalna odgovornost je takođe uključena u opseg obaveznog osiguranja.

Vlasnici ili korisnici vozila dužni su da zakluče ugovor o osiguranju sa osiguravajućim društvom. U ovim slučajevima, odnosi osiguranja ne stvaraju se samostalno, iako na obaveznoj osnovi, već zaključivanjem ugovora. Odredbe o obaveznom osiguranju ne primenjuju se na vojno osoblje. Značajna oblast prinude koja prevazilazi premije osiguranja je socijalno osiguranje, koje takođe podleže posebnim zakonskim propisima. Što se tiče obaveznog osiguranja, imamo mnogo više što je tipično za druge državne sisteme ili tržišne strukture.

Dobrovoljno, tj. neobavezno osiguranje je osiguranje sklopljeno dobrovoljno na osnovu čisto ekonomskih motiva zainteresovane strane, tj. ugovaraču osiguranja ili osiguranom licu radi zaštite imovine, imovinskih interesa, odgovornosti, zdravlja ili života. Dakle, proizilazi iz razvoja svesti o postojanju potreba koje se zadovoljavaju zaključivanjem ugovora o osiguranju sa socijalnim osiguranjem. Većina osiguranja su dobrovoljna.

⁷⁶Ibid

Slika 8: Kartica za dobrovoljno zdravstveno osiguranje kompanije Milenijum osiguranje

(Izvor: Milenijum osiguranje)⁷⁷

Prema našim zakonskim odlukama, kao i u drugim zemljama, osiguranje imovine i lično osiguranje su u principu dobrovoljni. Naprotiv, postoje obavezne vrste osiguranja kao izuzeci, strogo regulisani zakonom. Neke vrste osiguranja mogu biti i dobrovoljne i obavezne: na primer, zdravstveno osiguranje, za koje zakonske odredbe mogu da odrede u kojoj meri je ono obavezno, a koliko dobrovoljno.

2.1.2. Životna i neživotna osiguranja

Jedna od osnovnih podela osiguranja je na životna i neživotna.

Vrste osiguranja su, u skladu sa nomenklaturom u EU i Hrvatskoj:

- “životna osiguranja - životno osiguranje, rentno osiguranje te dopunska osiguranja životnog osiguranja”⁷⁸
- neživotna osiguranja – “osiguranje od nezgoda, zdravstveno osiguranje, osiguranje drumskih vozila, šinskih vozila, vazduhoplova, plovila, osiguranje robe u prevozu, osiguranje od požara i elementarnih šteta, osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila, vazduhoplova, plovila, osiguranje kredita, osiguranje jamstva,

⁷⁷Milenijum osiguranje, interni izvori, 2021.

⁷⁸<https://gov.hr/moja-uprava/financije-i-porezi/osiguranja/vrste-osiguranja/441>

osiguranje raznih finansijskih gubitaka, osiguranje troškova pravne zaštite te putno osiguranje”⁷⁹.

2.2. Elementi u osiguranju

Elementi u osiguranju pobliže određuju i definišu ugovorni osnov između osiguravatelja i osiguranika, odnosno korisnika osiguranja.

2.2.1. Rizik

U smislu osiguranja, rizik je šansa da se dogodi nešto štetno ili neočekivano. To može uključivati gubitak, krađu ili oštećenje vrijedne imovine i stvari ili može biti povrijeđeno. Osiguravači procenjuju i procenjuju različite rizike kako bi utvrdili koliko bi morali da plate ako je ugovarač osiguranja pretrpeo gubitak zbog nečega što pokriva polisa. Ovo pomaže osiguravaču da odredi iznos (premiju) za naplatu osiguranja. Da bi mogli staviti finansijsku vrednost na rizik, osiguravači izračunavaju verovatnoću da se osigurana stvar ili imovina slučajno izgubi, ukrade, ošteti ili uništi, koliko često bi se to moglo dogoditi i koliko bi koštalo popravljanje ili zamena. U svakom slučaju, rizik je jedan od osnovnih pojmova i pretpostavki osiguranja, bez kojeg ne bi mogao postojati.

2.2.2. Predmet osiguranja

Predmet osiguranja je ono što je osigurano - osigurana lica, životinje, stvari i imovinski interesi. Dakle, radi se o osobi ili proizvodu u odnosu na koji se rizik može realizovati. Prisustvo objekta osiguranja sa određenim karakteristikama preduslov je za zaključenje i trajanje osiguranja. Stavka mora biti jasno naznačena na polisi osiguranja. Takođe, predmet osiguranja jedan je od važnih kriterijuma za podelu celokupne delatnosti osiguranja na lična i imovinska osiguranja. Primeri osiguranja su školarci i studenti (osiguranje od nezgode), automobili, mehanizmi, spravice (osiguranje automobila), izgubljeni profit i operativni troškovi kompanije (osiguranje od prekida poslovanja), odgovornost vlasnika ili korisnika vozila za štetu trećoj osobi stranke koje koriste ovaj automobil (osiguranje od autoodgovornosti) i mnoge druge.

⁷⁹Ibid

2.2.3. Premija osiguranja

Novčani iznos koji je ugovarač osiguranja, odnosno osiguranik, dužan da plati kao naknadu za obezbeđenje osiguranja. U uslovima osiguranja naših osiguravajućih organizacija, premija se jednostavno označava kao iznos koji ugovarač osiguranja mora platiti za osiguranje. U osnovi, ovo je cena rizika. Postoji veoma bliska veza između rizika i premije osiguranja.

Iznos premije utvrđuje se u skladu sa prosečnim iznosom rizika, pri čemu bi svaka promena trebalo da se odrazi na promenu premije. Osim toga, premija mora odgovarati riziku u određenom vremenskom periodu, odnosno mora biti proporcionalna dužini vremenskog perioda tokom kojeg se rizik pokriva. Uzimajući u obzir nešto širi pristup, može se reći da su premija osiguranja i cena osiguranja, budući da upoređuje rizik njegove upotrebe i druge faktore, poput iznosa osiguranja, kao i cene osiguranja, sigurniji i pouzdaniji.

Za osiguravača, premija osiguranja – odnosno bruto premija - jeste iznos koji se sastoji od nekoliko delova sa različitim nazivima (za naknadu štete, plaćanje iznosa osiguranja prema ugovoru.

2.2.4. Naknada iz osiguranja

Naknada ili odšteta od osiguranja je vrednost, obično izražena u novcu, na koju osiguranik polaže pravo, tj. primalac osiguranja, po nastupu osiguranog slučaja. U osiguranju imovine naknada obično zavisi od tri faktora. To su:

- visina štete,
- visina sume osiguranja i
- vrednost osigurane stvari

Od osiguranja ne možete dobiti više od iznosa nastale štete, i to samo u granicama osiguranog iznosa i vrednosti osigurane stvari. Dakle, svaki od ovih sastojaka može delovati kao gornja granica odgovornosti osiguravača. U slučaju osiguranja od nezgode, na visinu naknade utiče iznos osiguranog iznosa i veličina posledica nezgode.

Naknada koja se plaća primaocu osiguranja ne može preći iznos osiguranja. U zavisnosti od posledica, obično se plaća samo deo. U životnom osiguranju, u budućnosti, generalno govoreći, to je unapred dogovoreno osiguranje slobode ili renta koja se plaća osiguraniku ili njegovom određenom licu.

Suma osiguranja „je novčani iznos koji se isplaćuje osiguraniku ukoliko nastupi osigurani slučaj. Predstavlja gornju veličinu osnovne obaveze društva za osiguranje (osiguravača)⁸⁰. Ona „predstavlja važan sastojak ugovora o osiguranju, obično služeći i kao osnovica za obračun premije osiguranja (novčanog iznosa koji je ugovarač osiguranja, odnosno osiguranik dužan da plati kao naknadu za obezbeđenje osiguravajuće zaštite)⁸¹.

Sa druge strane, „osigurana suma je izraz koji se koristi u osiguranju lica a ima isto značenje kao suma osiguranja u osiguranju imovine. Osigurana suma predstavlja naknadu iz osiguranja koju osiguravač isplaćuje osiguraniku po nastupanju osiguranog slučaja⁸².

2.3. Dokumenti u osiguranju

Pod pojmomom dokumenta u osiguranju smatraju se isprave kojima se dokazuje ili pojašnjava ugovorni odnos između osiguratelja i osiguranika te se na temelju posedovanja tih dokumenata ostvaruje i pravo na obeštećenje ili ostvarenje drugih pogodnosti koje proizlaze iz odnosa ugovornih strana.

2.3.1. Ugovor o osiguranju

Kod nas se odnosi osiguranja po pravilu zasnivaju na ugovoru kao legalnom poslu, bilo da se radi o dobrovoljnom ili obaveznom osiguranju. Zahtev za osiguranje obično podnosi potencijalno osigurano lice. Ugovor o osiguranju stvara obaveze za obe strane - ugovarač osiguranja je dužan da plati premiju osiguranja, a osiguravač je odgovoran za posledice rizika.

⁸⁰https://gsimaster.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=57:suma-osiguranja--osigurana-suma&catid=39:o-osiguranju&Itemid=55, Datum pristupa 13.03.2021.

⁸¹Ibid

⁸²Ibid

Pored ovih osnovnih obaveza, obično postoje i druge: u slučaju osiguranika, to su obaveštenja o promenama okolnosti od kojih rizik zavisi, nastanku osiguranog slučaja, donošenju mera spasavanja itd.

Ugovor o osiguranju u potpunosti zavisi od slučaja. Naime, u vreme kada se zaključuje, zbog neizvesnosti događaja, veličina i odnos obaveza obe strane nisu poznati. Ugovor o osiguranju formalan tek u nekim slučajevima. Odlikuje se velikom ujednačenošću ugovornih uslova zbog brzine i lakoće zaključivanja transakcije, koje su obično predstavljene uslovima osiguranja i brojnim klauzulama. Ugovor je takođe postepen, što znači da se ispunjenje obaveza ugovornih strana produžava na određeno vreme.

Ovi ugovori spadaju u klasu aleatornih ugovora, što znači da su to ugovori u kojima neizvestan događaj definiše prava i obaveze strane. Na primer, u kockanju ili kladenju obično se koriste aleatorni ugovori.

2.3.2. Uslovi osiguranja

Uslovi osiguranja su skup klauzula koje detaljno uređuju odnos između ugovarača osiguranja, tj. ugovarača osiguranja i osiguravača, ako nisu utvrđeni zakonom ili podzakonskim aktima. Oni su sastavni deo ugovora o osiguranju. Prema našim pravilima, zakonski zastupnik zainteresovanih akcionara dužan je, između ostalog, da prilikom podnošenja zahteva za radnu dozvolu osiguravaču dostavi uslove osiguranja uz mišljenje ovlašćenog aktuara.

Uslovi osiguranja mogu biti opšti, posebni i dodatni. Oni uređuju prava i obaveze između ugovarača osiguranja i osiguravača. Osiguravač je dužan da prilikom zaključenja transakcije prenese uslove osiguranja na osiguranika, ako oni još nisu odštampani na polisi osiguranja. Osiguravač unapred prihvata opšte uslove, određujući sadržaj budućih ugovora za određene vrste osiguranja, a ugovarač ih prihvata ili potpuno odbija. Ugovorne strane propisuju posebne uslove. U stvari, radi se o definisanju konačnog sadržaja politike i primeni različitih dodatnih odredbi.

2.3.3. Polisa osiguranja

U osiguranju, polisa osiguranja je ugovor (generalno ugovor standardne forme) između osiguravača i ugovarača osiguranja, koji određuje potraživanja koja je osiguravač prema zakonu dužan da plati. U zamenu za početnu uplatu, poznatu kao premija, osiguravač obećava da će platiti gubitak nastao usled opasnosti pokrivenih jezikom polise. Ugovori o osiguranju osmišljeni su tako da zadovolje posebne potrebe i stoga imaju mnoge karakteristike koje se ne nalaze u mnogim drugim vrstama ugovora. Budući da su polise osiguranja standardni obrasci, one sadrže opšti jezik koji je sličan u širokom spektru različitih vrsta polisa osiguranja.⁸³

Polisa osiguranja je generalno integrisani ugovor, što znači da uključuje sve oblike povezane sa ugovorom između osiguranika i osiguravača⁸⁴. U nekim slučajevima, međutim, dopunski zapisi, poput pisama poslatih nakon konačnog ugovora, mogu osigurati osiguranje polisa neintegrisani ugovor. Jedan udžbenik osiguranja kaže da generalno „sudovi uzimaju u obzir sve prethodne pregovore ili dogovore... svaki ugovorni rok u polisi u vreme isporuke, kao i one koji su kasnije napisani kao vozači polise. i potvrde ... uz saglasnost obe strane, deo su pisane politike “.⁸⁵

U udžbeniku se takođe navodi da se politika mora odnositi na sve radove koji su deo politike.⁸⁶ Usmeni ugovori podležu pravilu uslovnih dokaza i ne mogu se smatrati delom politike ako se čini da je ugovor celovit. Reklamni materijali i cirkulari obično nisu deo politike. Mogu se javiti i usmeni ugovori do izdavanja pisane polise. Komponente, koje obično uključuju sledeće: ugovorne strane, osigurano lice ili osigurani predmet, rizike, trajanje osiguranja i vreme pokrića, premiju osiguranja i iznos, odnosno, osiguranje koje nije osiguranje.

⁸³Mowbray, A. H.; Blanchard, R. H. (1961), *Insurance: Its Theory and Practice in the United States* (5th ed.). New York: McGraw-Hill. pp. 48, 51, 71.

⁸⁴Wollner K. S. (1999), *How to Draft and Interpret Insurance Policies*. Casualty Risk Publishing LLC.

⁸⁵Porter K. (2007), *The Legal Environment of Insurance*, §5.17. AICPCU.

⁸⁶Ibid

2.3.4. List pokrića

List pokrića je dokument koji se izdaje kada nema dovoljno podataka ili vremena za izdavanje polise osiguranja. Ovaj dokument sadrži važne komponente ugovora o osiguranju, a kasnije biva zamenjen polisom. Ugovor se dodeljuje kada oba izvođača potpisuju policu ili listu pokrića.

Međutim, u praksi naslovnu stranicu obično potpisuje samo osiguravač koji osigurava osiguravajuću organizaciju. Izdavanje ovog dokumenta koristi obema stranama: ugovarač osiguranja odmah dobija osiguranje, ne čekajući da mu se izda polisa, a osiguravač dobija pravo na premiju osiguranja. Iako se može izdati za gotovo sve vrste osiguranja, zaštitni list je našao svoju primenu, posebno u osiguranju transporta i imovine, u užem smislu pri osiguranju većih predmeta, pri čemu ih pre izdavanja mora proveriti stručnjak osiguravača polise ili kada je osiguravač jednostavno iz tehničkih razloga ne može izdati polis.

2.4. Korisnik osiguranja

Korisnik osiguranja je fizičko ili pravno lice koje poseduje naknadu za osiguranje, pa bi ime korisnika osiguranja trebalo prvo koristiti ako osoba koja koristi osiguranje nije bila uključena u ugovor u vreme njegovog zaključenja, bez biti lično ili preko predstavnika. Razlika između navedenih uloga u praksi se manifestuje naročito u slučaju ugovora o osiguranju na svoje ime i na tuđi račun. Osiguravač ili čak osiguravač ne mora uvek unapred znati korisnika osiguranja tuđeg računa. Za ugovor je dovoljno definisati objektivne kriterijume za njegovo utvrđivanje. Tako korisnik može biti identifikovan ili se može identifikovati - osiguranje na račun nepoznate osobe.

Osiguranje treće strane, kako se ponekad naziva, zakonski je propisano za sve vlasnike vozila prema Zakonu o motornim vozilima. Ovo je vrsta osiguranja u kojoj osiguravač nudi zaštitu od oštećenja vozila trećih strana, lične imovine i povreda.

Ako je osiguranik imao nezgodu, osiguravač nudi finansijsku pomoć za plaćanje

troškova popravke imovine treće strane. Na taj način se smanjuje finansijsko opterećenje ugovarača osiguranja. U slučaju nesreće, osiguranik mora obavestiti osiguravajuće društvo neposredno pre podnošenja tužbe. Po podnošenju štete, osiguravač imenuje procenitelja koji će proceniti štetu i precizirati procenjene troškove popravke. Po završetku inspekcije, osiguravač će izmiriti potraživanje. Polisa ne osigurava osiguravača u ovom slučaju.

Osiguranje za tuđ račun nastalo je u pomorskom osiguranju, ali je takođe našlo primenu u mnogim drugim vrstama osiguranja. Izraz „korisnik“ takođe je istaknut u osiguranju trećih strana, najčešće u životnom osiguranju, gde ga može predstavljati bilo ko (rođak, staratelj ili druga osoba, dobrotvorna organizacija, kompanija, udruženje ili čak kućni ljubimac).

2.5. Osiguranik

Osigurano lice ili osiguranik je fizičko ili pravno lice koje sklapa ugovor o osiguranju u svoje ime i o svom trošku, osiguravajući se od nuspojava osiguranih rizika. Da bi mogao da dobije osiguranje, osiguranik mora biti poslovno sposobno lice koje se, kao ravnopravna strana u ugovoru, suprotstavlja osiguravaču sa svim pravima i obavezama koje proističu iz njihovog odnosa. U praksi se obično dešava da je osiguranik i izvođač i primalac osiguranja (kada je njegova roba ili on u opasnosti), ali to nije uvek slučaj. Dešava se da su ugrožene i tuđe stvari ili druga osoba - sve to, naravno, mora imati blisku vezu sa osiguranicima. Tako, na primer, prilikom osiguranja imovine, osiguranik ne mora uvek biti vlasnik osiguranog objekta, već, recimo, njegov korisnik. Kod ličnog osiguranja, rizik od smrti ili nesreće može ugroziti drugu osobu (supružnika, decu ili roditelje osiguranika).

2.6. Ugovarač osiguranja

Ugovarač osiguranja je fizičko ili pravno lice koje zaključuje ugovor o osiguranju sa osiguravačem, obavezujući se da će platiti određenu premiju. Ugovarač osiguranja ne mora uvek imati pravo na odštetu od osiguranja. U nekim vrstama osiguranja, tj. ugovora, izvođač i osiguranik su različite osobe. Negde se ponovo pojavljuje poseban korisnik osiguranja. Stoga, ime ugovarača osiguranja treba koristiti kada se lice koje zaključuje

ugovor i lice koje će koristiti ugovor o osiguranju razlikuju.

Vrste osiguranja u kojima se ove uloge često razdvajaju uključuju životno osiguranje, osiguranje od nezgode, pomorsko osiguranje i osiguranje vozila uopšte. Na primer, prilikom osiguranja vozila, korisnik ne mora uvek biti unapred poznat od strane osiguravača ili čak osiguravača. Za ugovor je dovoljno definisati kriterijume za njegovo utvrđivanje.

2.7. Osiguravač

Osiguravač je pravno lice koje je prema ugovoru o osiguranju dužno da nadoknadi štetu, odnosno da isplati ugovoreni iznos novca korisniku, odnosno osiguraniku kada se ostvari osigurani rizik. U našem premijskom osiguranju osiguravači su zastupljeni u obliku akcionarskih osiguravajućih društava i društava za uzajamno osiguranje. I globalno, oni su uglavnom organizovani u jednom od ova dva oblika. Osiguravači se razlikuju po veličini, vrsti i obimu rizika koje pokrivaju. Mogu se baviti jednim, više ili svim vrstama osiguranja. Zbog svog posebnog društvenog i ekonomskog značaja, podložni su posebnom državnom nadzoru, pod uslovom da osiguravač ima potrebnu radnu dozvolu. Postoji i sopstveno osiguranje, što kod nas nije moguće.

2.8. Osigurani rizik i slučaj

Osigurani rizik je onaj rizik koji je pokriven osiguranjem, čiji nastanak u obliku osiguranog slučaja dovodi do obaveze osiguravača da plati naknadu. Osigurani rizici mogu biti, na primer, požar, eksplozija, nesreća i mnogi drugi. Oni su detaljno obrađeni u odredbama i uslovima osiguranja, u zavisnosti od vrste osiguranja. Uslovi i odredbe tačno definišu na koje se opasnosti može primeniti osiguranje. Prilikom utvrđivanja osiguranih rizika postoje dva pristupa: njihova pojedinačna lista, sa definicijom obima svakog od rizika - navedenih rizika, ili princip svih rizika, kada se osiguravaju od svega što očigledno nije isključeno.

Osigurani slučaj je nastupanje okolnosti koje na osnovu zakona ili ugovora o

osiguranju obavezuju osiguravača da isplati osiguraniku naknadu ili preduzme bilo koju drugu radnju. Nemoguće je izvesti jedinstveni koncept osiguranog slučaja za sve vrste osiguranja, jer je on određen izuzetno različitim rizicima. To povlači određene posledice za osiguranika, osim toga, izuzetno je važno za dalju sudbinu opšteg odnosa osiguranja.

Kada su rizik i objekat kome preti jasno definisani, utvrđivanje osiguranog slučaja nije teško, na primer, lom stakla, grad na osiguranim teritorijama, smrt osiguranika ili dostizanje određene starosti. Mora postojati uzročno posledična veza između događaja i očekivanih posledica. Međutim, nije uvek lako definisati osigurani slučaj, jer se ponekad ne realizuje odjednom, ali može pokriti kraći ili duži period (na primer, slučaj bolesti). Tada je važno utvrditi koji trenutak nastanka štete treba smatrati osiguranim slučajem.

2.9. Svota osiguranja/osigurani iznos

Osigurana suma je iznos novca koji je osiguranik uplatio u slučaju osiguranog slučaja. Predstavlja najveći iznos osnovnih obaveza osiguranja. Međutim, u nekim slučajevima može se prekoračiti zbog troškova nastalih radi otklanjanja i ublažavanja štete nastale po nalogu osiguravača. Osiguranje je naznačeno u polisi ili ugovoru o osiguranju, odnosno zakon propisuje postupak za njegovo utvrđivanje kada se dogodi neki događaj. Osigurani iznos je važan deo ugovora o osiguranju i obično služi kao osnova za obračun premije osiguranja.

Osigurana suma obično označava iznos za koji je osigurana stvar ili bilo koja korist od imovine. Osiguravač po vrsti delatnosti obično učestvuje u određivanju ovog iznosa, ali konačnu odluku i moguće posledice zbog neodgovarajućeg iznosa donosi isključivo osiguranik. Prilikom osiguranja imovine, visina osiguranja je samo jedan od faktora (zajedno sa vrednošću osigurane imovine i visinom štete) koji određuju visinu naknade. U ličnom osiguranju, iznos je samo mera odgovornosti osiguravača.

2.10. Šteta

Šteta je nepovoljna promena stanja imovine ili lica izazvana nekim događajem ili radnjom. Nastanak rizika i nastanak štete kada su ispunjeni uslovi predviđeni ugovorom o

osiguranju stvara glavnu obavezu osiguravača da isplati naknadu osiguraniku, odnosno korisniku osiguranja. Na visinu ove obaveze utiču vrsta i visina štete. To može dovesti do potpunog oštećenja (uništavanje osigurane stvari) i delimičnog oštećenja (oštećenja stvari). Šteta se može podeliti prema drugim kriterijumima: opipljiva i nematerijalna, direktna i indirektna, katastrofalna, velika i mala itd.

U slučaju osiguranja lica u doslovnom smislu reči, praktično nema štete - postoji obaveza osiguravača, koja nastaje sa ostvarenim rizikom (nesreća, bolest, smrt) ili protekom određenog vremena (doživljenje ugovorenog broja godina).

2.11. Trajanje osiguranja

Trajanje osiguranja je period u kojemu važi polisa. Osim ako nije drugačije dogovoreno, ugovor o osiguranju stupa na snagu od 00 sati (tj. nakon isteka perioda) dogovorenog početnog dana navedenog u polisi osiguranja do 24 sata poslednjeg dana ugovorenog perioda. Ako je potrebno, period osiguranja može se ugovoriti za određeni period ili na neodređeno vreme. Zaštita obično traje godinu dana, ali može biti i duža ili znatno kraća, na primer, samo nekoliko sati tokom putovanja od mesta do mesta ili tokom izvođenja.

Ovde vredi spomenuti pojmove karence i skadence. Karenca (engleski: waiting period) ”je period ili rok na početku ugovorenog perioda trajanja osiguranja u kojem osiguravač nema obavezu isplate nadoknade ukoliko dođe do nastupanja osiguranog slučaja”⁸⁷.

Sa druge strane, skadencia (engleski: expiry) je ”datum i vreme isteka važenja ugovora o osiguranju, odnosno datum nakon kojeg osiguravač više nije u obavezi da nadoknađuje štete po osnovu pojedinačnog ugovora o osiguranju. Ovaj datum je veoma važan i zbog blagovremenog obnavljanja osiguranja kako ugovarač osiguranja/osiguranik

⁸⁷www.osiguranjeinternetom.com/recnik-osiguranja.php?fbclid=IwAR1gTK_osUFJn4IMyyKENB0Q5WUKb8r5f0KiZpodKGkUZNxoB3OtyRe2hkw, Datum pristupa 13.03.2021.

ne bi bili bez zaštitnog pokrića usled isteka ugovora o osiguranju”⁸⁸

Govoreći o periodu trajanja osiguranja, postoji kratkoročno osiguranje na period do jedne godine, višegodišnje osiguranje sa ugovorenim rokom dužim od jedne godine, kao i dugoročno osiguranje na neodređeno vreme, za koje samo početak ugovora o osiguranju. Osim toga, formalno, materijalno i tehničko trajanje osiguranja varira. Prvi se odnosi na dejstvo ugovora, drugi se odnosi na preuzimanje rizika, a treći na vreme na koje se premija obračunava. Ovaj izraz je sličan pojmu "staž osiguranja", ali ima opštije značenje u odnosu na njega.

2.12. Solventnost osiguravajućih društava

Strog državni nadzor banaka i društava za osiguranje ima veliki značaj za ekonomsku stabilnost svake zemlje. Specifičnost delatnosti osiguranja, koja se ogleda u neizvesnosti nastanka i obima obaveza po osnovu zaključenih ugovora o osiguranju, zahteva stalnu proveru solventnosti osiguravača.

Uvid u finansijske izveštaje i kontrola poslovanja na licu mesta u svako doba potrebni su da bi se utvrdilo da li društvo ima dovoljno sredstava za izvršavanje obaveza, pa i onda kada one dospevaju posle dužeg vremena i kada su znatno iznad onih sa kojima se računalo na osnovu primene pravila tehnike osiguranja. Kada se sredinom 19. veka pojavilo osiguranje u modernom obliku, nije bilo propisa o nadzoru osiguravača, što je dovelo do čestih zloupotreba, propasti osiguravajućih kompanija i smanjenja ugleda i značaja ove privredne delatnosti. Zato se smatra da istorija osiguranja može da se sagleda kroz reforme inicirane propašću neke kompanije.

U V. Britaniji je 1870. godine Zakonom o osiguravajućim kompanijama za osiguranje života prvi put uvedena državna kontrola nad poslovima osiguranja. Od 1947. godine sve su osiguravajuće kompanije, a ne samo one koje su se bavile osiguranjem života, bile kontrolisane. Cilj nadzora je bila solventnost osiguravača. Zakon iz 1967.

⁸⁸Ibid

godine donet je posle propasti nekoliko kompanija za osiguranje od rizika požara, motornih vozila i transporta. Osnovna briga redaktora Zakona o osiguravajućim organizacijama iz 1982. godine bila je finansijska stabilnost osiguravača i zaštita potrošača iako je još Zakon o zaštiti osiguranika iz 1975. godine ustanovio fond radi obeštećenja nekih kategorija osiguranika za slučaj stečaja osiguravača.⁸⁹

Kako nisu postojali posebni uslovi za osnivanje osiguravajućih organizacija, a njihovo poslovanje nije se odvijalo uz državnu kontrolu, gotovo svako je mogao da bude osiguravač na način koji je odgovarao pre svega njegovim interesima, a ne interesima osiguranika.

Krajem 19. veka u industrijski razvijenim zemljama počeli su da se donose propisi o nadzoru delatnosti osiguravača, kojima je uvedena delatnost inspektora u osiguranju čija se funkcija iscrpljivala u kontroli prikupljanja i obrade statističkih podataka. U pojedinim državama uvedena je zakonska obaveza polaganja depozita prilikom osnivanja osiguravajućih kompanija, ali ni to nije bila dovoljna garancija da će se delatnost obavljati bez većeg rizika od njihove propasti. Posle Drugog svetskog rata državni nadzor delatnosti osiguranja dobija na značaju i sprovode ga posebne službe u okviru određenih ministarstava. U drugoj polovini 20. veka počinju da se osnivaju posebna nezavisna tela za nadzor osiguranja (agencije, komisije, komiteti, biro).

Vremenom je državni nadzor nad obavljanjem poslova osiguranja dobijao sve više na značaju. Velike štete u oblasti osiguranja građanske odgovornosti (lekara, proizvođača), katastrofalne poplave, oluje, teroristički napadi, dovode krajem 20. veka do insolventnosti velikog broja osiguravača. Statistički pokazatelji ukazuju na činjenicu da su problemi insolventnosti nastajali i kod malih i kod velikih kompanija podjednako, u razvijenim i manje razvijenim zemljama. Suprotno onome što se dešavalo na tržištu SAD i V. Britanije, u Nemačkoj je od Drugog svetskog rata zabeležen jedan slučaj insolventnosti. U ovoj zemlji je delatnost osiguranja bila pod strogim državnim nadzorom od 1930. godine. U

⁸⁹Lowry J., Rawlings, R. (2005), Insurance Law: Doctrines And Principles., Hart, str. 2.

Francuskoj je u periodu 1990–1998. bilo 12 slučajeva insolventnosti društava za osiguranje od kojih je jedan bio usled ubrzanog razvoja, pet zbog stečaja društava-majki, dva usled prevara, dva usled nedostatka rezervi, a jedan zbog neadekvatne strategije reosiguranja.⁹⁰

Danas osiguravajuće organizacije posluju u drugačijem okruženju usled povećane liberalizacija tržišta, nepostojanja prethodne kontrole uslova osiguranja i tarifa premija, internacionalizacije poslova osiguranja što zahteva efikasan nadzor od strane nadležnog organa države u kojoj je osiguravajuća organizacija osnovana uz tesnu saradnju sa organima za nadzor države u kojoj posluje.⁹¹ Sve oštrija konkurencija na tržištu osiguranja može takođe biti uzrok insolventnosti i poslovanja koje je na štetu osiguranika. Zato je potreban pooštren nadzor nad obavljanjem poslova osiguranja, koji obuhvata sve aspekte delatnosti: pravne, finansijske, tehničke i ekonomske, uključujući i računovodstvene.

Adekvatna pravila finansijskog izveštavanja od najveće su važnosti za transparentnost i uporedivost materijalnog stanja društva za osiguranje. Prikupljanje i obrada statističkih podataka poverava se ili organu za nadzor ili profesionalnim udruženjima osiguravača. Praćenje učestalosti i obima šteta jeste osnovni uslov za konkurentnu tarifu i odgovarajuće rezerve. Tarife moraju biti zasnovane na statističkim podacima prikupljenim na što širem prostoru. Jedan osiguravač nije u stanju da utvrdi premiju samo na osnovu svojih podataka, već se u obzir uzimaju i statistički podaci o kretanju šteta i na međunarodnom planu. Iako se rade model-tarife na nivou profesionalnih udruženja, sami osiguravači aktivno učestvuju u prikupljanju, obradi i analizi podataka koje dostavljaju udruženju i/ili organu za nadzor i sa njim tesno saraduju zbog čega aktuarska profesija dobija na značaju.⁹²

Jedna od retkih zemalja u kojima je državni nadzor od manjeg značaja jeste Novi Zeland. Ne postoji zahtev održavanja solventnosti niti poseban adekvatan kapital. Društva za osiguranje moraju da polože depozit (500.000 NZ dolara što je oko 235.000 evra) i da

⁹⁰Solvency of non-life insurers (2000), Balancing security and profitability expectations, Sigma, br. 1/2000, str. 4.

⁹¹Insurance Solvency Supervision (2002), OECD Country Profiles, str. 3.

⁹²Pak, J. Nadzor solventnosti, skripta

dostavljaju godišnji izveštaj aktuaru koga je imenovala vlada. Društva koja sprovode neživotno osiguranje jedino imaju obavezu da dostave godišnji izveštaj koji je pregledao ovlašćeni revizor.⁹³

Cilj nadzora osiguranja nije samo održavanje stabilnog tržišta osiguranja već i zaštita korisnika osiguranja. Dovoljnost kapitala je jedan od najznačajnijih elemenata nadzora delatnosti osiguranja, ali sve više dobija na značaju i nadzor nad izvršenjem ugovornih obaveza osiguravača u najboljem interesu osiguranika. Prema društvu za osiguranje koje ne izvršava svoje obaveze na vreme i u skladu sa ugovorom preuzetim obavezama, organ za nadzor može preduzeti zakonom predviđene mere, pa i oduzeti dozvolu.

Sve bolja zaštita potrošača i razvoj bankarskih usluga i usluga osiguranja u vezi sa smanjenjem državnih socijalnih davanja, dovela je do velikih promena u ponašanju građana koji su u sve većem broju zaključivali osiguranje života, privatno zdravstveno i penzijsko osiguranje. Propast nekoliko penzijskih fondova, pad akcija osiguravajućih kompanija, insolventnost osiguravača života doveli su do potrebe da se zaštite potrošači finansijskih usluga.⁹⁴

Rešenje se našlo u izmeni propisa o nadzoru poslovanja društava za osiguranje koji bi pratili promene vezane za ekonomski razvoj i zaštitu potrošača. U V. Britaniji je zabeležena velika zakonodavna aktivnost. U periodu od dve decenije doneti su Zakon o bankama 1979. i 1987, Zakon o Lojdu 1982, Zakon o osiguravajućim društvima 1982, Zakon o finansijskim uslugama 1986, Zakon o finansijskim uslugama i tržištu 2000.⁹⁵ Nadzor se sprovodi prema vrsti finansijskih usluga (osiguranja, banke, investicioni fondovi). Nadzoru nad bankama se daje prioritet. To je bilo dosta složeno, posebno kada su nastali finansijski konglomerati i kada je postalo jasno da nadzor finansijskih usluga ne

⁹³Ibid str. 8

⁹⁴Propast Mirror penzijskog fonda; spektakularna propast Bank of Credit i Commerce International and Barings Bank.

⁹⁵Lowry J., Rawlings, R. (2003), Insurance Law: Doctrines and Principles by John Lowry and Philip Rawlings. King's Law Journal: Vol. 14, No. 1 op. cit., str. 13.

može biti strogo razgraničen prema vrsti usluge jer jedna finansijska institucija ne može biti pod nadzorom više subjekata koji mogu imati različit stav o istoj stvari. Zato je u nekim zemljama uveden integrisani nadzor koji postoji kada se jednoj nezavisnoj organizaciji poverava nadzor delatnosti društava za osiguranje i banaka. Takav nadzor prvo je uveden u skandinavskim zemljama sa pojavom finansijskih konglomerata, kada je dozvoljeno osiguravajućim organizacijama da imaju akcije u bankama i obrnuto.

U okviru finansijske grupe (holdinga) kombinuju se bankarski i osiguravajući poslovi, kao i poslovi sa hartijama od vrednosti. Upravo je integracija finansijskog tržišta i brisanje razlika između finansijskih usluga dovela do potrebe da se uvede integrisani nadzor subjekata koji pružaju takve usluge. I u onim zemljama koje nisu uvele integrisani nadzor, posebna tela za nadzor osiguranja i nadzor banaka uspostavljaju tesnu saradnju. U novije vreme sve veći broj industrijski razvijenih zemalja prihvata integrisani nadzor.

Do značajnih reformi u nacionalnim zakonodavstvima u oblasti nadzora došlo je i pod uticajem međunarodnih sporazuma. Povezanost nacionalnih finansijskih tržišta u raznim zemljama na globalnom planu i stečaj dve velike međunarodne banke sedamdesetih godina 20. veka doveli su do zajedničkih napora da se donesu ili poboljšaju propisi o nadzoru i razvije saradnja između nacionalnih organa za nadzor.

Centralne banke i organi za nadzor banaka najrazvijenijih zemalja ustanovili su 1974. godine Bazelski komitet koji je uticao na stvaranje Međunarodnog udruženja za nadzor osiguranja (IAIS) 1994. godine. Ideja da organ za nadzor zemlje u kojoj banka ima sedište treba da nadzire njenu sveukupnu delatnost uticala je na takvo rešenje i za usluge osiguranja.

Danas je saradnja organa za nadzor uobičajena pojava i u dobroj meri se ostvaruje zahvaljujući i direktivama EU koje zahtevaju takvu saradnju radi poboljšanja i razvoja prekograničnih poslova. Najefikasniji nadzor postiže se kroz aktivnosti posebnog tela koje ima ovlašćenja da donosi ili daje saglasnost na najvažnije odluke koje se odnose na poslovanje društava za osiguranje.

Organ za nadzor u većini zemalja ima ovlašćenje da donosi podzakonske akte i uputstva, preporuke, mišljenja i ima diskreciona ovlašćenja, ali propisima su određene granice tih ovlašćenja radi sprečavanja zloupotreba, arbitrarnosti i samovolje. ZOS poverava nadzor nad društvima za osiguranje NBS-u jer se time, kako je istaknuto u obrazloženju ovakvog rešenja, stvaraju uslovi za uspostavljanje budućeg integrisanog nadzora celog finansijskog sektora, pojačava saradnja u nadzoru banaka i osiguranja, postiže veći nivo transparentnosti nadzora i usklađivanje politika, opštih načela i standarda nadzora.⁹⁶

Poznata je činjenica da nadzor nebankarskih finansijskih usluga u Srbiji od 1990. godine nije bio dovoljno efikasan. Zato je on poveren centralnoj banci a ne posebnom telu koje bi pokrivalo samo delatnost osiguranja. Nije se, međutim, uzela u obzir činjenica da se u svetu centralnim bankama ne poverava ni nadzor banaka ni nadzor osiguranja, da je to povereno posebnim nezavisnim telima koja jedino, u nekim državama, koriste infrastrukturu centralne banke radi manjih troškova poslovanja. U zemljama sa nerazvijenim tržištem osiguranja nema razloga ni za uvođenje integrisanog nadzora.

Na tržištu finansijskih usluga dominiraju banke, nema finansijskih konglomerata i nerazvijeno je tržište hartija od vrednosti. S obzirom na značaj bankarskih usluga u odnosu na usluge osiguranja u okviru integrisanog nadzora, akcentat bi bio na poslovanju banaka, a osiguranje upravo zahteva pojačan nadzor koji zahteva posebno obučene kadrove. Integrisan nadzor odgovara tamo gde bankarski sektor i sektor osiguranja imaju podjednak značaj u ekonomiji zemlje.

U ekonomski manje razvijenim zemljama dobro je rešenje da se nadzor sprovodi u okviru odgovarajućeg ministarstva (finansija, privrede). Centralnoj banci ne treba dodavati poslove kojima se ona nikada nije bavila. Banka treba da bude relativno nezavisna u odnosu na izvršnu vlast sa glavnom ulogom u monetarnoj politici. Uticaj centralne banke na ceo finansijski sektor bez posebnog nadzora njenog rada može rezultirati odlukama koje

⁹⁶Obrazloženje Predloga ZOS-a, str. 4.

ne doprinose bržem ekonomskom razvoju zemlje. Osnivanje posebnog stručnog tela u okviru ministarstva koje sprovodi nadzor u kome bi bili i pojedinci iz struke i nauke osiguranja, predstavnici centralne banke i drugih državnih organa, delovalo bi u najboljem interesu društava za osiguranje, osiguranika i nacionalne ekonomije.

Organ za nadzor mora u svemu da postupa u skladu sa pravilima sadržanim u zakonskim i podzakonskim aktima kojima se nadzor bliže reguliše. U svim pravima podzakonska akta iz oblasti osiguranja donose vlada i nadležna ministarstva. U državama sa stabilnim pravnim sistemom nikada se ne zanemaruje razlika između upravnih akata i akata izvršne vlasti. Upravne akte mogu da donose organi kojima su povereni neki upravni poslovi, a akte izvršne vlasti donose nadležni državni organi, uglavnom vlada i nadležna ministarstva (finansija, pravde, privrede). ZOS daje ovlašćenja NBS da donosi podzakonske akte od značaja za njegovu primenu čime su joj priznata ovlašćenja koja u uporednom pravu pripadaju samo organima vlasti. NBS npr. donosi akt o margini solventnosti, što je u većini zemalja u nadležnosti ministarstva finansija. Savezno ministarstvo finansija Nemačke ovlašćeno je, na osnovu člana 53. Zakona o nadzoru osiguravajućih organizacija, da donese uredbu o obračunu visine margine solventnosti i visine garantnog fonda za pojedine vrste osiguranja. Ta uredba je doneta 1983. godine, a izmenjena i dopunjena 1987, 1990. i 1996. godine (BGBL. IS. 616; BGBL. III 7631-1-8). I u Francuskoj važnija pitanja iz oblasti nadzora osiguravajućih organizacija regulišu se dekretima koje donosi ministarstvo privrede.

U zemljama sa slabo razvijenim osiguranjem, organ za nadzor ne treba da ima ovlašćenje da donosi podzakonske akte. Njemu treba poveriti samo donošenje odluke za rešavanje pojedinih slučajeva.

3. STANJE TRŽIŠTA OSIGURANJA U SRBIJI DANAS

Tržište osiguranja u Srbiji prošlo je kroz razne faze i doživelo je teške udare nestankom kapitalističkog načina uređenja ekonomije 1941.-1945., a zatim i nakon raspada SFRJ 90-ih godina u periodu ratova i sankcija, u vreme kada su druge istočnoevropske države išle putem tranzicije. Tek se posle 2000. godine može govoriti o nekom napretku tržišta osiguranja.

3.1. Tranzicioni period na tržištu osiguranja Republike Srbije

Tržište osiguranja u Srbiji u poslednjoj deceniji 20. veka karakterisali su sledeći problemi:

- nelojalna konkurencija
- odsustvo konkurentnosti poslovanja osiguravača
- nepostojanje jedinstvene statistike osiguranja
- neadekvatne, nerealne i diskriminatorne tarife
- ograničenost proizvoda osiguranja – dominantno učešće osiguranja od autoodgovornosti i nerazvijenost životnog osiguranja
- ograničene mogućnosti plasmana dugoročnih sredstava osiguranja zbog nerazvijenosti tržišta kapitala
- nestabilna nacionalna valuta
- hiperinflacija 1993. godine i manje, ali ipak visoke stope inflacije u narednim godinama
- nenamensko korišćenje sredstava tehničkih rezervi
- neplaćanje ili neblagovremena isplata naknada

U trenutku ovih događaja poverenje prema osiguravajućim kućama je gotovo potpuno nestalo a stalnim prisustvom inflacije i padom vrednosti nacionalne valute u odnosu na stabilne valute, pre svega na nemačku marku, uslovalo je relativnu nerazvijenost sektora osiguranja u Srbiji, budući da su građani Srbije bili prvenstveno usmereni na golo preživljavanje.

Nakon 2000. godine došlo je do kontinuiranog ekonomskog i društvenog rasta što je uticalo na razvoj sektora osiguranja u svim zemljama regiona. Ekonomski rast zajedno sa liberalizacijom, privatizacijom i povećanim prisustvom stranih kompanija koje su sa sobom donele značajna finansijska sredstva, nove proizvode, napredne tehnike upravljanja rizikom, imali su najznačajniji pozitivni uticaj na razvoj sektora osiguranja zemalja regiona, pa i Srbije i BiH.

3.2. Okviri savremenog tržišta u novom milenijumu

Društveno ekonomske reforme koje su nastupile nakon 5. oktobra 2000. i prevrata, sa menjanjem celokupnog privrednog i ekonomskog sistema, dovele su do uspostavljanja novih odnosa, pa samim tim i novih uslova na tržištu osiguranja.

Pre svega se ovo odnosi na donošenje novog Zakona o osiguranju ali i Zakona o Narodnoj banci Srbije koja je preuzela nadzor nad obavljanjem delatnosti osiguranja. Pomenute reforme su značile potpuno napuštanje načina privređivanja zasnovanog na društvenoj svojini i prihvatanje principa na kojima počiva tržišna privreda. Na ovaj način celokupna je delatnost osiguranja prilagođena tržišnim zahtevima privređivanja, odnosno prihvaćene su poznate forme organizovanja subjekata koji tu delatnost obavljaju u uslovima tržišne konkurencije.

Aktivnosti Narodne banke Srbije, odnosno Sektora za nadzor nad obavljanjem delatnosti osiguranja imale su za cilj kreiranje i održavanje sigurnog i stabilnog tržišta osiguranja radi zaštite interesa osiguranika i korisnika osiguranja kao i obezbeđivanja usluga i proizvoda osiguranja na kvalitetan i transparentan način. Tako je npr. Sektor za nadzor nad obavljanjem delatnosti osiguranja u 2017. godini nastavio da usmerava svoje aktivnosti u više pravaca istovremeno, i to na: neposrednoj kontroli, poslovima posrednog nadzora i posredne kontrole, na izdavanju dozvola, saglasnosti i ostale regulatorne aktivnosti nadzora, na razvojnoj aktivnosti kao i na poslovima vezanim za održavanje stručnih ispita.⁹⁷

⁹⁷NBS izveštaj za 2017. godinu, str. 3 – 8, pisani izvor

Osnova na kojoj su nastale velike promene u poslovanju u sektoru osiguranja u Srbiji je donošenje Zakona o osiguranju 2004. godine. Možda i najbitniji deo ovog Zakona odnosi se na ulogu Narodne banke Srbije u poslovima nadzora nad sektorom osiguranja. Narodna banka Srbije u tom je smislu 2005. godine pripremila Strateški plan razvoja za period 2006-2009. godine, koji sadrži operativne ciljeve i aktivnosti koje će biti preduzete.

Situacija koja je vladala na tržištu osiguranja u Srbiji pre preuzimanju poslova nadzora nad osiguranjem govori da je 2005. poslovalo:

- 39 društava za osiguranje,
- 4 društva za reosiguranje,
- 149 agencija za posredovanje, zastupanje i ostale poslove u osiguranju sa dozvolama za rad Ministarstva finansija.⁹⁸

Pored gore navedenih, na tržištu osiguranja u Srbiji poslovaio je i velik broj pravnih lica - posrednika i zastupnika bez adekvatne dozvole za rad, zatim, fizičkih lica – zastupnika bez sertifikata. Posebnu praksu imale su turističke agencije, koje su po Zakonu o turizmu obavljale poslove zastupanja u osiguranju i prodavale polise osiguranja izdate od društava za osiguranje. Polise osiguranja koje su realizovane na ovaj način odnosile su se na pomoć na putu i medicinsku asistenciju, a bile su uključene u sklopu prodaje turističkih aranžmana i obezbeđenja garancija za vize građana prilikom putovanja u inostranstvo.

Situaciju koja je vladala na tržištu osiguranja u Srbiji odlikovao je i određen broj društava za osiguranje koja su samo u nazivu imala naziv „društvo za osiguranja“, a u stvarnosti nisu mogla da izmiruju svoje obaveze prema osiguranicima i korisnicima osiguranja. Zapravo su se ti učesnici na tržištu finansirali iz tekućih priliva, što znači da su premije naplaćene za nove polise, umesto njihovog sigurnog ulaganja, služile za izmirivanje obaveza po ranije izdatim polisama. Na ovaj način stvoren je osećaj da osiguranje najviše podseća na neki

⁹⁸NBS izveštaj za 2005. godinu, str. 10 – 11, pisani izvor

piramidalni finansijski sistem, što je doprinelo potpunom gubljenju poverenja javnosti u ovu delatnost.

Narodna banka Srbije, suočena sa ovakvom situacijom, bila je prinuđena da preuzme određene akcije da bi povratila ugled i položaj osiguravajućih društava, kako i zaslužuje ovako značajan sektor privrede. Te aktivnosti bile su usmerene na:

- Stabilizaciju sektora osiguranja;
- Vraćanju poverenja građana u sektor osiguranja;
- Kreiranje osnove za razvoj sektora;
- Uvođenje i razvoj funkcije supervizora;
- Kontinuirano osposobljavanje zaposlenih u sektoru osiguranja.

3.3. Stabilizacija sektora osiguranja

Aktivnosti na stabilizaciji sektora osiguranja u Srbiji ogledale su se u sledećem:

- a) Narodna banka Srbije je kao svoj prioritetni cilj zacrtala vršenje posrednog i neposrednog nadzora nad društvima za osiguranje ali i nad celokupnim osiguravajućim tržištem. NBS je u tom smislu pripremila čitav set adekvatnih mera, uključujući i one koje se tiču oduzimanja dozvola za rad odnosno onemogućavanja nastavka poslovanja na tržištu onima koji su poslovali suprotno osnovnim principima zdravog poslovanja u osiguranju, dovodeći u pitanje svoju sposobnost da izmire preuzete obaveze prema osiguranicima i korisnicima osiguranja.
- b) NBS je svoje aktivnosti na stabilizaciji tržišta osiguranja usmerila i na poboljšanje kvaliteta prodajne mreže putem vršenja posrednog i neposrednog nadzora ostalih učesnika na tržištu osiguranja (posrednika i zastupnika). NBS i ovde preduzima adekvatne mere, izdaje dozvole za rad pravnim licima i preduzetnicima za obavljanje poslova zastupanja i posredovanja. Pored navedenog, NBS organizuje ispite za fizička lica radi sticanja sertifikata o obavljanju poslova zastupanja i

posredovanja. Zakonom o osiguranju definisano je odvajanje poslova zastupanja od posredovanja, što je karakteristika tržišta u Srbiji i nije slučaj sa BiH.

- c) ostalim aktivnostima, kao što su slanje cirkularnih dopisa, javnih upozorenja i obaveštenja građana, aktivnosti na uvođenju jedinstvene, zaštićene polise obaveznog osiguranja od autoodgovornosti, organizovanju aktuarskog ispita i ostalo, a sve u cilju stabilizacije tržišta i uspostavljanju nadzora nad sektorom osiguranja.

Od ostalih aktivnosti koje je NBS preduzela u cilju stabilizacije sektora osiguranja u Srbiji posebno se ističe analiza usaglašenosti svih propisanih akata poslovne politike sa Zakonom. Ove aktivnosti dovele su do velikog broja dopisa sa primedbama na dostavljena akta. NBS je takođe analizirala revizorske i aktuarske izveštaje. Posebno se ističe postavljanje sistema elektronskog izveštavanja kao i izvršena kontrola uporedivosti statističkih podataka i podataka iz finansijskih izveštaja svih osiguravajućih društava. Takođe, NBS je u skladu sa svojim ovlašćenjima, a na osnovu podnetih zahteva za analizu i procenu, izdala veći broj:

- rešenja o davanju saglasnosti za imenovanje članova Izvršnog i Nadzornog odbora;
- rešenja o davanju saglasnosti na imenovanje revizora;
- rešenja o davanju saglasnosti na sticanje kvalifikovanog učešća;
- rešenja o davanju saglasnosti za prenos portfelja;
- rešenja o statusnoj promeni;

Isto tako, NBS je dala i brojne predloge odgovora na inicijative za ocenu ustavnosti i zakonitosti Zakona i podzakonskih akata, ali i mnogobrojna pravna mišljenja o primeni pojedinih odredaba Zakona.

Zakonom o zdravstvenom osiguranju iz 2005. godine i Uredbom Vlade iz 2008. godine uvedeno je dobrovoljno zdravstveno osiguranje (DZO) u Srbiji. U 2016. godini, zdravstveni rashodi privatnog sektora (PvtHE) u zemlji iznosili su 42% ukupne zdravstvene potrošnje (THE). Na plaćanje u aranžmanu privatnih domaćinstava odnosilo se 96,3% PvtHE, dok se 1,4% odnosilo na prepaid i planove za udruživanje rizika. Cilj ove studije je

bio da se ispituju specifičnosti VHI u periodu 2010-2015. i mogućnosti za njegov dalji razvoj u Srbiji.⁹⁹

3.3.1. Rezultati preduzetih mera

Pomenute aktivnosti na stabilizaciji tržišta osiguranja u Srbiji direktno su uticale na sigurnost i stabilnost samog sektora, ali time i na uspostavljanje osnove za vraćanje poverenja javnosti. Iako je vraćanje poverenja javnosti veoma težak zadatak, pre svega zbog velikih problema koji su posledica zaostavštine iz prošlih vremena, NBS je sprovela mnoge aktivnosti kako bi se promenilo javno mnjenje. NBS je u tom smislu pokrenula call centar, doneti su propisi o zaštiti potrošača, uspostavljeni su redovni kontakti sa klijentima i osiguravajućim društvima povodom njihovih pritužbi, uvedena je interaktivna komunikacije preko internet prezentacije NBS, ali isto tako i obaveštavanje klijenata putem javnih saopštenja.

Još jedna od pozitivnih akcija bila je i ona gde su povodom prigovora, pismenim putem kontaktirana društva za osiguranje i od njih tražena obrazloženja, a po prijemu odgovora društava za osiguranje, lica koja su uložila prigovor pismenim su putem obaveštavana kako o odgovorima i dobijenim obrazloženjima, tako i o načinima ostvarivanja njihovih prava.

NBS je takođe, istina u malom broju slučajeva, dala saglasnost za medijaciju (posredovanje) po prigovorima o neizmirenim obavezama ili nezadovoljstvima građana ponuđenim rešenjima od strane društava za osiguranje.

Ministarstvo pravde Srbije po pitanju medijacije kaže sledeće: to „je alternativni način rešavanja sporova, u kojem treće nezavisno, neutralno i nepristrasno lice, posrednik – medijator, pomaže stranama u sukobu da dođu do uzajamno prihvatljivog rešenja”.¹⁰⁰ Medijaciji „se može pristupiti pre i u toku sudskog postupka, kao i u toku postupka po

⁹⁹Tabakovic, M.Todorovic, J. Babic, U, Terzic-Supic, Z. Santric-Milicevic, M.(2018): Development of voluntary health insurance in Serbia: the insurance companies' viewpoints , *European Journal of Public Health*, Volume 28, Issue suppl_4, November 2018,

¹⁰⁰<https://www.mpravde.gov.rs/sr/sekcija/15868/medijacija.php>, Datum pristupa 14.03.2021.

pravnim lekovima ili u toku izvršnog postupka.¹⁰¹ Medijacija ima svoje specifičnosti. To je dobrovoljni, neformalni, izuzetno brz i jeftin postupak. Međutim, „tokom postupka strane zadržavaju potpunu kontrolu i u njemu niko umesto njih samih ne može doneti odluku o načinu rešavanja njihovog spornog odnosa, te ukoliko do sporazuma dođe, zaključuju ga u zajedničkom interesu”¹⁰².

Što se uloge medijatora tiče, ona „se upravo ogleda u tome da isti pomaže stranama da utvrde svoje interese u odnosu sa drugom stranom i postignu sporazum. Sporazum može imati snagu izvršne isprave, a medijator i punomoćnici strana mogu učestovati u njegovoj pisanoj izradi. U poređenju sa redovnim troškovima sudskog postupka, u zavisnosti od vrednosti spora jeftinija je od 35 do 60%”¹⁰³.

¹⁰¹Ibid

¹⁰²Ibid

¹⁰³Ibid

4. ANALIZA TRŽIŠTA OSIGURANJA U REPUBLICI SRBIJI U PERIODU 2015. – 2020.

Situacija na tržištu osiguranja u Srbiji takva je da postoji kontinuitet rasta unatoč korona krizi u 2020. godini. Vidljiv je porast zaračunate bruto premije u 2020. godini od 2,3% u odnosu na realizaciju u 2019. godini.

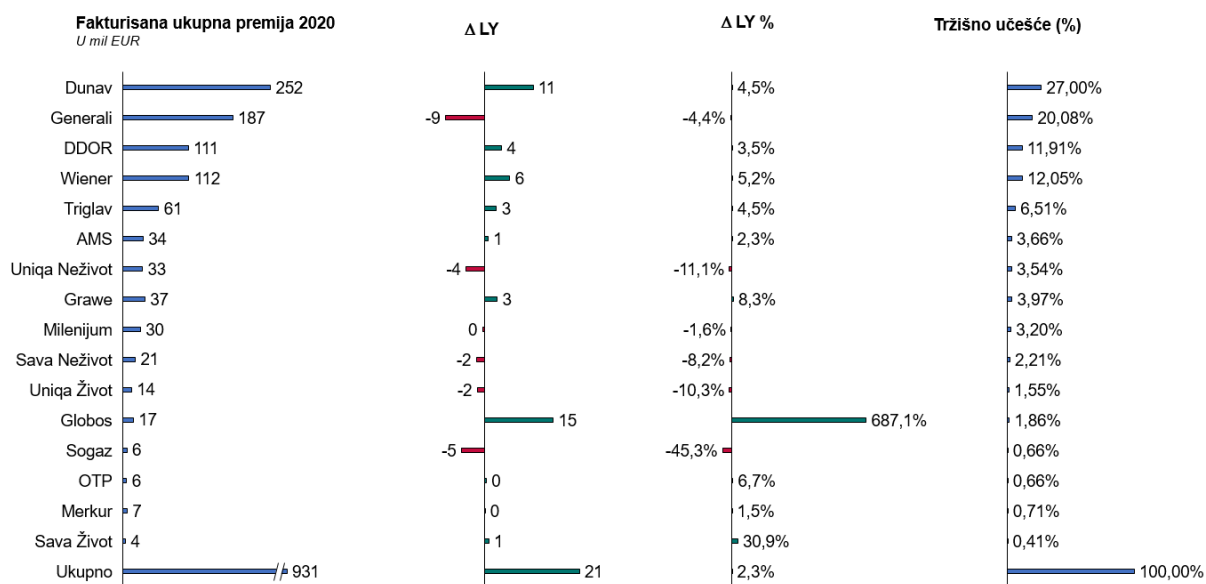
4.1. Karakteristike tržišta osiguranja

Narodna Banka Srbije najkvalitetniji je izvor informacija o trenutnom stanju na tržištu osiguranja u Srbiji s obzirom da je i regulator. Početkom 2021. godine tržište osiguranja u Srbiji sastojalo se od 20 osiguravajućih društava. Njih čine 16 preduzeća koja se bave samo delatnostima osiguranja i četiri društva za reosiguranje. Od osiguravajućih društava, četiri su bila isključiva životna osiguranja, šest ekskluzivnih neživotnih osiguratelja, dok se šest društava bavilo životnim i neživotnim osiguranjima. Prema vlasničkoj strukturi kapitala, od 20 društava njih 16 je u većinskom stranom vlasništvu.

Premija neživotnih osiguranja na teritoriji Srbije u 2020. godini bila je 1,7% (1,4 mlrd RSD) veća nego u 2019. Fakturisana premija obaveznog osiguranja od autoodgovornosti povećana je 1,8% u odnosu na 2019. a obavezno osiguranje učestvuje sa 43% u ukupnoj premiji neživotnih osiguranja. Fakturisana premija auto kaska beleži rast 6,1% u odnosu na 2019. godinu dok ta vrsta učestvuje sa 13,1% u ukupnoj premiji neživotnih osiguranja. Najveći pad na tržištu neživotnih osiguranja beleži putna asistencija zbog situacije sa korona krizom i nemogućnošću putovanja, i to 59,6% u odnosu na 2019. godinu.

Premija životnog osiguranja na teritoriji Srbije u 2020. godini zabeležila je rast od 4% (1,1 mlrd RSD) u odnosu na 2019. Osiguranje života beleži rast od 4% (900 mil RSD) i predstavlja 90% ukupne premije životnog osiguranja. Dopunsko osiguranje uz osiguranje života beleži rast od 8,1% i čini 6,8% premije životnih osiguranja. Životna osiguranja vezana uz jedinice investicionih fondova beleže porast od 50% i čine 1,3% premije životnih osiguranja.

Slika 9: Ukupna fakturisana premija u RS u 2020.

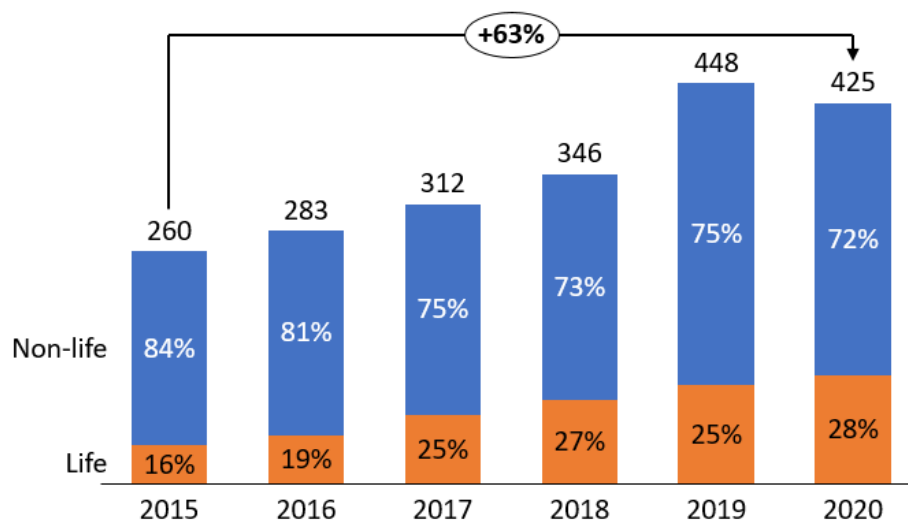

(Izvor: NBS)

Iz slike je vidljivo da je kompanija Globos napravila najveći skok tokom 2020. godine po pitanju porasta premije. Reč je o kompaniji koja je prisutna na tržištu Srbije od 90-ih godina ali je promenom vlasničke strukture početkom 2020. agresivno nastupila prvenstveno u domenu obaveznog osiguranja od autoodgovornosti.

4.1.1. Premija osiguranja i štete na tržištu Srbije od 2015. do 2020. Godine

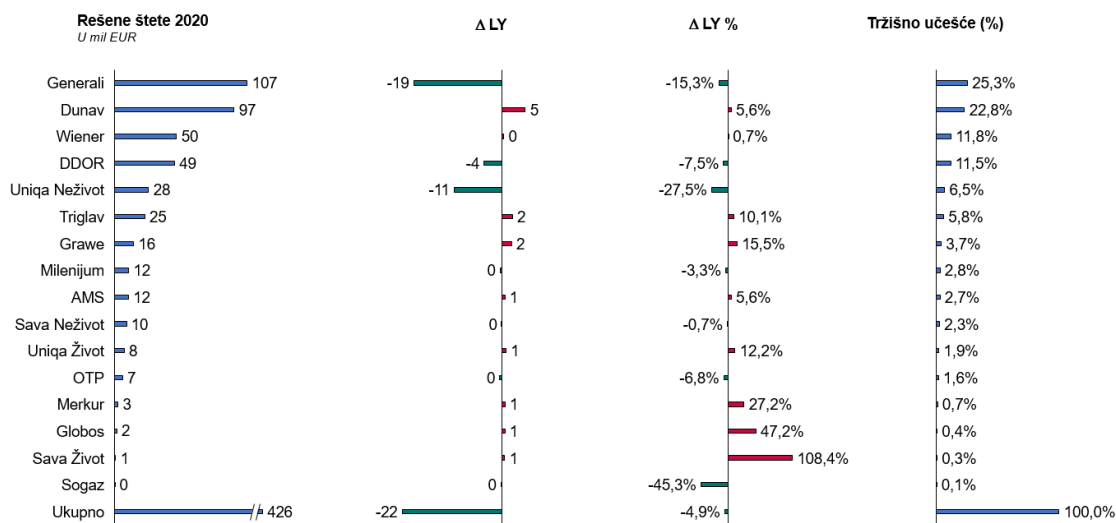
Slika 10: Štete u Srbiji u milionima evra

(Izvor: NBS)

Rešene štete u Republici Srbiji tokom 2020. godine iznosile su 425 miliona eur što predstavlja pad od 5% u odnosu na 2019. godinu. Štete u periodu 2015. – 2020. beleže rast od 63%, od čega štete neživotnih osiguranja rastu 40% u posmatranom periodu a štete životnog osiguranja 186%.

Slika 11: Iznosi šteta isplaćeni u svim društvima za osiguranje u Srbiji u 2020.

(Izvor: NBS)

Gornja slika pokazuje distribuciju isplaćenih šteta po svim društvima za osiguranje u Srbiji u 2020. godini.

Tabela 1: Tržište Srbije od 2015. do 2020. godine

R.b.	Društvo	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Generali	44	63	65	76	127	107
2	Dunav	80	71	80	89	92	97
3	Wiener	27	33	40	42	50	50
4	DDOR	41	43	47	51	53	49
5	Uniq Neživot	18	15	14	14	38	28
Ukupno TOP 5		210	225	246	273	360	331
Ukupne štete		260	283	312	346	448	425
% TOP 5 u ukupnoj premiji		81%	80%	79%	79%	80%	78%

(Izvor: NBS)

Iz gornje tabele vidljivo je da društva koja su u top 5 prema premiji nisu nužno i prema štetama. Generali i Wiener imaju jako razvijen portfelj životnog osiguranja čije štete su dramatično porasle u posmatranom periodu, što je dovelo i do promene na rang listi društava prema visini isplaćenih šteta.

Iz Tabele 2. vidimo da od 2015. do 2020. nije bilo velikih promena u rangju osiguravajućih društava, osim što su AS, Axa životno i Axa neživotno osiguranje nestale sa scene 2016. odnosno 2017. godine, dok je Energoprojekt osiguranje nestalo 2018. godine. Sa druge strane, primeti se veliki porast premije nekada malih osiguravajućih kuća kao što je Globos koji je od skromnih razina do 2019. promenom vlasničke strukture i poslovne politike prestigao Sogaz, OTP, Merkur kao i Uniqu život. Takođe, Triglav i naročito AMS osiguranje napravili su značajne pomake u proteklih 5 godina.

Tabela 2: Promene iz godine u godinu po društvima na tržištu osiguranja Srbije

Rang (2020)	Osiguravajuće društvo	2015	2016	2016/2017	2017	2017/2016	2018	2018/2017	2019	2019/2018	2020	2020/2019
1	Dunav osiguranje a.d.o.	21.461.336	22.892.695	▲ 1.431.359	24.926.543	▲ 2.033.848	27.565.650	▲ 2.639.107	28.411.415	▲ 845.765	29.677.026	▲ 1.265.611
2	Generali osiguranje a.d.o.	18.632.562	19.830.102	▲ 1.197.540	19.777.357	▼ -52.745	21.421.222	▲ 1.643.865	23.098.320	▲ 1.677.098	22.072.584	▼ -1.025.736
3	Wiener Städtische osiguranje a.d.o.	7.872.183	9.510.373	▲ 1.638.190	10.900.244	▲ 1.389.871	11.636.178	▲ 735.934	12.588.744	▲ 952.566	13.247.019	▲ 658.275
4	DDOR osiguranje a.d.o.	9.408.425	10.329.753	▲ 921.328	10.948.789	▲ 619.036	11.935.838	▲ 987.049	12.650.968	▲ 715.130	13.095.833	▲ 444.865
5	Triglav osiguranje a.d.o.	3.404.566	4.228.896	▲ 824.330	5.308.139	▲ 1.079.243	5.796.698	▲ 488.559	6.845.047	▲ 1.048.349	7.153.317	▲ 308.270
6	Grawe osiguranje a.d.o.	3.285.909	3.623.593	▲ 337.684	3.838.234	▲ 214.641	3.895.281	▲ 57.047	4.034.874	▲ 139.593	4.368.133	▲ 333.259
7	AMS osiguranje a.d.o.	2.482.351	2.828.404	▲ 346.053	2.936.404	▲ 108.000	3.281.268	▲ 344.864	3.934.768	▲ 653.500	4.025.404	▲ 90.636
8	Uniqa neživotno osiguranje a.d.o.	4.190.150	3.571.652	▼ -618.498	3.700.080	▲ 128.428	3.952.831	▲ 252.751	4.371.110	▲ 418.279	3.887.142	▼ -483.968
9	Milенијum osiguranje a.d.o.	2.550.952	2.783.525	▲ 232.573	3.086.245	▲ 302.720	3.455.033	▲ 368.788	3.575.630	▲ 120.597	3.517.930	▼ -57.700
10	Sava neživotno osiguranje a.d.o.	1.741.399	1.810.318	▲ 68.919	2.012.181	▲ 201.863	2.296.513	▲ 284.332	2.650.826	▲ 354.313	2.433.095	▼ -217.731
11	Globos osiguranje a.d.o.	233.340	229.054	▼ -4.286	309.524	▲ 80.470	257.674	▼ -51.850	260.214	▲ 2.540	2.048.208	▲ 1.787.994
12	Uniqa životno osiguranje a.d.o.	1.817.569	1.831.023	▲ 13.454	1.764.164	▼ -66.859	1.952.189	▲ 188.025	1.898.073	▼ -54.116	1.703.059	▼ -195.014
13	Merkur osiguranje a.d.o.	957.228	1.110.134	▲ 152.906	934.605	▼ -175.529	819.595	▼ -115.010	769.787	▼ -49.808	781.356	▲ 11.569
14	Sogaz osiguranje a.d.o.	508.661	555.905	▲ 47.244	612.040	▲ 56.135	613.528	▲ 1.488	1.336.482	▲ 722.954	730.703	▼ -605.779
15	OTP osiguranje a.d.o.*	465.114	1.505.863	▲ 1.040.749	1.690.514	▲ 184.651	774.941	▼ -915.573	677.903	▼ -97.038	723.346	▲ 45.443
16	Sava životno osiguranje a.d.o.	140.305	161.162	▲ 20.857	201.064	▲ 39.902	256.148	▲ 55.084	345.711	▲ 89.563	452.588	▲ 106.877
17	AS osiguranje a.d.o.	128.273	0	▼ -128.273	0	0	0	0	0	0	0	0
18	Ava neživotno osiguranje a.d.o.	1.294.442	1.921.033	▲ 626.591	0	▼ -1.921.033	0	0	0	0	0	0
19	Ava životno osiguranje a.d.o.	181.027	226.425	▲ 45.398	0	▼ -226.425	0	0	0	0	0	0
20	Energoprojekt osiguranje a.d.o.	169.993	188.079	▲ 18.086	147.866	▼ -40.213	0	▼ -147.866	0	0	0	0
	Ukupno	80.925.785	89.137.989	▲ 8.212.204	93.093.993	▲ 3.956.004	99.910.587	▲ 6.816.594	107.449.872	▲ 7.539.285	109.916.743	▲ 2.466.871
	Rast u %		110,1%		104,4%		107,3%		107,5%		102,3%	

* OTP osiguranje a.d.o. od 2019. godine, prethodno je to bilo Societe General osiguranje a.d.o.

**Podaci za 2020. godinu su poslednji dostupni i odnose se na period 01.01.-30.09.2020. godine

*** Rang je formiran prema premiji na Q3 2020. godine

(Izvor: NBS)

Tabela 2. daje nam promene iz godine na godinu po podacima NBS. Tu možemo videti da je Uniqa osiguranje počelo sa padom već 2017. u odnosu na 2016. a zatim i 2019. u odnosu na 2018. dok je Globos imao uspone i padove. Merkur osiguranje je u „slobodnom padu“ još od 2006. godine.

Što se tiče premije po društvima u Srbiji, to je prikazano u narednoj tabeli.

Tabela 3: Kretanje premije po društvima u Srbiji kroz godine

Rang (2020)	Osiguravajuće društvo	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Dunav osiguranje a.d.o.	21.461.336	22.892.695	24.926.543	27.565.650	28.411.415	29.677.026
2	Generali osiguranje a.d.o.	18.632.562	19.830.102	19.777.357	21.421.222	23.098.320	22.072.584
3	Wiener Städtische osiguranje a.d.o.	7.872.183	9.510.373	10.900.244	11.636.178	12.588.744	13.247.019
4	DDOR osiguranje a.d.o.	9.408.425	10.329.753	10.948.789	11.935.838	12.650.968	13.095.833
5	Triglav osiguranje a.d.o.	3.404.566	4.228.896	5.308.139	5.796.698	6.845.047	7.153.317
6	Grawe osiguranje a.d.o.	3.285.909	3.623.593	3.838.234	3.895.281	4.034.874	4.368.133
7	AMS osiguranje a.d.o.	2.482.351	2.828.404	2.936.404	3.281.268	3.934.768	4.025.404
8	Uniqa neživotno osiguranje a.d.o.	4.190.150	3.571.652	3.700.080	3.952.831	4.371.110	3.887.142
9	Milenijum osiguranje a.d.o.	2.550.952	2.783.525	3.086.245	3.455.033	3.575.630	3.517.930
10	Sava neživotno osiguranje a.d.o.	1.741.399	1.810.318	2.012.181	2.296.513	2.650.826	2.433.095
11	Globos osiguranje a.d.o.	233.340	229.054	309.524	257.674	260.214	2.048.208
12	Uniqa životno osiguranje a.d.o.	1.817.569	1.831.023	1.764.164	1.952.189	1.898.073	1.703.059
13	Merkur osiguranje a.d.o.	957.228	1.110.134	934.605	819.595	769.787	781.356
14	Sogaz osiguranje a.d.o.	508.661	555.905	612.040	613.528	1.336.482	730.703
15	OTP osiguranje a.d.o.*	465.114	1.505.863	1.690.514	774.941	677.903	723.346
16	Sava životno osiguranje a.d.o.	140.305	161.162	201.064	256.148	345.711	452.588
17	AS osiguranje a.d.o.	128.273	0	0	0	0	0
18	Axa neživotno osiguranje a.d.o.	1.294.442	1.921.033	0	0	0	0
19	Axa životno osiguranje a.d.o.	181.027	226.425	0	0	0	0
20	Energoprojekt osiguranje a.d.o.	169.993	188.079	147.866	0	0	0
	Ukupno	80.925.785	89.137.989	93.093.993	99.910.587	107.449.872	109.916.743

* OTP osiguranje a.d.o. od 2019. godine, prethodno je to bilo Societe General osiguranje a.d.o.

**Podaci za 2020. godinu su poslednji dostupni i odnose se na period 01.01.-30.09.2020. godine

*** Rang je formiran prema premiji na Q3 2020. godine

(Izvor: NBS)

Iz tabele zaključujemo da je premija rasla sve do 2020. kada je došlo do disrupcije tržišta. Važe isti pokazatelji kao i u prethodnim analizama.

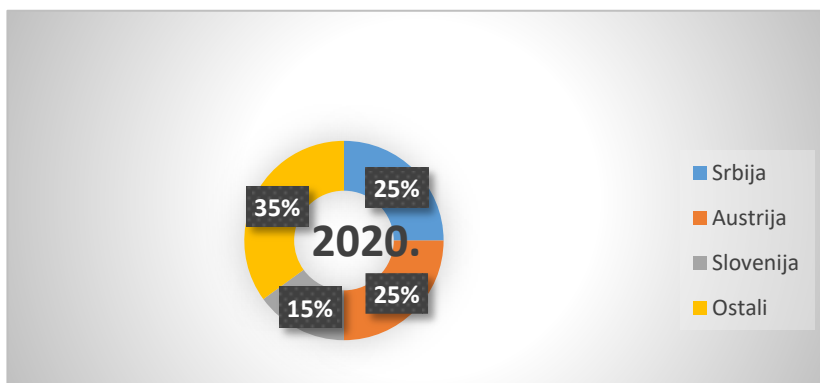
Tržište osiguranja je nastavilo sa rastom tokom svih prethodnih godina, u skladu sa opštim tendencijama na tržištu istočne i centralne Evrope. Tržište osiguranja u Srbiji je imalo nameru da u 2018. poraste mnogo više, ali je sektor porastao za svega 5,2%, što nije kompanije učinilo srećnima. Naime, u godinu 2018. su osiguravajuća društva ušla sa idejom da će dostići visinu premija od milijardu evra, ali se to nije dogodilo.

Tržište osiguranja nedovoljno raste u odnosu na rast BDP-a. U Srbiji, udeo osiguranja u BDP-u je 2%, dok je u zemljama u razvoju 3,3%, dok je u razvijenim zemljama čak 7% što pokazuje kaskanje Srbije za svim ovim zemljama.

Podela prema vlasništvu pokazuje da je 16 osiguravajućih društava u većinskom stranom vlasništvu.

Na kraju 2020. osiguravajuća društva u stranom vlasništvu, koja su ušla na tržište na osnovu grinfield dozvola, nastavila su da beleže dominantan udeo od 88,6% u premiji životnog osiguranja, 60,9% u premiji neživotnog osiguranja, 74,2% ukupne imovine i 66,0% ukupne zaposlenosti. To je mali pad u odnosu na 2018. i 2019. godinu, ali kontinuirani pad.

Slika 12: Struktura društava za osiguranje u Srbiji prema vlasništvu u 2020.

(Izvor: NBS)

Slika 13: Bilansna suma društava za osiguranje u Srbiji prema vlasništvu u 2020.

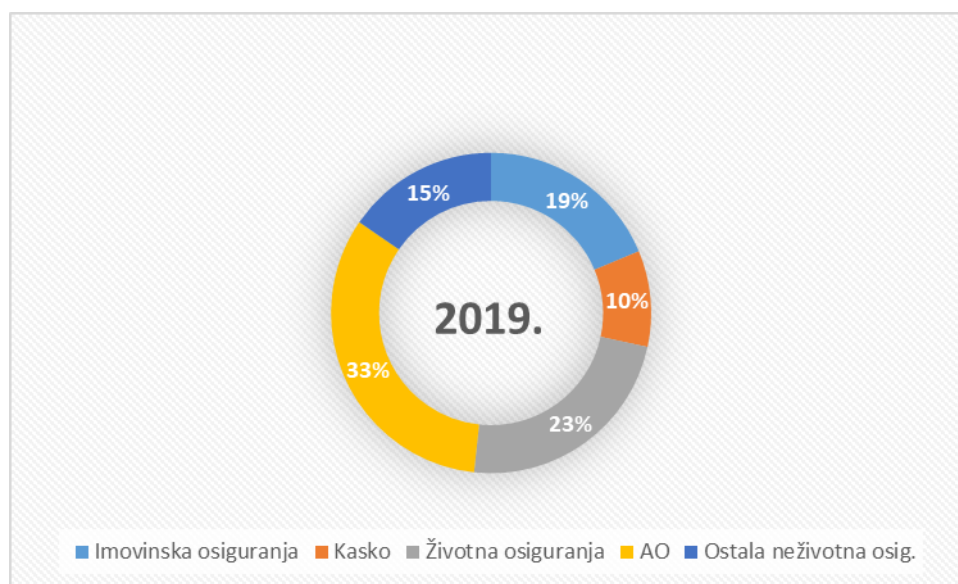
(Izvor: NBS)

4.1.2. Portfolio premija u Srbiji

U 2020. godini osiguravajuća društva su zaključila ugovore za ukupnu premiju od 109,9 milijardi dinara (935 miliona evra ili 1.067 miliona dolara), što predstavlja nominalno i realno povećanje od 2,3% odnosno 1,0% respektivno.

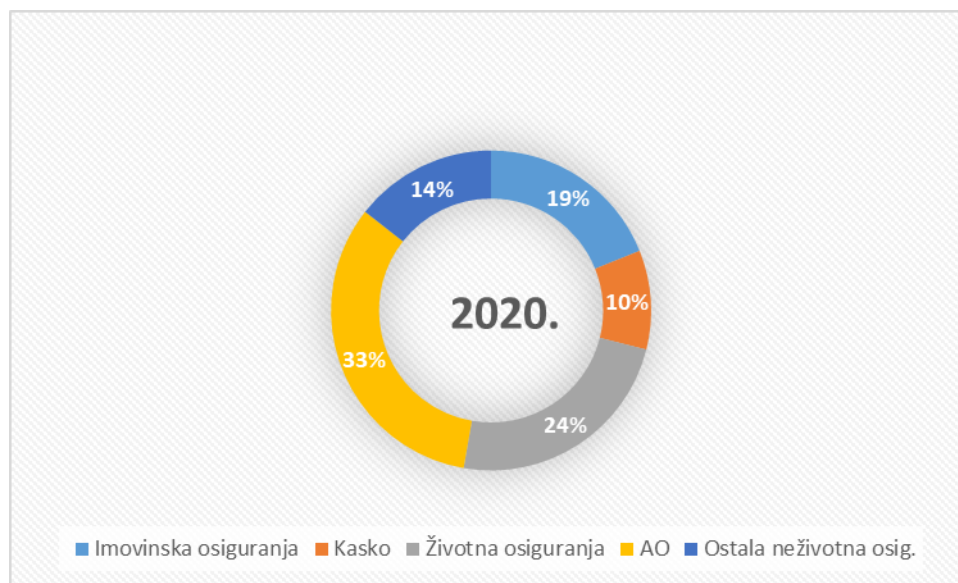
U strukturi premija u 2020. udeo osiguranja osim životnih osiguranja iznosio je 76,2%, dok je udeo životnih osiguranja neznatno porastao sa 23,3% u 2019. na 23,8% u 2020. godini zbog bržeg rasta premija životnih osiguranja u odnosu na neživotna osiguranja.

Slika 14: Struktura ukupne premije prema vrstama osiguranja u Srbiji u 2019. godini

(Izvor: NBS)

Slika 15: Struktura ukupne premije prema vrstama osiguranja u Srbiji u 2020. godini

(Izvor: NBS)

U strukturi ukupnog portfolija, pored životnog osiguranja, postoji pet zastupljenijih vrsta osiguranja, i to: dobrovoljno zdravstveno osiguranje, osiguranje motornih vozila - sveobuhvatno osiguranje, osiguranje imovine od požara i drugih opasnosti, osiguranje druge imovine i osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila. Osiguranje od odgovornosti AO će zadržati vodeće učešće u ukupnim premijama u 2020. godini na 32,8%, zatim životno osiguranje (23,8%) i osiguranje imovine (18,9%).

Prema kanalima prodaje, većina ukupne premije u 2020. godini ostvarena je kroz: osiguravajuća društva (63%), posrednike (12%), tehničke preglede (10%), predstavnička preduzeća (6%) i banke (4%).). Što se tiče premija za neživotna osiguranja, osiguravajuća društva su sama prikupila 63% ukupnih premija za neživotna osiguranja, posrednici 15%, a tehnički preglede 13%. Istovremeno, banke prikupljaju 51% ukupnog iznosa premije osiguranja na kredit a posrednici 46% ukupnog iznosa premije.

Sada ćemo osmotriti Herfindahlov indeks (poznat i kao Herfindahl-Hirschmanov indeks, HHI, ili ponekad HHI-ocena). On je mera veličine preduzeća u odnosu na industriju i pokazatelj količine konkurencije među njima. Nazvan po ekonomistima Orrisu C.

Herfindahlu i Albertu O. Hirschmanu, to je ekonomski koncept koji se široko primenjuje u zakonu o konkurenciji, antitrustu i takođe u upravljanju tehnologijom. Definisani su kao zbir kvadrata tržišnih udela firmi u industriji (ponekad ograničenih na 50 najvećih firmi), gde su tržišni udeli izraženi kao frakcije. Rezultat je proporcionalan prosečnom ponderisanom udelom na tržištu. Kao takav, može se kretati od 0 do 1,0, prelazeći od ogromnog broja vrlo malih firmi do jednog monopolističkog proizvođača. Povećanja indeksa Herfindahl generalno ukazuju na smanjenje konkurencije i rast tržišne moći, dok smanjenja ukazuju na suprotno. Alternativno, ako se koriste čitavi procenti, indeks se kreće od 0 do 10 000 „poena“. Na primer, indeks od 0.25 je isti kao 2.500 poena. Glavna korist Herfindahlovog indeksa u odnosu na mere kao što je odnos koncentracije je ta što daje veću težinu većim firmama.

Herfindahl Hirschman indeks (HHI), izračunato zbrajanjem kvadrata relevantnih tržišnih udela ili, u ovom slučaju, ukupnih bilansnih vrednosti svih osiguravajućih društava, ukazuje na umerenu tržišnu koncentraciju. Na kraju drugog tromesečja 2018. HHI je bio 0,3234.

Udeo pet najvećih osiguravajućih kuća u dinarima i procentima prikazan je u sledećoj tabeli.

Tabela 4: Udeo pet najvećih osiguravajućih kuća u dinarima i procentima – promena od 2019. do 2020, presek stanja 30. juna svake godine, na polovini godine

	2019.			2020.			Promena ranga
	Iznos	Učešće	Rang	Iznos	Učešće	Rang	
Prema kriterijumu ukupne premije							
Dunav	28.411	26,4	1	29.677	27,0	1	-
Generali	23.098	21,5	2	22.073	20,1	2	-
WSO	12.589	11,7	4	13.247	12,1	3	Rast
DDOR	12.651	11,8	3	13.096	11,9	4	Pad
Triglav	6.845	6,4	5	7.153	6,5	5	-
Prema kriterijumu premije neživotnih osiguranja							
Dunav	25.773	31,3	1	26.689	31,9	1	-
Generali	15.737	19,1	2	14.907	17,8	2	-
DDOR	10.786	13,1	3	11.068	13,2	3	-
WSO	7.371	8,9	4	7.563	9,0	4	-
Triglav	6.317	7,7	5	6.400	7,6	5	-
Prema kriterijumu premije životnih osiguranja							
Generali	7.362	29,4	1	7.165	27,4	1	-
WSO	5.218	20,8	2	5.684	21,7	2	-
Grawe	3.762	15,0	3	3.885	14,8	3	-
Dunav	2.639	10,5	4	2.988	11,4	4	-
DDOR	1.865	7,4	6	2.027	7,8	5	-
Uniq a ž.	1.898	7,6	5	1.703	6,5	6	-

(Izvor: NBS)

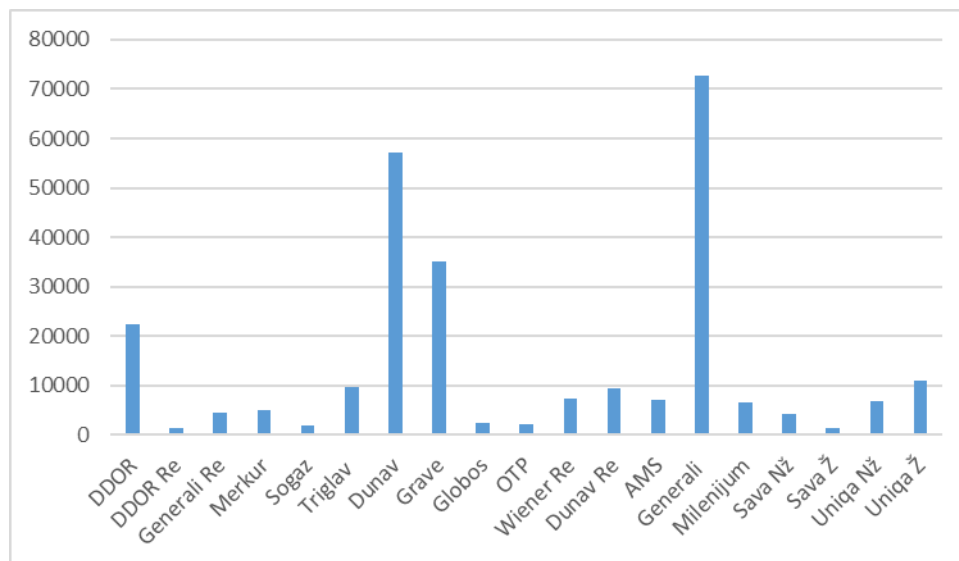
4.1.3. Ukupan bilans osiguranja

Bilansna suma društava za (re)osiguranje “povećana je na kraju 2020. godine na 314,2 mlrd dinara (2.672 mln evra ili 3.284 mln dolara)⁹, i to za 4,8% u odnosu na kraj prethodne godine.”¹⁰⁴

Sledeća slika pokazuje ukupan bilans premija po osiguravajućim kućama, na dan 31. decembra 2020. u milionima dinara, a izvor je Narodna Banka Srbije.

¹⁰⁴www.nbs.rs , pristupljeno 13.09.2021.

Slika 16: Bilansne sume društava za osiguranje u Srbiji na 31. decembra 2020.

(Izvor: NBS)

Vidljivo je da se pojavljuju mnoge osiguravajuće kuće, kao Sava, Triglav, Sogaz, Unika, OTP ili Globos, uz stara osiguranja Milenijum ili AMS Osiguranje (koje je bilo nekada orijentisano prvenstveno na motorna vozila), ali da su sva ona relativno mala u odnosu na Top 5 osiguravajućih kuća.

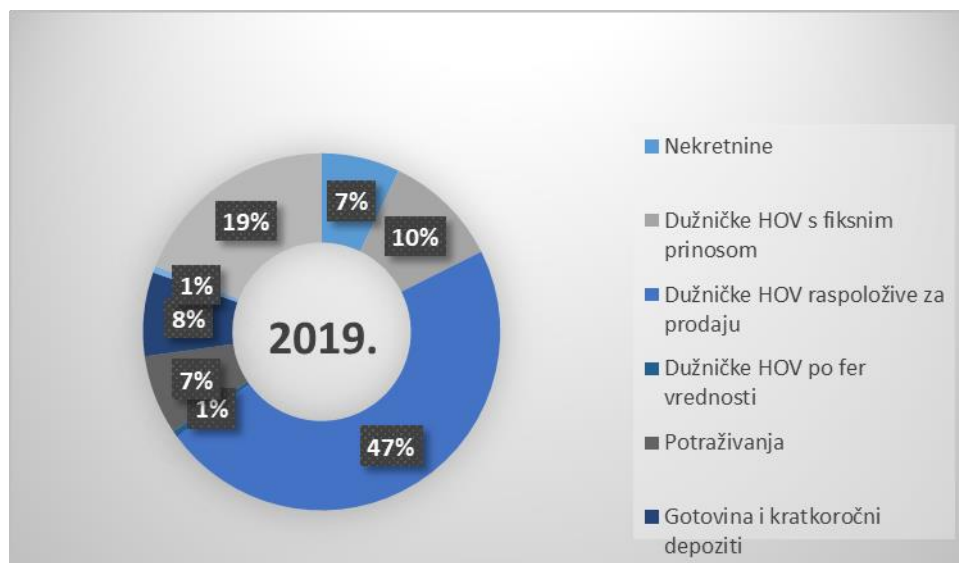
U 2020. nije bilo promena u rangiranju pet najvećih osiguravajućih društava, posmatrano u pogledu vrednosti bilansa stanja, koje sa ukupnim učešćem od 79,7% učestvuju u ukupnom bilansu svih osiguravajućih društava.

4.1.4. Struktura aktive

U strukturi imovine (re) osiguravajućih društava na dan 31. decembra 2020. godine najveći deo su činile dužničke hartije od vrednosti, i to dužničke hartije od vrednosti: raspoložive za prodaju (49,7%), sa fiksnim prihodom (11,0%) i koje su evidentirano po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha (0,1%), nakon čega slijede: gotovina i kratkoročni depoziti (8,3%), potraživanja 7,6%, pad tehničkih rezervi od suosiguravača, reosiguravača i retrocesionara 7,2% i nekretnine, mašine i opreme 6,6%.

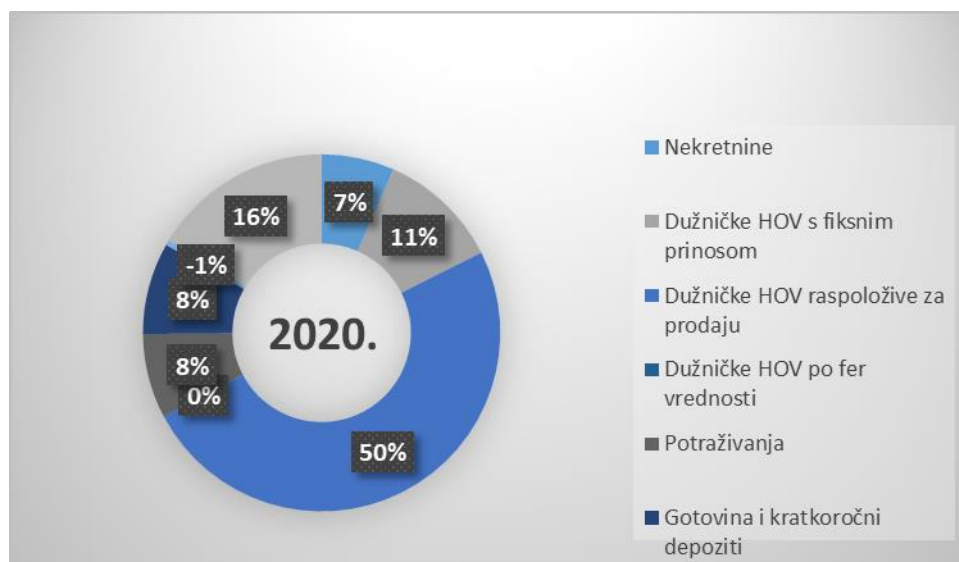
U poređenju sa 2019. može se zaključiti da, s jedne strane, dužničke hartije od vrednosti povećavaju preovlađujuće učešće u 2020. na 60,8%, a s druge strane, tehničke rezerve koje se pripisuju suosiguravateljima, reosiguravačima i retrocesionarima (u kategoriji Ostalo) smanjuju njihovo učešće, što je rezultat otklanjanja velike materijalne štete nastale požarom, koja je rezervisana krajem 2018. godine.

Slika 17: Struktura aktive osiguravajućih društava na 31.12.2019. godine

(Izvor: NBS)

Slika 18: Struktura aktive osiguravajućih društava u Srbiji na 31.12.2020. godine

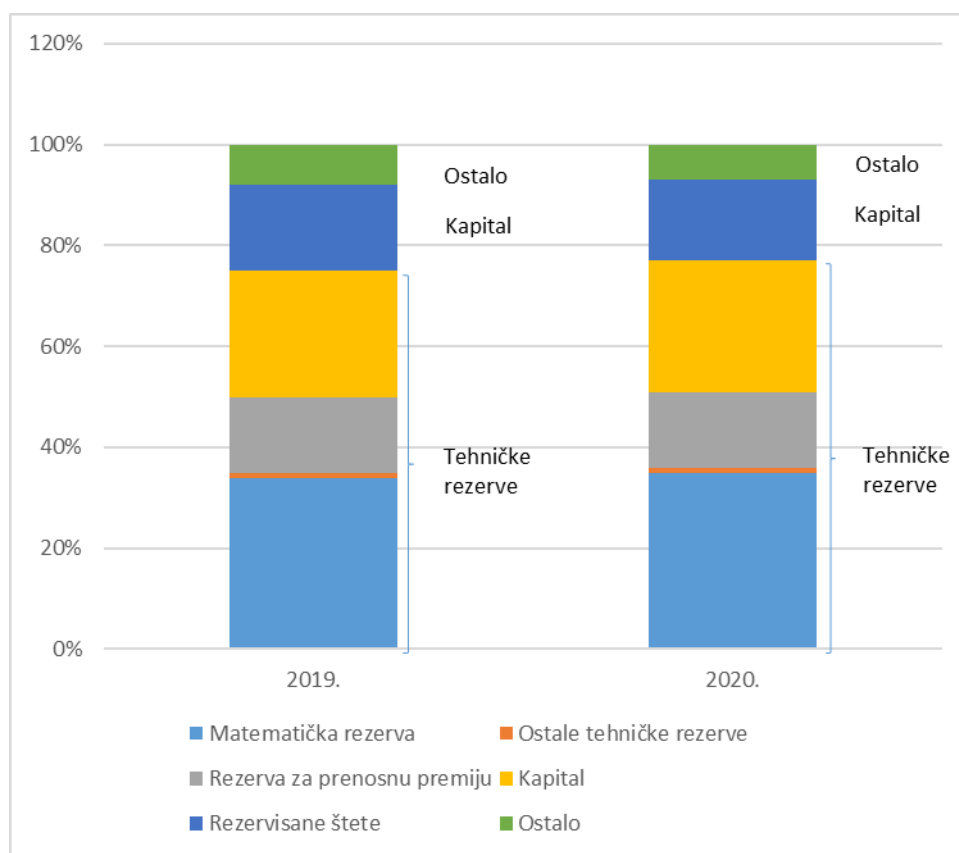

(Izvor: NBS)

4.1.5. Struktura pasive

U strukturi obaveza na dan 31. decembra 2020. godine učešće tehničkih rezervi je 66,3%, a kapitala 24,5%. Kapital od 76,8 milijardi dinara u 2020. godini raste za 6,5%, dok tehničke rezerve u posmatranom periodu od 208,3 milijarde dinara blago rastu, za 2,8%. Matematička rezerva zadržava najveće učešće u tehničkim rezervama sa stopom rasta od 6,7% u 2020. u odnosu na kraj prošle godine. Tehničke rezerve, nakon kratkog zastoja u pozitivnom nominalnom rastu na kraju T1 i T2 2020. godine kao rezultat gore pomenute velike materijalne štete, nastavljaju da rastu i nominalno i realno.

Slika 19: Struktura pasive osiguravajućih društava u Srbiji na 31.12.2019. i 2020.

(Izvor: NBS)

4.2. Ekonomski pokazatelji tržišta osiguranja u Srbiji

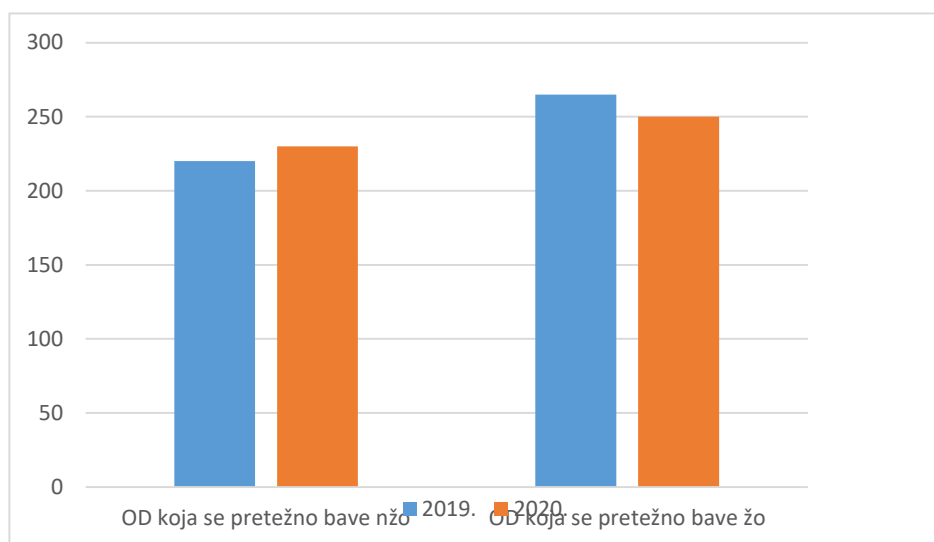
U ovom poglavlju analiziraćemo indikatore performansi kao što su adekvatnost kapitala, kvalitet imovine, ulaganje tehničkih rezervi, profitabilnost i likvidnost.

4.2.1. Struktura kapitala

Solventnost osiguravajućih društava zavisi od dovoljnosti tehničkih rezervi za preuzete obaveze i od ispunjavanja uslova vezanih za adekvatnost kapitala, koji su utvrđeni kao odnos potrebne i raspoložive granice solventnosti.

Dostupna margina solventnosti (re)osiguravajućeg društva na dan 31. decembra 2020. godine u Republici Srbiji iznosila je 46,9 milijardi dinara, a potrebna margina solventnosti 19,9 milijardi dinara. U preduzećima koja se uglavnom bave osiguranjem, osim životnog osiguranja, glavni pokazatelj adekvatnosti kapitala (odnos raspoložive margine solventnosti i potrebne margine solventnosti) bio je 228,8%, u kompanijama koje se pretežno bave životnim osiguranjem 249,4% , a u reosiguravajućim društvima 243,6%, što je dobra kapitalizacija.

Slika 20: Adekvatnost kapitala društava za osiguranje u Srbiji na kraju 2019. i 2020.

(Izvor: NBS)

Odnos pokrića rizika neživotnih osiguranja prema kapitalu u 2020. godini na nivou svih osiguravajućih društava u Republici Srbiji, koja se uglavnom bave drugim osiguranjima osim životnog, bio je 143,3%, dok je u 2019. godini iznosio 150,3 %. Odnos pokrivenosti životnog osiguranja prema kapitalu, kao odnos ukupnog kapitala i tehničkih rezervi osiguravajućih društava, koja se uglavnom bave životnim osiguranjem, opao je sa 31,6% u 2019. na 31,1% u 2020. godini. Kretanje ovog indikatora rezultat je većeg rasta tehničkih rezervi od rasta kapitala. Vrednost ovog pokazatelja u 2020. godini ukazuje na postojanje rezerve od 31,1% u slučaju neadekvatno izmerenih preuzetih rizika ovih kompanija (za koje su tehničke rezerve u životnom osiguranju dobra aproksimacija).

4.2.2. Struktura imovine

Posmatrano po učešću nematerijalnih ulaganja, nekretnina, plasmanima hartija od vrijednosti kojima se ne trguje na tržištu i potraživanjima u ukupnoj aktivni osiguravajućih društava koja se uglavnom bave neživim poslovima. Pokazatelj težine tržišne imovine, koja je iznosila 16,7% odnosno 16,3% u 2019. i 2020. godini, govori nam da postoji nešto veći rast ukupne imovine u odnosu na rast ovih oblika ulaganja u 2020. godini.

Za osiguravajuća društva, koja se uglavnom bave životnim osiguranjem, ova brojka se smanjila sa 6,0% u 2019. na 5,6% u 2020. godini. Na promenu njegove vrednosti 2020. godine u odnosu na 2019. uticalo je smanjenje teže tržišne imovine i povećanje ukupne imovine. Pored sposobnosti preduzeća da obračunava premije na nivou dovoljnom za kompenzaciju, potrebno je osigurati i naplatu premija. U suprotnom, osiguravač se može suočiti sa problemom nemogućnosti da ispuni svoje obaveze prema ugovaračima osiguranja.

4.2.3. Profitabilnost

Mera profitabilnosti osiguravajućeg društva je neto kombinirani racio (zbroj neto potraživanja i osiguranih troškova u odnosu na zarađenu neto premiju). Koeficijent ispod 100% ukazuje na to da je preduzeće sposobno da pokrije odštete i troškove štete od zaračunate premije, dok odnos iznad 100% znači da u cenama premija uzima u obzir

potencijalni prihod dobijen od ulaganja na finansijska tržišta i tržišta nekretnina, što ga izlaže tržišnim rizicima.

Sektor osiguranja je u 2020. godini ostvario pozitivan neto rezultat koji je nakon oporezivanja iznosio 12,9 milijardi dinara.

4.2.4 Likvidnost

Da bi moglo podmiriti svoje obaveze, osiguravajuće društvo mora osigurati usklađenost dospeća imovine i obaveza i osigurati da njegova imovina bude tržišno dostupna i odgovarajućeg kvaliteta. Kako se veličina i vreme pojedinačnih šteta ne mogu predvideti, osiguravajuće društvo mora pažljivo da isplanira sastav svoje imovine kako bi prvo moglo da ispuni svoje obaveze po osnovu štete, a zatim i sve ostale obaveze.

Pokazatelj korespondencije između likvidne imovine i obaveza na nivou svih (re)osiguravajućih društava, koja su iznosila 160,4% u 2020. godini, predstavlja poboljšanje u odnosu na kraj prošle godine (150,6%) i govori u prilog dovoljnoj likvidnosti za izmirenje kratkoročnih obaveza osiguranja.

4.3. Faktor rizika covid-19 tokom 2020. i 2021.

Tokom 2020, od marta do septembra, desila se velika disrupcija zbog pojave pandemije izazvane koronavirusom COVID-19. U tom smislu su mnogi planovi običnih građana pali u vodu ili odloženi do daljnjeg. Naročito je disrupcija pogodila sektor putovanja. I travel industrija je trpela, a i dalje trpi, možda i najveći udarac od svih grana industrije, iako je bila najpropulzivnija grana industrije 30 godina unazad.

Međutim, mnogi su osetili šansu da ponude posebna osiguranja, kao što je osiguranje života, koje su mnogi odlučili da kupe, ali i da ponude korona-osiguranje odnosno putno osiguranje koje pokriva rizik od zaraze COVID-19.

Klasični paket u ovoj krizi, koja i dalje traje, a zemlje se otvaraju jedna za drugom i zatvaraju naizmenično, kao na traci, jeste prodaja putnog osiguranja sa dodatkom

osiguranja protiv bolesti COVID-19. Tipičan izgled ponude je sledeći, a primer je uzet iz Milenijum osiguranja:

Slika 21: Putno osiguranje sa dodatkom COVID-19 pokrića

PUTNO OSIGURANJE sa dodatnim pokrićem za Covid-19

Ne morate da brinete ODMORITE SE

Naša podrška za vaše bezbrižno putovanje

Putovanja treba da budu opuštajuća, bezbrižna i oporavak za telo i um. Međutim, često ih prate nepredviđene situacije koje mogu da pokvare odmor. Izmene se razbolite u inostranstvu, a ne možete saći da pristanite preskupu medicinsku pomoć. Izgubite pasoi ili prtljag, a nemate kome da se obratite. Ti rizici se delavaju, ali sa našom polisom Putnog osiguranja imate na koga da se oslonite u ovim situacijama.

- 1. Troškovi medicinske pomoći**
Bilo da ste povredili nogu, razboleli se ili vas boli zub dok ste na putovanju, uz našu polisnu troškove ambulantskog i bolničkog lečenja, hitne operacije i druge potrebne intervencije nećete plaćati vi, jer su pokriveni našom polisom.
- 2. Putna asistencija**
Nedoumice u vezi sa putovanjem uvek postoje. Zato vam mi pre putovanja pružamo informacije u vezi sa odabranom destinacijom (vize, administrativni zahtevi, vakcinacija i sl), kao i pomoć i plaćanje troškova usled kašnjenja leta, prevodilačke usluge u hitnim situacijama, administrativnu pomoć u slučaju gubitka ili krađe putnih dokumenata i dr.
- 3. Pravna asistencija**
Stručna pomoć vam je neophodna na putovanju, pogotovo ukoliko se desi administrativni ili pravni propust. Zato će vas naša polisa uputiti na odgovarajućeg advokata koji je u vašoj blizini.
- 4. Osiguranje prtljaga**
Imajući u vidu da širom sveta više od 20 miliona ljudi godišnje prijavljuje izgubljen ili oštećen prtljag u našoj polisni mudro inovativnu uslugu na tržištu osiguranja – pokrivanje troškova oštećenja ili gubitka prtljaga.

5. Dodatno pokriće za Covid-19

U okviru polise možete ugovoriti i dodatno pokriće za COVID-19 tokom putovanja koje pokriva troškove za:

- medicinsku pomoć;
- prevoz radi pružanja pomoći;
- povratak u zemlju prebivališta.

Na ovaj način želimo da vas oslobodimo razmišljanja o mogućem riziku i preskupom lečenju ukoliko se razbolite.

Dodatno pokriće za Covid-19 odnosi se na teritoriju cele Evrope, uključujući Tursku i Rusiju, kao i na teritoriju Egipta, Tunisa i Ujedinjenih Arapskih Emirata.

Putno osiguranje može se ugovoriti za bilo koju destinaciju na svetu.

Brza kupovina putem Webshop-a

Polisu možete kupiti i online putem Webshop-a za samo nekoliko minuta. Posebna pogodnost ovakve kupovine jeste da čak i kada ste u putu, a niste prešli granicu, polisnu možete nabaviti u najkraćem roku. Potvrda o kupljenju polise stiće vam na imej adresu.

Za sve informacije koje su vam neophodne prilikom kupovine putnog osiguranja, naš korisnički servis vam je na raspolaganju od ponedeljka do petka, u periodu od 8h do 16h na broju telefona: 011 715 2300.

www.mios.rs

(Izvor: Milenijum osiguranje a.d.o.)

„Kao i kod standardne polise putnog osiguranja, Milenijum osiguranje je klijentima omogućio da i za slučaj pandemije COVID-19, preduprede troškove od nekoliko stotina do nekoliko hiljada evra, koliko koštaju najjednostavniji medicinski pregledi ili hospitalizacija u inostranstvu. Polisa putnog osiguranja sa doplatkom za COVID-19 važi za sve evropske zemlje, uključujući Rusku federaciju i Tursku. Obuhvata organizaciju neophodne zdravstvene pomoći, pokriva troškova dijagnostike, pregleda ovlašćenog lekara, testiranja zbog ispoljavanja simptoma infekcije korona virusom i nabavku lekova – bolničko i vanbolničko lečenje u zemlji boravka. Putno osiguranje sa dodatnim pokrićem ne uključuje preventivno testiranje na korona virus i troškove boravka u karantinskoj izolaciji. Klijenti putno osiguranje sa dodatnim pokrićem za COVID-19 za samo 1,6 evra po danu boravka u

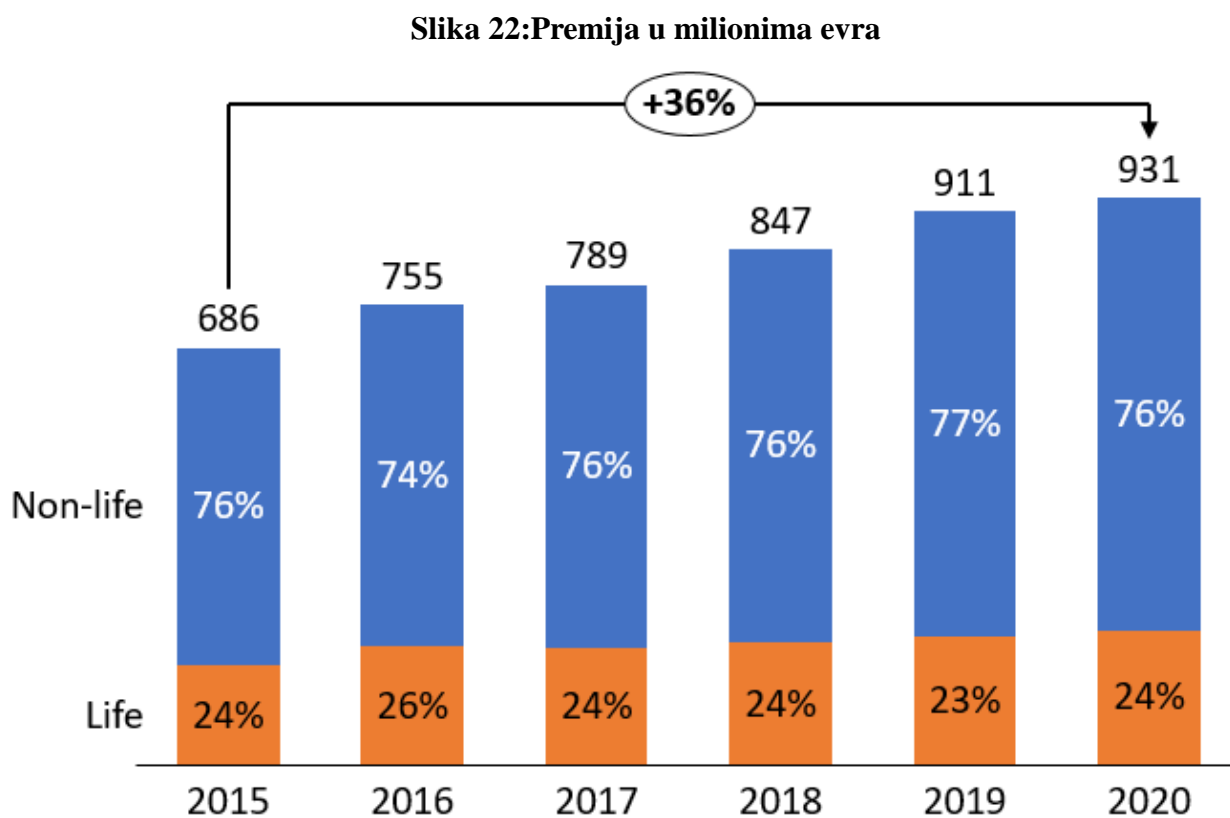
inostranstvu.”¹⁰⁵

4.4. Kvantifikacija faktora od uticaja u Srbiji

Pogledajmo sada, po podacima NBS, kakva je kvantifikacija faktora od uticaja na tržištu Srbije i zaključimo kakvi su trendovi i kakve su projekcije za budućnost.

4.4.1. Kvantifikacija faktora Premija

Premija svih vrsta osiguranja ostvarena u Srbiji u 2020. godini iznosi 931 milion eura i predstavlja rast od 2,2% u odnosu na 2019. godinu, dok je u šestogodišnjem periodu 2015.-2020. vidljiv rast premije od 36%.

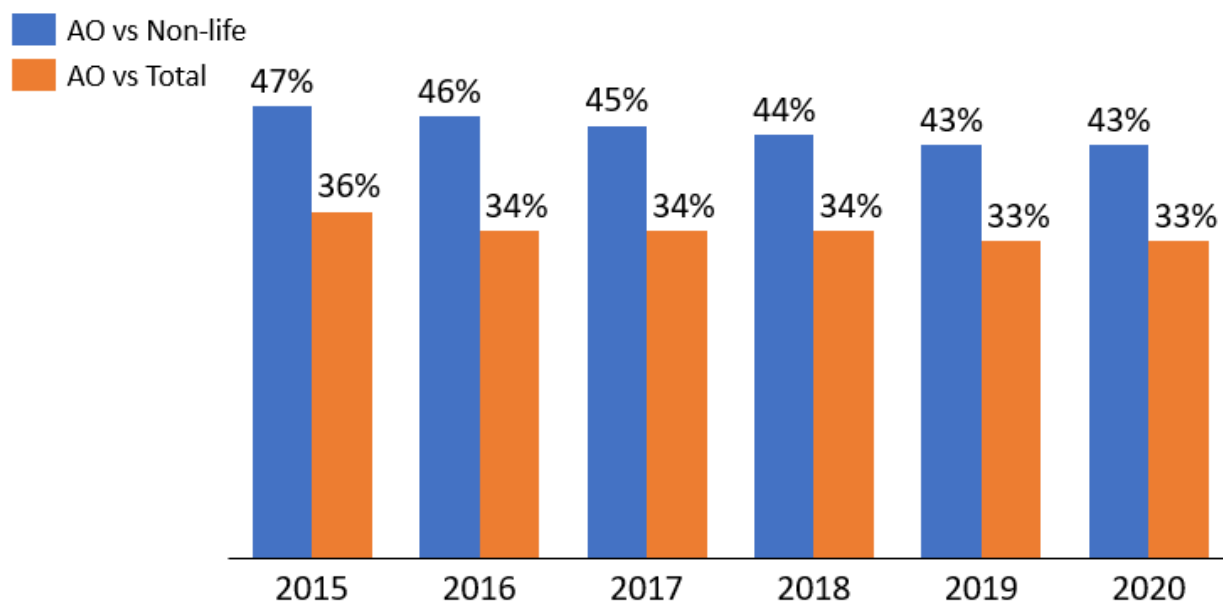
(Izvor: NBS)

Učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji je uglavnom konstantno i kreće se u rasponu od 23 – 26% kroz posmatrano razdoblje. Ukupna premija osiguranja u

¹⁰⁵www.mios.rs, Datum pristupa 3.9.2020.

Republici Srbiji ima učešće od 2% u GDP-u, što predstavlja istu razinu kao i 2019. godine. Prosečna potrošnja po stanovniku na premiju neživotnih i životnih osiguranja iznosi 135 eura (102,6 eura neživotna osiguranja, 32,4 životna osiguranja).

Slika 23: Učešće obaveznog osiguranja u neživotnom i u ukupnoj premiji

(Izvor: NBS)

Učešće obaveznog osiguranja u neživotnim osiguranjima u Srbiji polagano se smanjuje sa 47% u 2015. godini na 43% u 2020. gledajući u odnosu na neživotna osiguranja. Ovo je pokazatelj izuzetno visoke nerazvijenosti tržišta i drugih (dobrovoljnih) vrsta osiguranja, što će posebno biti vidljivo kroz usporedbu sa ostalim tranzicijskim i tržištima u okruženju.

Tabela 5: Udeo pet najvećih osiguravajućih kuća u ukupnoj premiji

R.b.	Društvo	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Dunav	182	194	211	234	241	252
2	Generali	158	168	168	182	196	187
3	Wiener	67	81	92	99	107	112
4	DDOR	80	88	93	101	107	111
5	Triglav	29	36	45	49	58	61
Ukupno TOP 5		515	566	609	664	708	722
Ukupna premija		686	755	789	847	911	931
% TOP 5 u ukupnoj premiji		75%	75%	77%	78%	78%	78%

(Izvor: NBS)

Iz gornje tabele vidljivo je kretanje učešća pet najvećih osiguravajućih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja na tržištu Srbije u periodu 2015.- 2020. Može se primetiti da se to učešće kreće u rasponu 75 – 78% što znači da se tržište konstantno konsoliduje i veliki konkurenti povećavaju svoje tržišno učešće. Ukupno tržište je u 6 godina poraslo 36% dok su najveći učesnici rasli raznoliko. Dunav i DDOR su otprilike na proseku rasta tržišta (38% i 34%) dok su Triglav i Wiener značajno više porasli (110% i 67%). Generali je rastao značajno manje od porasta tržišta (18%).

Ovde se vidi da je premija od 2015. do 2016. porasla za 10,15%, da bi zatim, od 2016. do 2017. godine porasla za daljnjih 4,44%. Sledeći rast je nastao od 2017. do 2018. kada je premija porasla za 7,32%, što predstavlja blago ubrzanje rasta, nakon „mini krize rasta od godinu pre“. Sledeći rast je sličan, iako malo ubrzan, od 7,55% između 2018. i 2019. Međutim, ovaj zdravi rast usporen je tokom 2020. godine kada je zbog korona-krize došlo do blagog rasta premije od 2,2%. Imajući u vidu činjenicu da će 2021. biti nesumljivo bolja što se ekonomskih aktivnosti tiče, iako i dalje problematična zbog širenja korone tokom prva tri meseca 2021. godine i blagih zatvaranja tokom marta 2021, možemo primetiti i predvideti da je potencijalni rast tokom 2021. možda manji nego što se to činilo da će biti kada su u decembru pravljene svetlije prognoze za 2021. godinu. Ovde možemo zaključiti da premija stabilno raste, ukoliko nije podložna naglim ekonomskim udarima, a ako je zemlja stabilna kao Srbija, koja je imala 5. najmanji pad u 2020. od evropskih

zemalja, postoje razlozi za optimizam.

4.4.2. Kvantifikacija faktora Bilansna aktiva

Ovde se vidi da je bilansna aktiva od 2016. do 2017. porasla za čak 10,02%, da bi zatim, od 2017. do 2018. godine porasla za daljnjih 16,87%. Sledeći rast je nastao od 2018. do 2019. kada je bilansna aktiva porasla za 8,64%, što predstavlja blago usporenje rasta, koji je sjajan.

Tabela 6: Bilansna aktiva u milionima Evra

R.b.	Društvo	2016	2017	2018	2019
1	Generali	440	468	597	622
2	Dunav	299	332	373	433
3	Wiener Städtische	248	292	325	359
4	Grawe	205	218	245	278
5	DDOR	139	150	160	176
Ukupno TOP 5		1.331	1.459	1.700	1.869
Bilansna aktiva - ukupno SRB		1.679	1.847	2.158	2.345
% TOP 5 u ukupnoj aktivi		79%	79%	79%	80%

(Izvor: NBS)

Nemamo podatke za 2020. godinu, ali možemo pretpostaviti da je situacija takva da je došlo do malog usporenja zbog korona-krise, kao i da će 2021. biti bolja godina. Ovde možemo zaključiti da bilansna aktiva stabilno raste, ukoliko nije podložna naglim ekonomskim udarima.

4.4.3. Kvantifikacija faktora Kapital

Ovde se vidi da je kapital od 2016. do 2017. porastao za čak 10,15%, da bi zatim, od 2017. do 2018. godine porastao za daljnjih 16,50%. Sledeći rast je nastao od 2018. do 2019. kada je kapital porastao za 18,25%, što predstavlja fantastične cifre rasta, budući da je rast uvek dvocifren.

Tabela 7: Udeo pet najvećih osiguravajućih kuća u ukupnom kapitalu

R.b.	Društvo	2016	2017	2018	2019
1	Generali	100	106	129	151
2	Dunav	87	90	96	115
3	Grawe	46	52	63	81
4	Wiener Städtische	33	44	51	63
5	DDOR	40	44	49	59
Ukupno TOP 5		305	336	388	468
Kapital - ukupno SRB		380	419	488	577
% TOP 5 u ukupnom kapitalu		80%	80%	80%	81%

(Izvor NBS)

Nemamo podatke za 2020. godinu, ali možemo pretpostaviti da je situacija takva da je došlo do malog usporenja zbog korona-krize, kao i da će 2021. biti bolja godina. Ovde možemo zaključiti da i kapital stabilno raste, ukoliko nije podložan naglim ekonomskim udarima.

4.4.4. Kvantifikacija faktora Dobit

Ovde se vidi da je dobit od 2016. do 2017. porasla za neverovatnih 20,65%, da bi zatim, od 2017. do 2018. godine porasla za čak 29,44%. Sledeći rast je nastao od 2018. do 2019. kada je dobit porasla za 35%.

Tabela 8: Dobit u milionima evra

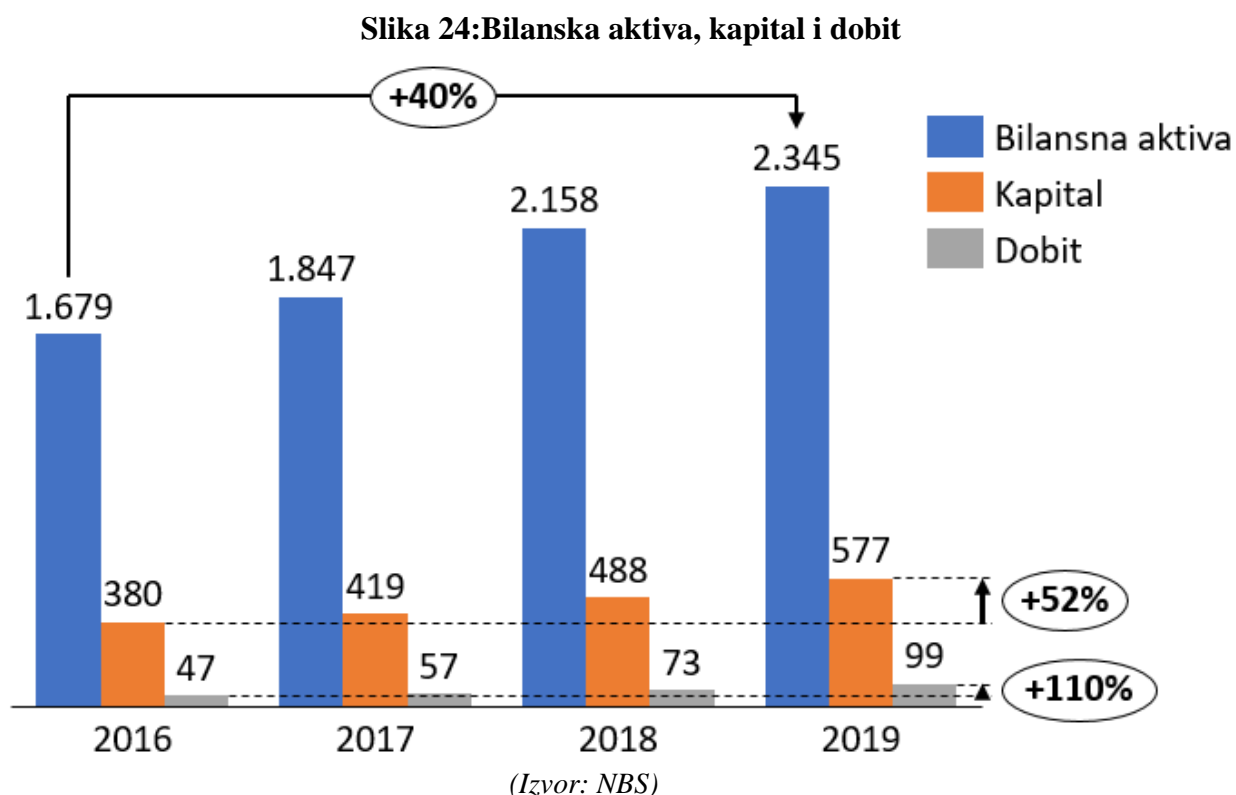
R.b.	Društvo	2016	2017	2018	2019
1	Generali	23	25	33	33
2	Dunav	9	10	13	25
3	DDOR	3	5	6	10
4	Wiener Städtische	2	3	6	9
5	AMS	1	3	1	6
Ukupno TOP 5		39	46	59	83
Dobit - ukupno SRB		47	57	73	99
% TOP 5 u ukupnoj dobiti		83%	80%	80%	83%

(Izvor: NBS)

Nemamo podatke za 2020. godinu, ali možemo pretpostaviti da je situacija takva da je došlo do malog usporenja zbog korona-krize, kao i da će 2021. biti bolja godina. Ovde možemo zaključiti da dobit veoma snažno raste, i da je svaka sledeća godina mnogo bolja, te da je biznis osiguranja, za razliku od onog u BiH, savršeno propulzivan u Srbiji.

4.5. Zaključci stanja na tržištu u Srbiji i promenama u poslednjim godinama

Krajem 2020. godine u Republici Srbiji posluje 20 (re)osiguravajućih društava, a njihov broj je isti kao i prethodnih godina. Poslovima osiguranja isključivo se bavi 16 kompanija, a samo četiri društva reosiguranjem.

Zaposlenost u tom sektoru neznatno povećala, za 3,5%, na 10.964 lica;

- ukupan bilans stanja u osiguranju porastao je za 14,0%, na 292,8 milijardi dinara ili 2,492 milijarde evra od 2,345 milijardi u 2019;

- kapital je povećan za 8,9%, na 57,8 milijardi dinara ili 492 miliona evra;
- tehničke rezerve porasle su 14,4%, dostižući 201,1 mlrd RSD ili 1,117 milijardi evra i u potpunosti su uložene u propisane vrste imovine, kako kod životnih tako i kod neživotnih osiguranja;
- ukupna premija je u 2020. porasla za 2,2% u odnosu na 2019. i dostigla je 931 milion evra;
- neživotno osiguranje i dalje predstavlja dominantno učešće u ukupnoj premiji (76%). Premija neživotnog osiguranja porasla je za 0,9%, uz povećanje MTPL (eng. Motor Third Party Liability-osiguranje motornih vozila od trećih lica) osiguranja, osiguranja potpunog pokrivanja motornih vozila (kasko) i dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja, dok je imovinsko osiguranje opalo;
- životno osiguranje je povećalo je svoj udeo u ukupnoj premiji sa 23% na 24%, beležeći nominalni rast u 2020. od 6,7% u odnosu na prethodnu godinu.

Važeći propisi o osiguranju u Republici Srbiji postavili su zakonodavne osnove za dalju konvergenciju srpskog tržišta osiguranja ka onom u EU. Preciznije, domaći propisi primenjivali su određene odredbe Solventnosti II koje se odnose na kvalitativne zahteve iz Stuba 2 (sistem upravljanja koji sadrži četiri ključne funkcije:

- upravljanje rizikom,
- sistem unutrašnjih kontrola,
- unutrašnju reviziju i aktuarsku funkciju, kao i
- procenu sopstvenog rizika i solventnosti - ORSA, nadzor zasnovan na riziku, uklapanje i odgovarajuće zahteve u licenciranju nadziranih subjekata itd.).

Ipak, velike promene u regulatornom okviru osiguranja tek treba da se izvrše, kako po pitanju usklađivanja sa Direktivom o distribuciji osiguranja (IDD – Insurance Distribution Directive), tako i po pitanju implementacije Solventnosti II.

IDD donosi rešenja koja s jedne strane detaljnije uređuju nadzor i upravljanje osiguravajućim proizvodima kako bi se osiguralo da oni zadovoljavaju stvarne potrebe potrošača, a sa druge, propisuju metode informisanja potrošača i distribucije proizvoda

osiguranja, radi poboljšanja nivoa zaštite prava i interesa korisnika usluga osiguranja.

Efikasan režim solventnosti usklađen je sa ekonomskim pristupom zasnovanim na riziku i trendovima razvoja u drugim segmentima finansijskog sektora, posebno u bankarstvu. Stoga bi radi daljeg poboljšanja regulatornog okvira za bonitetni nadzor, u narednom periodu regulacije trebalo da dođe do usklađivanja sa IDD.

Direktiva Solventnost II, koja će podstaći (re)osiguravajuća društva da pravilno mere rizike kojima su izloženi u svom poslovanju, doneta je kako bi se osigurala buduća stabilnost sektora osiguranja.

Završetak prve faze strateških aktivnosti usmerenih na sprovođenje Solventnosti II - analiza usaglašenosti, sprovođenje trenutnih aktivnosti koje su sastavni deo druge faze - procena uticaja i prelazak na harmonizaciju regulatornog okvira, kao treće faze, obezbediće da u trenutku kada Srbija pristupi EU, njen sektor osiguranja postiže još veću stabilnost i zaštitu potrošača.

Kapital, dobit, premije i bilansna aktiva u Srbiji rastu vrlo snažno, a najjači je rast dobiti.

5. ANALIZA TRŽIŠTA U BiH U PERIODU 2015. – 2020.

Pogledajmo kako izgleda situacija na tržištu osiguranja u susjednoj i po tržištu osiguranja, veoma sličnoj Bosni i Hercegovini.

5.1. Opšti osvrt

Situacija u BiH je nešto složenija. Tržište osiguranja u Bosni i Hercegovini u 2020. zabeležilo je blagi pad u odnosu na prethodnu godinu. U 2019. godini godišnji rast premije procentualno je iznosio 6,7%. Druge zemlje u okruženju imale su slične rezultate kao i BiH. Hrvatska je po pitanju premija beležila stagnaciju u odnosu na prethodnu godinu, dok su Srbija i Slovenija rasle oko 2%. Životna osiguranja u 2020. godini takođe su stagnirala, daleko ispod nekadašnjih stopa rasta. Pet vodećih Osiguravača u BiH drži 41% tržišta i to je konstantno u poslednjih 6 godina.

Početakom 2021. godine tržište osiguranja u BiH sastojalo se od 27 osiguravajućih društava. Njih čine 26 preduzeća koja se bave samo delatnostima osiguranja i 1 društvo za reosiguranje. Od osiguravajućih društava, njih 16 su ekskluzivni neživotni osiguratelji, dok se 10 društava bavilo životnim i neživotnim osiguranjima. Prema vlasničkoj strukturi kapitala, od 27 društava njih 12 je u većinskom stranom vlasništvu.

Premija neživotnih osiguranja na teritoriji BiH u 2020. godini bila je 0,8% (2,2 mil EUR) manja nego u 2019. Fakturisana premija obaveznog osiguranja od autoodgovornosti povećana je 7,7% u odnosu na 2019. a obavezno osiguranje učestvuje sa 64% u ukupnoj premiji neživotnih osiguranja. Fakturisana premija auto kaska beleži pad od 1,3% u odnosu na 2019. godinu dok ta vrsta učestvuje sa 12% u ukupnoj premiji neživotnih osiguranja. Putna aistencija zbog situacije sa korona krizom i nemogućnošću putovanja beleži pad od 2,6% u odnosu na 2019. godinu.

Premija životnog osiguranja na teritoriji BiH u 2020. godini zabeležila je pad od 1,3% (1 mil EUR) u odnosu na 2019. Osiguranje života beleži pad od 2,6% (1,9 mil EUR) i predstavlja 90% ukupne premije životnog osiguranja. Dopunsko osiguranje uz osiguranje života beleži rast od 14,2% (0,9 mil EUR) i čini 9,4% premije životnih osiguranja.

Tabela 9: Premija osiguranja (u KM) u BiH, za 2020. godinu

R/b	Osiguravajuće društvo	I-XII-2019**		I-XII-2020**		I-XII-2019**		I-XII-2020**	
		Rang	Premija	Rang	Premija	Rang	Vrijednost isplata enih šteta	Rang	Vrijednost isplata enih šteta
1.	Adriatic osiguranje d.d.	1	68,450,802	1	69,104,118	2	27,294,303	3	27,490,073
2.	Sarajevo-osiguranje d.d.	2	67,295,992	2	65,089,676	1	31,777,366	1	33,940,487
3.	Euroherc osiguranje d.d.	4	62,084,184	3	62,564,400	5	24,707,836	6	23,834,589
4.	Uniqa osiguranje d.d.	3	63,333,054	4	62,132,760	3	26,659,311	4	25,364,312
5.	Grawe osiguranje d.d.	5	54,879,218	5	54,966,613	4	26,182,492	2	28,307,662
6.	Triglav osiguranje d.d.	7	48,191,622	6	53,527,136	7	23,527,694	7	22,943,896
7.	Central osiguranje d.d.	8	38,222,643	7	42,397,283	8	15,250,948	9	14,306,617
8.	ASA osiguranje d.d.	10	31,928,546	8	37,525,189	9	14,280,814	8	16,523,607
9.	Croatia osiguranje d.d.	6	50,789,128	9	36,459,752	6	24,398,555	5	24,018,095
10.	Vienna osiguranje d.d.	9	37,378,526	10	34,470,835	11	10,070,766	12	11,642,810
11.	Grawe osiguranje a.d.	15	21,153,712	11	32,981,129	15	6,561,246	10	13,095,697
12.	Wiener osiguranje a.d.	11	31,328,713	12	28,265,163	12	9,152,784	11	11,665,137
13.	Osiguranje Aura a.d.	13	23,481,473	13	24,230,036	17	6,129,761	15	6,385,993
14.	Dunav osiguranje a.d.	12	23,888,745	14	23,617,908	10	10,115,938	13	9,741,186
15.	Drina osiguranje a.d.	14	23,448,281	15	23,045,841	14	7,377,562	14	7,870,305
16.	Brčko-gas osiguranje d.d.	17	15,811,621	16	16,578,043	16	6,252,485	16	6,015,892
17.	Nešković osiguranje a.d.	16	16,937,270	17	16,235,462	18	4,510,695	17	5,732,877
18.	Mikrofin osiguranje a.d.	19	11,289,298	18	11,645,609	19	4,042,575	18	4,825,195
19.	Osiguranje Garant d.d.	21	10,619,160	19	11,225,944	22	2,690,805	21	3,017,594
20.	Triglav osiguranje a.d.	20	11,185,084	20	11,153,030	21	3,543,684	19	3,428,056
21.	Euros osiguranje a.d.	22	10,583,654	21	11,135,097	23	1,971,795	22	2,386,215
22.	Camelija osiguranje d.d.	23	9,467,532	22	10,885,612	20	3,870,769	20	3,170,856
23.	Premium osiguranje a.d.	24	7,345,465	23	8,768,640	26	592,059	23	1,706,666
24.	Krajina osiguranje a.d.	25	4,463,153	24	4,401,240	24	1,338,191	24	1,391,400
25.	SAS - Super P osiguranje a.d.	26	3,860,700	25	3,487,593	25	1,190,043	25	970,599
26.	Atos osiguranje a.d.***	18	15,362,956	-	-	13	7,755,355	-	-
Ukupno:			762,780,533		755,894,108		301,245,832		309,775,819

(Izvor: <http://azobih.gov.ba/statistika>)

5.2. Stanje u Federaciji BiH

U FBiH su u prvoj polovini 2019. najznačajniji tržišni učesnici po visini premije bili Sarajevo osiguranje (36 miliona KM), a slede potom Adriatic osiguranje (33 miliona KM), Uniqa osiguranje (32,2 miliona KM), Euroherc (31,2 miliona KM), Croatia osiguranje (27,8 miliona KM), Grawe (26,8 miliona KM), Triglav osiguranje (24 miliona KM), Central osiguranje (18,2 miliona KM) i tako dalje¹⁰⁶.

Ukupna premija 11 osiguravajućih društava u Federaciji Bosne i Hercegovine na kraju 2019. godine dosegla je 531,78 miliona KM (oko 271,90 miliona evra) što je porast od 6,8% ili 33,94 miliona KM u odnosu na 497,84 miliona KM (oko 254,54 miliona evra)

¹⁰⁶<https://www.svijetosiguranja.eu/premija-osiguranja-u-2019-porasla-68-posto-na-53178-miliona-km/>, Datum pristupa 13.1.2021.

ostvarenih godinu ranije. Premija neživotnih osiguranja, na godišnjem nivou imala je rast od 5,8%, dok je premija životnih osiguranja rasla po stopi od 10%. Zaključno sa decembrom 2019. ukupna premija neživotnih osiguranja u FBiH povećana je na 398,03 miliona KM sa 376,29 miliona KM u 2018. godine, dok su životna osiguranja porasla na 133,76 miliona KM sa 121,55 miliona KM u 2018. godine.¹⁰⁷

Učešće neživotnih osiguranja u ukupnoj premiji na nivou FBiH iznosilo je 74,8%, a životnih osiguranja 25,2%. U strukturi premije, osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila i dalje ima najveći udeo u ukupnoj premiji od 43,6% i na kraju decembra 2019. iznosilo je oko 232,14 miliona KM (u 2018. 221,90 miliona KM), što je na godišnjem nivou porast od 4,6%. U segmentu životnih osiguranja, najveći udeo (91,9%) ima klasično životno osiguranje s premijom krajem 2019. u iznosu od 122,90 miliona KM što je za 9,6% više u odnosu na 112,13 miliona KM u 2018. godini.¹⁰⁸

U Federaciji BiH postojalo je jedno društvo manje na kraju 2019. godine nego na kraju 2018, odnosno, VGT je pripojeno Grawe osiguranju.

Ako analiziramo kako se pojedine osiguravajuće kuće kotiraju u BiH, dobijamo sledeće podatke¹⁰⁹:

Na liderskoj poziciji se od aprila meseca 2019. nalazi Sarajevo osiguranje a prvu poziciju je preuzelo od dotadašnjeg lidera Uniqa osiguranja. Prema preliminarnim podacima, zaključno sa novembrom 2019. ukupna premija Sarajevo osiguranja iznosila je 62,82 miliona KM što je za 13,5% više u odnosu na 55,35 miliona KM iz novembra 2018. godine. Pri tome su neživotna osiguranja na godišnjem nivou porasla na blizu 58,85 miliona sa 51,86 miliona KM iz novembra 2018. godine, dok su u istom periodu životna osiguranja porasla na 3,98 miliona sa 3,50 miliona KM. U skladu s tim rezultatima porastao

¹⁰⁷<https://www.svijetosiguranja.eu/trziste-osiguranja-fbih-premija-osiguranja-za-11-mjeseci-4868-milijuna-km>, Datum pristupa 13.1.2021.

¹⁰⁸<https://www.svijetosiguranja.eu/trziste-osiguranja-fbih-premija-osiguranja-za-11-mjeseci-4868-milijuna-km>, Datum pristupa 13.1.2021.

¹⁰⁹<https://www.svijetosiguranja.eu/trziste-osiguranja-fbih-premija-osiguranja-za-11-mjeseci-4868-milijuna-km>, Datum pristupa 13.1.2021.

je i tržišni udio Sarajevo osiguranja u FBiH po iznosu premije na 12,9% sa 12,1% iz novembra prošle godine.

Na drugom mestu je Adriatic osiguranje iz Sarajeva, koje pod tim nazivom posluje od početka 2018. godine, a u čijem sastavu je integrisano i Zovko osiguranje nakon akvizicije vredne 9 miliona KM okončane krajem 2017. godine. Ukupna 11-mesečna premija Adriatic osiguranja na godišnjem nivou porasla je za 2,9 posto, na blizu 62,16 miliona sa 60,39 miliona KM iz novembra godine pre.

U ukupnoj premiji Adriatica dominirala su 2018. neživotna osiguranja sa 58,34 miliona KM (novembar 2018: oko 55,83 miliona KM), dok je po osnovu životnih osiguranja zaračunato oko 3,82 miliona KM što je manje u odnosu na novembar lane (oko 4,56 miliona KM). Tržišni udio Adriatic osiguranja je na kraju novembra posmatrane godine iznosio blizu 12,8 posto, što je pad u odnosu na 13,2% iz novembra prethodne godine kada je ovaj osiguravatelj bio lider na tržištu Bosne i Hercegovine.

Uniq osiguranje je u odnosu na prethodnu godinu pala sa drugog na treće mesto, sa premijskim rastom na kraju novembra 2019. godine od 1,7 posto i ukupno zaračunatom 11-mesečnom premijom od blizu 57,13 miliona KM u odnosu na 56,18 miliona KM iz novembra prethodne godine. Životna osiguranja na godišnjem nivou smanjena su sa 33,01 miliona na 32,68 miliona KM na kraju novembra 2019., dok su neživotna osiguranja porasla sa 23,17 miliona na 24,44 miliona KM. Uniqin premijski udeo na tržištu Federacije BiH na kraju novembra posmatrane godine iznosio je oko 11,7 posto dok je godinu ranije taj udeo iznosio oko 12,3% posto.

Tabela 10: Zaračunate premije u FBiH za 2020. godinu

R.br.	Društva za osiguranje	FBiH + RS			Društva iz RS u FBiH					
		Neživotno i životno osiguranje			1	2	3			
		U k u p n a premija		Indeks 20/19						
		I-XII-2019	I-XII-2020							
1.	ADRIATIC	68.450.802	69.098.199	100,9%	4.	BRČKO GAS	5.169.539	5.256.913	101,7%	
2.	SARAJEVO	67.295.993	65.089.676	96,7%	5.	PREMIUM	3.604.013	4.035.315	112,0%	
3.	EUROHERC	62.084.184	62.558.646	100,8%	6.	MIKROFIN	3.714.253	3.958.065	106,6%	
4.	UNIQA	63.333.052	62.132.760	98,1%	7.	DRINA	2.941.915	2.825.929	96,1%	
5.	GRAWE	54.879.217	54.966.613	100,2%	8.	EUROS	1.781.121	1.674.036	94,0%	
6.	TRIGLAV	48.191.622	53.527.136	111,1%	9.	GARANT	0	291.971		
7.	CENTRAL	38.222.643	42.397.283	110,9%	10.	ATOS	3.385.812	0	0,0%	
8.	ASA	31.928.546	37.525.194	117,5%	Podr. Društva iz RS			47.817.567	45.156.062	94,4%
9.	CROATIA	50.789.128	36.439.504	71,7%						
10.	VIENNA	37.378.526	34.470.835	92,2%						
11.	CAMELUA	9.467.531	10.885.612	115,0%						
Društva iz FBiH		532.021.244	529.091.458	99,4%						

(Izvor: <https://www.profitiraj.ba/fbih-premija-osiguranja-u-2020-pala-06-na-529-miliona-km>)

Što se tiče 2020. godine, stanje je nešto izmjenjeno. Postoji „11 osiguravajućih društava sa sjedištem u Federaciji BiH (uključujući i premiju njihovih filijala u RS-u) koja su u 2020. godini zaračunala bruto premiju od 529,09 miliona KM (oko 270,52 miliona eura). To je manje za 0,6 posto ili za 2,93 miliona KM nego krajem 2019. godine kada je premija iznosila 532,02 miliona KM.“¹¹⁰

Na tržištu FBiH u 2020. je „poslovalo i devet osiguravajuća društva iz Republike Srpske koja su zaračunala premiju od blizu 45,16 miliona KM što je za 5,6% ili za 2,66 miliona KM manje u odnosu na 2019. godinu kada je premija iznosila oko 47,82 miliona KM, a ta premija je uglavnom ostvarena po osnovu neživotnih osiguranja (43,83 miliona KM), dok je samo Wiener osiguranje zaračunao i premiju životnih osiguranja od gotovo 1,33 miliona KM.“¹¹¹

Na te lošije rezultate prvenstveno je uticala pandemija koronavirusa koja je poražavajuće uticala na ekonomiju i finansijske tokove ne samo u BiH već i u svetu.

¹¹⁰<https://www.profitiraj.ba/fbih-premija-osiguranja-u-2020-pala-06-na-529-miliona-km/>

¹¹¹Ibid

Prema podacima NADOS-a, „osiguravači iz FBiH su zaključno sa decembrom 2020. zaračunali približan iznos premije neživotnih osiguranja (398,34 miliona KM) kao i u 2019. godini, dok je premija životnih osiguranja pala 2,2 posto, na 130,75 miliona KM sa 133,76 miliona KM., a najzastupljenija vrsta osiguranja u neživotnim osiguranjima i nadalje je osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila, koja čine više od 60% udela u premiji neživota.“¹¹²

Osiguravači iz FBiH i njihove filijale u RS-u su „po tom osnovu u 2020. zaračunali premiju od 239,35 miliona KM što je godišnji rast od 3,1% ili za 7,22 miliona KM, dok je u grupi životnih osiguranja najveći udeo pripadao klasičnom životnom osiguranju s premijom u iznosu od blizu 118,46 miliona KM, što je za 4,45 miliona KM ili za 3,6% manje u odnosu na 2019. godinu“.¹¹³

Među osiguravajućih društvima „najveći tržišni udeo (oko 13,1%) prema zaračunatoj bruto premiji drži Adriatic osiguranje, članica Agram koncerna. Zaračunata bruto premija Adriatica na godišnjem nivou porasla je za 0,9%, na 69,10 miliona KM.“¹¹⁴

Na drugom mestu je u 2020. godini bilo „Sarajevo osiguranje, s tržišnim udelom od 12,3% i padom zaračunate premije od 3,3%, na 65,09 miliona KM, treći je Euroherc, druga članica Agrama, koji je samo po osnovu neživotnih osiguranja zaračunao premiju od blizu 62,56 miliona KM, uz godišnji rast od 0,8% i tržišnim udelom u FBiH od 11,8 posto, dok je Uniqa četvrta sa tržišnim udelom od 11,7% i premijom od 62,13 miliona KM, uz godišnji pad zaračunate premije od 1,9 posto.“¹¹⁵

Među prvih pet osiguravača u FBiH „pozicionirano je i Grawe osiguranje Sarajevo sa tržišnim udelom od 10,4% i ukupnom premijom od blizu 54,97 miliona KM uz godišnji rast od 0,2 posto, te ovih prvih pet osiguravača drže čak 59,3 posto tržišnog udjela u

¹¹²Ibid

¹¹³Ibid

¹¹⁴Ibid

¹¹⁵Ibid

Federaciji BiH, sa ukupno zaračunatom premijom od blizu 313,85 miliona KM¹¹⁶, što čini da je tržište visoko koncentrisano.

5.3. Stanje u Republici Srpskoj

U registrima Agencije, „sa stanjem na dan 31.12.2020. godine, bilo je upisano 14 društava za osiguranje sa sedištem u Republici Srpskoj i 10 filijala društava za osiguranje čije je sedište u FBiH“¹¹⁷. Što se ukupno obračunate premije na tržištu osiguranja Republike Srpske tiče, ona je iznosila 238,3 miliona KM. U odnosu na prethodnu godinu, „ukupno obračunata premija bila je veća za 0,7%, pri čemu je premija neživotnih osiguranja manja za 0,3%, a premija životnih osiguranja povećana za 5,1%“¹¹⁸. Takođe, kada govorimo o zastupstvima, „putem zastupnika i brokera, na tržištu osiguranja Republike Srpske, obračunato je 27,4% premije.“¹¹⁹

Premija neživotnih osiguranja je porasla za 1,1%, a premija životnih osiguranja za 11,8%. Iako je nastavljen trend rasta premije životnih osiguranja, ova premija još uvek nije dostigla nivo uporedivih tržišta osiguranja zemalja regiona. Putem zastupnika i brokera u osiguranju, obračunato je 30,7 miliona KM premije, ili 26,7% ukupno obračunate premije na tržištu Republike Srpske. U vezi poslovanja društava za osiguranje sa sedištem u Republici Srpskoj, a koje uključuje i poslovanje u FBiH, treba istaći da je ukupno obračunata premija iznosila 113,1 milion KM, odnosno da je bila za 5,3% veća u odnosu na prvo polugodište 2018. godine. Najveće učešće u ukupno obračunatoj premiji je imala premija osiguranja od odgovornosti za motorna vozila, koje je iznosilo 63,4%.

Prihodi „osiguravajućih društava u Republici Srpskoj rasli su u prvoj polovini 2020. za blizu 10 odsto, a rashodi za četiri odsto, što je osiguravačima donelo profit od 22 miliona maraka“¹²⁰. Ukupno obračunata premija društava za osiguranje sa sedištem u Republici Srpskoj „iznosila je 110,8 miliona KM u prvom polugodištu; od toga se 87,3 miliona

¹¹⁶Ibid

¹¹⁷http://www.azors.rs.ba/azors/eng/podaci/Izvjestaj_S2020G.pdf, pristupljeno 15.09.2021.

¹¹⁸Ibid

¹¹⁹Ibid

¹²⁰<https://www.capital.ba/osiguravajuće-kuće-za-pola-godine-zaradile-22-miliona-km/>

odnosi na RS, a 23,4 miliona na FBiH i u odnosu na isti period prethodne godine, obračunata premija društava za osiguranje je bila manja za 2,2 miliona ili dva odsto.”¹²¹

Prema strukturi vlasništva, „sa stanjem na dan 31.12.2020. godine, 9 društava za osiguranje je bilo u većinskom domaćem vlasništvu, dok je 5 društava za osiguranje bilo u većinskom stranom vlasništvu“¹²².

Tabela 11: Društva za osiguranje u RS sa većinskim ili stranim vlasništvom

Vlasništvo	Broj društava za osiguranje	Učešće u ukupnom kapitalu	Učešće u ukupnoj aktivnosti	Učešće u fakturiranoj premiji
Većinsko domaće vlasništvo	9	57,9%	39,6%	55,7%
Većinsko strano vlasništvo	5	42,1%	60,4%	44,3%
UKUPNO	14	100,0%	100,0%	100,0%

(Izvor: Izveštaji društava za osiguranje iz RS i Centralni registar HOV)

Ako pogledamo obračunate premije životnih i neživotnih osiguranja u Republici Srpskoj, vidimo da one polako, ali sigurno rastu.

Tabela 12: Obračunate premije za 2017, 2018, i 2019. godinu po poslednjim dostupnim podacima

(u KM)

R.B.	Subjekti na tržištu Republike Srpske	Obračunata premija na tržištu Republike Srpske						Indeks 2019/18
		30.06.2017.		30.06.2018.		30.06.2019.		
		Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	
1.	DRUŠTVA ZA OSIGURANJE IZ RS	83.478.957	79,6	85.615.385	76,7	88.394.733	77,0	103,2
1.1	Neživotna osiguranja	73.727.361	70,3	76.456.735	68,5	78.265.823	68,2	102,4
1.2	Životna osiguranja	9.751.596	9,3	9.158.650	8,2	10.128.910	8,8	110,6
2.	FILIJALE DRUŠTAVA IZ FBiH	21.332.101	20,4	26.059.528	23,3	26.443.562	23,0	101,5
2.1	Neživotna osiguranja	14.402.975	13,7	17.563.518	15,7	16.826.999	14,7	95,8
2.2	Životna osiguranja	6.929.126	6,6	8.496.010	7,6	9.616.563	8,4	113,2
	UKUPNO	104.811.058	100,0	111.674.913	100,0	114.838.295	100,0	102,8

(Izvor: Izveštaji društava za osiguranje iz RS i filijala društava iz BiH)

¹²¹Ibid

¹²²http://www.azors.rs.ba/azors/eng/podaci/Izvjestaj_S2020G.pdf

Vidi se da su neživotna osiguranja društava sa sedištem u RS rasla sa 83 preko 85 na 88 miliona KM, i da je rast od 2018. do 2019. godine bio 3,2%, dok je sličan rast od 2,4% zabeležen i u životnim osiguranjima, s tim što je između 2017. i 2018. došlo do malog pada.

Premije životnog osiguranja kod kompanija koje imaju sedišta van RS su naglo rasle, sa 7, preko 8 i po na 9 i po miliona maraka, što je 13,2% u periodu od 2018. do 2019. godine, ali je došlo do pada u neživotnim osiguranjima sa 2018. na 2019. iako je rast bio veoma jak godinu danas pre toga. U 2020, „društva za osiguranje su osiguranicima i korisnicima osiguranja u prvoj polovini ove godine isplatila 37,6 miliona KM, ili 7,8 odsto više u odnosu na isti period prethodne godine.

Ukupno isplaćene obaveze po osnovu zaključenih ugovora neživotnih osiguranja iznosile su 33,2 miliona KM i bile su veće za 5,5 odsto. Korisnicima životnog osiguranja, u ovom izvještajnom periodu, isplaćeno je 4,3 miliona KM, što predstavlja povećanje za 29,7 odsto.“¹²³

Tabela 13: Isplaćene obaveze iz osiguranja za 2018, 2019. i 2020. godinu po vrstama premija po poslednjim podacima koji su dostupni

Vrsta osiguranja	30.6.2018.	30.6.2019.	30.6.2020.
Osiguranje nezgode	2.628.220	3.081.562	3.095.120
Zdravstveno osiguranje	449.837	243.634	313.694
Osiguranje vozila koje se kreću po kopnu osim šinskih vozila	4.381.933	5.130.632	5.152.874
Osiguranje plovila			2.432
Osiguranje robe u prevozu	4.041	26.726	36.381
Osiguranje imovine od požara i prirodnih sila	936.238	1.250.253	2.770.852
Osiguranje ostalih šteta na imovini	478.382	691.996	697.162
Osiguranje od odgovornosti za motorna vozila	23.123.407	20.926.225	20.949.196
Osiguranje od opšte građanske odgovornosti	172.219	133.614	117.343
Osiguranje kredita	830	33.468	108.417
Osiguranje garancija		861	
Osiguranje od različitih finansijskih gubitaka	29.591	31.959	28.108
Osiguranje pomoći	506	641	3.716
UKUPNO NEŽIVOTNA OSIGURANJA	32.205.204	31.551.571	33.275.295
Životno osiguranje	3.038.149	2.816.418	3.859.017
Rente	1.324	1.332	3.996
Dodatna osiguranja uz osiguranje života	446.823	532.111	480.276
UKUPNO ŽIVOTNA OSIGURANJA	3.486.296	3.349.861	4.343.289
UKUPNO	35.691.500	34.901.432	37.618.584

(Izvor: Izveštaji društava za osiguranje iz RS)

¹²³<https://www.capital.ba/osiguravajuće-kuće-za-pola-godine-zaradile-22-miliona-km>, Datum pristupa 11.6.2021.

Primetno je da je, istovetno kao i u Srbiji, tradicija na strani osiguranja motornih vozila koje konstantno zauzima preko 50%, ali se primećuje smanjenje udela osiguranja motornih vozila i rast drugih vrsta osiguranja, polako ali sigurno. Životna su osiguranja narasla 1,3%, za sva vozila osim šinskih koje se kreću na kopnu a nisu motorna za 1,3% i nezgoda za 0,2%. Ovo su mala pomeranja za dve godine, ali postoji jasna tendencija ka diversifikaciji osiguranja.

Sledeća tabela pokazuje tržišna učešća na teritoriji RS. Primetno je da postoji ogromna konkurencija i da 2019. nijedna kompanija nema čak ni 10% učešća, što znači da nema koncentracije. Pa ipak, Drina, Grawe i Dunav osiguranja odskaku kao tri najveća osiguranja na teritoriji ovog entiteta.

Tabela 14: Tržišno učešće na teritoriji RS po poslednjim dostupnim podacima iz 2019. godine

R.B.	Učešće društava za osiguranje iz RS i filijala iz FBiH u ukupnoj premiji na tržištu Republike Srpske			
	Društvo za osiguranje iz RS / Filijale društava iz FBiH	30.06.2017.	30.06.2018.	30.06.2019.
1.	Atos osiguranje a.d.	7,7%	7,9%	5,4%
2.	D.D. Brčko gas osiguranje	5,3%	4,9%	5,0%
3.	Grawe osiguranje a.d.	7,4%	7,1%	7,9%
4.	Drina osiguranje a.d.	10,6%	9,8%	9,2%
5.	Euros osiguranje a.d.	3,7%	4,0%	3,5%
6.	Wiener osiguranje a.d.	9,3%	7,5%	7,8%
7.	Dunav osiguranje a.d.	8,9%	8,3%	8,0%
8.	Krajina osiguranje a.d.	0,6%	1,0%	1,7%
9.	Mikrofin osiguranje a.d.	3,1%	3,4%	3,3%
10.	Nešković osiguranje a.d.	8,0%	7,0%	6,9%
11.	Osiguranje Aura a.d.	4,6%	5,1%	5,9%
12.	Osiguranje Garant d.d.	3,7%	4,0%	4,4%
13.	Premium osiguranje a.d.	-	-	1,5%
14.	SAS-SuperP osiguranje a.d.	1,4%	1,6%	1,6%
15.	Triglav osiguranje a.d.	5,2%	5,0%	4,8%
16.	Asa osiguranje d.d.	2,0%	2,6%	2,8%
17.	Adriatic osiguranje d.d.	0,7%	2,9%	2,7%
18.	Camelija osiguranje d.d.	0,3%	0,3%	0,2%
19.	Croatia osiguranje d.d.	0,8%	1,3%	1,2%
20.	Grawe osiguranje d.d.	-	-	0,0% ²
21.	Euroherc osiguranje d.d.	3,1%	3,4%	3,5%
22.	SARAJEVO osiguranje d.d.	2,2%	1,8%	1,2%
23.	Vienna osiguranje d.d.	3,6%	3,5%	3,7%
24.	Osiguranje "VGT" d.d.	0,3%	0,1%	-
25.	UNIQA osiguranje d.d.	4,8%	5,8%	6,0%
26.	Zovko osiguranje d.d.	2,3%	-	-
27.	Triglav osiguranje d.d.	0,4%	0,5%	0,6%
28.	Central osiguranje d.d.	-	1,1%	1,1%
	UKUPNO	100,0%	100,0%	100,0%

(Izvor: Izveštaji društava za osiguranje iz RS i filijala društava iz FBiH)

Pokazatelji kažu da premije osiguranja konstantno rastu u proteklih deset godina što je vidljivo na sledećoj slici. Primetno je da je jedino 2012. došlo do malog sniženja nivoa premije neživotnog osiguranja, ali je trend konstantno pozitivan iz godine u godinu što je

veoma ohrabrujuće.

Slika 25: Promena premije iz godine u godinu po poslednjim dostupnim podacima iz juna 2019. godine

(Izvor: Izveštaji društava za osiguranje iz RS)

U BiH je daleko lošija ukupna ekonomska situacija nego u EU i ostatku Evrope a ne može se baš pohvaliti ni kupovnom moći stanovništva i životnim standardom. Takođe, BiH se još uvek nije u potpunosti oporavila od finansijske krize od pre desetak godina, što se pre svega ogleda kroz slabiju likvidnost privrednih subjekata, odnosno otežanu naplatu premije, odustajanje klijenata od neobaveznih osiguranja i tako dalje.

5.4. Kvantifikacija faktora od uticaja u BiH

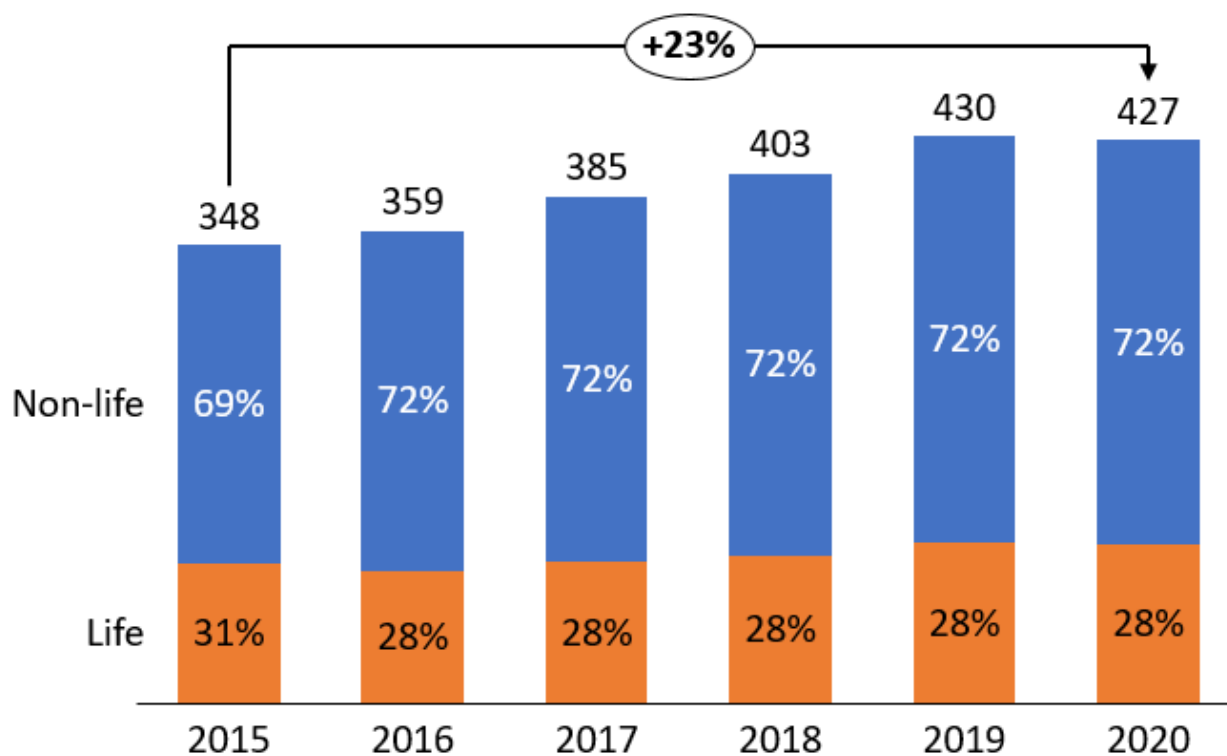
U nastavku donosimo kvantifikaciju faktora od uticaja na tržištu BiH (i FBiH i RS) i zaključak kakvi su trendovi i kakve su projekcije za budućnost.

5.4.1. Kvantifikacija faktora Premija

Premija svih vrsta osiguranja ostvarena u BiH u 2020. godini iznosi 427 milion eura

i predstavlja pad od 0,7% u odnosu na 2019. godinu, dok je u šestogodišnjem periodu 2015.-2020. vidljiv rast premije od 23%. Učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji je uglavnom konstantno i kreće se u rasponu od 28 – 31% kroz posmatrano razdoblje.

Slika 26: Premija u milionima evra

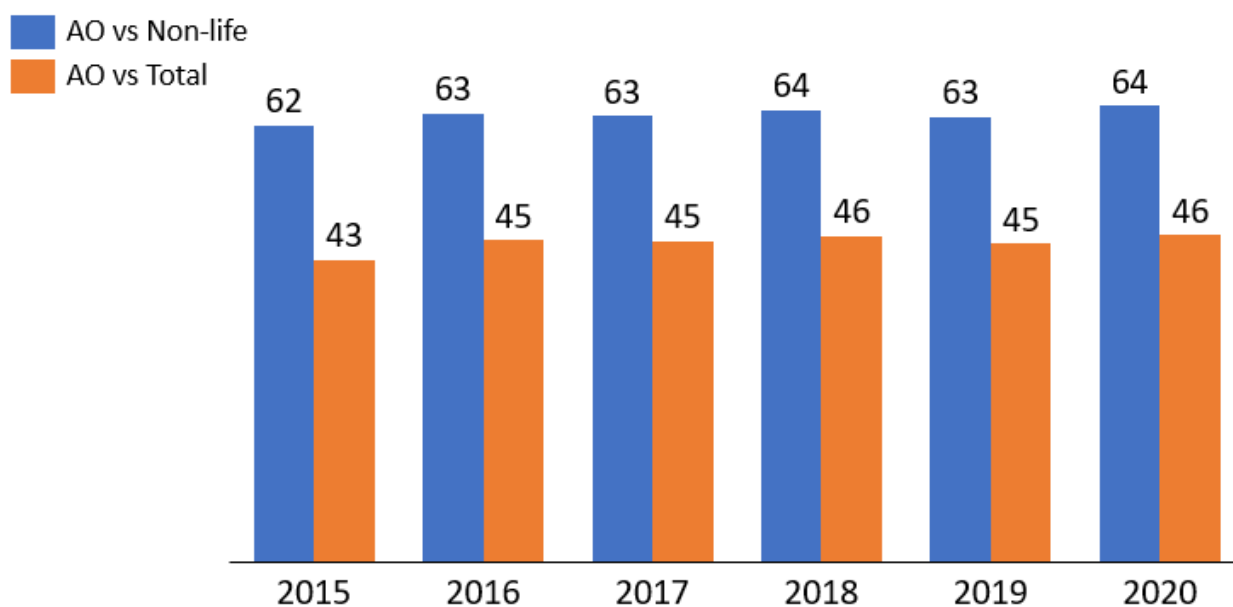
(Izvor: AZOBiH)

Ukupna premija osiguranja u BiH ima učešće od 2,5% u GDP-u, što predstavlja istu razinu kao i 2019. godine. Prosečna potrošnja po stanovniku na premiju neživotnih i životnih osiguranja iznosi 130 eura (93,7 eura neživotna osiguranja, 36,3 životna osiguranja).

Iz grafičkog prikaza vidi se da je premija od 2015. do 2016. porasla za 3,1%, da bi zatim, od 2016. do 2017. godine porasla za daljnjih 7,2%. Sledeći rast je nastao od 2017. do 2018. kada je premija porasla za 4,7%, što predstavlja blago usporenje rasta, ali svakako solidan rast koji oscilira oko 5% svake godine. Sledeći rast je ubrzan, od 6,7% između

2018. i 2019. Međutim, ovaj zdravi rast anuliran je tokom 2020. godine kada je zbog korona-krize došlo do pada premije od 0,7%. Imajući u vidu činjenicu da će 2021. biti nesumljivo bolja što se ekonomskih aktivnosti tiče, iako problematična i dalje, zbog spore vakcinacije i širenja korone tokom prva tri meseca 2021. godine i zatvaranja i policijskog časa koji su vladali u BiH tokom marta 2021, možemo primetiti i predvideti da je potencijalni rast tokom 2021. možda manji nego što se to činilo da će biti kada su u decembru pravljene svetlije prognoze za 2021. godinu. Ovde možemo zaključiti da premija stabilno raste, ukoliko nije podložna naglim ekonomskim udarima.

Slika 27: Učešće obaveznog osiguranju u neživotnom i u ukupnoj premiji

(Izvor: AZOBiH)

Učešće obaveznog osiguranja u neživotnim osiguranjima u BiH na stabilnoj je razini i kreće se u rasponu 62 – 64% gledajući u odnosu na neživotna osiguranja. Ovo je pokazatelj izuzetno visoke nerazvijenosti tržišta i drugih (dobrovoljnih) vrsta osiguranja, što će posebno biti vidljivo kroz usporedbu sa ostalim tranzicijskim i tržištima u okruženju.

Tabela 15: Učešće top 5 osiguravajućih društava u premiji

R.b.	Društvo	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Adriatic osiguranje d.d.	23.960	24.798	25.473	33.578	34.910	35.240
2	Sarajevo osiguranje d.d.	30.764	27.974	28.430	30.308	34.321	33.196
3	Euroherc osiguranje d.d.	27.222	27.474	28.726	30.472	31.663	31.905
4	Uniqa osiguranje d.d.	27.130	29.800	29.551	31.507	32.300	31.688
5	Grawe osiguranje d.d. FBiH	15.372	16.528	21.848	26.588	27.988	28.033
Ukupno TOP 5		124.448	126.573	134.027	152.453	161.182	160.061
Ukupna premija		303.862	323.313	348.479	363.546	389.020	385.789
% TOP 5 u ukupnoj premiji		41%	39%	38%	42%	41%	41%

(Izvor: AZOBiH)

Iz gornje tabele vidljivo je kretanje učešća pet najvećih osiguravajućih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja na tržištu BiH u periodu 2015. - 2020. Može se primetiti da se to učešće kreće u rasponu 38 – 42% što znači da je tržište dosta fragmentovano i veliki konkurenti značajnije ne povećavaju svoje tržišno učešće. Ukupno tržište je u 6 godina poraslo 23% dok su najveći učesnici rasli raznoliko. Grawe je rastao najviše (82%) a sledi ga Adriatic osiguranje sa 47%. ostali članovi top 5 kluba rastu značajno manje od rasta tržišta (Euroherc i Uniqa po 17% a Sarajevo osiguranje samo 8%).

5.4.2. Kvantifikacija faktora Bilansna aktiva

Ovde se vidi da je bilansna aktiva od 2015. do 2016. porasla za čak 9,14%, da bi zatim, od 2016. do 2017. godine porasla za daljnjih 8,1%. Sledeći rast je nastao od 2017. do 2018. kada je bilansna aktiva porasla za 9,88%, što predstavlja blago ubrzanje rasta, koji je sjajan i oscilira oko 9% svake godine. Sledeći rast je usporen, od 5,12% između 2018. i 2019.

Tabela 16: Bilansna aktiva u milionima evra

R.b.	Društvo	2015	2016	2017	2018	2019
1	Grawe	120	131	148	168	185
2	Uniqa	79	91	95	108	114
3	Vienna	66	72	78	82	91
4	Croatia	51	56	59	62	69
5	Sarajevo	58	58	59	59	62
Ukupno TOP 5		374	407	438	479	522
Bilansna aktiva - ukupno BIH		678	740	800	879	924
% TOP 5 u ukupnoj aktivi		55%	55%	55%	55%	57%

(Izvor: AZOBiH)

Nemamo podatke za 2020. godinu, ali možemo pretpostaviti da je situacija takva da je došlo do malog usporenja zbog korona-krize, kao i da će 2021. biti bolja godina. Ovde možemo zaključiti da bilansna aktiva stabilno raste, ukoliko nije podložna naglim ekonomskim udarima.

5.4.3. Kvantifikacija faktora Kapital

Ovde se vidi da je kapital od 2015. do 2016. porastao za čak 10%, da bi zatim, od 2016. do 2017. godine porastao za daljnjih 4,30%. Sledeći rast je nastao od 2017. do 2018. kada je kapital porastao za 3,59%, što predstavlja blago usporenje rasta, koji oscilira oko 6-7% svake godine. Sledeći rast je ubrzan, od 7,4% između 2018. i 2019.

Tabela 17: Kapital društava za osiguranje u milionima evra

R.b.	Društvo	2015	2016	2017	2018	2019
1	Grawe	18	20	21	21	24
2	Triglav	3	3	4	17	18
3	Euroherc	11	11	13	15	17
4	Adriatic	12	15	17	14	17
5	Uniqa	8	10	11	14	17
Ukupno TOP 5		53	60	66	82	94
Kapital - ukupno BIH		170	187	195	202	217
% TOP 5 u ukupnom kapitalu		31%	32%	34%	40%	43%

(Izvor: AZOBiH)

Nemamo podatke za 2020. godinu, ali možemo pretpostaviti da je situacija takva da je došlo do malog usporenja zbog korona-krize, kao i da će 2021. biti bolja godina. Ovde možemo zaključiti da i kapital stabilno raste, ukoliko nije podložna naglim ekonomskim udarima.

5.4.4. Kvantifikacija faktora Dobit

Ovde se vidi da je dobit od 2015. do 2016. pala za 10,5%, da bi zatim, od 2016. do 2017. godine porasla za čak 52,9%. Sledeći rast je nastao od 2017. do 2018. kada je kapital porastao za 11,5%, što predstavlja blago usporenje i normalizaciju rasta. Da nije bilo anomalije tokom 2017. godine, rast bi bio sasvim ujednačen. Sledeći rast je od 10,3% između 2018. i 2019.

Tabela 18: Dobit društava za osiguranje u milionima evra

R.b.	Društvo	2015	2016	2017	2018	2019
1	Euroherc	3	3	4	4	5
2	Nešković	4	4	4	4	4
3	Drina	2	2	3	4	4
4	Adriatic	1	1	3	0	3
5	Brčko	3	3	3	2	3
Ukupno TOP 5		14	14	17	14	18
Dobit - ukupno BiH		19	17	26	29	32
% TOP 5 u ukupnoj dobiti		71%	81%	63%	51%	58%

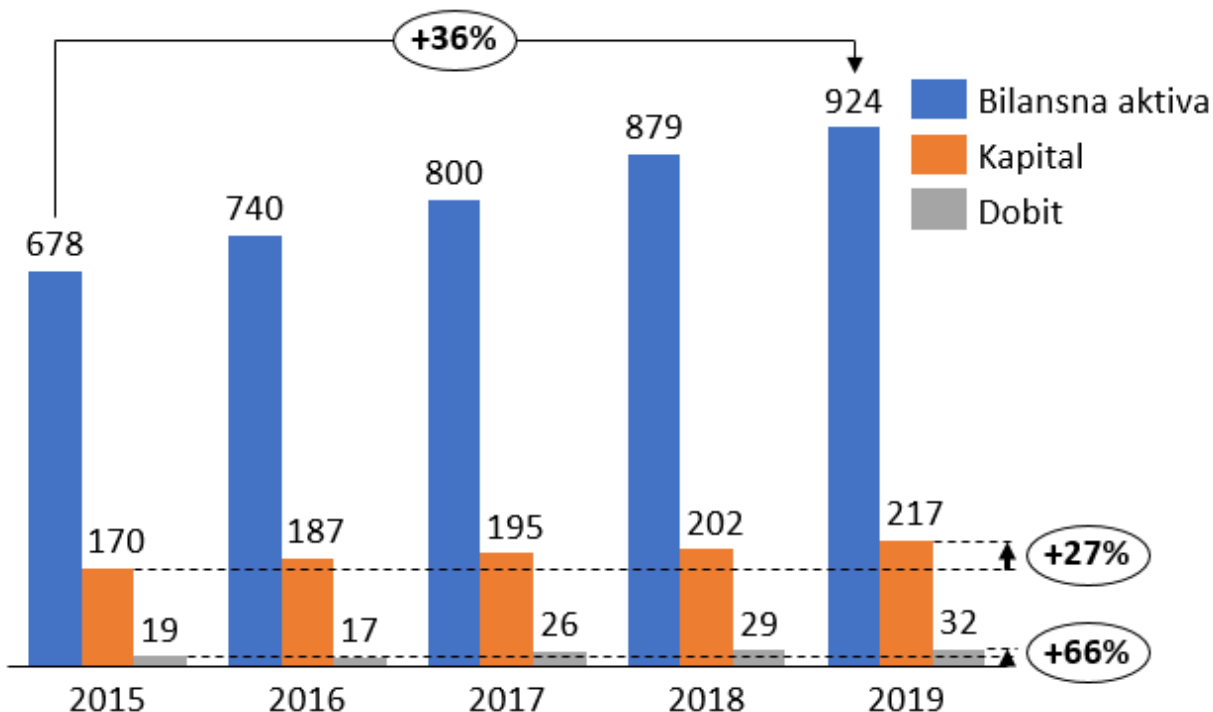
(Izvor: AZOBiH)

Nemamo podatke za 2020. godinu, ali možemo pretpostaviti da je situacija takva da je došlo do malog usporenja zbog korona-krize, kao i da će 2021. biti bolja godina. Ovde možemo zaključiti da dobit nestabilno raste, i da su moguće iznenađujuće loše i iznenađujuće dobre godine.

5.5. Zaključci stanja na tržištu BiH i promena u poslednjim godinama

Period 2015. – 2019. bio je uspešan za industriju osiguranja na tržištu BiH te je zabilježen porast pokazatelja u svim posmatranim kategorijama.

Slika 28: Bilansna aktiva, kapital i dobit u BiH u periodu 2015. – 2020.

(Izvor: AZOBiH)

- U BiH je poslovalo ukupno 27 osiguravajućih kuća.
- Premija svih vrsta osiguranja ostvarena u BiH u 2020. godini iznosi 427 milion eura i predstavlja pad od 0,7% u odnosu na 2019. godinu
- Premija neživotnih osiguranja na teritoriji BiH u 2020. godini bila je 0,8% (2,2 mil EUR) manja nego u 2019.
- Fakturisana premija obaveznog osiguranja od autoodgovornosti povećana je 7,7% u odnosu na 2019. a obavezno osiguranje učestvuje sa 64% u ukupnoj premiji neživotnih osiguranja.
- Fakturisana premija auto kaska beleži pad od 1,3% u odnosu na 2019. godinu dok ta vrsta učestvuje sa 12% u ukupnoj premiji neživotnih osiguranja.
- Putna aistencija zbog situacije sa korona krizom i nemogućnošću putovanja beleži pad od 2,6% u odnosu na 2019. godinu.
- Premija životnog osiguranja na teritoriji BiH u 2020. godini zabeležila je pad od

1,3% (1 mil EUR) u odnosu na 2019.

- Osiguranje života beleži pad od 2,6% (1,9 mil EUR) i predstavlja 90% ukupne premije životnog osiguranja.
- Dopunsko osiguranje uz osiguranje života beleži rast od 14,2% (0,9 mil EUR) i čini 9,4% premije životnih osiguranja.

6. AKTUELNO STANJE TRŽIŠTA OSIGURANJA U TRANZICIONIM ZEMLJAMA I ZEMLJAMA OKRUŽENJA

U ovom poglavlju odmaći ćemo se od Srbije i BiH, tj. posmatranih tržišta i pogledati širu sliku. Dakle, bavićemo se trenutnim stanjem industrije osiguranja u delu bivše SFRJ i upoređićemo situaciju u Srbiji sa situacijom u okruženju. Tranzicione države i u okruženju i na području bivše Centralne i Istočne Evrope imaju prilično mnogo zajedničkih karakteristika, tako da ova komparacija ima svoju svrhu.

6.1. Opšti pregled

U velikoj meri situacija u nekim državama poklapa se sa situacijom u Srbiji, i kroz istoriju i danas. Pa ipak, države sa većim uticajem Zapada (Slovenija i delimično Hrvatska) imale su jače i razvijenije građanske institucije, pa samim tim i osiguranje. Njihova tranzicija nije tako bolna i njihovo približavanje EU bilo je brže, pa samim tim i priliv kapitala i dolazak stranih osiguravajućih kuća, kao i viši nivo poverenja. Što se tiče istočne četiri republike bivše Jugoslavije, situacija je prilično slična kao i u Srbiji, uz neke manje specifičnosti. Ovde ćemo razmotriti i pokazatelje situacije u dve srednjoevropske države koje su postale članice EU.

Sektor osiguranja značajno utiče na razvoj finansijskog sistema, ali i ekonomije zemlje u celini, jer direktno odlikava stanje i nivo razvijenosti privrede. U komparativnoj analizi tržišta osiguranja u Srbiji i BiH sa državama u okruženju pošli smo od generalne hipoteze da je domicilni sektor osiguranja nedovoljno razvijen budući da se prema svim bitnim pokazateljima nalazi znatno ispod proseka razvijenosti. U tom kontekstu, radi utvrđivanja pozicije i nivoa razvijenosti domicilnog tržišta osiguranja, u ovom poglavlju urađena je uporedna analiza strukture osiguranja u Srbiji, odabranim zemljama u okruženju i CEE (Hrvatska, Slovenija, Poljska, Češka i Slovačka) i razvijenih država članica EU (Austrija). Prethodno iznetu hipotezu dokazaćemo na osnovu tri najvažnija kriterijuma u delatnosti osiguranja:

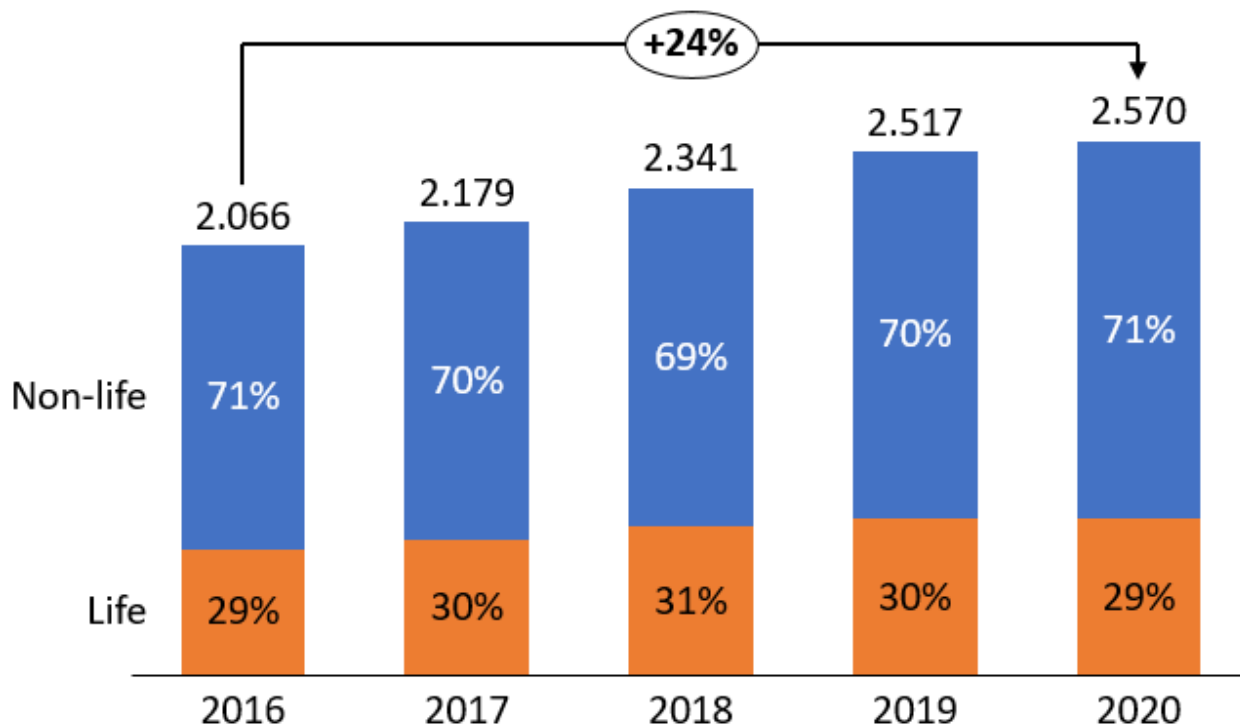
- ostvarena premija osiguranja;
- struktura portfolija osiguravajućih kompanija (životno i neživotno osiguranje) i
- stepen razvoja tržišta osiguranja (penetracija i gustina osiguranja);

U analizi je uzet u obzir period od poslednjih šest završenih godina poslovanja (ovisno o dostupnosti podataka za pojedino tržište), kako bi podaci bili aktuelni a zaključci relevantni.

6.2. Slovenija

Premija svih vrsta osiguranja ostvarena u Sloveniji u 2020. godini iznosi 2,57 milijardi eura i predstavlja rast od 2,1% u odnosu na 2019. godinu, dok je u petogodišnjem periodu 2016.-2020. vidljiv rast premije od 24%. Učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji je uglavnom konstantno i kreće se u rasponu od 29 – 31% kroz promatrano razdoblje.

Slika 29: Premija u Sloveniji u periodu 2016. – 2020. u milionima evra

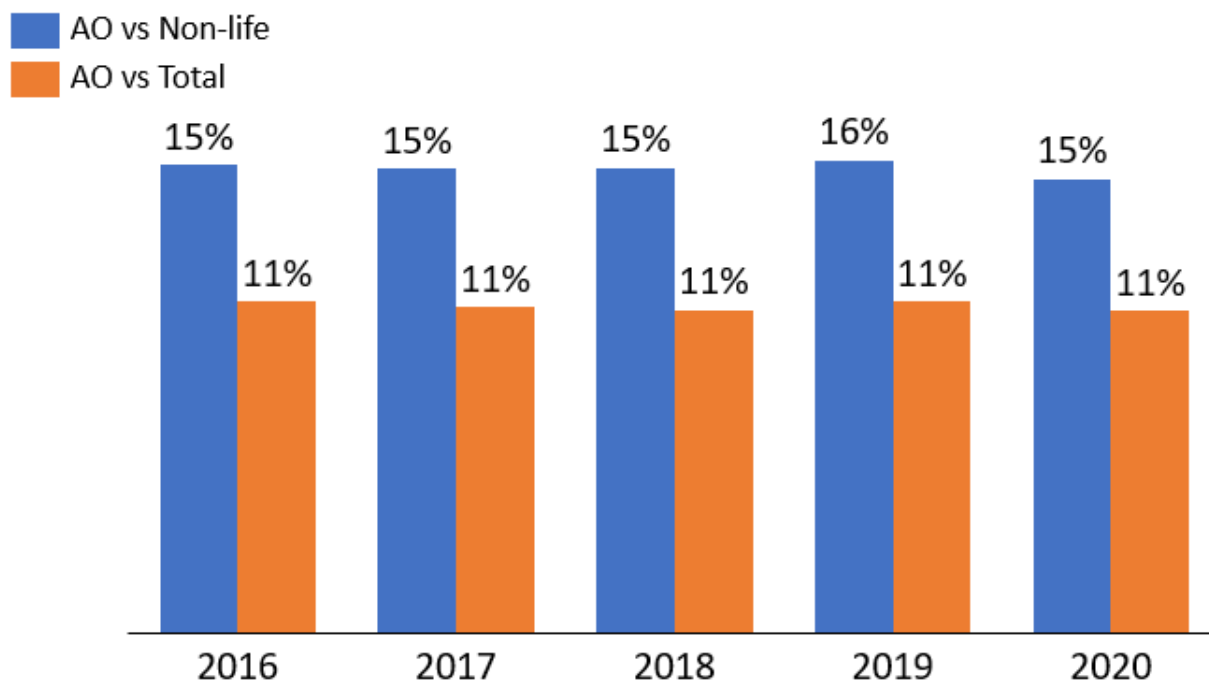

(Izvor: Agencija za zavarovalni nadzor Slovenije - AZN)

Ukupna premija osiguranja u Republici Sloveniji ima učešće od 5,6% u GDP-u, što predstavlja rast od 0,3 procentna poena u odnosu na 2019. godinu. Prosečna potrošnja po

stanovniku na premiju neživotnih i životnih osiguranja iznosi 1.226 eura (868,5 eura neživotna osiguranja, 363,5 životna osiguranja).

Slika 30: Učešće obaveznih osiguranja u neživotnima i u ukupno

(Izvor: Agencija za zavarovalni nadzor Slovenije - AZN)

Učešće obaveznog osiguranja u neživotnim osiguranjima u Sloveniji je konstantno i iznosi 15% dok je učešće u ukupnoj premiji 11%. Ovo je pokazatelj izuzetno visoke razvijenosti drugih (dobrovoljnih) vrsta osiguranja, što će posebno biti vidljivo kroz usporedbu sa ostalim tranzicijskim i tržištima u okruženju.

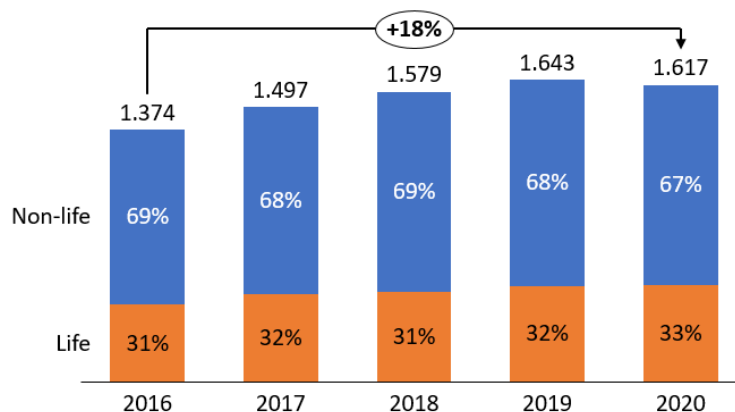
Tabela 19: Top osiguravajućih društava u Sloveniji u milionima evra

R.b.	Društvo	2016	2017	2018	2019	2020
1	Triglav, d. d.	592	605	633	659	648
2	Sava, d. d.	345	364	392	429	447
3	GENERALI d. d.	93	102	104	108	432
4	na zdravstvena zavarovalnica	276	285	304	331	343
5	v, Zdravstvena zavarovalnica	115	130	145	177	196
Ukupno TOP 5		1.421	1.485	1.578	1.704	2.066
Ukupna premija		2.033	2.179	2.341	2.517	2.570
% TOP 5 u ukupnoj premiji		70%	68%	67%	68%	80%

(Izvor: Agencija za zavarovalni nadzor Slovenije - AZN)

Iz gornje tabele vidljivo je kretanje učešća pet najvećih osiguravajućih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja na tržištu Slovenije u periodu 2016. - 2020. Može se primetiti da se to učešće kreće u rasponu 67 – 70% do 2019. godine, dok u 2020. raste na 80%. Razlog je akvizicija osiguravajućeg društva Adriatic Slovenica od strane Generali osiguranja, čime je Generali gotovo dostigao Sava osiguranje na slovenskom tržištu. Ovom akvizicijom slovenačko tržište osiguranja postaje prilično visoko koncentrisano.

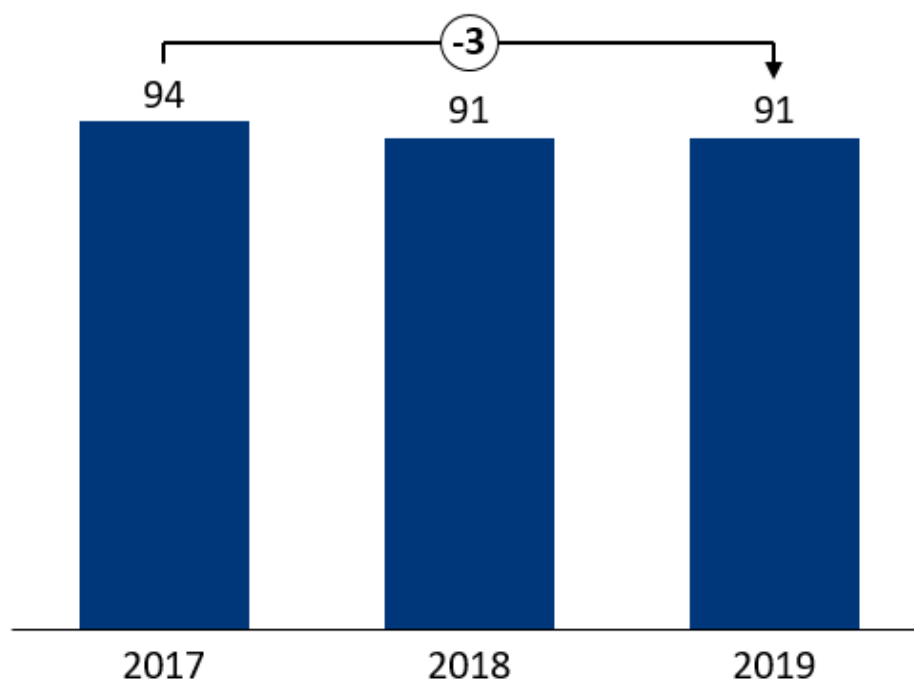
Slika 31: Štete u Sloveniji u milionima evra

(Izvor: Agencija za zavarovalni nadzor Slovenije - AZN)

Rešene štete u Republici Sloveniji tokom 2020. godine iznosile su 1,62 milijarde eur što predstavlja pad od 1,6% u odnosu na 2019. godinu. Štete u periodu 2016. – 2020. beleže rast od 18%, od čega štete neživotnih osiguranja rastu 14% u posmatranom periodu a štete životnog osiguranja 25%, što prati i porast premije u posmatranom periodu, ali ipak sporije.

Slika 32: Kombinovani ratio u Sloveniji u periodu 2017. – 2019.

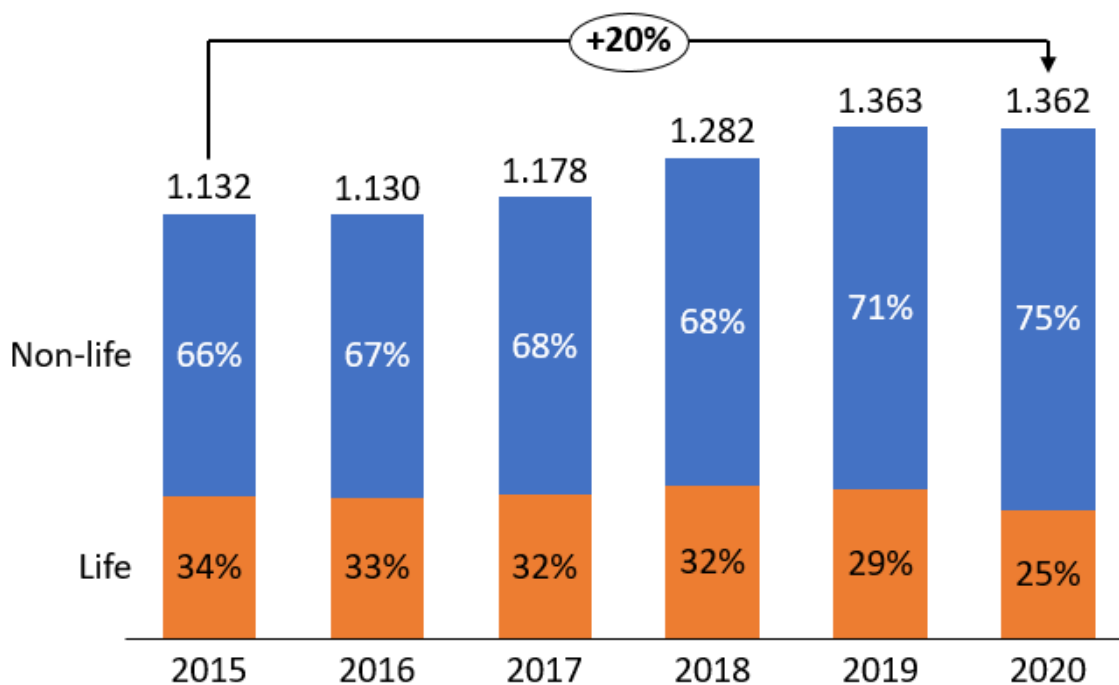
(Izvor: Agencija za zavarovalni nadzor Slovenije - AZN)

Kombinirani ratio najbolji je pokazatelj profitabilnosti biznisa osiguranja jer on ne obuhvata prinos na ulaganja. U trenutku pisanja ove disertacije nisu bili dostupni podaci za 2020. ali vidljivo je da tržište osiguranja Republike Slovenije pokazuje značajan porast profitabilnosti u periodu 2017. – 2019. godina. Kombinirani ratio od 91% kazuje nam da je ostvareni bruto profit tržišta 9% od ukupne zarađene premije u posmatranom periodu što je vrlo dobar rezultat.

6.3. Hrvatska

Premija svih vrsta osiguranja ostvarena u Hrvatskoj u 2020. godini iznosi 1,36 milijardi eura i predstavlja pad od 0,6% u odnosu na 2019. godinu, dok je u šestogodišnjem periodu 2015.-2020. vidljiv rast premije od 20%. Učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji je u kontinuiranom padu sa 34% u 2015. na 25% u 2020.

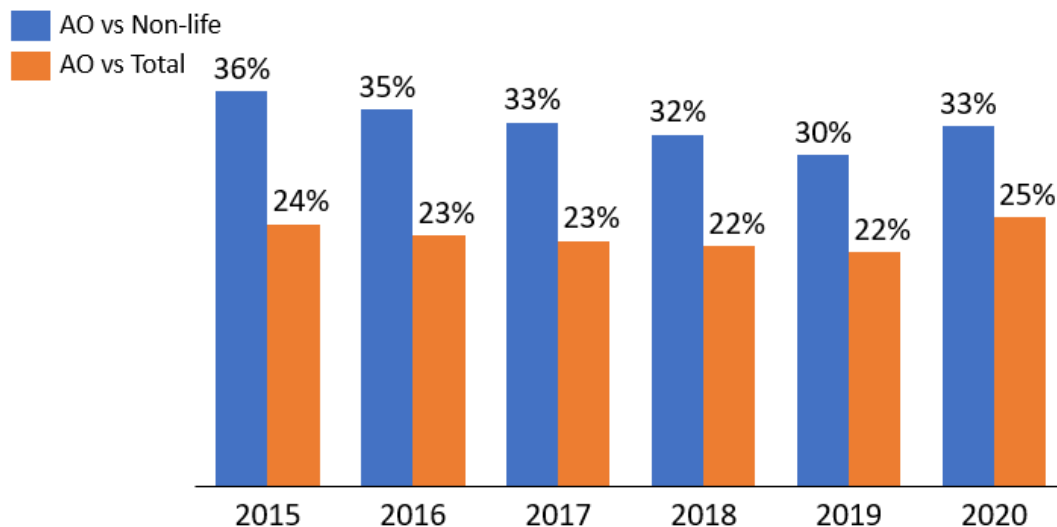
Slika 33: Premija u Hrvatskoj u milionima evra u periodu 2015. – 2020.

(Izvor: Agencija za nadzor osiguranja Hrvatske - HANFA)

Ukupna premija osiguranja u Republici Hrvatskoj ima učešće od 2,8% u GDP-u, što predstavlja rast od 0,3 procentna poena u odnosu na 2019. godinu. Prosečna potrošnja po stanovniku na premiju neživotnih i životnih osiguranja iznosi 342 eura (256,5 eura neživotna osiguranja, 85,5 životna osiguranja).

Slika 34: Učešće obaveznih osiguranja u neživotnima i u ukupno

(Izvor: Agencija za nadzor osiguranja Hrvatske - HANFA)

Učešće obaveznog osiguranja u neživotnim osiguranjima u Hrvatskoj fluktuirala ali je primetan pad sa 36% u 2015. Godini na 30% u 2019. (prvenstveno zbog epidemije covid 19 I posljedično loše turističke sezone te zbog toga manje registrovanih rent a car vozila, što se odrazilo na visinu AO premije u toj godini) I onda porast na 33% tokom 2020. Godine. Ovo je pokazatelj relativno niske razvijenosti drugih (dobrovoljnih) vrsta osiguranja, što će posebno biti vidljivo kroz usporedbu sa ostalim tranzicijskim I tržištima u okruženju.

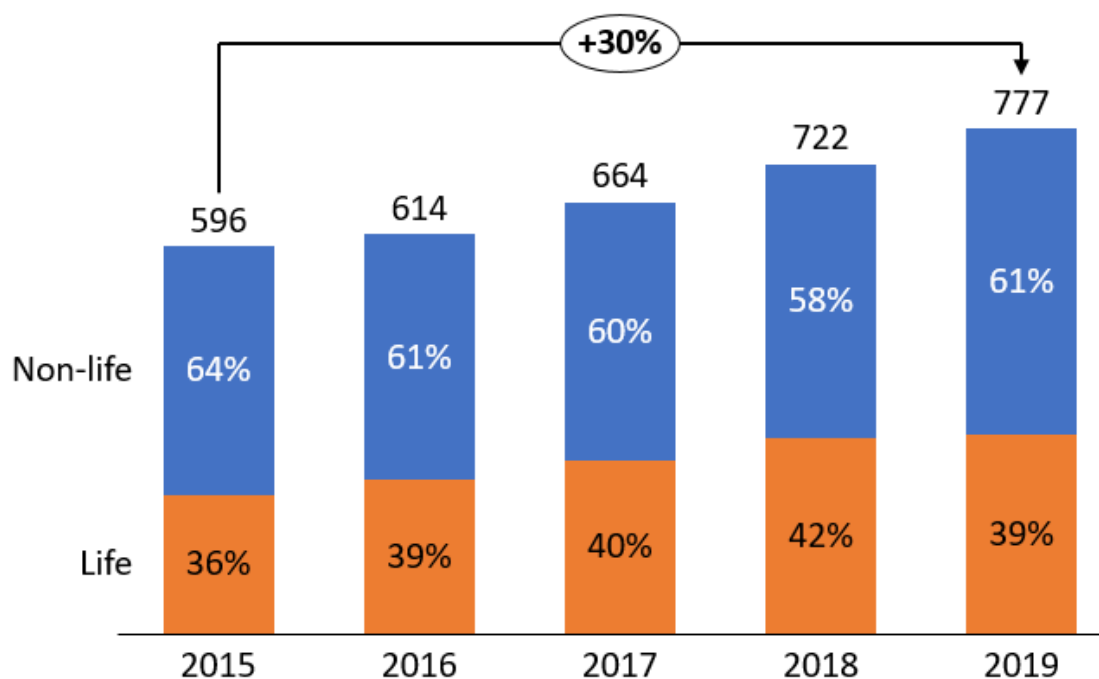
Tabela 20: Top 5 osiguravajućih društava u Hrvatskoj u milionima evra

R.b.	Društvo	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	CROATIA OSIGURANJE D.D.	329	333	341	358	352	352
2	EUROHERC OSIGURANJE D.D.	107	110	119	145	166	174
3	ALLIANZ HRVATSKA D.D.	155	145	149	152	177	149
4	ADRIATIC OSIGURANJE D.D.	0	0	77	86	98	130
5	WENER OSIGURANJE VIENNA	71	77	77	100	121	127
Ukupno TOP 5		662	664	764	841	914	933
Ukupna premija		1.134	1.139	1.177	1.281	1.371	1.362
% TOP 5 u ukupnoj premiji		58%	58%	65%	66%	67%	69%

(Izvor: Agencija za nadzor osiguranja Hrvatske - HANFA)

Iz gornje tabele vidljivo je kretanje učešća pet najvećih osiguravajućih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja na tržištu Hrvatske u periodu 2015. - 2020. Može se primetiti da to učešće konstantno raste sa 58% u 2015. godini na 69% u 2020. Razlog je preuzimanje manjih društava i njihovo pripajanje većima tokom posmatranog perioda. Očekuje se da se ovakav trend konsolidacije tržišta nastavi i u budućnosti.

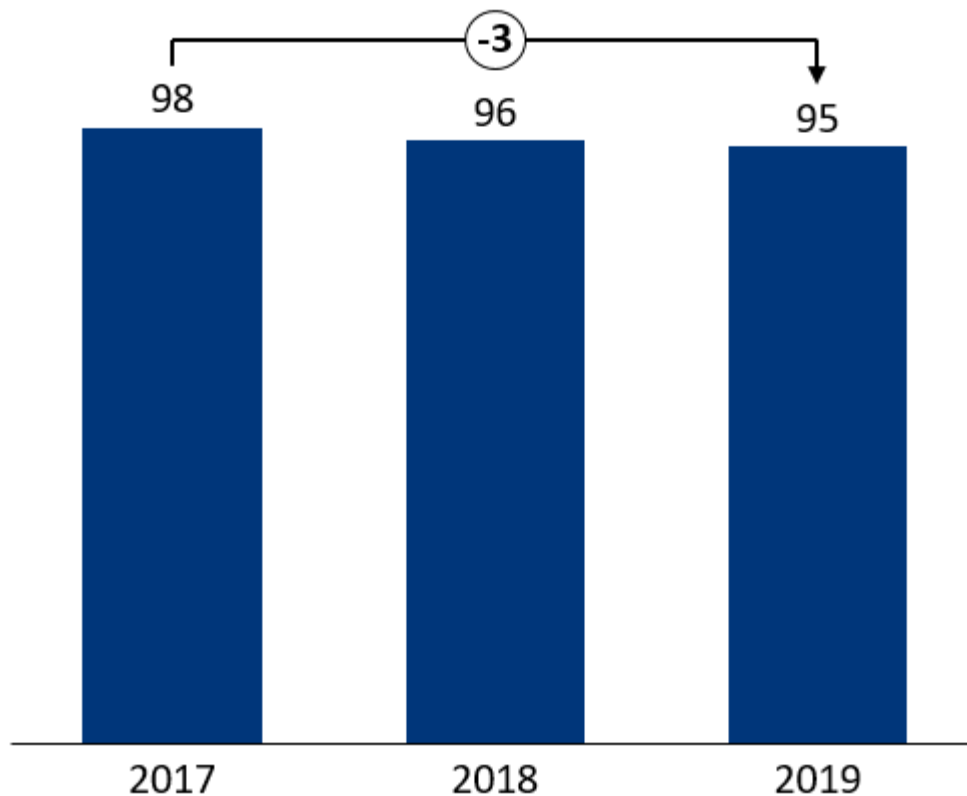
Slika 35: Rešene štete u Hrvatskoj u milionima evra

(Izvor: Agencija za nadzor osiguranja Hrvatske - HANFA)

Rešene štete u Republici Hrvatskoj tokom 2019. godine iznosile su 777 mil eur što predstavlja rast od 7,6% u odnosu na 2018. godinu. Štete u periodu 2015. – 2019. beleže rast od 30%, od čega štete neživotnih osiguranja rastu 24,4% u posmatranom periodu a štete životnog osiguranja 41%, što je mnogo više nego porast premije u posmatranom periodu.

Slika 36: Kombinovani racio u Hrvatskoj u periodu 2017. – 2019.

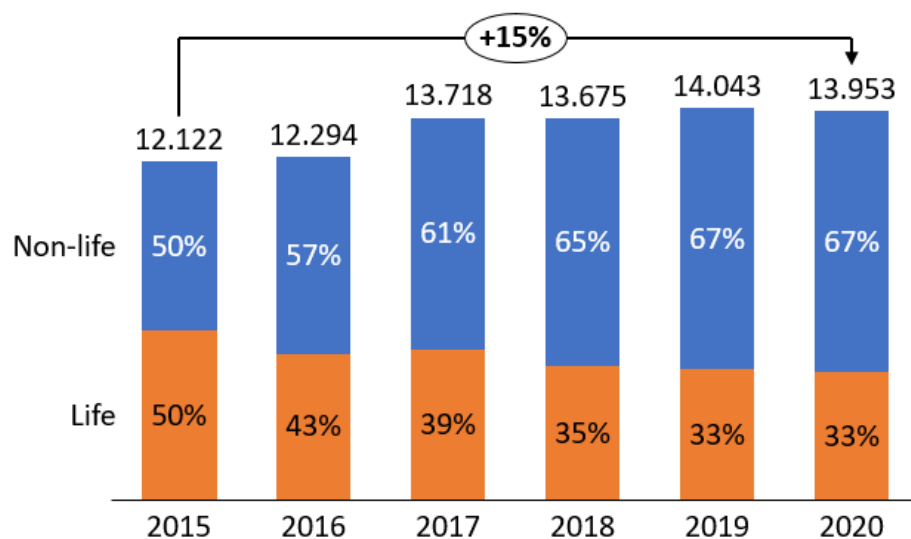
(Izvor: Agencija za nadzor osiguranja Hrvatske - HANFA)

Kombinirani racio najbolji je pokazatelj profitabilnosti biznisa osiguranja jer on ne obuhvata prinos na ulaganja. U trenutku pisanja ove disertacije nisu bili dostupni podaci za 2020. ali vidljivo je da tržište osiguranja Republike Hrvatske pokazuje određeni porast profitabilnosti u periodu 2017. – 2019. godina. Kombinirani racio od 95% kazuje nam da je ostvareni bruto profit tržišta 5% od ukupne zarađene premije u posmatranom periodu što je vrlo dobar rezultat.

6.4. Poljska

Premija svih vrsta osiguranja ostvarena u Poljskoj u 2020. godini iznosi 13,95 milijardi eura i predstavlja gotovo isti nivo u odnosu na 2019. godinu, dok je u šestogodišnjem periodu 2015.-2020. vidljiv rast premije od 15%. Učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji je u kontinuiranom padu sa 50% u 2015. na 33% u 2020.

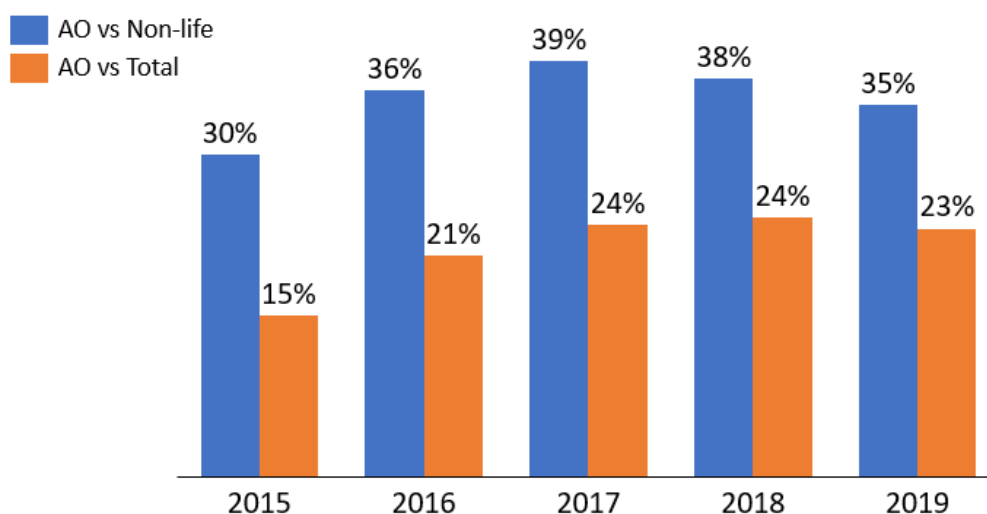
Slika 37: Premija u milionima evra u Poljskoj u periodu 2015. - 2020.

(Izvor: Komisja nadzoru finansowego - KNF)

Ukupna premija osiguranja u Poljskoj ima učešće od 2,7% u GDP-u i predstavlja rast od 0,1 p.b. u odnosu na 2019. godinu. Prosečna potrošnja po stanovniku na premiju neživotnih i životnih osiguranja iznosi 369 eura (247 eura neživotna osiguranja, 122 životna osiguranja).

Slika 38: Učešće obaveznih osiguranja u neživotnima i ukupno u periodu 2015. - 2019.

(Izvor: Komisja nadzoru finansowego - KNF)

Učešće obaveznog osiguranja u neživotnim osiguranjima u Poljskoj fluktuirala. Primitan je rast u periodu 2015. – 2017. sa 30% na 39% i nakon toga pad na 35% tokom 2019. godine. Ovo je pokazatelj relativno niske razvijenosti drugih (dobrovoljnih) vrsta osiguranja, što će posebno biti vidljivo kroz usporedbu sa ostalim tranzicijskim i tržištima u okruženju.

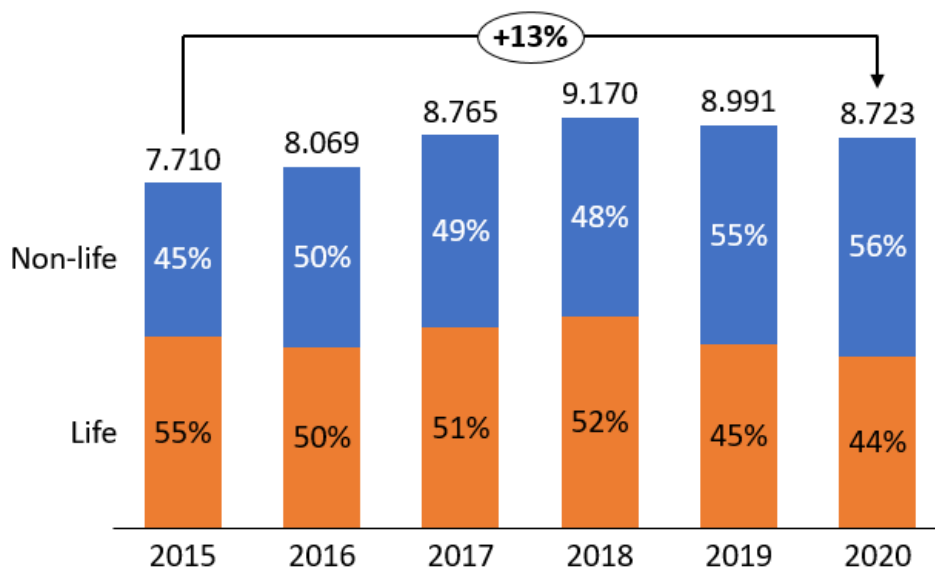
Tabela 21: Top 5 osiguravajućih društava u Poljskoj u milionima evra

R.b.	Društvo	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	VIENNA LIFE TU VIG	1.949	2.350	2.735	2.861	2.869	2.758
2	PZU ŻYCIE SA	1.774	1.768	1.884	1.821	1.888	1.926
3	TU INTER-ŻYCIE S.A.	819	943	1.196	1.340	1.403	1.436
4	TUIR WARTA S.A.	789	906	1.126	1.228	1.327	1.374
5	AXA ŻYCIE TU S.A.	67	199	410	426	419	446
Ukupno TOP 5		5.399	6.165	7.352	7.675	7.904	7.939
Ukupna premija		12.122	12.294	13.718	13.675	14.043	13.953
% TOP 5 u ukupnoj premiji		45%	50%	54%	56%	56%	57%

(Izvor: Komisja nadzoru finansowego - KNF)

Iz gornje tabele vidljivo je kretanje učešća pet najvećih osiguravajućih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja na tržištu Poljske u periodu 2015. - 2020. Može se primetiti da to učešće konstantno raste sa 45% u 2015. godini na 57% u 2020. Razlog je preuzimanje manjih društava i njihovo pripajanje većima tokom posmatranog perioda. Očekuje se da se ovakav trend konsolidacije tržišta nastavi i u budućnosti.

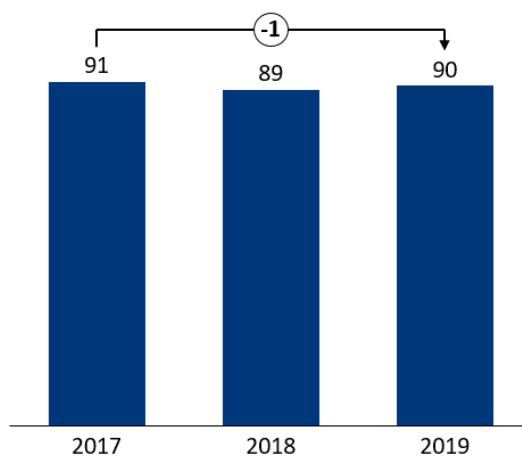
Slika 39: Štete u Poljskoj u periodu 2015. – 2020. u milionima evra

(Izvor: Komisja nadzoru finansowego - KNF)

Rešene štete u Poljskoj tokom 2020. godine iznosile su 8,7 milijardi eur što predstavlja pad od 3% u odnosu na 2019. godinu. Štete u periodu 2015. – 2020. beleže rast od 13%, od čega štete neživotnih osiguranja rastu 41% u posmatranom periodu a štete životnog osiguranja padaju 9,5%. Primetno je da štete neživotnih osiguranja rastu sporije nego što raste premija, ali isto tako štete životnih osiguranja padaju sporije nego što je pala premija.

Slika 40: Kombinovani ratio u Poljskoj u periodu 2017. – 2019.

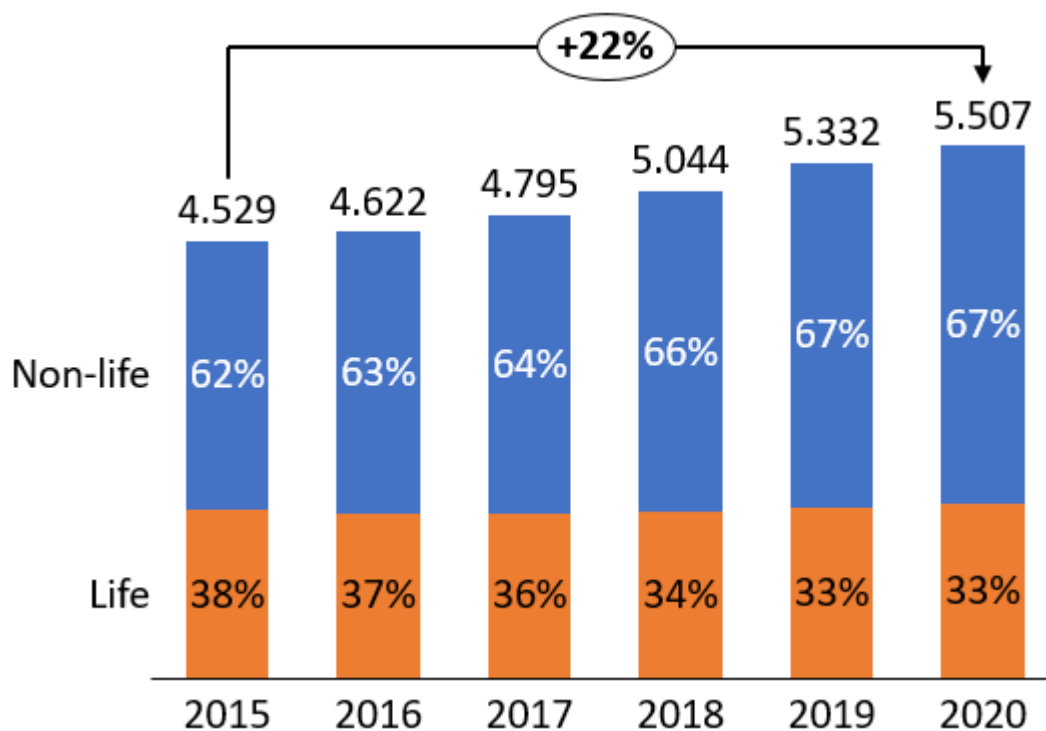
(Izvor: Komisja nadzoru finansowego - KNF)

Kombinirani ratio najbolji je pokazatelj profitabilnosti biznisa osiguranja jer on ne obuhvata prinos na ulaganja. U trenutku pisanja ove disertacije nisu bili dostupni podaci za 2020. ali vidljivo je da tržište osiguranja Poljske pokazuje trend stabilne profitabilnosti u periodu 2017. – 2019. godina. Kombinirani ratio od 90% kazuje nam da je ostvareni bruto profit tržišta 10% od ukupne zarađene premije u posmatranom periodu što je jako dobar rezultat.

6.5. Češka

Premija svih vrsta osiguranja ostvarena u Češkoj u 2020. godini iznosi 5,5 milijardi eura i predstavlja porast od 3,3% u odnosu na 2019. godinu, dok je u šestogodišnjem periodu 2015.-2020. vidljiv rast premije od 22%. Učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji je u kontinuiranom padu sa 38% u 2015. na 33% u 2020.

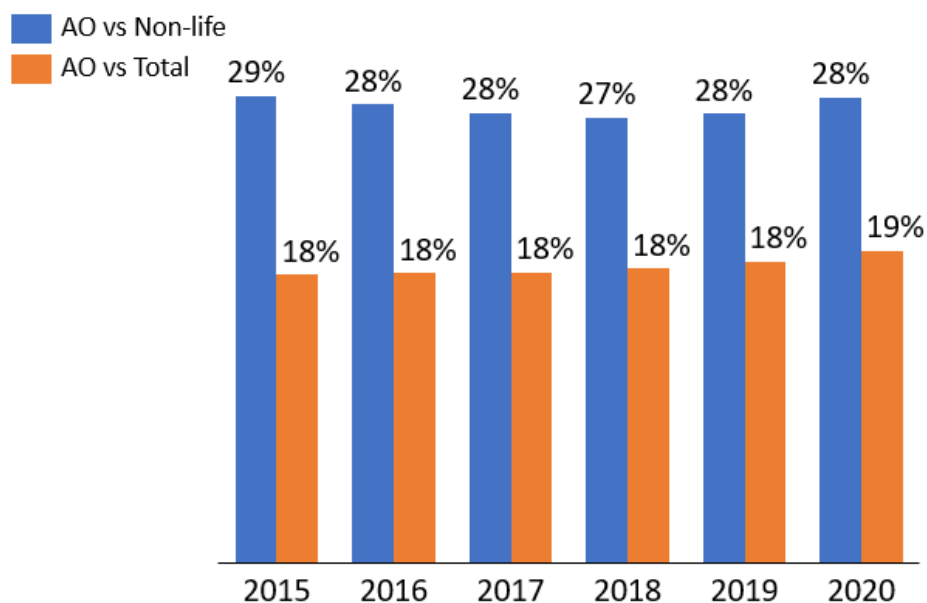
Slika 41: Premija u Češkoj u milionima evra

(Izvor: Česká národní banka – CNB)

Ukupna premija osiguranja u Češkoj ima učešće od 2,6% u GDP-u i predstavlja rast od 0,2 procentna boda u odnosu na 2019. godinu. Prosečna potrošnja po stanovniku na premiju neživotnih i životnih osiguranja iznosi 513 eura (344 eura neživotna osiguranja, 169 životna osiguranja).

Slika 42: Učešće obaveznih osiguranja u neživotnima i ukupno

(Izvor: Česká narodní banka – CNB)

Učešće obaveznog osiguranja u neživotnim osiguranjima u Češkoj je stabilno i kreće se u rasponu od 27 – 29%. Ovo je pokazatelj prilično visoke razvijenosti drugih (dobrovoljnih) vrsta osiguranja, što će posebno biti vidljivo kroz usporedbu sa ostalim tranzicijskim i tržištima u okruženju.

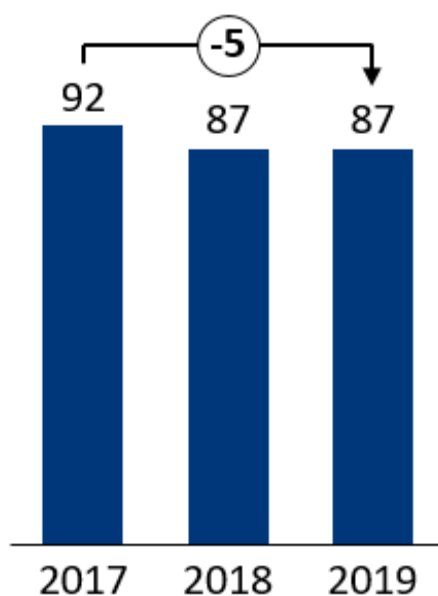
Tabela 22: Top 5 osiguravajućih društava u Češkoj u milionima evra

R.b.	Društvo	2016	2017	2018	2019	2020
1	GP	330	333	350	1.097	1.471
2	KOOP	935	966	966	1.266	1.284
3	ALLIANZ	488	487	508	564	602
4	ČSOBP	328	360	396	431	463
5	ČPP	296	318	354	395	423
Ukupno TOP 5		2.376	2.464	2.574	3.753	4.243
Ukupna premija		4.622	4.795	5.044	5.332	5.507
% TOP 5 u ukupnoj premiji		51%	51%	51%	70%	77%

(Izvor: Česka narodni banka – CNB)

Iz gornje tabele vidljivo je kretanje učešća pet najvećih osiguravajućih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja na tržištu Češke u periodu 2016. - 2020. Može se primetiti da to učešće konstantno raste sa 51% u periodu 2016. – 2018. na 70% u 2019. te na 77% u 2020. godini. Razlog je spajanje kompanije Češka pojištovna, koje je bilo drugo najveće češko osiguravajuće društvo, sa Generalijem Češka koje je bilo na 6. mestu, čime je nastao lider na tržištu koji od 2019. godine posluje pod imenom Generali Češka pojištovna.

Slika 43: Kombinovani racio u Češkoj u periodu 2017. – 2019.

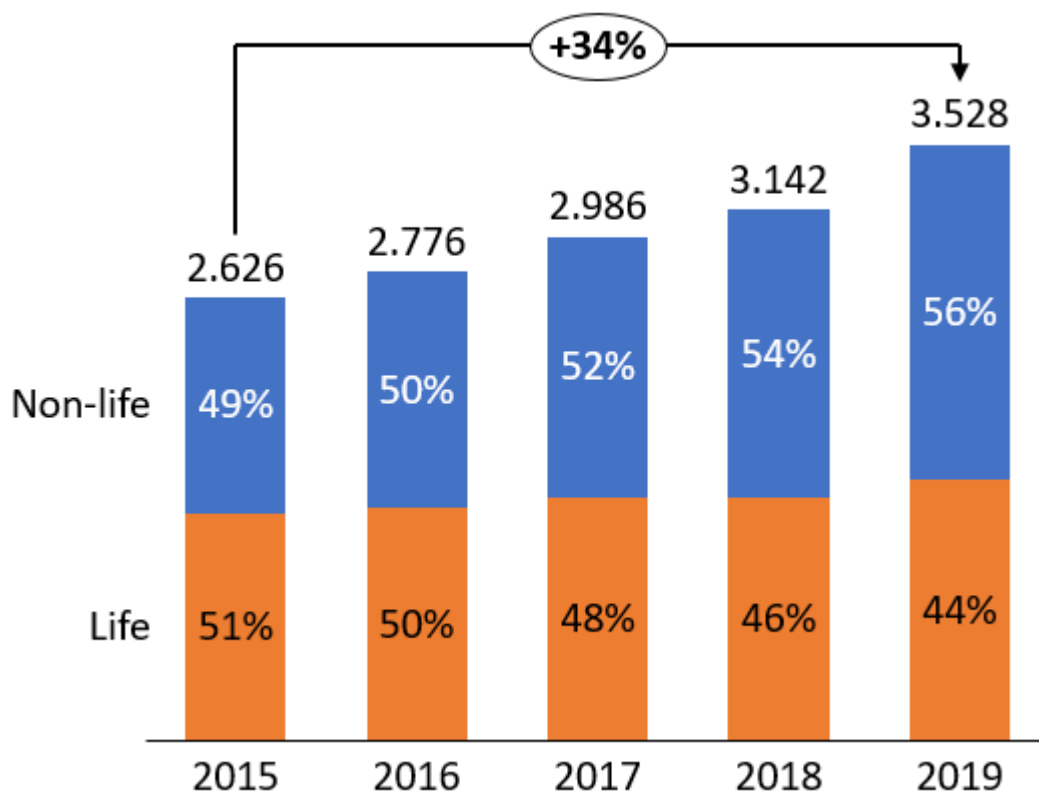
(Izvor: Česka narodni banka – CNB)

Kombinirani racio najbolji je pokazatelj profitabilnosti biznisa osiguranja jer on ne obuhvata prinos na ulaganja. U trenutku pisanja ove disertacije nisu bili dostupni podaci za 2020. ali vidljivo je da tržište osiguranja Češke pokazuje trend značajno poboljšane profitabilnosti u periodu 2017. – 2019. godina. Kombinirani racio od 87% kazuje nam da je ostvareni bruto profit tržišta 13% od ukupne zarađene premije u posmatranom periodu što je jako dobar rezultat.

6.6. Mađarska

Premija svih vrsta osiguranja ostvarena u Mađarskoj u 2019. godini iznosi 3,5 milijardi eura i predstavlja porast od 12% u odnosu na 2018. godinu, dok je u petogodišnjem periodu 2015.-2019. vidljiv rast premije od 34%. Učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji je u kontinuiranom padu sa 51% u 2015. na 44% u 2019.

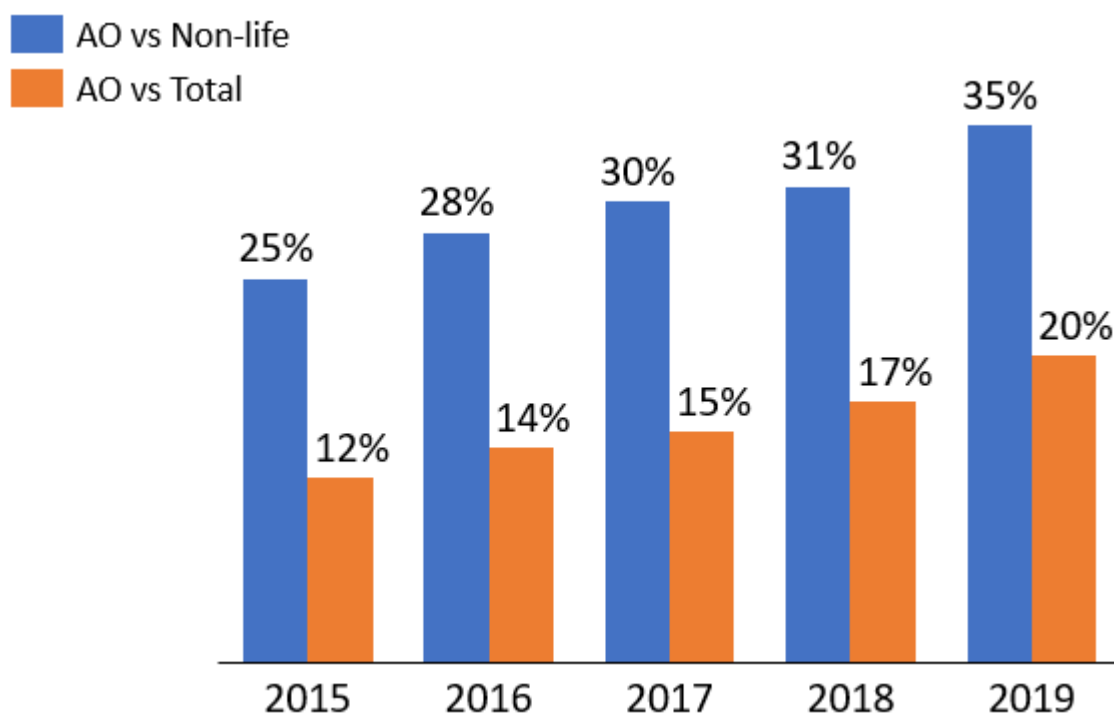
Slika 44: Premija u Mađarskoj u milionima evra

(Izvor: Magyar nemzeti bank - MNB)

Ukupna premija osiguranja u Mađarskoj ima učešće od 2,4% u GDP-u i predstavlja rast od 0,1 procentna boda u odnosu na 2018. godinu. Prosečna potrošnja po stanovniku na premiju neživotnih i životnih osiguranja iznosi 365 eura (203 eura neživotna osiguranja, 162 eura životna osiguranja).

Slika 45: Učešće obaveznog osiguranja u neživotnome i ukupno

(Izvor: Magyar nemzeti bank - MNB)

Učešće obaveznog osiguranja u neživotnim osiguranjima u Mađarskoj kontinuirano raste od 25% u 2015. godini na 35% u 2019. godini. Ovo je pokazatelj priličnog pada razvijenosti drugih (dobrovoljnih) vrsta osiguranja.

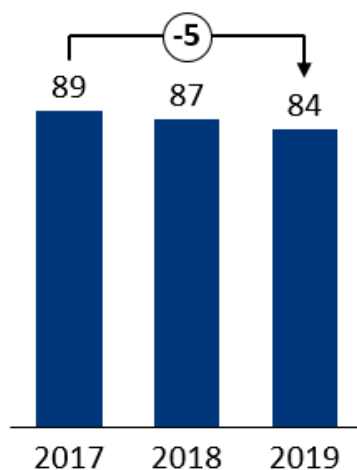
Tabela 23: Top 5 osiguravajućih društava u Mađarskoj u milionima evra

R.b.	Društvo	2015	2016	2017	2018	2019
1	Allianz	361	394	437	490	548
2	Generali	363	381	398	424	476
3	Aegon	273	286	317	346	386
4	Groupama	277	288	325	337	356
5	Magyar Posta Life	150	180	182	218	300
Ukupno TOP 5		1.425	1.530	1.660	1.816	2.066
Ukupna premija		2.626	2.776	2.990	3.142	3.528
% TOP 5 u ukupnoj premiji		54%	55%	56%	58%	59%

(Izvor: Magyar nemzeti bank - MNB)

Iz gornje tabele vidljivo je kretanje učešća pet najvećih osiguravajućih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja na tržištu Mađarske u periodu 2015. - 2019. Može se primetiti da to učešće kontinuirano polagano raste sa 54% u 2015. na 59% u 2019. Razlog je preuzimanje manjih društava i njihovo pripajanje većima tokom posmatranog perioda. Očekuje se da se ovakav trend konsolidacije tržišta nastavi i u budućnosti.

Slika 46: Kombinovani ratio u Mađarskoj u periodu 2017. – 2019.

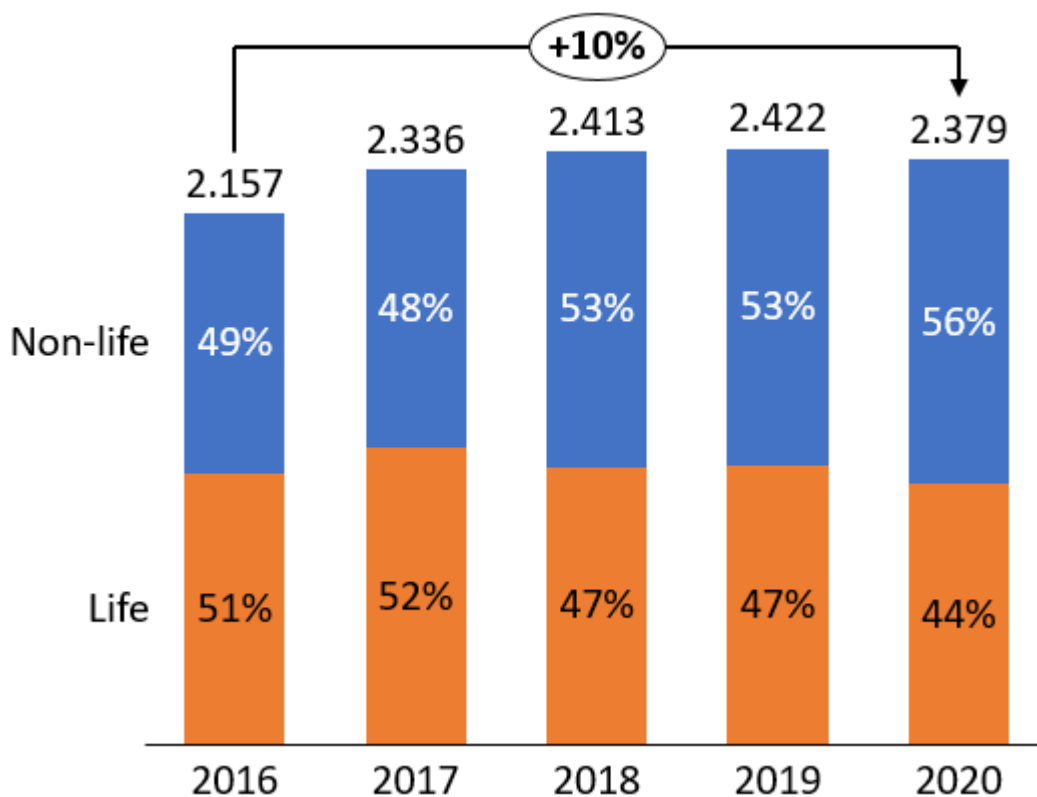
(Izvor: Magyar nemzeti bank - MNB)

Kombinirani ratio najbolji je pokazatelj profitabilnosti biznisa osiguranja jer on ne obuhvata prinos na ulaganja. U trenutku pisanja ove disertacije nisu bili dostupni podaci za 2020. ali vidljivo je da tržište osiguranja Mađarske pokazuje trend značajno poboljšane profitabilnosti u periodu 2017. – 2019. godina. Kombinirani ratio od 84% kazuje nam da je ostvareni bruto profit tržišta 16% od ukupne zarađene premije u posmatranom periodu što je jako dobar rezultat.

6.7. Slovačka

Premija svih vrsta osiguranja ostvarena u Slovačkoj u 2020. godini iznosi 2,4 milijarde eura i predstavlja pad od 1,8% u odnosu na 2019. godinu, dok je u petogodišnjem periodu 2016.-2020. vidljiv rast premije od 10%. Učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji je u kontinuiranom padu sa 51% u 2016. na 44% u 2020.

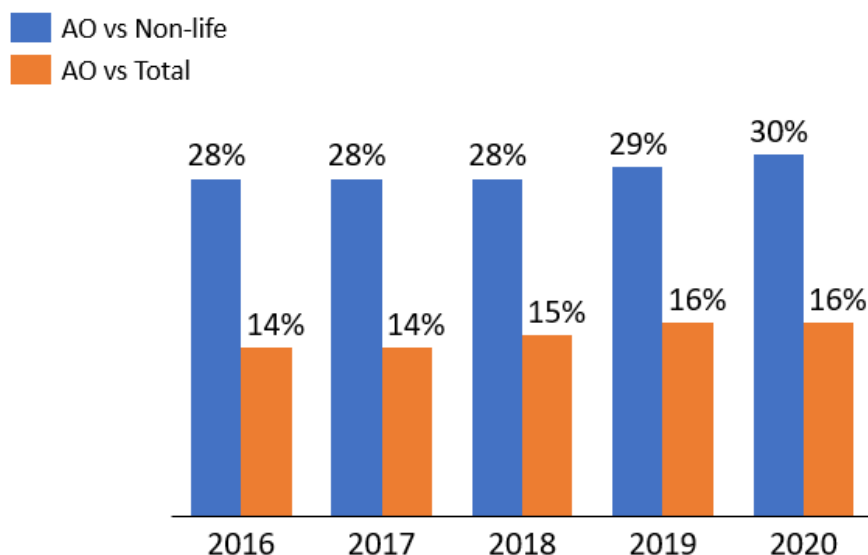
Slika 47: Premija u Slovačkoj u milionima evra

(Izvor: Narodna banka Slovenska – NBS)

Ukupna premija osiguranja u Slovačkoj ima učešće od 2,6% u GDP-u i odgovara učešću u 2019. godini. Prosečna potrošnja po stanovniku na premiju neživotnih i životnih osiguranja iznosi 436 eura (244 eura neživotna osiguranja, 192 eura životna osiguranja).

Slika 48: Učešće obaveznog osiguranja u neživotnome i ukupno

(Izvor: Narodna banka Slovenska – NBS)

Učešće obaveznog osiguranja u neživotnim osiguranjima u Slovačkoj uglavnom je konstantno i pokazuje priličnu razvijenost drugih (dobrovoljnih) vrsta osiguranja.

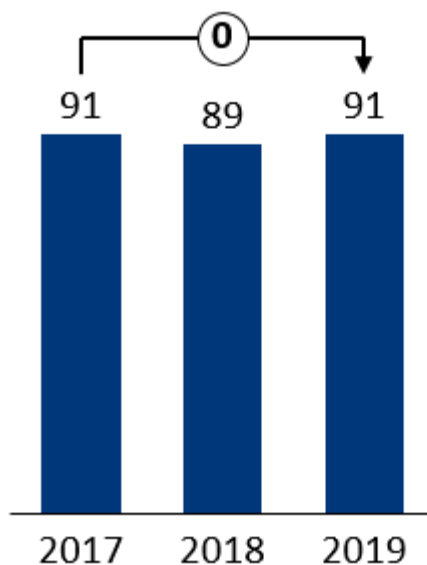
Tabela 24: Top osiguravajućih društava u Slovačkoj u milionima evra

R.b.	Društvo	2016	2017	2018	2019	2020
1	Allianz	542	594	617	632	640
2	KOOPERATIVA VIG	445	456	606	617	594
3	Generali	205	220	241	255	268
4	NN Životná poisťovňa, a. s.	75	75	75	76	132
5	UNIQA poisťovňa, a. s.	122	129	136	130	132
Ukupno TOP 5		1.389	1.473	1.675	1.709	1.765
Ukupna premija		2.157	2.336	2.413	2.422	2.379
% TOP 5 u ukupnoj premiji		64%	63%	69%	71%	74%

(Izvor: Narodna banka Slovenska – NBS)

Iz gornje tabele vidljivo je kretanje učešća pet najvećih osiguravajućih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja na tržištu Slovačke u periodu 2016. - 2020. Može se primetiti da to učešće kontinuirano polagano raste sa 64% u 2016. na 74% u 2020. Razlog je preuzimanje manjih društava i njihovo pripajanje većima tokom posmatranog perioda.

Slika 49: Kombinovani racio u Slovačkoj u periodu 2017. – 2019.

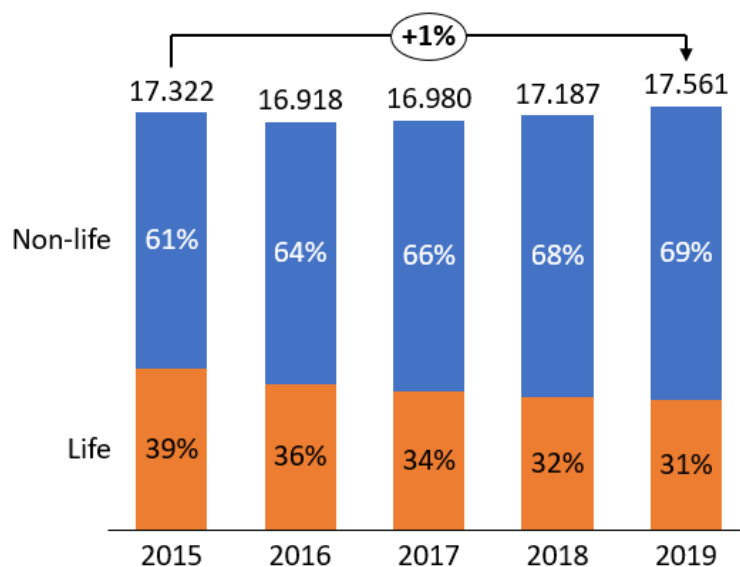
(Izvor: Narodna banka Slovenska – NBS)

Kombinirani racio najbolji je pokazatelj profitabilnosti biznisa osiguranja jer on ne obuhvata prinos na ulaganja. U trenutku pisanja ove disertacije nisu bili dostupni podaci za 2020. ali vidljivo je da tržište osiguranja Slovačke pokazuje trend konstantne profitabilnosti u periodu 2017. – 2019. godina. Kombinirani racio u rasponu 89% - 91% kazuje nam da je ostvareni bruto profit tržišta 9% od ukupne zarađene premije u posmatranom periodu što je dobar rezultat.

6.8. Austrija

Premija svih vrsta osiguranja ostvarena u Austriji u 2019. godini iznosi 17,6 milijardi eura i predstavlja rast od 2% u odnosu na 2018. godinu, dok je u petogodišnjem periodu 2015.-2019. vidljiv rast premije od 1%. Učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji je u kontinuiranom padu sa 39% u 2015. na 31% u 2019.

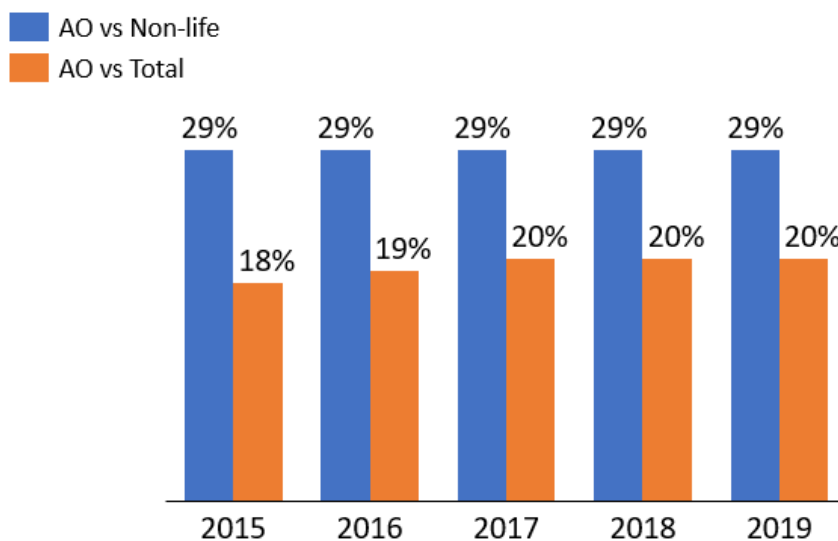
Slika 50: Premija u Austriji u milionima evra

(Izvor: Financial market authority – FMA)

Ukupna premija osiguranja u Austriji ima učešće od 4,6% u GDP-u i predstavlja rast od 0,3 p.b. u odnosu na 2018. godinu. Prosečna potrošnja po stanovniku na premiju neživotnih i životnih osiguranja iznosi 1.950 eura (1.345 eura neživotna osiguranja, 605 eura životna osiguranja).

Slika 51: Učešće obaveznog osiguranja u neživotnome i ukupno

(Izvor: Financial market authority – FMA)

Učešće obaveznog osiguranja u neživotnim osiguranjima u Austriji uglavnom je konstantno i pokazuje veliku razvijenost drugih (dobrovoljnih) vrsta osiguranja.

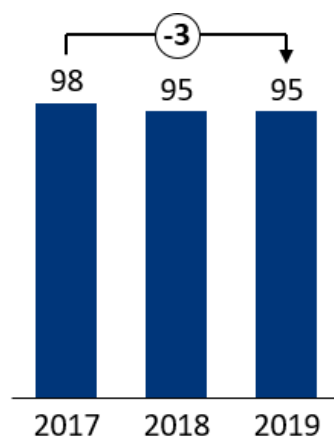
Tabela 25: Top 5 osiguravajućih društava u Austriji u milionima evra

R.b.	Društvo	2015	2016	2017	2018	2019
1	UNIQA	2.519	3.631	3.657	3.734	3.801
2	WIENER STÄDTISCHE	2.386	2.327	2.310	3.010	3.098
3	GENERALI	2.318	2.286	2.335	2.414	2.460
4	Allianz	983	1.007	1.044	1.085	1.119
5	VIG	915	967	1.010	1.167	1.100
Ukupno TOP 5		9.121	10.218	10.356	11.411	11.578
Ukupna premija		17.322	16.918	16.980	17.187	17.561
% TOP 5 u ukupnoj premiji		53%	60%	61%	66%	66%

(Izvor: Financial market authority – FMA)

Iz gornje tabele vidljivo je kretanje učešća pet najvećih osiguravajućih kompanija u ukupnoj premiji osiguranja na tržištu Austrije u periodu 2015. - 2019. Može se primetiti da to učešće kontinuirano polagano raste sa 53% u 2015. na 66% u 2020. Razlog je preuzimanje manjih društava i njihovo pripajanje većima tokom posmatranog perioda.

Slika 52: Kombinovani ratio u Austriji u periodu 2017. – 2019.

(Izvor: Financial market authority – FMA)

Kombinirani ratio najbolji je pokazatelj profitabilnosti biznisa osiguranja jer on ne obuhvata prinos na ulaganja. U trenutku pisanja ove disertacije nisu bili dostupni podaci za 2020. ali vidljivo je da tržište osiguranja Austrije pokazuje trend konstantnog poboljšanja profitabilnosti u periodu 2017. – 2019. godina. Kombinirani ratio koji se kreće oko 95% kazuje nam da je ostvareni bruto profit tržišta 5% od ukupne zarađene premije u posmatranom periodu što generalno nije loš rezultat uzevši u obzir veličinu i snagu austrijskog tržišta osiguranja.

6.9. Ostvarena premija osiguranja i struktura portfolija na posmatranim tržištima

Numeričke vrednosti premija osiguranja kao i struktura osiguranja u Srbiji, BiH i odabranim zemljama u regionu i EU u periodu od 2015. do 2020. godine prikazane su u sledećoj tabeli. Primera radi, Srbija je u 2020. godini imala premiju osiguranja od samo 931 miliona eura, dok je BiH u istom razdoblju zabeležila premiju od 427 miliona eura, dakle više nego dvostruko manje. Ostale države u regionu i CEE, članice EU, imale su značajno veću razinu zaračunate premije osiguranja.

Hrvatska, kao najslabije od posmatranih tržišta, i dalje je 46% veće od tržišta Srbije iako je brojem stanovnika manje za 41%. Uprkos tome, najdinamičniji rast premije osiguranja u posmatranom periodu imala je Srbija koja je u poslednjih 5-6 posmatranih godina uspela da poveća premije osiguranja za gotovo 36%. Jedina država iz okruženja koja se približila takvom rastu je Mađarska sa 34% dok rast premije u ostalim posmatranim državama ne prelazi 25%.

Tabela 26: Premije osiguranja i struktura portfolija posmatranih zemalja EU, Srbije i

BiH

Srbija		2015	2016	2017	2018	2019	2020
R.b.	Pokazatelj						
1	Premija (mil eur)	686	755	789	847	911	931
2	Učešće neživot (%)	76	74	76	76	77	76
3	Učešće život (%)	24	26	24	24	23	24
4	AO vs non life (%)	47	46	45	44	43	43

BiH		2015	2016	2017	2018	2019	2020
R.b.	Pokazatelj						
1	Premija (mil eur)	348	359	385	403	430	427
2	Učešće neživot (%)	69	72	72	72	72	72
3	Učešće život (%)	31	28	28	28	28	28
4	AO vs non life (%)	62	63	63	64	63	64

Hrvatska		2015	2016	2017	2018	2019	2020
R.b.	Pokazatelj						
1	Premija (mil eur)	1.132	1.130	1.178	1.282	1.363	1.362
2	Učešće neživot (%)	66	67	68	68	71	75
3	Učešće život (%)	34	33	32	32	29	25
4	AO vs non life (%)	36	35	33	32	30	33

Slovenija		2015	2016	2017	2018	2019	2020
R.b.	Pokazatelj						
1	Premija (mil eur)	2.066	2.179	2.341	2.517	2.570	
2	Učešće neživot (%)	71	70	69	70	71	
3	Učešće život (%)	29	30	31	30	29	
4	AO vs non life (%)	15	15	15	16	15	

Poljska		2015	2016	2017	2018	2019	2020
R.b.	Pokazatelj						
1	Premija (mil eur)	12.122	12.294	13.718	13.675	14.043	13.953
2	Učešće neživot (%)	50	57	61	65	67	67
3	Učešće život (%)	50	43	39	35	33	33
4	AO vs non life (%)	30	36	39	38	35	

Slovačka		2015	2016	2017	2018	2019	2020
R.b.	Pokazatelj						
1	Premija (mil eur)	4.529	4.622	4.795	5.044	5.332	5.507
2	Učešće neživot (%)	62	63	64	66	67	67
3	Učešće život (%)	38	37	36	34	33	33
4	AO vs non life (%)	29	28	28	27	28	28

Češka		2015	2016	2017	2018	2019	2020
R.b.	Pokazatelj						
1	Premija (mil eur)	2.157	2.336	2.413	2.422	2.379	
2	Učešće neživot (%)	49	48	53	53	56	
3	Učešće život (%)	51	52	47	47	44	
4	AO vs non life (%)	28	28	28	29	30	

Mađarska		2015	2016	2017	2018	2019	2020
R.b.	Pokazatelj						
1	Premija (mil eur)	2.626	2.776	2.986	3.142	3.528	
2	Učešće neživot (%)	49	50	52	54	56	
3	Učešće život (%)	51	50	48	46	44	
4	AO vs non life (%)	25	28	30	31	35	

Austrija		2015	2016	2017	2018	2019	2020
R.b.	Pokazatelj						
1	Premija (mil eur)	17.322	16.918	16.980	17.187	17.561	
2	Učešće neživot (%)	61	64	66	68	69	
3	Učešće život (%)	39	36	34	32	31	
4	AO vs non life (%)	29	29	29	29	29	

(Izvor: Regulatorne agencije posmatranih zemalja)

Što se strukture osiguranja tiče u prethodnoj tabeli se jasno vidi da je u zemljama okruženja i CEE u posmatranom periodu odnos životnog prema neživotnom osiguranju bio približan proporciji 1:1,7. Ukoliko uzmemo u obzir činjenicu da se u zemljama sa razvijenijim tržištem osiguranja udeo životnog osiguranja u ukupnoj premiji osiguranja iz godine u godinu smanjuje ili u najboljem slučaju stagnira, ne čudi što u zemljama Evropske Unije upravo neživotna osiguranja imaju primat nad životnim osiguranjem. Za razliku od posmatranih zemalja okruženja, u Srbiji i BiH situacija je još lošija. Primera radi, u Srbiji je taj odnos 1:3,13 a u BiH 1:2,5. Kada je reč o Srbiji, moramo imati u vidu da je učešće životnog osiguranja¹²⁴ u 2001. godini bilo manje od 1% i da je u prethodnim godinama napravljen značajan pomak u stvaranju pozitivnih preduslova za dinamičniji razvoj životnog osiguranja te je njegovo učešće raslo do 2016. godine kada je iznosilo 26%. Najveće učešće životnog osiguranja u posmatranim zemljama u okruženju zabeležile su

¹²⁴Hanić H., Kočović J. (2006), Savremeni trendovi u razvoju tržišta osiguranja, 4. međunarodni simpozijum, Vrnjačka Banja, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 2006, str.10

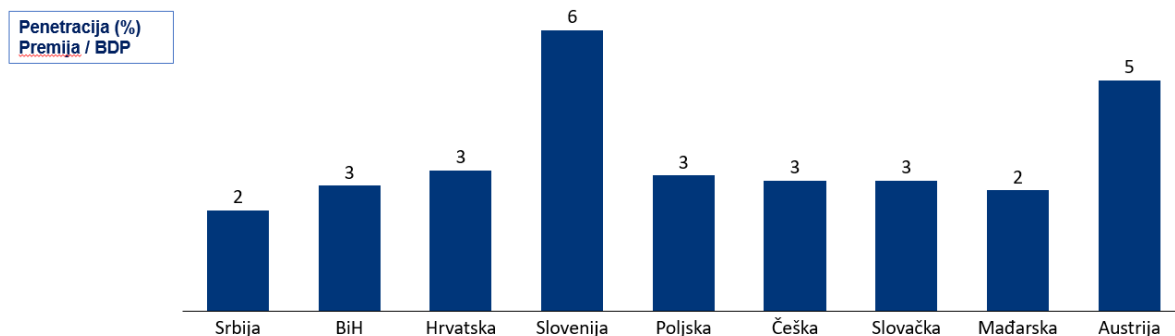
Slovačka i Mađarska sa gotovo 50%, što je sjajan rezultat.

U poređenju sa Slovenijom, koja je lider na tržištu osiguranja u ex Yu regionu, Srbija je u 2020. godini imala 2,6 puta manje premije neživotnog i 3,3 puta manje premije životnog osiguranja, dok je BiH lošija sa 6 puta manje i neživotnih i životnih osiguranja od Slovenije. Bitno je istaći da iako Srbija ima najveći rast tržišta osiguranja u posmatranom periodu, niska osnovica i spori i kasni razvoj u prvoj dekadi 21. veka dovodi do zaostatka u odnosu na uporedive zemlje u okruženju. BiH je tu u još lošijoj poziciji.

6.10. Stepen razvijenosti posmatranih tržišta osiguranja

Najznačajniji pokazatelji razvijenosti tržišta osiguranja u Srbiji, BiH i zemljama u okruženju su penetracija i gustina osiguranja. Dok penetracija osiguranja meri učešće premije osiguranja u bruto domaćem proizvodu, gustina osiguranja predstavlja premiju osiguranja po glavi stanovnika i ujedno je pokazatelj platežno sposobne tražnje.

Slika 53: Penetracija osiguranja na posmatranim tržištima (Premija/BDP)

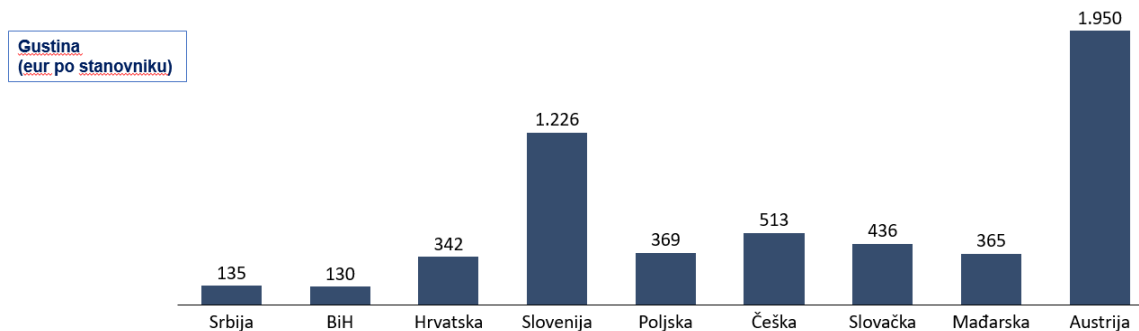
(Izvor: Regulatorne agencije posmatranih zemalja)

Indikator penetracije u Srbiji najmanji je od svih posmatranih tržišta, niži čak i od tržišta BiH. Analizom podataka utvrđeno je da se koeficijent penetracije za posmatrana tržišta kreće u rasponu između 2 i 3, sa izuzetkom Austrije kao visoko razvijenog i zasićenog tržišta i Slovenije sa specifičnom vrstom zdravstvenog osiguranja koje značajno podiže taj koeficijent.

Niska vrednost indikatora penetracije u Srbiji posledica je niskog nivoa bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika te relativne nerazvijenosti dobrovoljnih vrsta osiguranja. Naime, između premije osiguranja i bruto domaćeg proizvoda postoji direktna korelacija: sa porastom bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika povećava se i premija osiguranja (znatno brže nego što raste bruto domaći proizvod) i obrnuto, sa smanjenjem bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika pada nivo premije osiguranja.

Prema kriterijumu premija po glavi stanovnika (density) tržište osiguranja Srbije i BiH drastično zaostaje u odnosu na posmatrana tržišta regiona i CEE. Srbija i BiH sa 135 odnosno 130 eura po stanovniku drastično zaostaju za gustinom na ostalim posmatranim tržištima koja se uglavnom kreće u rasponu od 342 eura u Hrvatskoj do 513 eura u Češkoj, sa izuzetkom Slovenije zbog specifične organizacije osiguranja zdravstvene zaštite (1.226 eura) i Austrije kao zrelog tržišta zapadne Evrope (1.950 eura).

Slika 54: Gustina osiguranja na posmatranim tržištima

(Izvor: Regulatorne agencije posmatranih zemalja)

Treba naglasiti da visoka gustina osiguranja i povećana svest stanovništva o osiguranju znači i manje potencijala za porast premija u predstojećim godinama. Imajući u vidu ovu činjenicu možemo zaključiti da Srbija i BiH, budući da imaju najnižu gustinu osiguranja u okruženju, imaju veliki potencijal za razvoj delatnosti osiguranja u budućnosti.

Kao dopunski indikator za utvrđivanje razvijenosti tržišta osiguranja koristi se gustina životnog osiguranja, odnosno učešće premija životnog osiguranja u ukupnoj premiji osiguranja. Zemlje sa razvijenim tržištem osiguranja imaju procentualno veće učešće životnih osiguranja u ukupnoj premiji.

7. TRŽIŠTE OSIGURANJA U SVETU

U ovom poglavlju će se analizirati kako izgleda tržište osiguranja van naše regije, odnosno kako se tržište osiguranja razvija, i sa kojim problemima se susreće u svetu.

7.1. Tržište osiguranja u svetu pre 2020.

Analiza svetskog tržišta osiguranja kazuje nam da je pre korona-krize postojao trajan i postepen rast osiguranja, a o tome nam govori izveštaj Swiss Re. Naime, ovaj izveštaj kaže da su globalno „premije osiguranja premašile 5 biliona dolara, prvi put u 2018. godini, uz solidan rast u neživotnim i umeren rast u životnim osiguranjima“¹²⁵. Pretkrizni rast se u najvećoj meri zasnivao na snažnom rastu sektora neživotnih osiguranja, a glavni motor, odnosno pokretač rasta bio je rast u azijskim zemljama, ponajviše u Kini i ostalim „emerging economies“ („ekonomije u ravoju“), ali su i razvijena tržišta dala veliki doprinos rastu.

Tadašnja predviđanja glasila su da bi premije „životnih i neživotnih osiguranja realno trebale porasti za 3% tokom 2019/20. godine, gde se ovo predviđanje bazira na snazi na tržištima u razvoju u oba ova sektora (životnog i neživotnog osiguranja), i solidnom rastu neživotnih osiguranja na razvijenim tržištima“¹²⁶. Ovde su postojala predviđanja da će premije životnih osiguranja porasti za 2,9%, a to bi bilo mnogo više u odnosu na 0,6% koliko je iznosio rast u prethodnih 10 godina, ali, važno je napomenuti da je Kina i dalje glavni pokretač rasta. U sektoru neživotnih osiguranja bila su predviđena takođe pozitivna kretanja, odnosno da će globalne premije u tom sektoru porasti za 3%. Ponovo su tržišta Azije bila vodeća, a razvijene zemlje su pratile takođe solidnim rastom.

Niske kamatne stope pretile su razvijenim tržištima u sektoru životnih osiguranja, a u sektoru neživotnih osiguranja se predviđao rast premija osiguranja zbog stalnog razvoja

¹²⁵www.osiguranjeinternetom.com/novosti/ZANIMLJIVOST:-Kina-pretenduje-da-postane-najvece-trziste-osiguranja-u-narednoj-deceniji.html, Datum pristupa 1.9.1.2020.

¹²⁶www.osiguranjeinternetom.com/novosti/ZANIMLJIVOST:-Kina-pretenduje-da-postane-najvece-trziste-osiguranja-u-narednoj-deceniji.html, Datum pristupa 1.9.1.2020.

sistema pomoći vozačima, unapređenja tehnike, i velike revolucije koja sledi na kraju procesa: uvođenjem samohodnih vozila, kojima ne upravlja ručno vozač.

Slika 55: Situacija na velikim osigurateljnim tržištima u svetu na kraju 2018. godine

	Ranking by premium volume		Life Premiums		Non-life premiums		Total premiums		Insurance density (USD)	Insurance penetration
	2017	2018E	USD bn	Change* vs 2017	USD bn	Change* vs 2017	USD bn	Change* vs 2017		
Top 10 markets										
United States	1	1	593	2.4%	876	2.6%	1469	2.5%	4481	7.1%
China	2	2	313	-5.4%	262	12.0%	575	1.8%	406	4.2%
Japan	3	3	334	3.0%	106	-0.3%	441	2.6%	3466	8.9%
United Kingdom	4	4	236	-1.0%	101	0.5%	337	-1.0%	4503	10.6%
France	5	5	165	-1.4%	93	0.1%	258	-0.9%	3667	8.9%
Germany	6	6	96	-1.8%	145	1.1%	241	-0.1%	2908	6.0%
South Korea	7	7	98	-5.7%	81	1.7%	179	-2.5%	3465	11.2%
Italy	8	8	125	1.0%	45	1.4%	170	1.1%	2852	8.3%
Canada	9	9	54	1.4%	74	4.3%	128	3.1%	3457	7.5%
Taiwan	10	10	102	1.2%	20	2.8%	122	1.4%	5161	20.9%
Advanced markets			2231	0.8%	1855	1.9%	4086	1.3%	3737	7.8%
US and Canada			647	2.3%	950	2.7%	1597	2.6%	4377	7.2%
Advanced EMEA			934	-0.6%	627	1.1%	1561	0.1%	3276	7.6%
Advanced Asia-Pacific			650	1.4%	278	1.2%	928	1.3%	3603	9.7%
Emerging markets			589	-2.0%	518	7.1%	1107	2.1%	169	3.2%
Emerging Asia			445	-2.3%	312	11.7%	757	3.1%	196	3.8%
Latin America and Caribbean			71	-4.2%	92	0.5%	163	-1.7%	251	2.8%
Middle East and Africa			54	1.5%	56	-1.3%	110	0.0%	63	2.2%
Emerging Europe and Central Asia			20	4.8%	48	5.2%	68	5.1%	214	2.0%
World			2820	0.2%	2373	3.0%	5193	1.5%	682	6.1%

Notes: * In real terms, ie adjusted for inflation. 2018 data is based on Swiss Re Institute estimates and provisional data
Insurance penetration = premiums as a % of GDP; Insurance density = premiums per capita
E = Estimate
Source: Swiss Re Institute data based on final and provisional figures released by supervisory authorities and insurance associations, and own estimates.

(Izvor: Swiss Re)

Bilo je predviđano da će SAD ostati pojedinačno najveće tržište osiguranja, a Kina i Japan su zauzimale drugo i treće mesto po obimu premija. Pre izbijanja krize, kinesko je tržište iznosilo nekih 40% američkog tržišta, ali se brzo penjalo napred. Imajući u vidu krizu, gde će, prema procenama MMF, jedino Kina i još svega nekoliko zemalja imati rast BDP-a u 2020. godini, moguće je da će na kraju 2020. ovaj jaz biti smanjen. Prema predviđanjima koje je pre nemilih događaja sa pandemijom objavio Swiss Re, „kinesko tržište osiguranja biće veće od 3 vodeća evropska tržišta do 2022. godine. Kinesko tržište je na putu je da premaši tržište SAD kao najveće tržište osiguranja u svetu do sredine 2030-

ih”¹²⁷. Takođe će „do 2029. godine, azijsko-pacifički region činiti 42% globalnih premija, a predviđa se da će kineski udeo biti 20%“. Swiss Re je upravo zbog toga rešio da osnuje i svoju kinesku filijalu zvanu Kineski Centar, u prestonici Kine, Pekingu.

Sa pandemijom, svari su su umnogome promenile: opšti konsenzus literature je da epidemije mogu opstruirati društveno i ekonomsko blagostanje promenom očekivanja o tome kako će privreda funkcionisati i odvrćanjem investicija i turizma. U mnogim situacijama, neposredni troškovi epidemije su očigledni, dok su dugoročni troškovi nejasni¹²⁸. U svakom slučaju, očigledno je da su epidemije izuzetno skupe¹²⁹. Kao što su naveli Bloom i David (2004), sprečavanje epidemija zahteva prevazilaženje niza prepreka, kao i reagovanje na epidemiju kada ona počne.¹³⁰ Došlo je do mnogih rizičnih poduhvata i reakcija osiguranja firmi na epidemiju.¹³¹

7.2. Tržište Evrope pre svetske ekonomske krize 2008-2011.

Razmotrimo ukratko situaciju u Evropi pre Svetske ekonomske krize iz 2008. godine budući da nam ovaj period daje dobru sliku kako će možda tržište izgledati kada se situacija za koju godinu stabilizuje i normalizuje.

Posmatrajući dinamiku razvoja delatnosti osiguranja u Evropi u periodu od 2000. do 2008. godine uočavamo povećanje učešća osiguravajućih kompanija u odnosu na druge finansijske institucije. Iako je sektor osiguranja u uslovima svetske ekonomske krize odigrao važnu ulogu i pružio podršku drugim institucijama, u proteklom vremenu nije bio izolovan na finansijskom tržištu. Prema podacima koje je početkom 2010. godine objavio

¹²⁷ www.osiguranjeinternetom.com/novosti/ZANIMLJIVOST:-Kina-pretenduje-da-postane-najvece-trziste-osiguranja-u-narednoj-deceniji.html, Datum pristupa 2.9.1.2020.

¹²⁸ Richter, A. , & Wilson, T. C. (2020). Covid-19: Implications for insurer risk management and the insurability of pandemic risk. *The Geneva Risk and Insurance Review*, 45(2), 171–199.

¹²⁹ Acharya, V. , & Steffen, S. (2020, March 22). Stress tests for banks as liquidity insurers in a time of covid. *VoxEU.org*

¹³⁰ Bloom, D. E. , & David, C. (2004). Epidemics and economics. *Interactions Between Global Change and Human Health*, 106, 304–331.

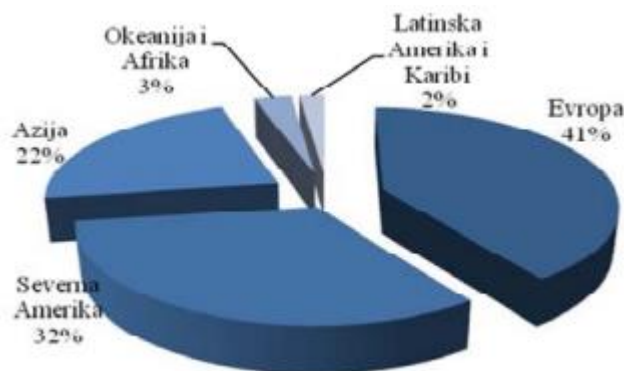
¹³¹ McAleer, M. (2020). Prevention is better than the cure: Risk management of COVID-19. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(3), 46.

Blumberg, sektor osiguranja je u uslovima svetske ekonomske krize pretrpeo gubitak od 261 milijardu dolara što je skoro pet puta manje u odnosu na bankarski sektor (1.230 milijardi dolara).

Posmatrano po regionima najveće gubitke pretrpelo je američko tržište osiguranja, čija se šteta procenjuje na 189 milijardi dolara, a sledilo ga je evropsko tržište (69 milijardi dolara). Zaključno sa januarom 2010. godine najveće gubitke u sektoru osiguranja zabeležile su osiguravajuće kompanije: AIG (rekordnih 98,2 milijarde dolara), ING Gropur N.V. (18,6 milijardi dolara), Ambac Financial Group Inc (12 milijardi dolara) i Aegon NV (10,7 milijardi dolara).

Na grafikonu koji sledi uočavamo da je u svetu u 2008. godini procentualno najveće učešće u prihodima od ukupne premije osiguranja zabeleženo u Evropi, Severnoj Americi i Aziji (41%, 32% i 22% respektivno).

Slika 56. Učešće u ukupnoj premiji osiguranja u 2008. godini (po regionima)¹³²

(Izvor: Swiss Re)

U periodu od 2000. do 2008. godine najveće prihode od premija osiguranja u Evropskoj Uniji zabeležile su Velika Britanija, Francuska, Nemačka i Italija. U posmatranom periodu Velika Britanija imala najveće premije osiguranja, koje su sa 252 milijarde evra u 2000. godini porasle za 45,4% u 2007. i dostigle nivo od 366,5 milijardi

¹³²www.swissre.com, Sigma No.3, 2009, World Insurance in 2008, Swiss Re, Zurich, Datum pristupa 1.9..2020.

evra. Francuska i Nemačka su u prvih pet godina bile izjednačene, dok je u narednim godinama Francuska beležila nešto veće premije osiguranja. Italija je u posmatranom periodu zauzimala četvrto mesto po ostvarenim prihodima od premije osiguranja.

U uslovima svetske ekonomske krize premije osiguranja u Evropskoj Uniji su u 2008. godini iznosile 1.001 milijardu evra od čega je najveće učešće, kao i u prethodnim godinama, imala Velika Britanija sa približno 25%, a sledile su je Francuska, Nemačka i Italija, koje su zajedno činile 44% premija EU27 (183,5 milijarde evra, 164,5 milijardi evra i 92 milijarde evra, respektivno). Najmanje učešće u premiji osiguranja u Evropi u 2008. godini imali su Island (279 miliona evra), Malta (307 miliona evra), Estonija (401 milion evra) i Litvanija (480 miliona evra).

Jedan od najznačajnijih pokazatelja stepena razvijenosti osiguranja je struktura osiguranja. Struktura osiguranja pokazuje nivo učešća premije neživotnog i životnog osiguranja u ukupnom portfoliju osiguranja. Nivo premija osiguranja na evropskom tržištu u 2008. godini smanjen je za 11,6% (sa 1.182 milijardi evra na 1.059 milijardi evra) u odnosu na 2007. godinu pri čemu je kod životnog osiguranja prisutan pad od 16%, dok je premija neživotnog osiguranja stagnirala. U portfoliju osiguravajućih kompanija u posmatranom periodu dominantna su životna osiguranja, koja su u 2008. godini učestvovala sa 61%, dok su neživotna osiguranja činila preostalih 39%.

Najveće učešće po ostvarenim premijama u životnom osiguranju na prostoru Evrope u 2008. godini imale su razvijene zemlje poput Velike Britanije i Francuske, koje su činile 1/3 i 1/5 (respektivno) premije životnog osiguranja. U 2008. godini tržište osiguranja u Evropi zabeležilo je pad premije životnog osiguranja za 19% (smanjenje sa 766 milijardi evra u 2007. na 644,2 milijarde evra u 2008.godini), pri čemu su najveće smanjenje ostvarenih premija životnog osiguranja zabeležile Luksemburg, Irska, Italija i Mađarska (18,2%, 14,9%, 12,8% i 9% respektivno).

Za razliku od životnog koje je u 2008. godini zabeležilo smanjenje premije, neživotno osiguranje je u odnosu na 2007. godinu stagniralo i ostalo na nivou od 415

milijardi evra. U periodu od 2000. do 2007. godine premije neživotnog osiguranja su beležile rast i svoj maksimum dostigle 2007. godine. U zemljama Evropske Unije najveći pad premija neživotnog osiguranja (od 26%) zabeležen je 2002. godine. Međutim, već 2003. godine premije neživotnog osiguranja premašuju nivo iz 2001. godine i uvećavaju se za 15,5%. U okviru grupe zemalja članica Evropske Unije najveće učešće u premijama neživotnog osiguranja ostvarile su Nemačka, Francuska, Velika Britanija i Italija koje su u 2008. godini zajedno činile oko 60% ukupne premije neživotnog osiguranja u Evropi.

U trenutku kada je finansijski sistem počeo da se ruši, u septembru 2008. godine, mnogi vodeći svetski igrači na tržištu osiguranja počeli su da se urušavaju. Jedan od apsolutnih divova koji umalo nije propao jeste American International Group, Inc., ili AIG, koji je i 2011. godine po Forbsovoj Globalnoj listi 2000 na 29. mestu među najvećim javnim kompanijama na svetu.¹³³

AIG koji je nekada, uzgred, imao svoje ime na dresovima Mančester Junajteda sa lakoćom da takva sponzorstva nije ni osetio, u septembru 2008. počeo je da pati od krize likvidnosti i njegov kreditni rejting spao je na ispod AA. Federalna banka SAD je 16. septembra 2008. stvorila specijalan kredit od čak 85 milijardi dolara da bi se kompaniji omogućilo da preživi, da plati kolateralne obligacije u zamenu za garancije akcija kod Federalnih rezervi u iznosu od 79,9% akcijskog kapitala. Pomoć je povećana u maju 2009. godine sa još 70 milijardi dolara investicija, kreditom od dodatnih 60 milijardi i 52,5 milijarde dolara otkupa kreditne imovine koja ima veze sa lošim plasmanom hipotekarnih kredita. Tako je država uložila u spas samo ove jedne kompanije nestvarnih 182,5 milijarde dolara.

AIG (American International Group, Inc.) je posle toga prodavao ogroman broj svojih pobočnih firmi i nekretnina da bi isplatio kredite, i u septembru 2012. godine mogao je da objavi da je američka vlada manjinski akcionar u firmi.¹³⁴ Naime, prodajom 636,9

¹³³"The World's Biggest Public Companies". Forbes. June 04 2011, Datum pristupa 1.9..2020.

¹³⁴SAD više nemaju većinski udeo u AIG-u, Blic, 14. septembar 2012. Datum pristupa 1.2.2020.

miliona vladinih akcija u AIG-u, država je, po prvi put od spasavanja te kompanije 2008. godine, izgubila većinski udeo u AIG-u. Ministarstvo finansija sada poseduje 16 odsto njenih akcija, što je pad sa 53 odsto.

Primer kompanije AIG kojoj je trebalo čitave 4 godine da se izvuče iz neprilika, čak i uz ogromnu državnu pomoć, pokazuje od kolikog je značaja poverenje osiguranika, tj. klijenata za finansijske pokazatelje osiguravajuće kompanije. Kada se poverenje izgubi, čak i kod najvećeg igrača na tržištu, stvari idu nadole, u spirali nepoverenja.

Klijenti se ne osiguravaju u firmi kojoj je očajnički potreban svež kapital i zdrav portfelj, i obratno, oni koji su sigurni i od poverenja, dobijaju sve više i više osiguranika, što je u skladu sa jednom od naših pomoćnih hipoteza. Još jedna stvar na koju moramo obratiti pažnju analizirajući krah ove i drugih kompanija u SAD i svetu jeste loš portfelj osiguravajućeg društva, a to je kod američkih osiguravajućih kuća 2008. godine bio čest slučaj, budući da je veliki deo portfelja odlazio na hipoteke koje su bile *subprime* klase, i nenaplative (od čega je i počela cela kriza hipotekarnih kredita u SAD koja se razlila kao cunami na sve banke i osiguravajuća društva). *Subprime* krediti se daju osobama koje nemaju stalne prihode i kreditno su rizični, ali se na njima puno zarađuje, budući da je kamata zbog rizika veća.

Dakle, dobar plasman polisa donosi profit, a loš plasman polisa definitivno će, kao kod lošeg plasmana kreditnih linija kod banaka, dovesti do krize ili propasti osiguravajuće kuće.

Slika 57: Ilustracija subprime kredita

(Izvor: YouTube printscreen)

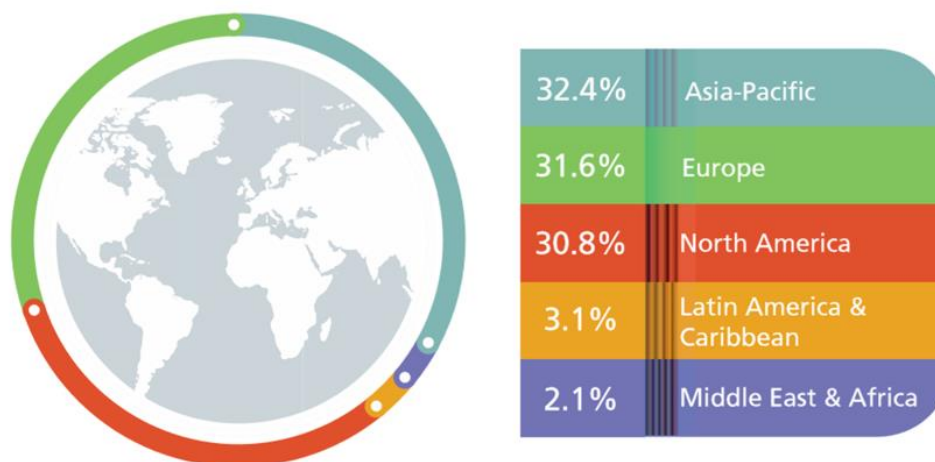
7.3. Situacija u Evropi posle svetske ekonomske krize do 2020.

Evropsko tržište osiguranja „čini trećinu globalne premije osiguranja, što je nešto manje u odnosu na region Azija – Pacifik i nešto više od Severne Amerike. Ukupna evropska obračunata bruto premija iznosila je 1.311 milijardi evra u 2018. godini, od čega 58% otpada na životno, 31% na imovinsko i 11% na zdravstveno osiguranje»¹³⁵. Nedavne studije sugerišu da će pandemija COVID-19 izazvati drastične promene u poslovnim modelima industrije osiguranja.¹³⁶

¹³⁵https://www.osiguranje.hr/Private/redakcija/European_insurance_Key_facts.pdf, Datum pristupa 1.9.2020.

¹³⁶ Stojkoski, V. Jolakoski, P. Ivanovski, V. (2021): The short-run impact of COVID-19 on the activity in the insurance industry in the Republic of North Macedonia Risk Manag Insur Rev. 2021;24:221–242.

Slika 58: Distribucija premija osiguranja u 2018. godini

(Izvor: Swiss Re)

Prosečno, po glavi stanovnika, u Evropi je u 2018. godini potrošeno 2.170 evra u odnosu na 2.049 evra u 2017. godini. Od potrošnje po stanovniku u 2018. godini 1.264 evra bilo je za životno osiguranje, 673 evra za imovinu i nezgodu te 232 evra za zdravstveno osiguranje. Evropski osiguravači su ukupno isplatili u 2018. godini 1.069 milijardi evra šteta i naknada osiguranicima, što je 3,1% više u odnosu na 2017. godinu. Osiguravači u segmentu životnih osiguranja isplatili su 2,6% više šteta, isplate po osnovu imovinskog osiguranja i nezgode porasle su za 5,6%, a plaćene zdravstvene naknade povećane su za 4,0%.

Slika 59: Prosečna potrošnja na osiguranje po glavi u Evropi 2018.

(Izvor: https://www.osiguranje.hr/Private/redakcija/European_insurance_Key_facts.pdf)

Sledeća slika prikazuje kako je stanje izgledalo u 2019. godini.

Slika 60: Prosečna potrošnja na osiguranje po glavi u Evropi 2019.

(Izvor: <https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

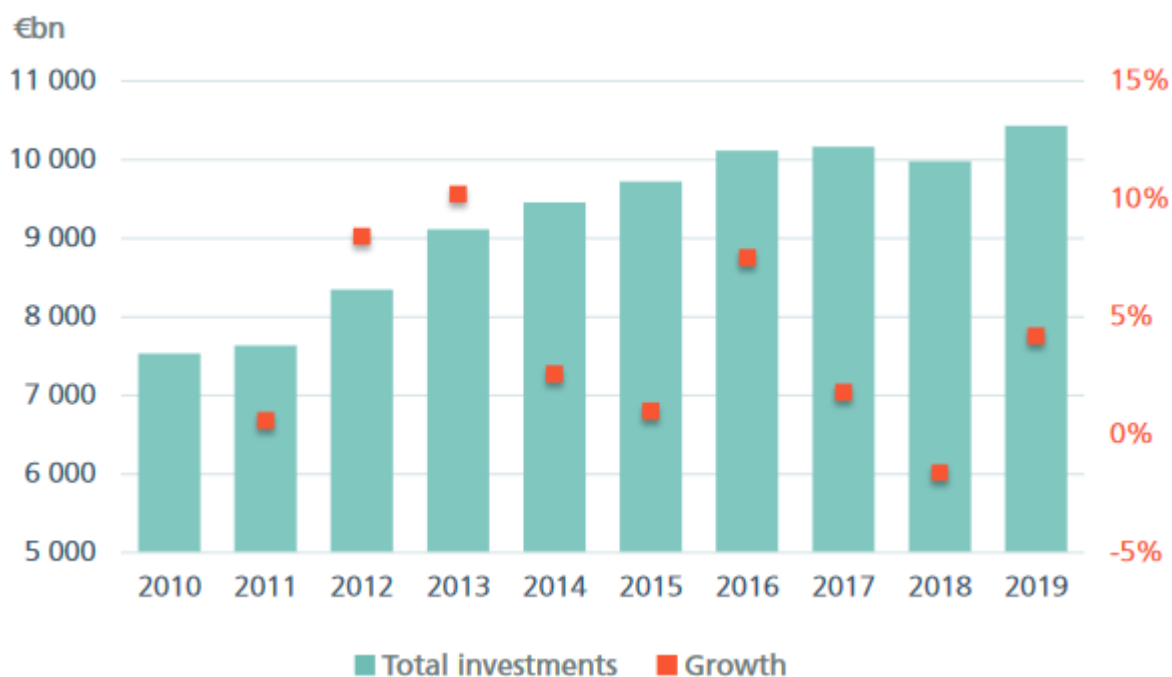
Investicioni portfolio osiguravača stabilno je rastao iz godine u godinu (osim malenog pada iz 2017. na 2018. godinu) što je moguće videti na sledećoj slici. Po podacima za 2018. godinu on iznosi 10,3 biliona evra. U 2019. godini je došlo do malog rasta u svakom segmentu, što je moguće videti sa prethodne dve slike¹³⁷. Za 2020. podaci nisu objavljeni, osim preliminarnih, što je proces koji se objašnjava time što je teško prikupiti podatke za toliko puno zemalja i sistematizovati ih.

- Zdravstveno osiguranje je poraslo sa 232 evra po glavi u 2018. na 248 evra u 2019.
- Osiguranje motornih vozila je poraslo sa 238 evra po glavi u 2018. na 244 evra u 2019.
- Životno osiguranje je spalo sa 1264 evra po glavi u 2018. na 1163 evra u 2019.
- Osiguranje imovine je poraslo sa 174 evra po glavi u 2018. na svega 178 evra u 2019, što je najveći zabeleženi pad.

¹³⁷<https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>, Datum pristupa 15.09.2021.

Osiguranje motornih vozila bilo je najveća P&C poslovna linija u 2018. godini i činilo je 35% premije. Premije osiguranja motornih vozila porasle su 3,8% u 2018. godini na 144 mlrd. Osiguranje imovine koje čini 26% P&C poraslo je 4,8% na 105 mlrd. Premije za opštu odgovornost povećane su za 6,9% na 43 mlrd. EUR, a premije za nezgode 2,5% do 37 mlrd.

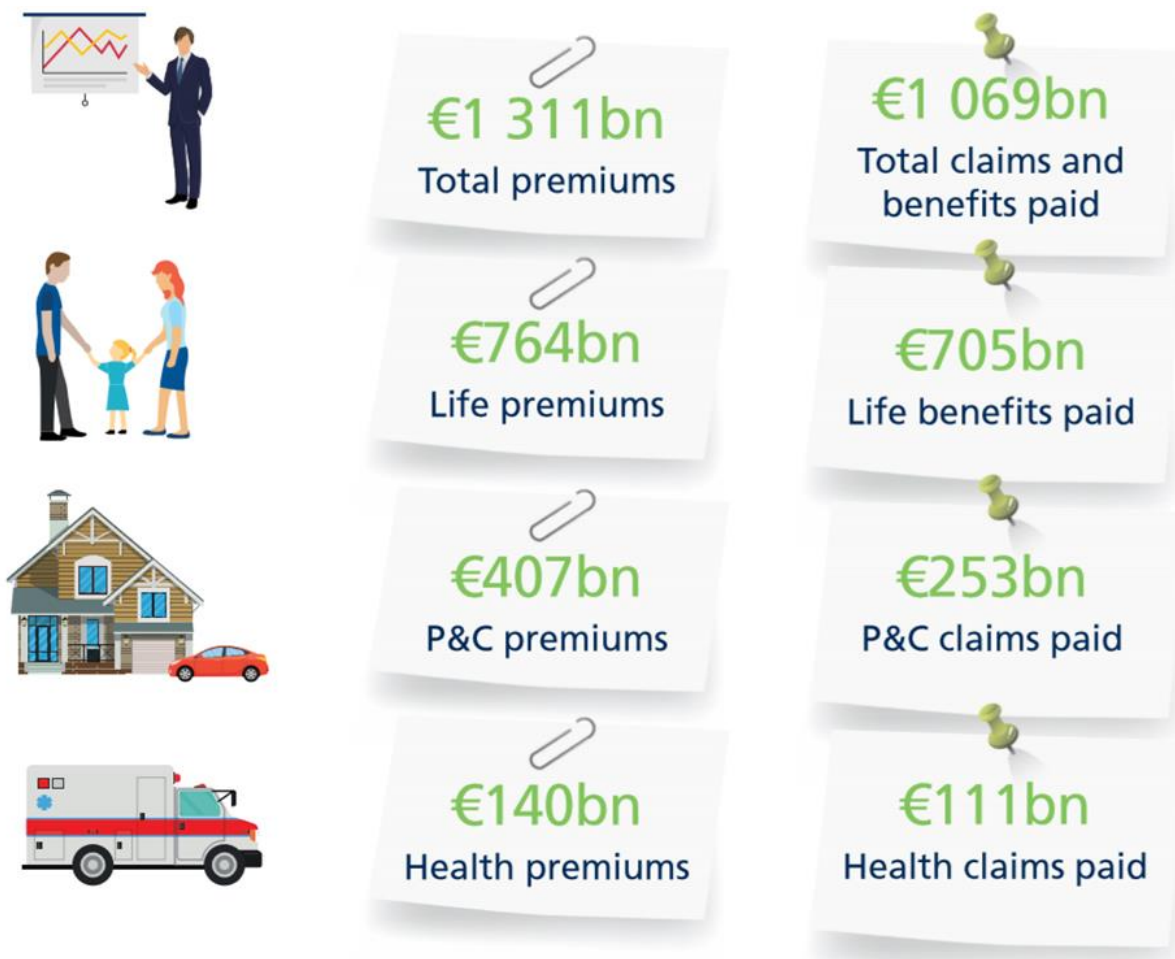
Slika 61: Ukupni investicioni portfolio osiguravača od 2010. do 2019.

(Izvor: <https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

Ukupna evropska bruto premija u 2018. godini iznosila je 1311 milijardi evra, što je činilo 764 milijardi evra životnih premija, 407 milijardi evra premija imovine i nezgoda (P&C - Property insurance and casualty insurance) i 140 milijardi evra zdravstvenih premija. Ukupne premije porasle su 6,2% u 2017. godini, pri čemu su premije za život porasle 6,7%, P&C 5,7% i zdravlje 4,8%. U 2018. godini penetracija osiguranja (bruto obračunate premije kao procenat BDP-a) porastao je za 0,21 procentnog poena na 7,46% i kretao se od 0,5% u Lihtenštajnu do 14,3% u Velikoj Britaniji.

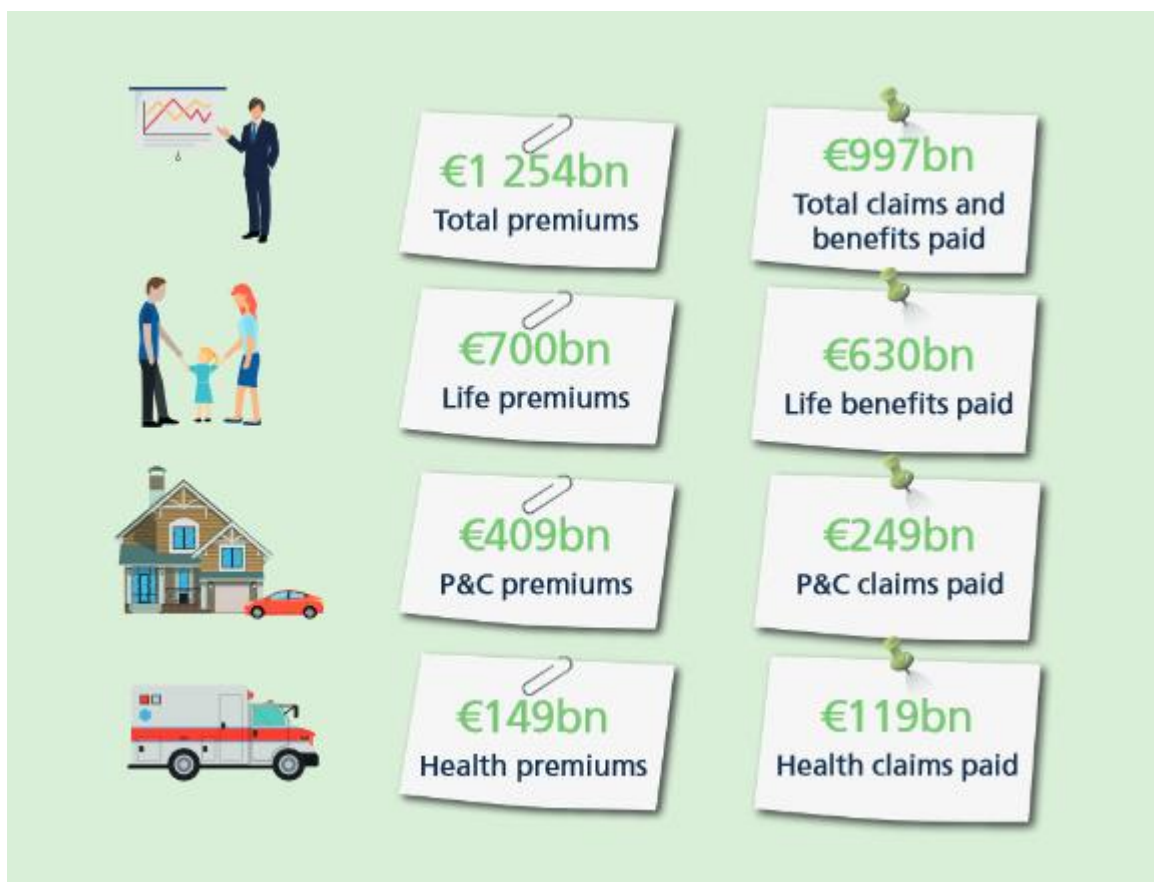
Slika 62: Premije i plaćene štete u 2018. godine

(Izvor: https://www.osiguranje.hr/Private/redakcija/European_insurance_Key_facts.pdf)

Pogledajmo kako se situacija promenila 2019. godine.

Slika 63: Premije i plaćene štete u 2019. godine

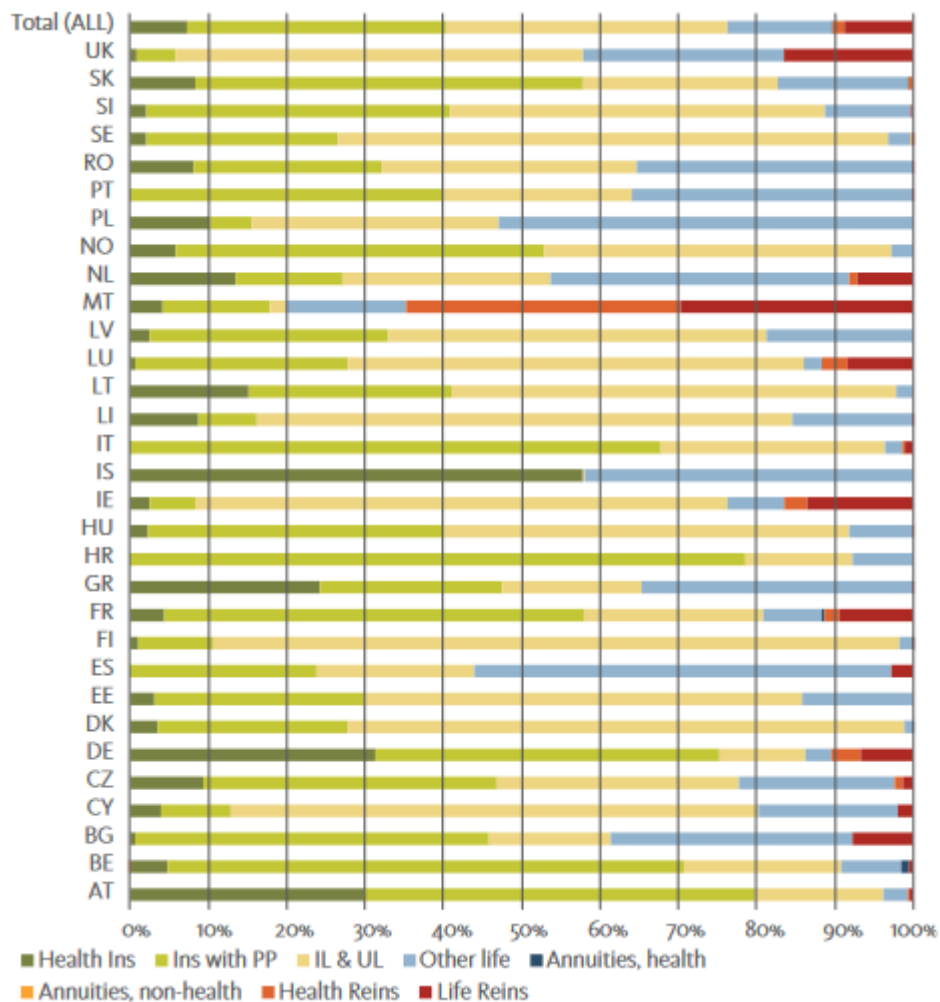

(Izvor: <https://www.insuranceurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

Primetan je pad u 2019. godini u svim segmentima industrije osiguranja, osim u P&C premijama, zdravstvenim premijama i zahtevima. Ukupne premije su pale sa 1,311 biliona evra na 1,254 biliona evra, ukupni zahtevi sa 1,069 biliona na 997 milijardi, premije životnog osiguranja za 764 milijardi na 700 milijardi evra, životni benefiti sa 705 na 620 milijardi evra, P&C premije su malo porasle, sa 407 na 409 milijardi evra, plaćeni odštetni zahtevi uz P&C sferi pali su sa 253 na 249 milijardi evra, a zdravstvene premije su skočile sa 140 na 149 milijardi, kao i odštetni zahtevi sa 111 na 119 milijardi evra, i to je signifikantna promena pre covid-19 pandemije.

Sledeća slika prikazuje kako se u određenim evropskim zemljama razlikuju udeli određenih vrsta osiguranja. Islandani najviše vode računa o zdravstvenom osiguranju u proseku po penetraciji.

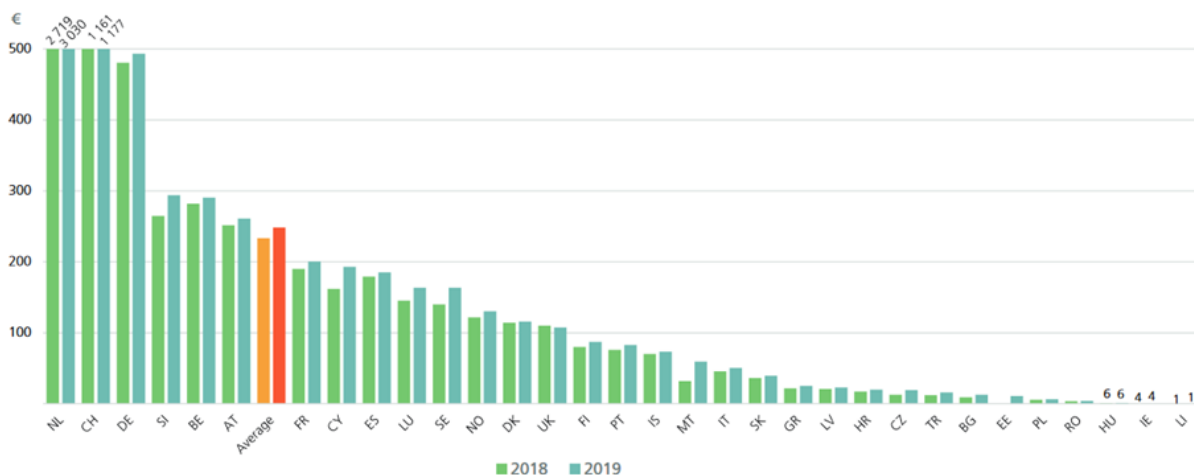
Slika 64: Penetracija životnih osigiranja

(Izvor: *European Insurance Overview 2020.pdf - EN.pdf*)

Pogledajmo kako se zdravstveno osiguranje kretalo po zemljama Evrope u 2019. godini.

Slika 65: Premije zdravstvenog osiguranja po glavi stanovnika u 2019. u odnosu na 2018. godinu

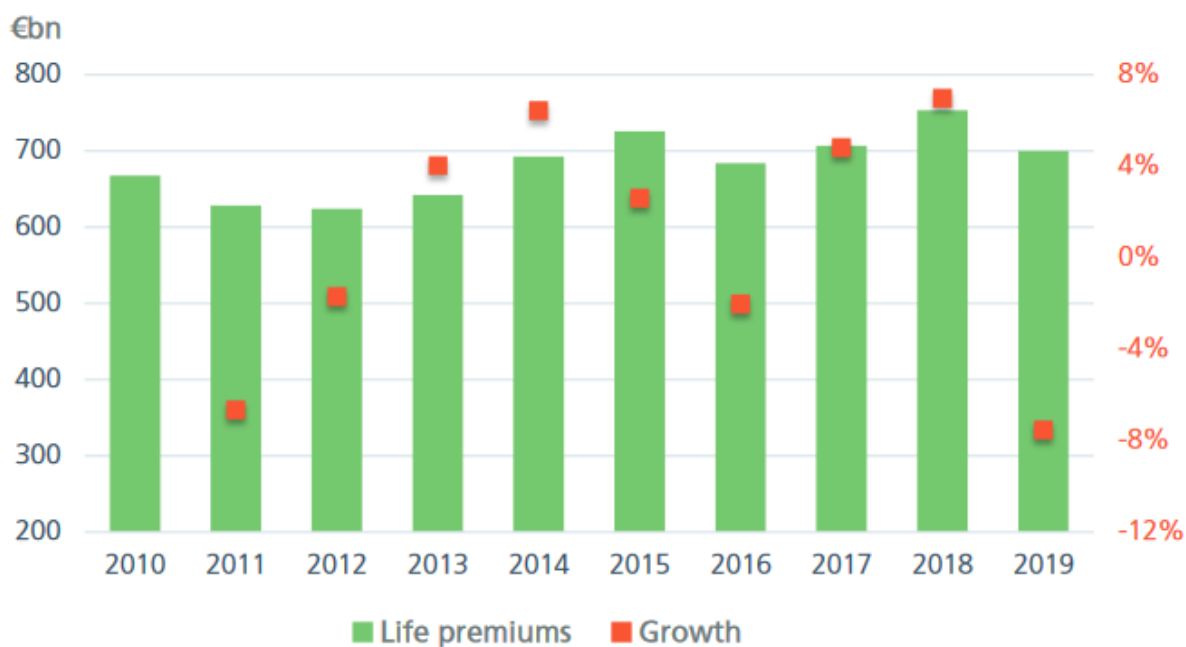
(Izvor: <https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

Najviše su o zdravlju brinuli Holanđani, praćeni Švajcarcima, Nemcima i Slovencima. Najmanje o zdravlju brinu Litvanci, prećeni Ircima i Mađarima.

7.3.1. Premije životnog osiguranja u razvijenim zemljama Evrope

Polise životnog osiguranja mogu biti u obliku pojedinačnih ili grupnih ugovora. To mogu biti proizvodi koji nude zaštitu, štedne proizvode ili kombinaciju oba. Životne premije u Evropi smanjile su se za 7,5% u 2019. godini na 700 milijardi evra, nakon povećanja od 7% u 2018. Ovo smanjenje je povezano sa padom premija od 34,8% u Velikoj Britaniji (vidi str. 6). Gledajući rezultate evropskog osiguranja bez UK -a, premije su u 2019. porasle 4,7%* na 547 milijardi EUR. Tokom protekle decenije, evropske premije za život, isključujući Veliku Britaniju, porasle su za 5,3%*, što je verovatno posledica rastućih nominalni srednji prihod u Evropi, kao i povećana svest ljudi o potrebi štednje za penziju. Od svih životnih premija, 76,3% ispisano je u pet najvećih u Evropi tržišta: Velika Britanija, Francuska, Italija, Njemačka i Španija. Zajedničko učešće ovih tržišta u ukupnim životnim premijama Evrope u 2019. smanjeno je 2,7 pp, uglavnom zbog gore navedene negativne dinamike u Velikoj Britaniji.

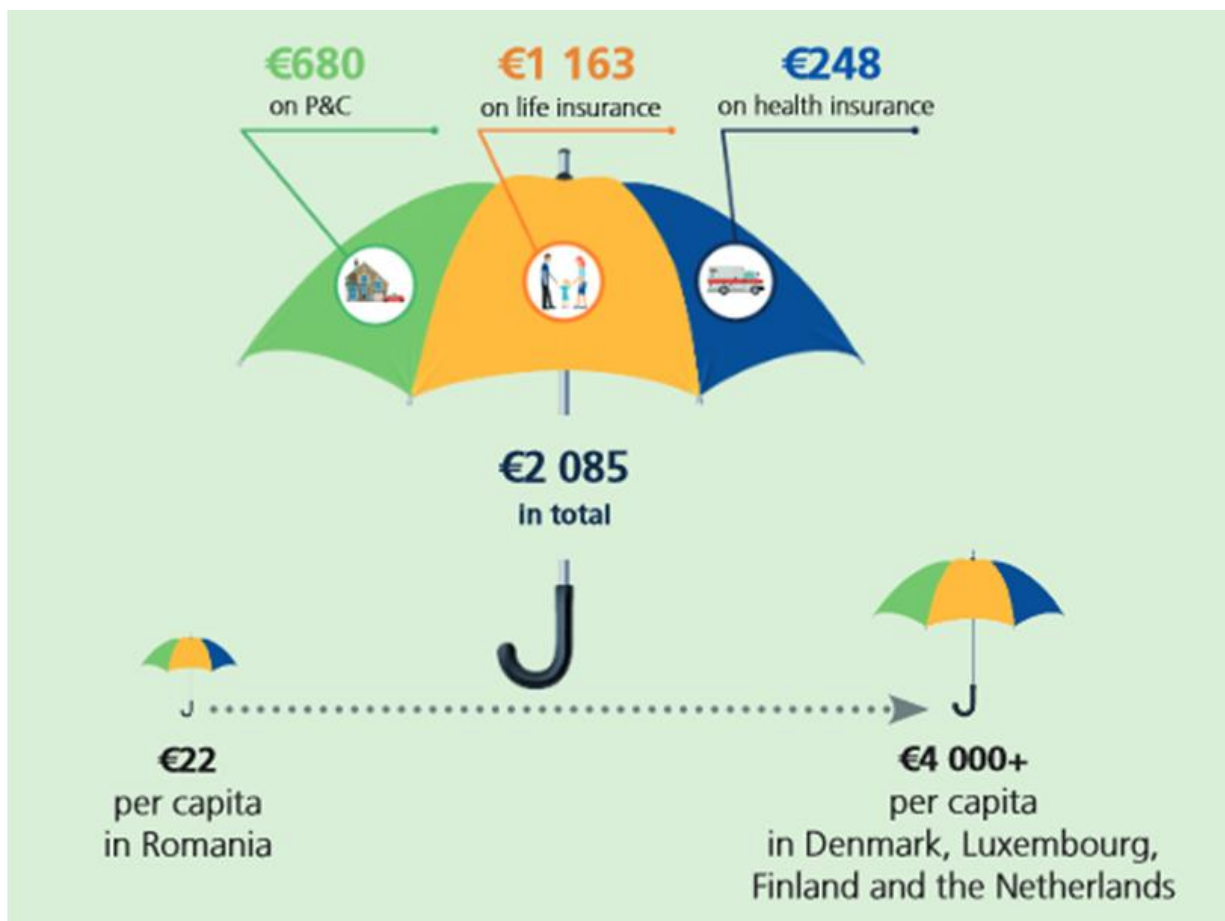
Slika 66: Kretanje premija životnog osiguranja u Evropi od 2010. do 2019.

(Izvor: <https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

Nama su ovde veoma važna iskustva zemalja koje su slične po istoriji, mentalitetu i geografskim karakteristikama Srbiji i BiH, a to su pre svega Hrvatska, Mađarska, Slovenija, Češka i Slovačka. Ovi podaci mogu biti iskorišćeni za projekcije budućeg razvoja tržišta osiguranja u Srbiji.

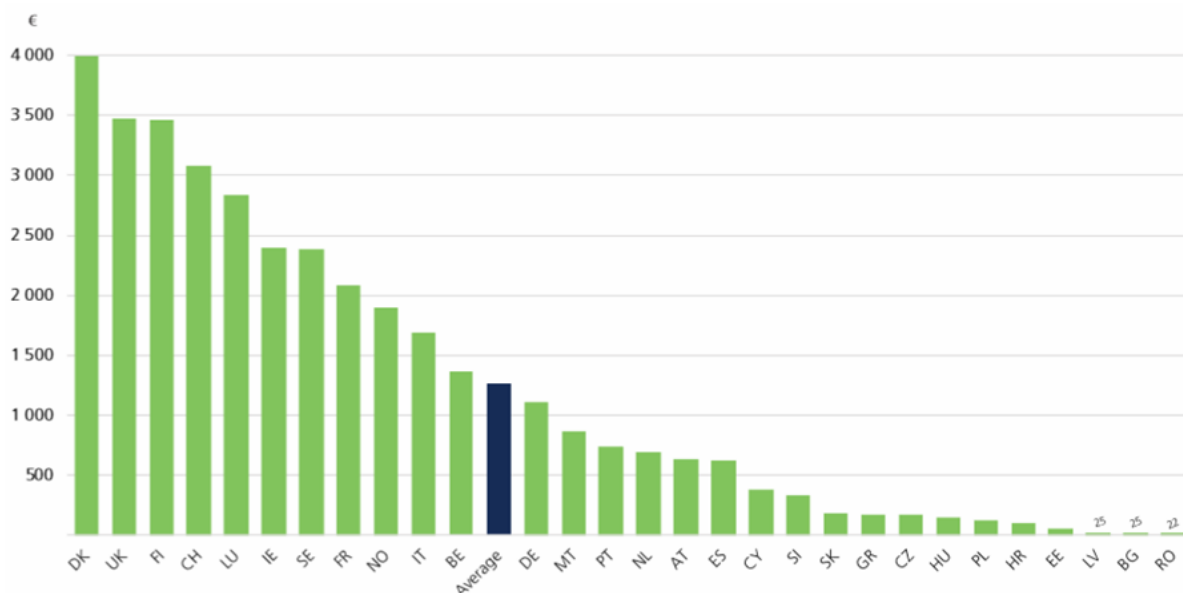
Slika 67: Prosečna ulaganja u osiguranje u Evropi

(Izvor: <https://www.insuranceeurope.eu/publications/688/european-insurance-key-facts-2019-data/Key%20facts-2019%20data.pdf>)

Premije izuzetno variraju, od svega 22 evra u Rumuniji, do više od 4.000 evra u Danskoj, koja je lider na tržištu, kao i u Finskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. Litvanija i Bugarska su takođe na začelju sa svega 25 evra po glavi stanovnika, a nije daleko ni Estonija, koja je geografski bliska Finskoj. Iz ovoga možemo zaključiti da iako su Estonija i Finska jezički, etnički i religiozno bliske zemlje koje su u neposrednom susedstvu, razlika u izdvajanjima za osiguranje života koje je tako drastično, sugerise da je sociološki okvir izdvajanja za osiguranje uslovljen decenijama provedenim u socijalizmu, gde se nije smatralo da je neophodno da se preduzme lična inicijativa kod osiguranja, već da je država zadužena za sve.

Slika 68: Premije životnog osiguranja po zemljama EU+ 2018.

(Izvor: <https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

U 2019, stvari stoje ovako. Na nacionalnom nivou, slika životnih premija bila je mešovita 2019., u određenoj meri odražavajući različite proporcije proizvode povezane sa jedinicama i garantovane na svakom tržištu. Finansijski tržišne performanse i razvoj zakonodavstva (poreski podsticaji ili destimulansi) takođe su odigrali ulogu. Portugal (-13,7% u 2019.), Španija (-5,6%), Austrija (-2,1%) i Poljska (-2%) su tržišta na kojima se nalazi većina garantovanih proizvoda, i koja je nastavila da se suočava sa pritiskom u 2019.

Ostala tržišta sa visokim koncentracijama garantovanih proizvoda su ipak uspele da zabeleže pozitivan rast. U Belgiji, rast garantovanih proizvoda (+4,4%) vodio je porutu u ukupnim premijama životnog osiguranja od 2,2% u 2019. U Francuskoj, premije za 3,5% su uglavnom pokretali garantovani proizvodi (+3,5%). U isto vreme, proizvodi povezani sa jedinicama zabeležili su umeren porast (+3,4%) nakon poboljšanja na finansijskim tržištima tokom prve polovine 2019. godine nakon turbulentnog četvrtog kvartala 2018. U Češkoj, međutim, proizvodi povezani s jedinicama, koje su činile 64% premija, bile su u padu. Pad

od 13% u životnim premijama vođen je smanjenjem broja polisa vezanih za jedinice. Drugi važni faktori koji se odnose na ovaj značajan pad bili su manji poreski podsticaj od 2015. i 2016. godine, te promena uredbe o proviziji posrednika na ugovore o privatnom životnom osiguranju.

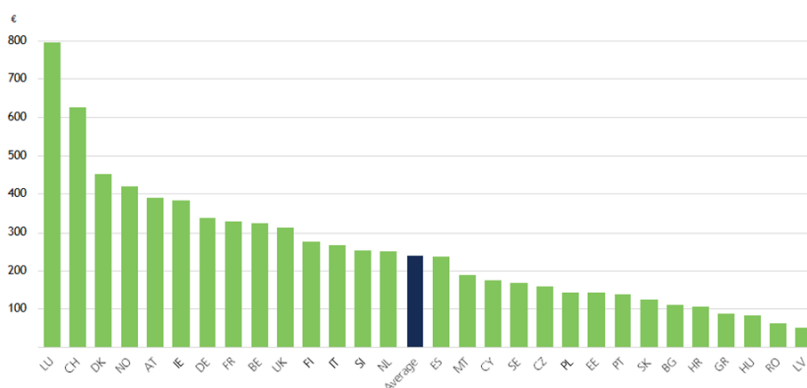
7.3.2. Premije neživotnog osiguranja u razvijenim zemljama Evrope

GWP za neživotne osiguranje se povećao u velikoj većini zemalja (27) u 2019. Više od 50% tržišta neživotnih osiguranja čine Opšta odgovornost, Odgovornost za motorna vozila, Osiguranja za medicinske troškove i Požar i druge štete - linije osiguranja imovine preduzeća.

Bezbednost na putevima u Evropi značajno se poboljšala, uprkos tome sve više automobila na putu. U 2019. smrtni slučajevi od saobraćajnih nesreća bile 23% manje brojni nego 10 godina ranije. Povrede od saobraćajnih nesreća su se takođe smanjile u većini evropskih zemalja u istom periodu. Sve u svemu, došlo je do pada učestalosti potraživanja osiguranja nastalih od šteta na motornim vozilima.

Ako pogledamo kako stoje premije osiguranja motornih vozila u Evropi za 2018. godinu (poslednji podaci koji su dostupni), videćemo da na primer, Luksemburžani najviše vode računa o svojim vozilima. Slede ih Švajcarci, Danci, Norvežani i Austrijanci, a na začelju su opet Rumuni, Litvanci i Mađari.

Slika 69: Premije osiguranja motornih vozila po zemljama EU+2018.

(Izvor: <https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

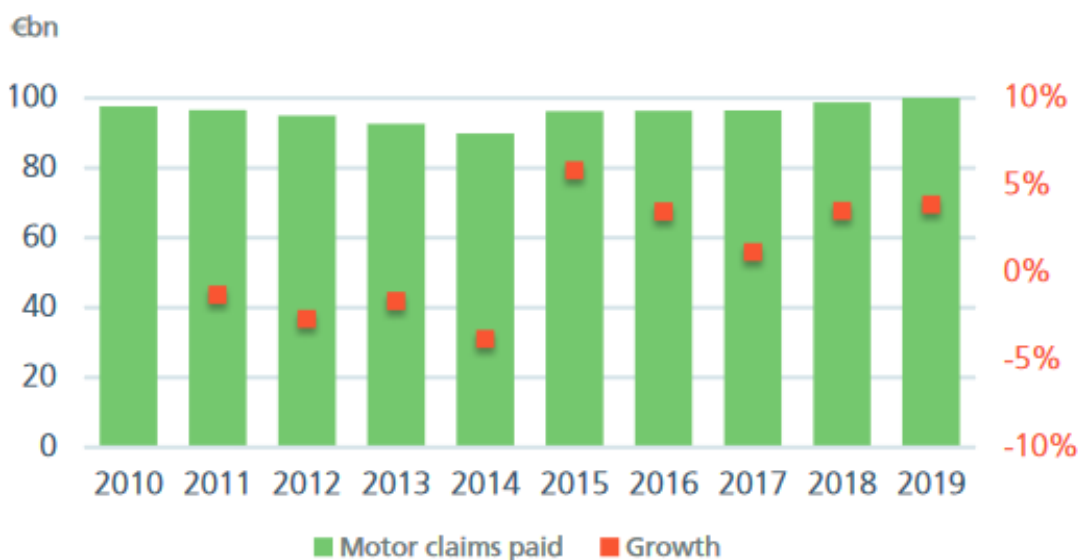
Odgovornost treće strane za motorna vozila (MTPL), koja je u EU obavezna, pruža finansijsku zaštitu od zahteva za fizičku štetu i / ili telesnih povreda usled saobraćajnih sudara.

Pored toga, sveobuhvatno osiguranje automobila nudi finansijsku zaštitu od gubitaka, a u nekim slučajevima i od požara, krađe i kvara.

U 2018. godini premije automobilskih osiguranja porasle su za 3,8% na 144 mlrd. evra ili 238 € po glavi stanovnika. Zahtevi koje plaćaju osiguratelji automobila povećani su za 3,3% na 100 mlrd. evra ili 170 € po glavi stanovnika.

Međutim, u isto vreme, troškovi potraživanja po osnovu motornih vozila rastu zbog povećanih troškova popravki vozila (i radni i rezervni delovi), većih medicinskih troškova za povrede i veće vrednost ukradenih vozila. Kao rezultat toga, evropski osiguravači automobila platili su ukupno 103 milijarde evra potraživanja u 2019. godini; 3,9% više u odnosu na prethodnu godinu i 7,3% pre više od jedne decenije. Od svih motornih potraživanja plaćenih u Evropi, skoro dve trećine su bile u četiri najveća tržišta: Nemačka (+4,5% godišnjeg rasta), Francuska (+2,5%), UK (+3,2%) i Italija (+1,3%).

Slika 70: Kretanja isplaćenih šteta na motornim vozilima od 2010. do 2019.

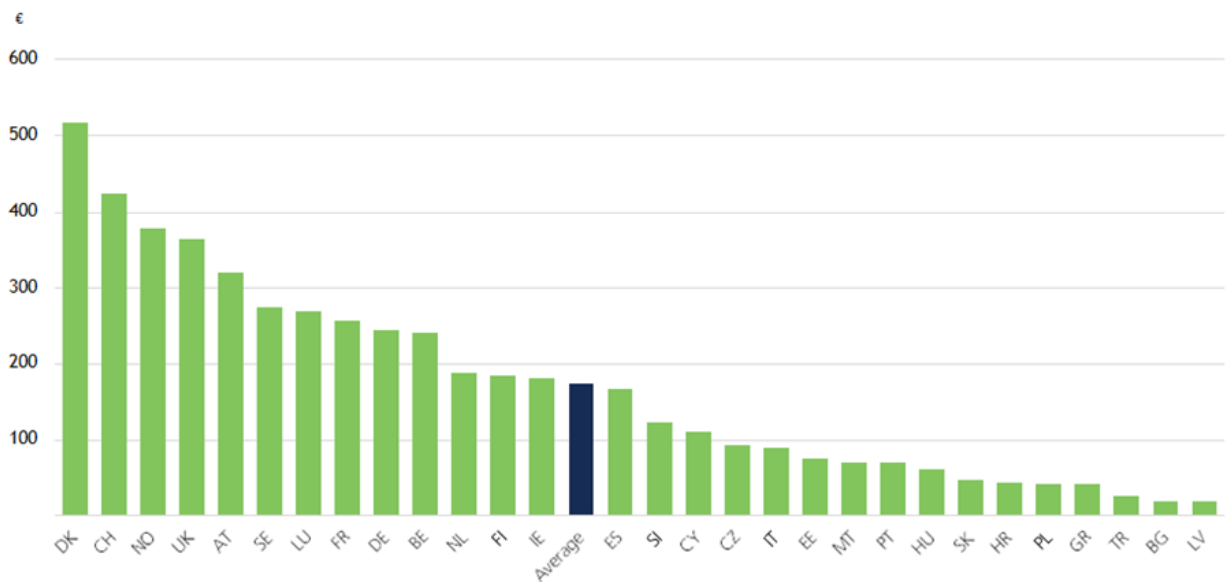
(Izvor: <https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

Što se osiguranja imovine tiče, ono pruža zaštitu od rizika poput požara, krađe i nekih šteta usled delovanja vremenskih prilika. Poslovna linija uključuje specijalizovane oblike osiguranja, kao što su požar, poplava, zemljotres ili osiguranje kuće.

U 2018. godine premije za imovinsko osiguranje porasle su za 4,8% i dostigle 105 mlrd eura. To iznosi u proseku 174 evra po stanovniku.

Plaćene štete za imovinu porasle su za 9,7% na 65 milijardi EUR u 2018. godini, odnosno 114 evra po glavi stanovnika.

Slika 71: Premije osiguranja imovine po zemljama EU+2018. godine

(Izvor: <https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

Sa prethodnog grafikona vidimo da imovinu u Evropi najviše osiguravaju Danci i Švajcarci, koje slede Norvežani i Britanci, a posle njih su Austrijanci, Šveđani i Luksemburžani najzainteresovani za zaštitu svoje imovine.

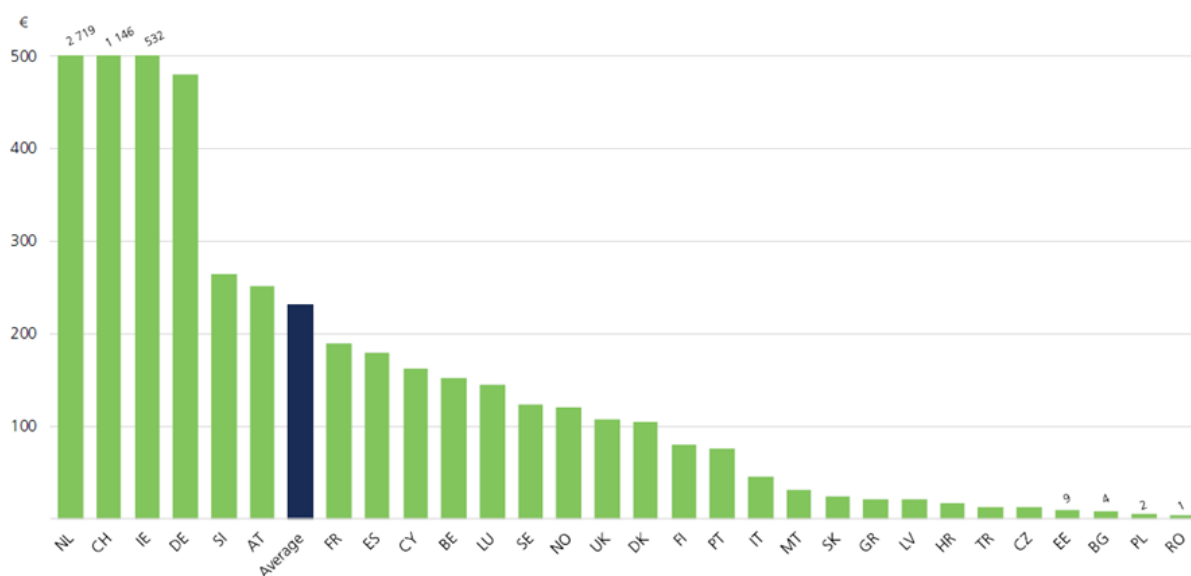
Na samom začelju su Litvanci, a slede Bugari, Turci, Grci, Poljaci i Hrvati.

7.3.3. Premije zdravstvenog osiguranja u Evropi

Zdravstveno osiguranje pruža pojedincima ili grupama pokriće za medicinske troškove bolesti ili nezgode. Osiguravatelji nude i druge proizvode, kao što su teške bolesti, invaliditet ili dugoročno osiguranje za negu. Ukupne evropske premije u zdravstvu porasle su 4,8% na 140 milijardi evra u 2018. godini.

Na sledećem grafikonu vidi se da su najveći korisnici zdravstvenog osiguranja Holanđani, Švajcaci i Irci, a slede Danci, Slovenci i Austrijanci, dok su na začelju Česi, Estonci, Bugari, Poljaci i Rumuni.

Slika 72: Premije zdravstvenog osiguranja po zemljama Evrope

(Izvor: <https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

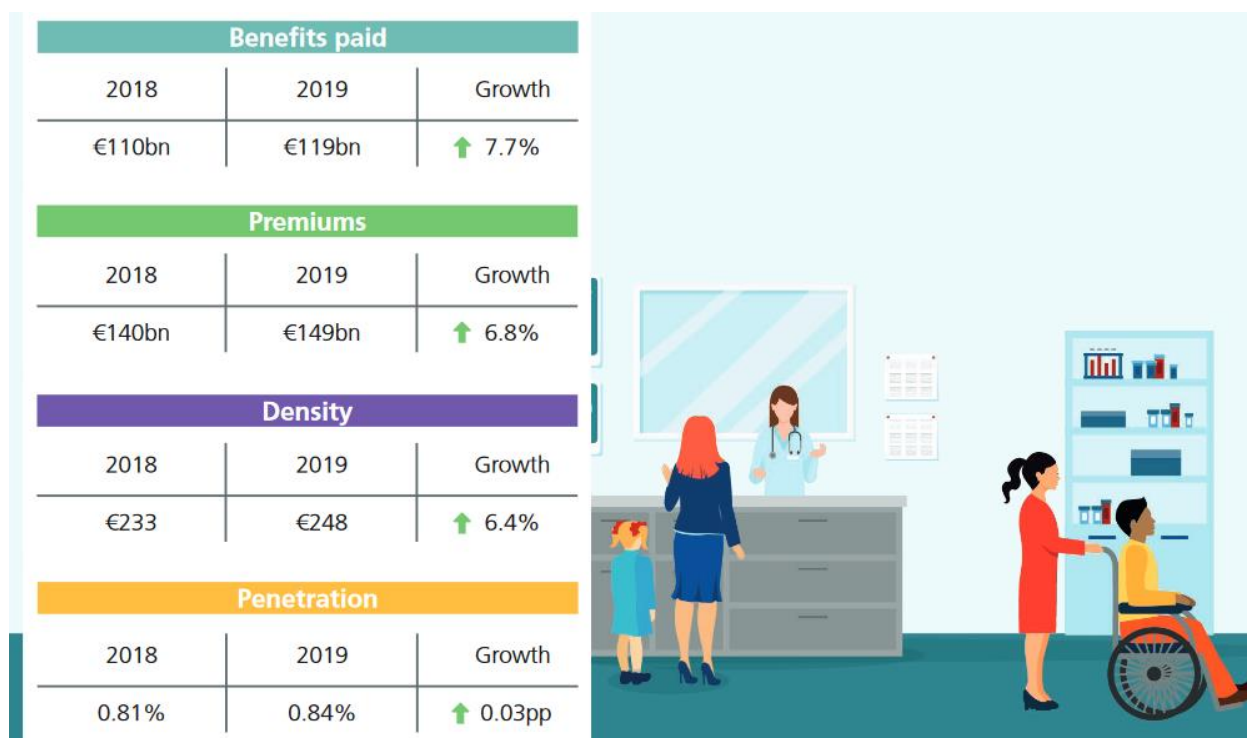
U 2018. godini penetracija zdravstvenog osiguranja blago je porasla sa 0,79% na 0,8%. Ona je varirala od 0,01% u Mađarskoj do 6% u Holandiji. Prosečno 232 EUR po stanovniku potrošeno je na zdravstveno osiguranje u Evropi u 2018. godini, u poređenju sa 222 EUR u 2017.

Gustina zdravstvenog osiguranja varirala je u 2018. godini od 1 EUR po stanovniku u Mađarskoj na preko 2 700 EUR u Holandiji. Ogromne razlike uočene među zemljama u velikoj meri odražavaju razlike u nacionalnim sistemima zdravstvenog i socijalnog osiguranja i ulozi privatnih osiguravača. Isplaćene štete za zdravstveno osiguranje porasle su 4,0% u 2018. godini i dostigle 111 milijardi evra. Prosečna šteta plaćena po glavi stanovnika iznosila je 193 evra, u poređenju sa 186 evra u 2017. godini.

U proseku, iznos potrošen po stanovniku na privatno zdravstveno osiguranje u Evropi je u 2019. godini iznosilo 248 €, ili 15 € više nego u 2018. godini stopa penetracije zdravstvenog osiguranja u Evropi blago je porasla na u proseku 0,84%. Velike razlike uočene između zemlje u velikoj meri odražavaju razlike u nacionalnim zdravstvenim sistemima i različite uloge privatnih osiguravača.

Zdravstvena osiguranja pokazuju rast u 2019. godini, što se vidi na sledećoj slici.

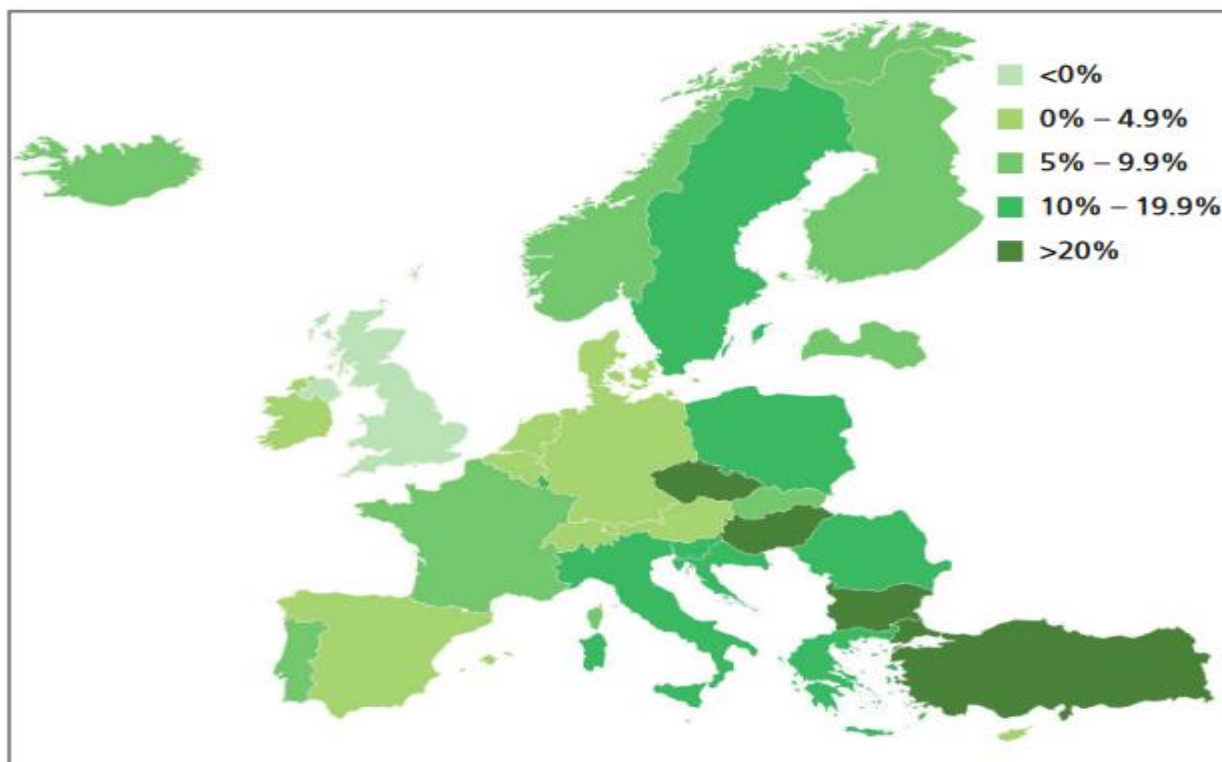
Slika 73: Rast zdravstvenih osiguranja u 2019. u odnosu na 2018. u Evropi

(Izvor: <https://www.insuranceurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

Sledeća slika prikazuje rast segmenta zdravstvenog osiguranja po zemljama.

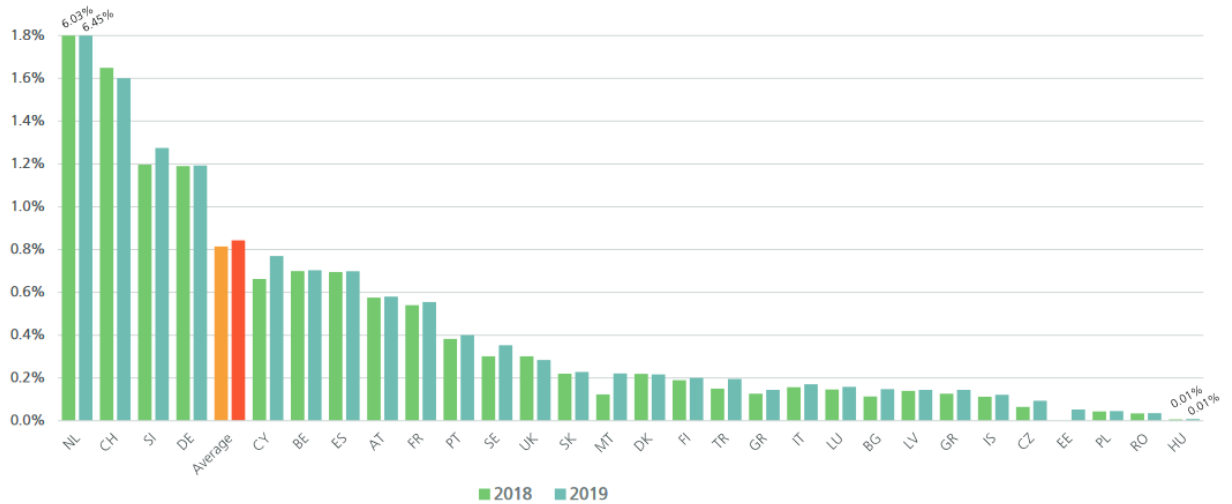
Slika 74: Rast premije osiguranja u 2019. u odnosu na 2018.

(Izvor: <https://www.insuranceurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

Penetracija zdravstvenog osiguranja po zemljama prikazana je na sledećem grafikonu. I ovde se vidi da Holandani, Švajcarci i Slovenci najviše brinu o svom zdravlju.

Slika 75: Penetracija zdravstvenog osiguranja u Evropi u 2019. u odnosu na 2018.

(<https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>)

7.4. Tržište osiguranja u Evropi i svetu tokom 2020.

Godine 2020. dogodila se prva globalna pandemija posle više od jednog veka. COVID-19 i vladini odgovori na njega uticali su na sve privredne sektore u svakoj zemlji, pri čemu je globalni BDP pao za 3,3% 1, a EU za 7%. Globalno, gubici osiguranja povezani sa COVID-19 trenutno se procenjuju na između 50 i 100 milijardi dolara (41–82 milijardi evra). Iako će trebati vremena da se potpuni efekti pandemije ostvare, ova publikacija daje prvi pokazatelj kako je evropska industrija osiguranja uspela u ovoj izuzetnoj godini.

Preliminarni podaci potvrđuju da je pogođeno svako evropsko tržište i svaka delatnost pandemijom drugačije. Iako postoje neki zajednički trendovi na tržištima i poslovnim oblastima, COVID-19 je, ako ništa drugo, otkrio jedinstvenu ulogu osiguravača u svakoj pojedinačnoj ekonomiji i poseban način na koji su proizvodi i usluge osiguravača prilagođeni karakteristikama nacionalnog tržišta i dinamika. Ovo objašnjava zašto je uticaj na potraživanja i premije bio veoma ograničen na nekim tržištima, dok je na drugima bio značajan.

7.4.1. Tržište osiguranja u Francuskoj

Agencija za bonitetni nadzor i sanacije Francuske (ACPR) potvrđuje solidnost francuskog sektora osiguranja i tokom korona-krize. Tržište, za koje se očekuje da će na njega uticati COVID-19, zabeležila je pad premija u 2020. godini. U životnoj aktivnosti neto odliv ugovora dostigao je 5,2 milijarde EUR (5,7 milijardi USD). Dok se u neživotnoj klasi poslovanja očekuje poboljšanje automobilske osiguranja, beneficije za zaposlene, otkazivanje događaja, osiguranje od nezaposlenosti, osiguranje kredita, prekid poslovanja i građanska odgovornost će opadati. Od 1. januara do 31. marta 2020. godine, pokazatelji solventnosti osiguravača opali su za 20 do 30 poena. Prema ACPR-u, industrija je ipak spremna da snosi posledice COVID-19.¹³⁸

7.4.2. Tržište osiguranja u Austriji

Fitch Rating¹³⁹ kaže da se austrijsko tržište životnog osiguranja suočava sa prigušenom profitabilnošću i da će nastaviti da se smanjuje zbog negativnog uticaja pandemije koronavirusa na austrijsku ekonomiju, snažnog državnog penzijskog sistema i nedostatka poreskih olakšica za privatne penzijske planove. Očekuje se i da će pandemija koronavirusa usporiti rast neživotnog tržišta i smanjiti njegovu profitabilnost.¹⁴⁰

Fitch očekuje da će austrijske premije životnih osiguranja dalje pasti 2020. godine, nakon pada od 2,2% u 2019. Niska penetracija životnog osiguranja (bruto zaračunata premija kao procenat BDP-a) od samo 1,5% sugerise snažan potencijal strukturnog rasta. Međutim, snažna zaštita austrijskog državnog penzijskog sistema zaustavila je rast, a promene koje su eliminisale poreske olakšice za penzijske planove učinile su životne proizvode manje atraktivnim.

Tržište životnog osiguranja se smanjilo za više od 25% tokom protekle decenije. Premije za imovinu i nezgode (P&C) porasle su 4,2%, a zdravstvene premije 3,8% u 2019. godini, jače od prosečnog rasta P&C premije od 2,8% u prethodnih pet godina, austrijskog

¹³⁸www.atlas-mag.net/en/article/impact-of-coronavirus-on-the-french-insurance-market, Datum pristupa 3.9.2020.

¹³⁹<https://www.fitchratings.com/research/insurance/coronavirus-pandemic-to-slow-austria-insurance-market-growth-27-05-2020>, Datum pristupa 3.9.2020.

¹⁴⁰Ibid

petogodišnjeg prosečnog realnog rasta BDP-a od 1,9% i u skladu sa petogodišnjim prosečnim rastom premije za zdravstvo od 4%¹⁴¹.

Fitch Rating očekuje da će rast premije u sektoru biti nešto smanjen 2020. godine zbog pandemije. Takođe se očekuje da će profitabilnost sektora biti slabija tokom 2020. godine zbog nižeg prihoda od investicija, ali da će kombinovani racio ostati ispod 100%. To će se desiti zato što one poslovne linije na koje pandemija najviše utiče, poput kreditnog osiguranja i prekida poslovanja, predstavljaju samo mali udeo u ukupnim neživotnim premijama. Austrijske osiguravače smatramo snažno kapitalizovanim.

Fitch je očekivao da austrijske osiguravajuće kompanije zadrže snažne nivoe rasta iz 2019. Međutim, zbog pada prinosa oni su na nešto nižem nivou nego na kraju 2018. godine kada je tržišni prosek pokrivenosti SCR bio drugi po veličini u svim zemljama koje su koristile S2 na 299%, u odnosu na 283% u 2017. Udeo kompanija koje koriste mere dugoročnih garancija u svojim SCR (eng. Solvency Capital Requirement – zahtevi za solventnošću kapitala) kalkulacijama je prilično visok u Austriji, što odražava veći udeo zagarantovanih životnih proizvoda u njihovom poslovnom miksu.

Austrijske osiguravajuće kompanije imaju snažne poslovne pozicije u centralnoj, istočnoj i jugoistočnoj Evropi. Oko 40% kumulativnih premija ovih osiguravača generiše se izvan Austrije, uglavnom u Češkoj, Poljskoj, Slovačkoj, Rumuniji, Mađarskoj, Srbiji i Hrvatskoj.

7.4.3. Tržište osiguranja u UK i SAD

Prema Johnu Nealu¹⁴², izvršnom direktoru londonskog Lloyd's-a, koronavirus je najveći izazov sa kojim se industrija osiguranja ikada suočila. Procenjeni troškovi koji su nastali zbog pandemije COVID-19 mogli bi dostići stotine milijardi funti. Veruje se da daleko premašuju troškove nastale zbog uragana Katrina (2005.) i napada 11. septembra

¹⁴¹Ibid

¹⁴²<https://www.atlas-mag.net/en/article/the-insurance-market-in-the-face-of-coronavirus>, Datum pristupa 3.9.2020.

2001, što su dva najznačajnija katastrofična događaja u poslednjih dvadeset godina na tlu SAD. Osiguravači bi takođe morali da nadoknade deo premije svojim kupcima na čije je poslovanje pandemija uticala.¹⁴³

Konkretno, u SAD, neke osiguravajuće kuće su privremeno prestale da prihvataju prijave za osiguranje starijih od 70 godina i odlagale prijave za svakoga ko je nedavno putovao u inostranstvo ili planira da to učini. Drugi sada zahtevaju od potrošača da popuni izjavu o zdravlju pre konačne isporuke polise, potvrđujući da se ništa nije promenilo u njihovom zdravstvenom stanju od podnošenja početne prijave. Ta izjava dala bi osiguravačima osnove za osporavanje u slučaju smrti povezane sa koronavirusom u prve dve godine primene polise¹⁴⁴.

Cene komercijalnog osiguranja rastu stopama kakve se nisu vidale skoro dve decenije, pojačavajući pritisak na preduzeća koja se već muče da se izbore sa krizom od koronavirusa. Stručnjaci iz industrije kažu da se cene nekih vrsta pokrića udvostručuju jer osiguravači pokušavaju da saniraju deo štete koju je kriza nanela njihovim bilansima. Cene rastu svestrano nakon nekoliko godina smanjenja cena, kažu u osiguravajućoj kući Beazley. “Ništa takvo nismo videli od ranih 2000-ih kada je sve raslo u isto vreme.”¹⁴⁵

Osiguravači se suočavaju sa dvostrukim udarom od koronavirusa. Potraživanja od kupaca mogla bi ukupno preći 100 milijardi dolara, dok je takođe došlo do udara na rezerve sa nestabilnih finansijskih tržišta. Cene osiguranja i reosiguranja već su rasle pre nego što je virus pogodio svet. Industrija se potresla od nekoliko godina relativno skupih prirodnih katastrofa, dok su isplate naknada koje dodeljuju američke porote takođe povećavale veličinu šteta za osiguranje.

U post-Covid periodu ovi trendovi će se nastaviti, tvrde analitičari iz UBS-a. Specijalno preduzeće brokerskog osiguranja Gallagher iz Velike Britanije kažu da je jedna

¹⁴³Ibid

¹⁴⁴www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/us-insurance-market-trends-during-the-pandemic#, Datum pristupa 3.9.2020.

¹⁴⁵<https://www.ft.com/content/9cd11711-6393-4810-993c-f1e905dc1f07>, Datum pristupa 3.9.2020.

od linija gde cene najviše rastu osiguranje odgovornosti direktora i službenika - pokriće koje kompanije kupuju kako bi zaštitile više rukovodstvo u slučaju pravnih postupaka. Cene ove vrste osiguranja se udvostručuju, kažu brokeri osiguranja.

Takođe je zabeležen veliki skok cena reosiguranja na Floridi - snažno osiguranoj državi sklonoj jakim uraganima. Ovi ugovori se obično obnavljaju 1. juna svake godine, a brokeri kažu da cene za ovogodišnja obnavljanja rastu za oko 30 procenata. Iako su se cene polako povećavale u proteklih nekoliko godina, tome je prethodilo mnogo godina pada cena nakon finansijske krize 2008. godine. Veoma teška situacija na tržištu trajaće dve ili tri godine, ali to će zavistiti od toga šta će se dalje dogoditi.¹⁴⁶

¹⁴⁶<https://www.ft.com/content/9cd11711-6393-4810-993c-f1e905dc1f07>, Datum pristupa 3.9.2020.

8. PERSPEKTIVE RAZVOJA TRŽIŠTA OSIGURANJA U SRBIJI I BIH

U ovom poglavlju ćemo razmotriti dalje perspektive razvoja osiguranja. Posebno ćemo se osvrnuti na uticaje svetskih kretanja na tržište Srbije i BiH, analiziraćemo prostor za moguća poboljšanja i pravce razvoja osiguranja na globalnom i lokalnom nivou.

8.1. Poslovanje osiguravajućih društava u Srbiji i BiH u uslovima konstantne krize

Duboka recesija, osnovna karakteristika makroekonomskog ambijenta Srbije u kome posluju osiguravajuće kompanije, rezultat je, kako domaće društveno-ekonomske, tako i svetske finansijske krize. Pre donošenja zakona o osiguranju i uspostavljanja nadzornog tela, Narodne banke Srbije, domaće tržište osiguranja karakterisala je neloyalna konkurencija, netransparentnost finansijskih izveštaja, nepostojanje jedinstvene statistike osiguranja, mali broj proizvoda osiguranja i nerazvijen segment životnog osiguranja. Usvajanjem zakona o osiguranju imovine i lica¹⁴⁷, zakona o bankama¹⁴⁸, zakona o deviznom poslovanju¹⁴⁹, zakona o platnom prometu¹⁵⁰ i zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugim finansijskim instrumentima¹⁵¹ definisana je dobra polazna osnova za funkcionisanje finansijskog sistema u Srbiji.

Stupanjem na snagu novog zakona o osiguranju Narodna banka Srbije preuzela je kontrolu i superviziju nad osiguravajućim kompanijama, koju je do maja 2004. godine obavljalo Ministarstvo za finansije.

Funkcionisanje osiguranja na domicilnom tržištu pored zakona o osiguranju regulisano je i drugim izvorima prava, podzakonskim aktima i uredbama koje je Narodna

¹⁴⁷Zakon o osiguranju imovine i lica, Službeni glasnik RS br. 55/2004

¹⁴⁸Zakon o bankama, Službeni glasnik RS br. 107/2005

¹⁴⁹Zakon o deviznom poslovanju, Službeni glasnik RS br. 62/2006

¹⁵⁰Zakon o platnom prometu, Službeni glasnik RS br. 43/2004, 62/2006

¹⁵¹Zakon o hartijama od vrednosti i drugim finansijskim instrumentima, Službeni glasnik RS br. 47/2006

banka Srbije uspostavila u cilju zaštite korisnika osiguranja i poboljšanja funkcionisanja delatnosti osiguranja.

Pored toga, novi zakon je jasno propisao pravne regulative koje su doprinele vraćanju poverenja građana u sektor osiguranja, koje godinama pre toga nije postojalo zbog ekonomskih i političkih nestabilnosti u zemlji. Zakonom o osiguranju razgraničeni su poslovi osiguranja života i neživotnog osiguranja, osiguranja i reosiguranja, povećan je kapitalni cenzus za sve oblike osiguranja i pravno je omogućen ulazak stranih investitora. Donošenjem novog zakona osiguravajuća kompanija može dobiti dozvolu za rad jedino od strane Narodne banke Srbije (za obavljanje poslova životnog ili neživotnog osiguranja).

U periodu od 2007. do 2012., dakle tokom Svetske ekonomske krize i u periodu oporavka koji je usledio posle nje, tržište osiguranja u Srbiji poraslo je više od dva puta. Kao što smo naveli u prethodnm poglavljima, u 2020. se očekivalo da premije dostignu milijardu evra, ali su se tek približile toj cifri.

Rast u Srbiji jeste dinamičan, značajan i brz, ali u poređenju sa zemljama Zapadne Evrope tržište je i dalje nerazvijeno. Postoje očekivanja da će srpsko tržište nastaviti da se razvija brže od susednih zemalja. Najveći rast dogodiće se u segmentu životnog osiguranja, koje je tokom ove godine stagniralo usled korona krize. Takođe, zdravstveno i penzijsko osiguranje tek treba da pokažu pravi potencijal.¹⁵²

Ukratko, u narednih nekoliko godina očekuje se udvostručenje potencijala srpskog tržišta osiguranja. Ozbiljna reforma sektora osiguranja započeta je pre otprilike tri godine. Najvećim delom vodila ju je Narodna banka Srbije tako što je uvela strogi nadzor, podigla osnivačke uloge za dobijanje licence i uticala na to da je danas naplata potraživanja osiguranika blizu 90 posto.

Ukoliko uzmemo u obzir činjenicu da se u zemljama sa razvijenim tržištem osiguranja udeo životnog osiguranja u ukupnoj premiji osiguranja iz godine u godinu povećava, ne čudi što u zemljama Evropske Unije upravo ova vrsta osiguranja ima primat

¹⁵²www.reosiguranje.com, Datum pristupa 3.9.2020.

nad neživotnim osiguranjem.

Kada je reč o Srbiji moramo imati u vidu da je učešće životnog osiguranja¹⁵³ u 2001. godini bilo manje od 1% i da je u prethodnim godinama napravljen značajan pomak u stvaranju pozitivnih preduslova za dinamičniji razvoj životnog osiguranja.

U današnje vreme, situacija se u Srbiji i zemljama regije menja u skladu sa onim što su razvijenija tržišta prošla ranije. Slična situacija važi i za BiH, odnosno, obe ove zemlje kaskaju za razvijenijim zemljama regije, ali ipak prolaze isti put, nekoliko godina kasnije.

U BiH je daleko lošija ukupna ekonomska i politička situacija nego u EU i ostatku Evrope a ne može se baš ni pohvaliti kupovnom moći stanovništva i životnim standardom. Takođe, BiH se još uvek nije u potpunosti oporavila od finansijske krize od pre desetak godina, što se pre svega ogleda kroz slabiju likvidnost privrednih subjekata, odnosno otežanu naplatu premije, odustajanje klijenata od neobaveznih osiguranja i tako dalje. Sve ovo dovodi do situacije da su ljudi sve svesniji važnosti neživotnih osiguranja, ali proces širenja neživotnih osiguranja na tržištu Srbije i BiH, iako ima perspektivu, ide neuobičajeno polako.

8.2. Grinfeld investicije – šansa za tržište osiguranja u Srbiji i BiH

Centralna banka je dozvolila grinfeld investicije u oblasti bankarstva i osiguranja i to značajno menja stvari na tržištu. Ovo znači da se na ulasku na tržište ne mora preuzimati neka postojeća osiguravajuća kuća već je moguće stvarati sasvim novu.

Bilo bi dobro da se više banaka javlja da dođe na tržište. Monetarne vlasti u Srbiji i BiH zbog toga bi trebalo da podstiču dolazak stranih banaka i osiguravajućih kuća i da rade u prilog povećanju konkurencije. Treba raditi još više na afirmaciji finansijskog sistema i dolasku grinfeld investicija davanjem određenih olakšica finansijskim institucijama koje dolaze, što sigurno može doprineti poboljšanju kvalitete njihovih usluga u Srbiji, kao i u BiH. Njihov značaj je u povećanju konkurencije i pojavi boljih proizvoda i usluga na

¹⁵³Hanić H., Kočović J. (2006), Savremeni trendovi u razvoju tržišta osiguranja, 4. međunarodni simpozijum, Vrnjačka Banja, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, str.10

tržištu.

Što se BiH tiče, postoji mogućnost osnivanja novih kompanija, ali je situacija u Republici Srpskoj veoma zanimljiva budući da tamo postoji veoma veliki broj osiguravajućih kompanija, te se stoga stvara ogromna konkurencija zbog koje nijedno, pa ni najjače osiguravajuće društvo nema više od 10% udela. Zbog verovanja u lokalne snage, moguće da su nova grinfild društva koja osnivaju lokalni preduzetnici veći potencijalni igrači od uvezenih grinfild investitora, no vreme će to pokazati.

Sama činjenica da je korona-kriza ispala svojevrsni game-changer (“onaj koji menja igru”) za celu industriju osiguranja, može učiniti da se ideja proricanja perspektiva tržišta osiguranja u regiji učini veoma neizvesnom, upravo kao i u celom svetu, jer se ovo smatra najvećom krizom u poslednjih nekoliko decenija u Evropi, koja tradicionalno nije pogođena uraganima kao Amerika, te su prirodne nepogode mnogo manje zastupljene i tržišno predvidljivije.

ZAKLJUČAK

Osiguranje ima dugu istoriju, doslovno onoliko dugu kolika je ljudska težnja da bude siguran i obeštećen usled neke nevolje ili nepredviđene okolnosti. Stoga tržište osiguranja ima veliki potencijal jer čim ljudi imaju mogućnost da se osiguraju, oni pokušavaju to da urade. Zakonske obaveze im u tome pomažu (obavezno putničko osiguranje ili obavezno osiguranje motornih vozila), ali je stvaranje svesti o značaju osiguranja od krucijalnog značaja.

Kada analiziramo tržišta osiguranja prvo susrećemo probleme identifikacije i objašnjenja onih faktora koji najviše utiču na njegovu funkcionalnost i efikasnost. Faktori koje smo identifikovali u ovom radu su razvijenost ekonomije, zatim psihološki faktori, faktori mentaliteta, istorijski faktori, kao i spremnost investitora da investiraju u zemlje koje su bile pogođene ratom u prošlosti. Sve ovo može da proizvede želju nekih investitora da investiraju zbog visokih rizika u ovo područje, a neki drugi će se sklanjati u sigurnija područja sa manjim rizikom.

Taj problem je aktuelan u skoro svim zemljama sveta, a za ovo istraživanje značajna je regija Jugoistočne Evrope, sa težištem na republici Srbiji i Bosni i Hercegovini (BiH). Pored toga, značajne su i Mađarska i Hrvatska, zbog sličnih ekonomskih i kulturnih pokazatelja, ali i zemlje šireg okruženja, od Slovenije i Slovačke do ostalih tranzicionih zemalja.

Problem se sastoji iz brojnih činilaca, a za ovo istraživanje najvažniji su: faktori, tržište osiguranja, Srbija i Bosna i Hercegovina, okruženje (druge zemlje) i uticaj ekonomskih i političkih faktora, kao i mentalitetskih i istorijskih faktora na razvoj tržišta osiguranja u posmatranim zemljama. Upravo zbog toga, neophodno je stvoriti i preciznu sliku kretanja na tržištu Srbije i Bosne i Hercegovine, ali i pogledati šta se dešava u Evropi i kako stoje stvari sa zemljama naprednijim i razijenijim od Srbije i BiH, koje pokušavaju, sa svoje strane, u neprestanoj trci, da stignu najrazvijenije zemlje sveta i kontinenta.

Krucijalno za razvoj ovakvog sektora privrede kakav je sektor osiguranja jeste povratak poverenja građana u sektor osiguranja, koje godinama pre toga nije postojalo zbog

ekonomskih i političkih nestabilnosti u zemlji. Konkretno, u Srbiji, situacija na tržištu i brojke su se povećale donošenjem Zakona o osiguranju. Razgraničeni su poslovi osiguranja života i neživotnog osiguranja, osiguranja i reosiguranja, povećan je kapitalni cenzus za sve oblike osiguranja i pravno je omogućen ulazak stranih investitora. U periodu od 2007. do 2012., dakle tokom Svetske ekonomske krize i u periodu oporavka koji je usledio posle nje, tržište osiguranja u Srbiji poraslo je više od dva puta, što je posledica logičkog toka približavanja srpskih trendova u industriji osiguranja evropskim i svetskim trendovima, ali na „stepenast“ način – prvo se približavaju srpsko i BiH tržište onim tranzicionim državama EU koje su ranije počele reforme u ovom sektoru, a one same se približavaju zapadnim EU državama i „idu jedna za drugom“, ako tako možemo reći.

Nažalost, možemo da zaključimo da, iako je rast u Srbiji dinamičan, značajan i brz, u poređenju sa državama Zapadne Evrope tržište je i dalje nerazvijeno. Postoje očekivanja da će srpsko tržište nastaviti da se razvija brže od susednih zemalja. Najveći rast dogodiće se u segmentu životnog osiguranja, koje je tokom prethodne dve godine stagniralo usled korona krize. Takođe, zdravstveno i penzijsko osiguranje tek treba da pokažu pravi potencijal. Kao sumarizacija rezultata, u narednih nekoliko godina očekuje se udvostručenje potencijala srpskog tržišta osiguranja. Ukoliko posmatramo period od početka tranzicije, 2001. godine, rezultati su veoma dobri.

U današnje vreme, situacija se u Srbiji i zemljama regiona menja u skladu sa onim što su razvijenija tržišta prošla ranije. Slična situacija važi i za BiH, odnosno, obe ove zemlje kaskaju za razvijenijim zemljama regije, ali ipak prolaze isti put, nekoliko godina kasnije. U BiH je daleko lošija ukupna ekonomska i politička situacija nego u EU i ostatku Evrope a ne može se baš ni pohvaliti kupovnom moći stanovništva i životnim standardom. Takođe, BiH se još uvek nije u potpunosti oporavila od finansijske krize od pre desetak godina, što se pre svega ogleda kroz slabiju likvidnost privrednih subjekata, odnosno otežanu naplatu premije, odustajanje klijenata od neobaveznih osiguranja i tako dalje. Sve ovo dovodi do situacije da su ljudi sve svesniji važnosti neživotnih osiguranja, ali proces širenja neživotnih osiguranja na tržištu Srbije i BiH, iako ima perspektivu, ide neuobičajeno polako. Možemo reći da su Srbija i BiH u veoma sličnoj situaciji, ali da BiH pomalo ide koji korak iza Srbije u pravcu razvoja tržišta, iako je BiH imala komparativnu prednost kod

ranijeg početka reformi tržišta (1996. u odnosu na 2001.).

Kada je reč o osnovnoj ili nultoj hipotezi, koja glasi „*Identifikacija faktora od uticaja na tržište osiguranja, kao i definisanje njihovog značaja i uticaja, je realna i moguća na osnovu prethodne kompleksne analize sistema osiguranja uopšte i dedukovanja tih saznanja i uticajnih faktora na osiguranje u Republici Srbiji i BiH posebno.*“ – nju smo dokazali kroz veoma opsežnu analizu stanja sistema osiguranja u Republici Srbiji, kao i u dva entitea BiH, i u BiH u celini. Srbija pokazuje snažnije performanse kada se pristupi kvantifikaciji faktora od uticaja, kao što su ukupna premija, dobit, bilansna aktiva i kapital. Posebno su kapital i dobit pokazali robustnost, za razliku od BiH gde je rast stabilniji i manji, i postoje mogućnosti manjih oscilacija. S obzirom na snažnu fiskalnu disciplinu i vrlo mali pad BDP-a tokom 2020. godine (5. najmanji u Evropi) i snažne investicije u infrastrukturu koje guraju robustan rast BDP-a, možemo očekivati da će faktori od uticaja i u budućnosti pokazati značajne perspektive rasta u Srbiji. U tom smislu zaključujemo da je osnovna hipoteza dokazana.

Ako posmatramo prvu sporednu odnosno izvedenu hipotezu, koja glasi „*Kompleksna analiza sistema osiguranja podrazumeva komparativno sagledavanje svih njegovih osnovnih karakteristika, od definisanja, preko istorijskog razvoja, do konačne ocene njegovih funkcija, vrsta i elementa*“ – vidimo da su i Srbija i BiH imale svoje „mračne trenutke“ tokom 90-ih godina 20. veka, te da su te „rupe“ u razvoju i ratna razaranja pogubno uticali na razvoj tržišta osiguranja, a zatim je usledila mukotrpna tranzicija, u BiH od 1996. a u Srbiji od 2001. godine, uz obnovu zemlje. Ovaj istorijski razvoj govori nam da se tržište osiguranja polako počinje transformisati od isključivo domaćih vlasnika prema stranim osiguravajućim društvima koja dolaze na tržišta ovih zemalja (pre svega susedne i regionalne zemlje, poput Hrvatske, Italije, Austrije, Slovenije i sl.), preuzimanjem ili greenfield investiranjem. Od prevalentnog auto-osiguranja prelazi se na mnogo širi potfolio osiguranja sa mnogo više vrsta i tržišta se približavaju zapadnim zemljama, ali se prvo približavaju onim tranzicionim istočnoevropskim zemljama koje su ranije (1992. i bez rata) krenule u ovaj proces, od Poljske do Slovačke, Mađarske i Slovenije do Češke. Iako se Srbija i BiH trude da dostignu ove nacije po pitanju ulaganja u

osiguranje, ove su države i same na evropskom začelju po mnogim parametrima, što znači da je pred Srbijom dalek put. Taj put je pred Bosnom i Hercegovinom još dalji, budući da je situacija u oba entiteta BiH još teža. Ovim istorijskim i regionalnim pristupom, uz analizu stanja osiguranja u EU, zaključujemo da je i ova hipoteza dokazana.

Ako posmatramo drugu sporednu, odnosno izvedenu hipotezu, koja glasi „*Na osnovu kompleksne analize postojećih faktora koji utiču na tržište osiguranja u svetu uopšte moguće je identifikovati one faktore koji su od uticaja na osiguranje u Republici Srbiji i BiH i odrediti njihov značaj, smer, intenzitet i stepen uticaja*“ – penetracija osiguravajućih kuća iz inostranstva može se nastaviti ukoliko Srbija bude imala manji pad BDP-a od ostatka Evrope posle korona krize, što se očekuje, tako da je moguće i da postane jedno od atraktivnijih tržišta za ulaganje, upravo kao i Bosna i Hercegovina, koja ne zavisi toliko od sektora usluga kao Crna Gora ili Hrvatska, a pokazala se kao neočekivani dobitnik u turističkoj borbi 2020. godine.

Što se izgleda i procena buduće situacije tiče, izgleda da će proces podizanja nivoa osiguranja biti mukotrpan. I one razvijene zemlje istočne Evrope koje su u EU, poput Estonije, Letonije, Litvanije ili Poljske, ponekad su veoma nisko na lestvici ulaganja u pojedina osiguranja. Što se zemalja regije koje su u EU tiče, Hrvatska, Bugarska, i Rumunija, tri balkanske članice Evropske Unije, nalaze se u istoj grupi kao i Mađarska. Evropa, sa svoje strane, nije toliko snažno osigurana u smislu osiguranja od nepogoda kao zemlje Kariba ili SAD, ali je kultura osiguranja na veoma visokom nivou. Kina se takođe veoma brzo približava SAD i smatra se da će uskoro, već 2029., preći SAD po premiji osiguranja. Ako je svest u bivšoj komunističkoj zemlji kao što je NR Kina tako brzo narasla da se osiguranja šire munjevitom brzinom, nema razloga da ne mislimo da se neće širiti i u ostatku sveta, odnosno, sa razvojem finansijskih mogućnosti i u ovom delu Evrope.

Međutim, neprestane ekonomske krize i sadašnja korona-kriza, konstantno menjaju pejzaž sveta osiguranja. Neke procene su pokazivale jasan rast osiguranja u celom svetu, a sada su osiguravajuće kuće postale nefleksibilne kada je reč o osiguranju putnika ili starijih ljudi. Neke druge su tu videle svoju šansu i uvele COVID-putno osiguranje (doduše,

marginalno kada je u pitanju ukupna premija), tako šireći mrežu osiguranja za neznatne procenete, budući da ljudi očajnički žele da putuju i da pritom budu osigurani. Na osnovu svega izvedenog, zaključujemo da je i ova hipoteza dokazana.

Bilo kako bilo, perspektive osiguravajućeg tržišta u Srbiji i Bosni i Hercegovini su prilično dobre, a iako je put pred nama dugačak, poznato je da i najduži put počinje prvim korakom, a ovde ih je već načinjeno dosta, tako da koraci koji su pred nama, čak nisu ni prvi. Što se ocene naučnog doprinosa ove disertacije tiče, ona je svojim kompleksnim analizama tržišta osiguranja u BiH i Srbiji, a zatim i u zemljama regije i šire regije i istočne Evrope, a potom i EU, SAD, UK i Kine, pokazala čitav niz koncentričnih krugova, od najmanje razvijenih tržišta osiguranja, kakva su na Zapadnom Balkanu, zatim razvijenija u istočnoevropskom delu EU, pa u zapadnoevropskom delu EU, i konačno u ostalim zemljama sveta od SAD i UK do Hongkonga i Azije. Ovako se stvara ne samo dubinska perspektiva našeg tržišta osiguranja, već se ovde nalazi i jasno trasiran put, nalik na stepenice, kojim će se logički kretati tržišta osiguranja u Srbiji i BiH, odnosno, kretaće se ka sve širim delovima koncentričnih krugova, od našeg, najužeg, do najšireg, u najrazvijenijem svetu. U tom smislu istraživanje daje jasnu perspektivu našeg razvoja i dragoceno je za uvid u put kojim će se kretati tržište i posao osiguranja u Srbiji i BiH ako ne bude tektonskih poremećaja u svetu – a oni su mogući, jer se posle pandemije Covida-19 sada susrećemo sa ukrajinskom krizom i sankcijama Rusiji, koje za posledicu imaju energetska i prehrambena krizu, te će upliv novih varijabli biti neminovan u daljim istraživanjima.

LITERATURA

Pisani izvori

- 1) Acharya, V. , & Steffen, S. (2020, March 22). *Stress tests for banks as liquidity insurers in a time of covid*, VoxEU.org
- 2) Avdalović V. (1997). *Istraživanje instrumentalnih komponenata menadžmenta društva za osiguranje i reosiguranje*, Ekonomski fakultet Subotica.
- 3) Beck, H. (1995). *Origins of the Authoritarian Welfare State in Prussia, 1815-1870*
- 4) Bentley B. G. (1972). *British social policy, 1914-1939*
- 5) Beveridge, W. (1970). *Social Insurance and Allied Services*, British Library.
- 6) Bloom, D. E. , & David, C. (2004). *Epidemics and economics. Interactions Between Global Change and Human Health*, 106, 304–331
- 7) Capar, N. & Kotabe, M. (2003). *The Relationship Between International Diversification and Performance in Services Firms*, *Journal of International Business Studies*, 34, 345-355.
- 8) Britnell, M. (2015). *In Search of the Perfect Health System*, London, Palgrave.
- 9) De Armas, A. R. (1981). *Historia de la previsión social en España: cofradías, gremios, hermandades, montepíos (No. 2). Ediciones" El Albir"*
- 10) Dickson, P. G. M. (1960). *The Sun Insurance Office 1710–1960: The History of Two and a half Centuries of British Insurance*, London, Oxford University Press.
- 11) Draganov. H. (2008). *Zastrahovane. S.*, Trakija-M

- 12) Đorđević, S. (2012). *Postojeće stanje i razvojne perspektive osiguranja*, https://www.academia.edu/38263105/POSTOJE%C4%86E_STANJE_I_RAZVOJNE_PERSPEKTIVE_TR%C5%BDI%C5%A0TA_OSIGURANJA.
- 13) Efimov O. N. (2010). *O bazovih pojmatijah strahovanja // Vzaimodejstvie gosudarstva i strahovyh organizacij: problemy i perspektivy razvitija: materialy meždunarodnogo strahovogo foruma*, gl. redaktor I. Ju. Makarihin, otv. redaktor M. Ju. Molčanova.
- 14) Evenden, W. L. (1989). *German Fire Marks*, VVW Karlsruhe.
- 15) Franklin, J (2001). *The Science of Conjecture: Evidence and Probability Before Pascal*, Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- 16) Gevorkjan T. (2016). *Strahovoe pravo*
- 17) Hanić H., Kočović J. (2006). *Savremeni trendovi u razvoju tržišta osiguranja*, 4. međunarodni simpozijum, Vrnjačka Banja, Ekonomski fakultet u Beogradu
- 18) Hennock, E. P. (2007). *The Origin of the Welfare State in England and Germany, 1850–1914: Social Policies Compared*
- 19) Hudjakov A. (2015). *Strahovoe pravo* — Litres
- 20) Insurance Solvency Supervision (2002). OECD Country Profiles.
- 21) Kazancev S. (1998). *Osnovy strahovanja: Učebnoe posobie*, Ekaterinburg, IPK UGTU.
- 22) Kočović J. Šulejić P. (2002). *Osiguranje*, Ekonomski fakultet Beograd
- 23) Kočović J. (2008). *Strategija razvoja tržišta osiguranja*, Udruženje aktuara, Beograd.
- 24) Kočović J., Šulejić P. (2006). *Osiguranje*, Ekonomski fakultet u Beogradu
- 25) Larramendi (1997). [S.l.: s.n.] p. 2 Em falta ou vazio

- 26) Larramendi, I.H.; Pardo, J.A. E Castelo J. (1997). *Gráfica Vitória Ltda, ed. Manual Básico de Seguros*, Brasil, FUNENSEG. [S.l.: s.n.] 1
- Leichter, H. M. (1979). *A Comparative Approach to Policy Analysis: Health Care Policy in Four Nations*
- 27) Lowry J., Rawlings, R. (2003). *Insurance Law: Doctrines and Principles* by John Lowry and Philip Rawlings, King's Law Journal: Vol. 14, No. 1 op. cit.
- 28) Marović, B., Njegomir, V. (2009). *Global economic crisis and its implications on insurance market*, Collection of articles, scientific meeting "Business Environment in Serbia and Global Economic Crisis", Higher School of Professional Business Studies, Novi Sad.
- 29) McAleer, M. (2020). *Prevention is better than the cure: Risk management of COVID-1*, Journal of Risk and Financial Management, 13(3), 46.
- 30) Milenijum osiguranje, *interni izvori*, 2021.
- 31) Mošenskij, S. Z. (2010). *Rynok cennyh bumag: transformacionnye processy*
- 32) Mowbray, A. H.; Blanchard, R. H. (1961). *Insurance: Its Theory and Practice in the United States (5th ed.)*, New York, McGraw-Hill
- 33) Munitlak Ivanović, O. Mitić, P. Raspopović, N. (2014). *Stanje i perspektive tržišta životnog osiguranja u Republici Srbiji*, Poslovna ekonomija: časopis za poslovnu ekonomiju, preduzetništvo i finasije, 14 (1). ISSN 1820-6859
- 34) NBS izveštaj za 2005. godinu, pisani izvor
- 35) NBS izveštaj za 2017. godinu, pisani izvor
- 36) Njegomir, V., Marović, B., *Contemporary Trends in the Global Insurance Industry*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 44, 2012, Pages 134-142
- 37) North (1991). "The Journal of Economic Perspectives".

- 38) Obrazloženje Predloga ZOS-a.
- 39) OECD (2001). *The Social Crisis in the Russian Federation*, Paris, OECD Publishing
- 40) Pak, J., *Nadzor solventnosti*, skripta
- 41) Porter, K. (2007). *The Legal Environment of Insurance*, §5.17. AICPCU
- 42) Rejda, G.E. (2005). *Principles of Risk Management and Insurance*, Addison Wesley, New York.
- 43) Richard, P. J., (1956). *Histoire des Institutions D'Assurance en France*, Editions de L'Argus, Paris
- 44) Richter, A., & Wilson, T. C., (2020). *Covid-19: Implications for insurer risk management and the insurability of pandemic risk*, *The Geneva Risk and Insurance Review*, 45(2), 171–199.
- 45) Rodríguez Bernal, A. M., (2004). *La Casa de la Contratación de Indias: del monopolio a la negociación mercantil privada (siglo XVI)*, *La Casa de la Contratación y la Navegación entre España y las Indias*
- 46) Solvency of non-life insurers (2000). *Balancing security and profitability expectations*, *Sigma*, br. 1/2000.
- 47) Stojkoski, V., Jolakoski, P., Ivanovski, V., (2021). *The short-run impact of COVID-19 on the activity in the insurance industry in the Republic of North Macedonia*, *Risk Manag Insur Rev.* 2021;24:221–242.
- 48) *Strahovoe delo* (1992), *Učebnik / Pod red. L. I. Rejtmana*, M.: Rost.
- 49) Šipunova N., Klikušina O., (2015). *Strahovanie. Otvety na ekzamenacionnye bilye.* — *Litres*
- 50) Šulejić P., Vujović, R., Mrkšić, D., Žarković, N., Rašeta, J., Miloradić, J., (2006). *Osnovi osiguranja*, Univerzitet „Singidunum“, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, Beograd

- 51) Tabakovic, M., Todorovic, J., Babic, U., Terzic-Supic, Z., Santric-Milicevic, M., (2018). *Development of voluntary health insurance in Serbia: the insurance companies' viewpoints*, European Journal of Public Health, Volume 28, Issue suppl_4, November 2018,
- 52) *"The World's Biggest Public Companies"*, Forbes, June 04 2011
- 53) Tortella, G., (2011), *Sobre los orígenes del seguro en España*, X Congreso Internacional de la AEHE.
- 54) Vaughan, E., Vaughan, T., (2002). *Osnove osiguranja i upravljanje rizicima*, MATE, Zagreb
- 55) Vaughan, E. J., (1997). *Risk Management*, New York, Wiley
- 56) Wollner KS., (1999). *How to Draft and Interpret Insurance Policies*, Casualty Risk Publishing LLC
- 57) Zakon o bankama, Službeni glasnik RS br. 107/2005
- 58) Zakon o deviznom poslovanju, Službeni glasnik RS br. 62/2006
- 59) Zakon o hartijama od vrednosti i drugim finansijskim instrumentima, Službeni glasnik RS br. 47/2006
- 60) Zakon o osiguranju imovine i lica, Službeni glasnik RS br. 55/2004.
- 61) Zakon o osiguranju imovine i lica, Službeni glasnik RS br. 55/2004
- 62) Zakon o platnom prometu, Službeni glasnik RS br. 43/2004, 62/2006

Internet izvori:

- 1) <http://subvencije.rs/vesti/upravljanje-rizikom-osiguranje-deo>
- 2) <http://subvencije.rs/vesti/upravljanje-rizikom-osiguranje-deo>
- 3) http://www.azors.rs.ba/azors/eng/podaci/Izvjestaj_S2020G.pdf
- 4) <http://www.duhaime.org/LawMuseum/LawArticle-383/Lex-Rhodia-The-Ancient-Ancestor-of-Maritime-Law--800-BC.aspx>
- 5) <http://www.reosiguranje.com/recnik-osiguranja/480-vrste-osiguranja.html>
- 6) <https://centarzaosiguranje.com/dobro-je-znati/istorija-osiguranja>
- 7) <https://gov.hr/moja-uprava/financije-i-porezi/osiguranja/vrste-osiguranja/441>
- 8) https://gsimaster.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=57:suma-osiguranja--osigurana-suma&catid=39:o-osiguranju&Itemid=55
- 9) https://vib.rs/osiguranje-od-odgovornosti-2/?gclid=Cj0KCQjwkIGKBhCxARIsAINMioL1VSjgnIz6zdtEmXSLnl0gb4S3fjsyKDjCCjQPQJxrl1vQMI0tECMaApvMEALw_wcB
- 10) [https://web.archive.org/web/20080404093756/http://www.iran-law.com/article.php?id_article=61,](https://web.archive.org/web/20080404093756/http://www.iran-law.com/article.php?id_article=61)
- 11) https://web.archive.org/web/20090717201207/http://ca.encarta.msn.com/encyclopedia_761576408_8/Health_Insurance.html
- 12) <https://www.atlas-mag.net/en/article/the-insurance-market-in-the-face-of-coronavirus>
- 13) <https://www.aviva.com/about-us/heritage/companies/hand-in-hand-fire-and-life>
- 14) <https://www.capital.ba/osiguravajuće-kuće-za-pola-godine-zaradile-22-miliona-km/>
- 15) <https://www.equitable.co.uk/about-us/history-and-facts>

- 16) <https://www.fitchratings.com/research/insurance/coronavirus-pandemic-to-slow-austria-insurance-market-growth-27-05-2020>
- 17) <https://www.ft.com/content/9cd11711-6393-4810-993c-f1e905dc1f07>
- 18) <https://www.ft.com/content/9cd11711-6393-4810-993c-f1e905dc1f07>
- 19) <https://www.insuranceeurope.eu/publications/689/european-insurance-in-figures-2019-data/download/EIF+2021.pdf>
- 20) <https://www.ipm.ge/uploaded/3.%20Hospital%20Sector%20Reform%20in%20Georgia%20CIF%20ENG.pdf>
- 21) <https://www.irmi.com/articles/expert-commentary/the-worlds-first-insurance-company>, <http://subvencije.rs/vesti/upravljanje-rizikom-osiguranje-deo>
- 22) <https://www.mpravde.gov.rs/sr/sekcija/15868/medijacija.php>
- 23) <https://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/themes/national-health-insurance.htm>
- 24) https://www.osiguranje.hr/Private/redakcija/European_insurance_Key_facts.pdf
- 25) <https://www.profitiraj.ba/fbih-premija-osiguranja-u-2020-pala-06-na-529-miliona-km/>
- 26) <https://www.svijetosiguranja.eu/premija-osiguranja-u-2019-porasla-68-posto-na-53178-miliona-km/>,
- 27) <https://www.svijetosiguranja.eu/trziste-osiguranja-fbih-premija-osiguranja-za-11-mjeseci-4868-milijuna-km>
- 28) singipedia.sigidunum.com
- 29) Universidad de Sevilla. «La Casa de la Contratación de Sevilla». *us.es*.

- 30) www.arauco.org/SAPEREAUDE/terraaustralisincognita/historiasdelaglobalizacion/casadecontratacionsevilla.html
- www.atlas-mag.net/en/article/impact-of-coronavirus-on-the-french-insurance-market
- 31) www.cea.eu CEA Statistics No.37, European Insurance in Figures, Brussels 2009, Annex I, www.nbs.rs Nadzor društava za osiguranje u uslovima krize, 2010, Business Monitor, Serbia Insurance Report 2009, 2009, str.17, www.huo.hr, Hrvatski ured za osiguranje, Tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj u 2008. i 2009, str.15
- 32) www.gsimaster.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=54:koja-osiguranja-postoje&catid=39:o-osiguranju&Itemid=55.
- 33) www.gsimaster.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=54:koja-osiguranja-postoje&catid=39:o-osiguranju&Itemid=55
- 34) www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/us-insurance-market-trends-during-the-pandemic#
- 35) www.mios.rs
- 36) www.nbs.rs
- 37) www.osiguranjeinternetom.com/novosti/ZANIMLJIVOST:-Kina-pretenduje-dapostane-najvece-trziste-osiguranja-u-narednoj-deceniji.html
- 38) www.osiguranjeinternetom.com/recnik-osiguranja.php?fbclid=IwAR1gTK_osUFJn4lMyyKENB0Q5WUKb8r5f0KiZpodKGkUZNxoB3OtyRe2hwk,
- 39) www.reosiguranje.com,
- 40) www.svijetosiguranja.eu/premija-osiguranja-u-2019-porasla-68-posto-na-53178-miliona-km
- 41) www.swissre.com, Sigma No.3, 2009, World Insurance in 2008, Swiss Re, Zurich

REZIME

Osnovni cilj ovog doktorskog rada i ujedno i cilj straživanja je ocena i pregled trenutne situacije na tržištima osiguranja –Srbije i BiH, kao i analiza potencijala širenja tržišta osiguranja na teritoriji Republike Srbije i BiH. U tom smislu izvršena je analiza i ocena dosadašnjeg rada osiguravajućih kompanija koje rade na teritoriji Srbije i BiH i identifikacija faktora od uticaja na razvoj tržišta osiguranja Srbije i BiH i izvršena je komparativna analiza sa zemljama u regionu i u manjoj meri, sa zemljama sveta. Doneti su zaključci koji treba da budu uzeti u obzir u cilju poboljšanja kvaliteta istog putem raznih promena i reformi. Dobro razvijeno tržište osiguranja, kao i uklanjanje birokratskih prepreka za širenje tržišta osiguranja, doprineće povećanju bogatstva, a samim tim i ekonomije i socijalne strukture cele države.

SUMMARY

The main goal of this doctoral thesis, and at the same time the goal of the research, is to evaluate the current situation on the insurance markets - Serbia and Bosnia-Herzegovina, as well as to analyze the potential of expanding the insurance market in the Republic of Serbia and Bosnia-Herzegovina. Due to that, the work of insurance companies working in the territory of Serbia and Bosnia-Herzegovina is analysed and evaluated and some conclusions are made. Also, we evaluated and comparatively analysed the identification of factors in the development of the insurance market of Serbia and BiH, the countries of the region and, in a lesser degree, we evaluated and analysed the markets of the other countries in the world. These conclusions should be taken into account while deciding the future steps in enhancing the quality of the insurance, by applying different changes and reforms. A good insurance market, as well as the removal of the bureaucratic barriers to the expansion of the market of the insurance, will develop an increase wealth, and thus the whole economy and the social structure of the state in whole.